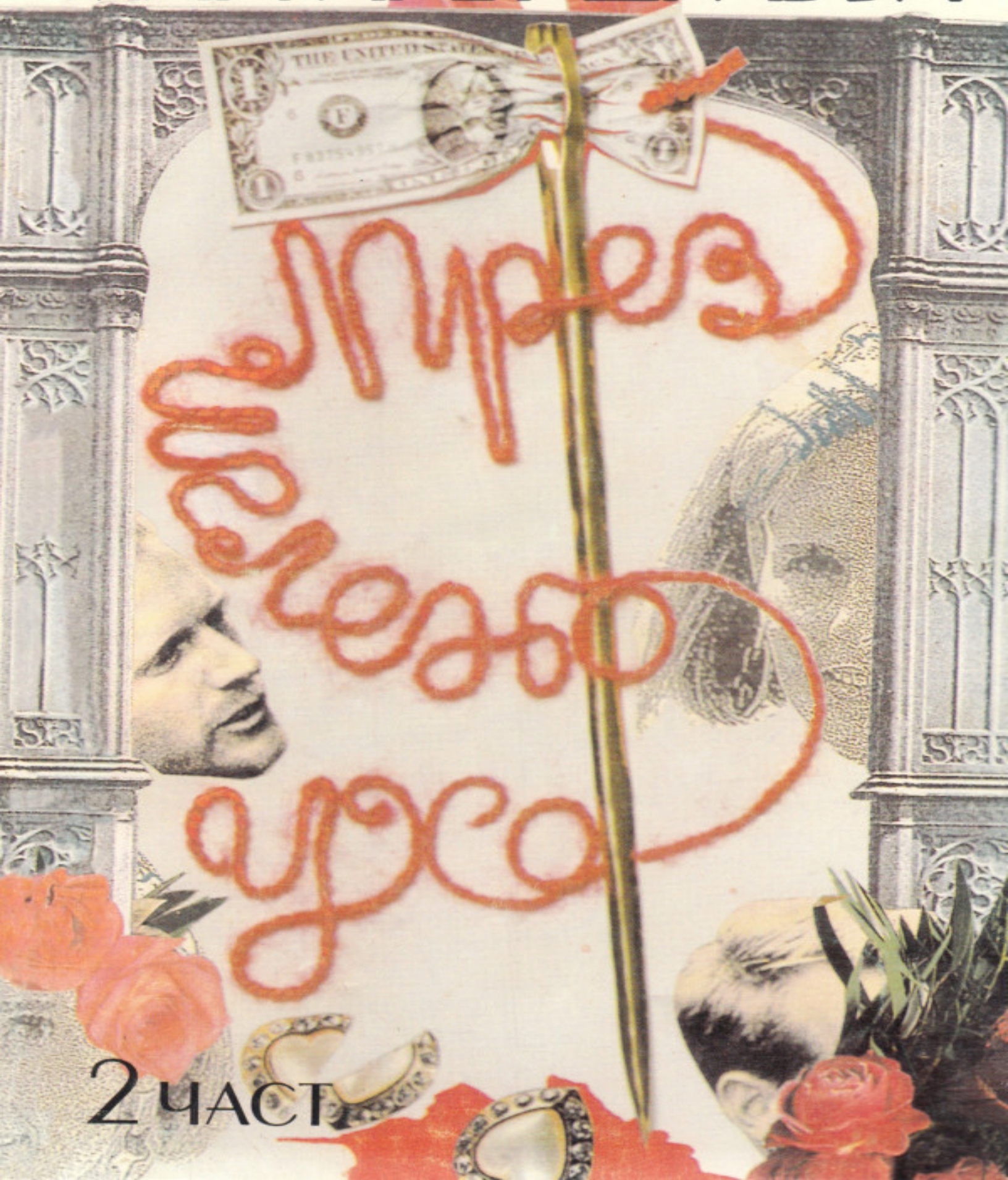

МАРГАРЕТ ДРАБЛА

2 ЧАСТ

МАРГАРЕТ ДРАБЪЛ
ПРЕЗ ИГЛЕНО УХО
2 ЧАСТ

Превод: Каталина Събева

chitanka.info

Маргарет Драбъл е голямо име в съвременната литература, защото е творец със собствен стил и неподражаем магнетизъм. Неслучайно се радва на щастието да бъде издавана, преиздавана и превеждана далеч извън пределите на Англия.

Читателят държи в ръцете си втората част на големия като естетическо послание роман „През иглено ухо“.

И тук, както в цялото творчество на Драбъл, основната тема е ЛЮБОВТА. Любовта — пречистваща, но и ужасяващо непостижима в един меркантилен свят, в който трябва да се опариш, не! — да гориш, за да стигнеш до библейските (сиреч — вечните) мъдрости в живота.

„През иглено ухо“ ни отвежда към тях.

ЧАСТ 2

Седмица подир седмица времето минаваше, късната пролет бавно настъпи, делото за родителските права постоянно се отлагаше и адвокатите загубиха всякакво желание да настояват и да бързат, а Саймън Камиш и Роуз Василиу продължаваха да общуват. Отначало се обаждаше тя, да го пита за разни неща — той дори подозираше, че звъни така на много хора и че просто прибавя и него към списъка на своите телефонни събеседници. Но въпреки всичко се отнасяше с разбиране и дори се улови, че чака да му позвъни. Усети, че му е отредила ролята на правен съветник, и отговаряше на въпросите ѝ така, както се дават юридически консултации — удобен за него вариант. Услужваше ѝ със справки, обясняваше разни неща и тя любезно му благодареше за отзивчивостта, като деликатно намекваше, че всъщност я намира за съвсем естествена. Той самият се чудеше доколко наистина е естествена. Отдавна не беше се задълбочавал в работите на друг човек по такъв начин, но и много отдавна никой не бе отправял към него подобна молба. Мислеше си за нея и му стана съвсем ясно, че строгата необходимост не можеше да обясни напълно техните отношения, докато един ден осъзна, че е установил първата си нова връзка, откакто е женен, първото си по-пълноценно общуване от години. Дълги години се бе чувствал длъжен да държи професионалния си и обществен живот настрана, защото Джули никак не обичаше да слуша за процеси и съд, и сега му беше малко неловко, че тази връзка е напълно потайна. Роуз го търсеше винаги в кантората, но за да избегне някои неудобства, започна да ѝ се обажда той. Това положение придаде на отношенията им мъчителна тайнственост и едновременно с това — приятна интимност. Той го ценеше, ала не беше наясно какво може да означава то за нея. Мислеше си, че тя му се доверява, защото е уравновесен и безопасен. Знаеше много добре, че сама жена в нейното положение е изложена на аспирациите на много мъже, от които тя понякога се оплакваше с неясни намеци. Струваше му се, че отношението му към нея, явно лишено от всякакво

намерение, бе за Роуз разтуха, макар и в най-лошия смисъл. Ако беше така, той нямаше нищо против да приложи на практика своето самоотричане. Защото с нещо повече не би могъл да се справи. Наистина бе почти невъзможно да мисли за нея като за жена, толкова добре ѝ се отдаваше да се представя в неутрална светлина. Саймън се възхищаваше на това нейно умение. От своя страна той също се представяше не точно като мъж, а като нещо по-малко опасно. Веднъж бе въздъхнала, че мъжете са ѝ дошли до гуша, като учтиво намекна, че му прощава принадлежността към тази омразна раса. Може би за него това бе единственият начин да общува пълноценно с някого. Той не съжеляваше.

Колкото и странно да е, където и да отидеше сега, чуваше името ѝ. Чудеше се как е могъл да го пропуска толкова дълго време. Също както и някоя нова дума, веднъж усвоена, се появява във всеки печатен материал, така и нейното име се споменаваше на всяко събиране. Изглежда, всички я познаваха или бяха чували за нея, или имаха определено мнение за нея. До известна степен той я обвиняваше за безразборните ѝ контакти, за това, че бе допуснала хората постоянно да я обсъждат. Сама си бе навлякла тази съдба, нямаше никакъв смисъл да се защитава честта или да се крие самоличността на някой, който така открито се бе показал пред другите. Но в същото време Саймън се ласкаеше от мисълта, че има достъп до най-съкровената ѝ природа. А може би, мислеше си понякога той, всеки, който говори за нея, също предполага, че е измежду привилегированите, които добре я познават, толкова внимателна бе тя с хората, толкова загрижена да не ги обиди, толкова силно желаше да бъде харесана, а не съдена. И все пак въпреки всичко вярваше, че към него тя се отнася с особена благосклонност, с особено разположение. Харесваше я, наистина я харесваше! Ако пък го мамеше, то той съвсем охотно се оставяше да го мами. Не му се искаше да вярва, че веднага след като е говорила с него, тя вдига слушалката отново, за да позвъни на друг утешител, да получи същото насърчение, да сподели същите болки и същите радости... Мислеше си, че я разбира. Искеше да я разбере. Такова зрънце добра воля (поне така му се струваше) беше истинско възраждане за него. Тъкмо това Саймън ценеше най-много и понякога се питаше дали тя подозира какво голямо значение има за него.

В интерес на истината, тя не отнемаше много от времето му — то беше почти изцяло заето с работа и с усилията да се преборва с жена си. Един-два телефонни разговора в седмицата и онова странно посещение едва ли можеха да се нарекат пълноценно общуване. Но в обкръжаващата го пустота изглеждаше така. Струваше му се, че нейният живот е празен, всъщност желаше да е така, искаше му се тя да седи безутешна в онази къща с децата си, но не очакваше, разбира се, да прави точно това. Впрочем тази пролет вниманието му повече от обикновено бе погълнато от работа, тъй като изведнъж се оказа, че книгата, която двамата с приятеля му подготвиха и почти бяха завършили, трябва сериозно да се преработи. Книгата бе посветена на Международното трудово право, а неудобството на тази тема бе, уви, че се намираще в непрекъснато развитие. Надявах се да я публикуват, преди да се е случило нещо фатално, но за съжаление тъкмо по това време излязоха два нови законопроекта в Западна Европа, на които не можеха да не обърнат внимание, и се наложи да преработят изцяло осма и единадесета глава. Тези законопроекти застъпваха принципи, които той горещо одобряваше и винаги мрачно бе предричал, че едва ли някога ще се намери правителство, което да ги подкрепи, сега се ядосваше, че веднага ще бъдат утвърдени и много скоро ще влязат в сила. И точно така стана, за което той лично трябваше да плати, като съчини още няколко хиляди думи. Всичко е чудесно, казваха си той и приятелят му Антъни, като гасяха цигара след цигара в препълнения пепелник, чудесно е, сериозна стъпка напред, но можеха да почакаат, докато предадем книгата за печат. Издателите проявиха разбиране, но не промениха поставените изисквания. Саймън бе обладан от униние, каквото сигурно е изпитвал и Джон Стюарт Мил^[1], след като е създал своите „Правила за подобрене на човешката участ“ и е започнал да подозира, че дори той, авторът на тези правила, не би могъл да живее според тях, защото не си заслужава. „Ако не внимаваме, ще заприличаме на бунтари без кауза“ — каза той на Антъни, след като двамата се погледнаха сърдито и едновременно си помислиха за аванса от издателството. „Не зная — рече Антъни, — но ако в близките една-две години още някое правителство реши да приеме Законопроект за индустриалните отношения, това ще бъде достатъчно да изпаднем в една безкрайна ярост.“ Те се засмяха и седнаха да пишат главите отначало.

Джули беше вбесена. Тя бе уредила някои интересни развлечения, като например вечери, коктейли след театър и бог знае още какви отегчителни и лекомислени събирания, разпределени през целия период от шест седмици, когато той трябваше да преработва книгата си. Тя нямаше намерение да го освободи, имаше нужда от него. Без отговор останаха и думите ѝ, че е трябвало да предвиди случилото се, което донякъде беше истина, макар и тя да не знаеше.

Неизвестно защо (Саймън нямаше навик да говори за своите работи) разказа всичко това на Роуз. Каза ѝ го при една от редките им срещи, когато, привършил необичайно рано работа, отиде да я види. Тя седеше в дневната и гледаше телевизия, както винаги си я бе представял, само, неочаквано за него, държеше на коленете си малко бебе.

— Не е мое — каза му тя. — На Ейлийн е, онова момиче, което веднъж завари у нас, ако си спомняш.

— А къде е Ейлийн? — попита Саймън, като погледна към младенеца с известна тревога.

— Никой не знае — отвърна Роуз. — Изчезна. Не е ли ужасно?

— Да не би случайно да ти го е оставила да го гледаш?

— Не, о не, за бога, няма такова нещо! Остави го на майка си. Тя сигурно ѝ сега ще се върне. За Ейлийн раждането беше някакво сътресение. Майка ѝ мисли, че е отишла да търси бащата. Остави го при мен за малко. Ето, погледни го. Как ти се вижда?

— Защо питаш как ми се вижда?

— Не ти ли се вижда... ами, не ти ли се вижда малко... потъмничко?

— Искаш да кажеш по-черно — отвърна той, като се взираше в бебето и все повече се убеждаваше, че то наистина прилича на негърче по цвета на кожата и чертите на лицето си.

— Е, какво ще кажеш?

— Да, има нещо такова.

Роуз въздъхна:

— Ужасно. Сигурна съм, че Ейлийн изчезна заради това.

— От бащата ще да е — каза Саймън.

— И аз така мисля — рече Роуз и пак въздъхна. — Нетърпимо момиче е тази Ейлийн. Имаше амбиции, обичаше да се облича хубаво, мечтаеше, понякога дори вземаше от мен книги, не знам защо никога

не ги четеше, но в нея имаше стремежи и затова бе капризна и недоволна, а майка ѝ е толкова добра, пет деца има и цял живот се е трепала за тях. Другите оправдаха усилията ѝ и станаха хора, както казва тя, но горката Ейлийн съвсем се провали. И все пак човек не може да не ѝ съчувства. Не може да не ѝ се... възхищава дори по някакъв начин, че се е провалила.

— Не виждам нищо възхитително — отбеляза Саймън — в това, че се е „спасила“ и е оставила теб и майка си с детето на ръце.

— Разбира се, че е така. Прав си, естествено — каза Роуз. — Но сигурно ѝ е било много тежко. Заради всичките амбиции, които имаше.

— Какви точно бяха тези амбиции?

— О, кой знае, сигурна съм, че и тя самата не е била наясно. Искаше да бъде например испанска херцогиня или държанка, или гримьорка в Би Би Си. А нямаше никакъв шанс, което е достатъчно, за да се разсърдиш на целия свят, не е ли така? Но аз мисля, че тя ще се върне. След някой и друг ден ще се върне.

— Кой е бащата?

— Не казва. Е, всъщност пред мен си призна, но ѝ обещах да пазя тайна. Но и да ти кажа, това едва ли ще има някакво значение. Може би дори би искала да кажа на някого като теб. Момчето работи в някакъв гараж в Стоук Нюингтън.

— Защо не се оженят?

— Той е женен вече. Или поне твърдял така. Може и да не е вярно. Може би просто не иска да се ожени за Ейлийн. Никой не може да го обвинява, нали? Би ли поддържал бебето за малко, за да ти направя чай или кафе, или каквото искаш?

— Не, благодаря — отказа той най-искрено. — Не си прави труда, моля те.

Бебето се сви и повърна. Малка кръгла локвичка мляко шльопна върху полата на Роуз. Тя се опита да я избърше с дрешката му, но не успя напълно.

— Горкичкото — въздъхна тъжно тя, — горкото малко човече! Страда от нещо твърде неприятно, което се нарича импулсивно повръщане. Ужасно, нали?

Тя наведе глава над детето, за да почисти личицето му. Когато отново вдигна поглед, очите ѝ бяха зачервени.

— Какво има? — попита Саймън, защото почувства, че трябва да каже нещо.

— Нищо — подсмръкна тя. — Нищо... И всичко. Толкова е тъжно, това е... Живот. — Издуха носа си.

— Какво точно има? — повтори въпроса си Саймън.

— Нищо... Нищо. Толкова съм самотна понякога. Хубаво е, че дойде да ме видиш.

Учуден, той се вгледа в нея, после отмести поглед встрани.

— Просто съм потисната, това е. Ти също не изглеждаш много весел. И сигурно ме разбираш.

— Да, не ми е особено весело, но не бива да съдиш за това от вида ми, защото аз винаги изглеждам потиснат. Поне така са ми казвали.

— А защо? — попита тя и докато течеше филмът, той ѝ разказа за книгата си.

— Не че имам някакво оправдание — заключи накрая — да бъда потиснат. По-логично е да съм доволен.

— Какво говориш! — възкликна тя. — Човешко е да реагираш така. Наистина. За бога! Колко време ще ти отнеме тази преработка?

— Не знам точно. Работата е там, че Антъни и аз пишем заедно, а времето, в което и двамата сме свободни, е много малко.

— Не я пишете съвместно в буквалния смисъл, нали?

— Напротив, точно това правим. Звучи ненормално като метод, но всъщност, като седнем заедно, върви добре. Пък и двамата не сме с достатъчно силна воля, за да работим самостоятелно. Но да не си мислиш, че ще бъде шедьовър.

— Ще може ли да се чете? Хора като мен например ще я разбират ли?

— Не знам какво имаш предвид, като казваш хора като теб, но ако питаш дали е писана за лаици — май че не, едва ли. Това е по-скоро академичен труд. Влиза в поредицата, която правят „Джейкъб и Мейър“, не знам дали си виждала някои от другите заглавия, сигурно са ти попадали — има едно за развитие на градската среда, струва ми се, едно за трудовата заетост на жените и едно за наказателната реформа.

— Звучи интересно.

— Да, така твърдят повечето хора, когато им говоря за книгата, но докато го казват, едвам сдържат прозявката си.

— Аз наистина мисля, че е интересно — отвърна тя малко жаловито, дори като че ли засегната, и продължи да го разпитва още, за да засвидетелства своята искрена добронамереност. Всъщност той беше забравил, че Роуз може би наистина проявява интерес поради бизнеса на баща ѝ; и въпреки първоначалните си намерения постепенно започна да се разпалва от въпросите ѝ, защото за самия него темата беше много интересна, признаваше го, и тъкмо затова се бе захванал с тази работа, колкото и да се опитваше да я замаскира като претекст да излезе от къщи и да отиде у Антъни, или като възможност да спечели пари и да напредне в кариерата. Пишеше този труд само защото му беше интересно и защото му се искаше да бъде написан от човек като него, човек с такива възгледи. Разпростря се нашироко и описа няколко пункта, по които мнението на Антъни се различаваше от неговото, като забрави да се учудва на нейния любезен интерес. Всъщност, колкото и неправдоподобно да беше, интересът ѝ не изглеждаше привиден, защото, ако тя го слушаше разсеяно (както правеха повечето хора), нямаше да задава толкова уместни въпроси. А когато стигнаха до специфичните проблеми на индустриалния растеж в Африка, тя много добре знаеше какво говори, макар че информацията ѝ идваше от сравнително малка територия: „Стана така, че започнах да се интересувам от Уджухудиана — каза скромно Роуз, — тъкмо защото е съвсем малка страна, откъм население имам предвид. Има само милион и половина души и мислех, че ако проумея как живеят тези милион и половина, това ще ми помогне да разбера какви са тенденциите и в по-голям мащаб, разбираш ли какво искам да кажа? Но това не е толкова просто, защото един от проблемите е гъстотата на населението и построяването на една фабрика в Гболо не може да се сравни дори с намерението да се построи фабрика в Аглези. В новата фабрика в Гболо основаха някакъв профсъюз, но той бе съвсем необичаен, защото повечето от мъжете никога не бяха работили в промишлено предприятие, повечето от тях си мислеха...“ Какво са си мислели мъжете от Гболо за профсъюзите, така и не стана ясно за жалост, защото Саймън Камиш така се бе увлякъл, че съчиняваше в главата си една нова бележка под линия за книгата, а Роуз бе прекъсната от пристигането на бабата на бебето, която се появи

запъхтяна и с хиляди извинения влезе да прибере внучето си, чието присъствие Саймън и Роуз почти бяха забравили, то кротичко беше заспало.

— Има ли новини от Ейлийн? — попита Роуз, като подаваше бебето.

— Нито дума — каза мисис Шарки, която искаше да остане да побъбри с Роуз, да излее чувствата си и да упрекне още веднъж изчезналата Ейлийн, но не бе подготвена да го стори пред един непознат, семейната гордост не ѝ позволяваше. — Утре ще бъде тук, не се съмнявам, цяла-целеничка, но защо ли ми е?

— Дано се върне — рече Роуз, като я побутваше навън, в коридора.

— Ако пък не се върне, мисис Василиу — Саймън я чу да казва, като предпазливо понижи гласа си пред входната врата, — ако не се върне, дали ще можете да вземете Шарън пак? Ще ви бъде толкова благодарна, ако го направите само за един час утре, всеки петък вечер трябва да ходя в приюта за един час, до шест ще се върна, толкова се тревожа за това бебе, но и за... парите — не смея да не отида, в нашето положение всяка помощ е добре дошла, дори и най-малката...

Гласът ѝ заглъхна и той чу Роуз да я успокоява.

— Но моля ви, не се безпокойте, всичко е наред, ще я взема, приятно ми е да я вземам, хубаво е, като има бебе вкъщи.

Докато говореше така, тонът ѝ му се стори съвсем спокоен, но щом се върна в стаята, изглеждаше изнервена и истински ядосана: изкрещя на двете по-малки деца да си лягат, което те изпълниха послушно, като чуха страшните нотки в гласа ѝ (нотки, които той до този момент не беше чувал). После прекоси няколко пъти с поривисти стъпки малката стая, хвърли се рязко на един стол и рече: „По дяволите!“.

— Какво има? — попита услужливо той.

— Това проклето бебе! Виждам, че ще си навлека голяма беля с него, ако не внимавам. Ето какво става, когато съчувстваш на хората...

— Можеше да откажеш — отговори Саймън.

— Не, не можех, тук бъркаш — каза Роуз. — Как можех да откажа? Нищо няма да ми стане да го погледам за малко, макар че утре вечер ще излизам и винаги е малко сложно да накарам децата да легнат, когато се готвя да излизам. Работата е там, че не ми е възможно

да кажа не, поставила съм се в положение, когато непременно трябва да кажа да, така ми се пада. А не желая да се занимавам с това бебе утре вечер, наистина не желая... Клетото създание... И това повръщане (тя започна да трие петното върху полата си), исках да пийна нещо и да почета на спокойствие, какво толкова може да ми попречи едно бебе? Затова почувствах, че постъпвам подло, задето не искам да го взема, всъщност мисля, че наистина съм подъл човек: мразя, когато хората ме молят да правя разни неща за тях! Затова бях толкова ядосана, когато ти пристигна, заради собствената си ужасна низост. И сега, утре пак ми предстои същото. Не е ли твърде много?

— Трябва да си полудяла — усмихна се той, — да се мислиш за подъл човек!

— Да, знам, че всичко изглежда чудесно, че постъпвам правилно, но то не е защото го искам, виждаш ли, а защото не зная как да кажа не... Честно казано, нямам очи да откажа, когато знам, че утре мисис Шарки ще прекара този час на колене, за да търка пода в гардеробната на приюта за душевно болни, и то за някакви си 5 шилинга и шест пенса, докато аз просто ще си седя тук с бебето на скута. Ще си гледам телевизия и ще чакам да стане време, за да отида на вечеря. Господи! Човек трябва да е наистина изключително долен, за да каже не.

— Много хора — обади се той — са наистина долни.

— Но не биха казали „не“ в случай като този.

— Ти си много наивна. Разбира се, че няма да откажат, но защото никой никога няма да ги помоли. Долните хорица имат особено тайно излъчване, което подсказва, че няма смисъл никой да ги моли за нищо. Така те не са застрашени да изпаднат в неудобното положение да отказват, никога не го допускат! Добрите хора като теб си личат от мила. И човек си казва — аха, тя няма да откаже, дай да я помоля.

— Аз съм глупачка — каза Роуз. — Ето каква съм. Та аз дори вече не обичам бебето. Откакто моите пораснаха, не обичам бебето. Само се преструвам. Истината е, че страшно ми дотягат. И са противни, нека да си го кажем направо, противни са!

— Аз бях ли противен, мамо? — обади се неочаквано Константин, като вдигна поглед от нещо, което, изглежда, бе домашната му работа върху древния свят.

Роуз се усмихна и отговори:

— Не, миличък, ти беше много хубаво бебе, истинска прелест, чудесно бебенце! — Константин я погледна лукаво и додаде:

— Точно това каза и за бебето на Ейлийн. Точно това казваш за всички бебета. Знаеш ли какво си ти, мамо? Ти си една лицемерка.

— Какво?

— Лицемерка — рече Константин твърдо. — Тази сутрин учихме тази дума... Мамо, така и така си ми обърнала внимание, не би ли ми казала каква е разликата между „непрестанен“ и „непрекъснат“?

— Нямам ни най-малка представа — отсече Роуз. — И не бъди толкова груб. Сега си лягай.

— А ти, Саймън, не знаеш ли?

Докато се опитваше да му обясни, Саймън много добре разбираше, че го прави не толкова, за да разясни граматическия смисъл, а за да откликне на усилието — така прозрачно прикрито и така болезнено зряло, — с което момчето произнесе малкото му име — Саймън. Поколеба се пред това препятствие, за малко да се дръпне назад, очите му леко се разшириха, като го доближи, но се хвърли смело, скочи и го преодоля. На такава възраст от него не можеха да се очакват такива скокове, дори и въображаеми. И все пак добре поне, че трябваше да преодолява въображаеми, а не действителни препятствия, но може би не липсваха и действителни, кой знае. Може би Саймън се намираше в сянката или самият той бе сянка на някаква по-осезаема пречка? (В този момент в главата му злокобно изникнаха редове от писмените свидетелства на негови клиенти — описанията, които правеха децата на онези чужди чичковци, които посещаваха майките им, притворни, нежелани гости, прелюбодейци или още по-лошо, не дори прелюбодейци, а незнайни натрапници. Но може би те не бяха такива в представите на децата, нито в живота на майките им, а това бе сянка от ревността на бащите им? Можеше ли да знае човек какво говори Кристофър Василиу на тези деца, когато е насаме с тях в края на седмицата, какви въпроси им задава, с какви идеи подхранва невинните им, ала подозрителни души? Като си мислеше за това и се задълбочаваше все повече, Саймън започна да изпитва нарастващо съжаление към Роуз: той я оправдаваше, вярваше ѝ напълно и предпочиташе да стовари вината върху мъжа, когото не познаваше — отсъстващия баща. Ала детето, в своята раздвоена любов, можеше и да не приеме такова обвинение?)

— Измисли едно изречение като пример — каза Константин, след като изслуша обяснението на разликата между „непрестанен“ и „непрекъснат“.

— По-добре да си го съчиниш сам — рече Саймън доста надутото, както му се стори, но беше късно да се поправи.

— Да — намеси се Роуз, — Саймън е съвсем прав, не може да искаш от нас да ти правим домашното, напиши си го сам. А след това си лягай.

Колко е лесно, помисли си Саймън, като гледаше как детето излиза с тетрадките си в ръце, да подкрепиш жена, която не ти е съпруга, или мъж, който не ти е съпруг. Колко лесно е да разговаряш с дете, което не е твое собствено. Но каза само: „Константин е много интелигентно дете“.

— Да, и на мен ми се струва така — отговори Роуз. — Дано Бог му помогне. — И се усмихна едва забележимо: изглеждаше преуморена, съвсем отпаднала, и не се стараеше повече да го скрива. Саймън си спомни първия път, когато я видя, на онази вечеря тя правеше впечатление на човек, който превъзмогва почти смъртна преумора. В момента също. Изглеждаше изтощена: животът ѝ, въпреки всичките ѝ твърдения, че си го харесва, сигурно е страшно тежък, помисли си той.

— Трябва да си легнеш по-рано — посъветва я Саймън. — Изглеждаш много уморена.

— Да — рече тя, — така и ще направя. Ще гледам един документален филм за Дахомей и после ще си легна. Защо не останеш да го гледаме заедно?

Предложението звучеше толкова привлекателно, че той бе изкушен да приеме, но като си погледна часовника, с внезапна тръпка на ужас си спомни, че вече отдавна го чакаха вкъщи, защото щяха да имат гости за вечеря, а той забрави, че бе обещал на жена си да се върне навреме, за да ги посрещне. И така, колкото можа по-спокойно отвърна, че няма как да остане, защото трябва да върви и че ще ѝ се обади следващата седмица, за да види как е и има ли някакво развитие по делото (техният обичаен претекст), след това се сбогува. Тя излезе да го изпрати и остана на стълбите, докато той се качи в колата. Потегли, а тя все още стоеше там, в падащия здрач.

[1] Английски философ и икономист, логик и етик (1806–1873), широко известен с реформаторските си възгледи за обществото. — Б.пр. ↑

Докато се връщаше, постепенно го изпълни искрено чувство за вина и лоши предчувствия, ядоса се на себе си, крайно време беше да разбере, че не бива да закъснява, след като знаеше какви са последствията. Часът беше осем и петнадесет, а бе обещал да се върне до седем и половина. Докато вкарваше колата в гаража, се опита да си припомни кои бяха поканените, но това се оказа невъзможно. Дори се разтревожи, че и когато ги види, няма да може да се сети за имената им — паметта му беше страшно неуслужлива за имена, а каквито и обяснения да се опитваше да даде на хората, много добре знаеше, че те са обидени, защото разбират каква е причината: липса на всякакъв интерес. Влезе през кухненската врата, като се надяваше по нещо да се ориентира или да се осведоми от бележките върху календара в кухнята. Там завари тяхната млада прислужница, която го посрещна с гробно мълчание, забила поглед в някакво отвратително списание за тийнейджъри, като уж наблюдаваше, а в действителност изобщо не поглеждаше най-голямото му дете, което ядеше пържено яйце. Студената, влажна и мълчалива атмосфера го вбеси. Душата му се изпълни с ярост заради изоставеното дете. То вдигна поглед и каза: „Здравей, тате“. После пак погледна в чинията си и продължи да яде. Нищо не проблесна в погледа му, замъглен от страха, от предварително насаденото неодобрение, което Саймън усети, че идва на талази от предната част на къщата.

— Здравей, Дан — отговори той, неспособен да промени или поне да разведри тона, с който беше посрещнат. Прислужницата дори не вдигна очи да го погледне. Продължи да чете как да прилепва изкуствени цветчета върху зърната на гърдите си под прозрачна блуза. Тя въобще не носеше прозрачни блузи: беше хилаво, нервно, плачливо момиче, което не излизаше никъде, защото изпитваше страх от обществения транспорт.

Като се стегна вътрешно, той отиде в антрето, остави куфарчето си върху масата и окачи сакото си там, където не биваше да го качва — на колоната, която подпираше перилата в края на стълбата. Откъм гостната долиташе шум от гласове, той отвори вратата: посрещна го вежлива тишина, Джули, която седеше до масичката с напитките, остави чашата си шумно и също тъй шумно каза:

— О, вижте кой е тук!

Вежливата тишина стана глуха и неловка.

— Вижте, вижте само кой е тук! Къде, за бога, беше досега?

— Задържаха ме — отвърна Саймън. — Съжалявам.

— Но не в службата — рече Джули. — Обадох се на Хиндли и той ми каза, че си си тръгнал в пет.

— Трябваше да отида да видя едно място с един клиент — каза Саймън спокойно. Никога не повишаваше тон, нямаше смисъл да повишава тон.

— Добре все пак, че въобще се появи — добави Джули. Тя не можеше да се въздържа, беше извън себе си. А тишината вече не беше неловка, стана садистична. Такова бе въздействието на Джули върху хората — те онемяваха и чакаха с нетърпение да видят докъде може да стигне.

— Наистина много съжалявам — повтори Саймън и отиде до масичката с напитките да си налее нещо, като през цялото време се мъчеше да се сети кои бяха тези хора — една от двойките позна: преждевременно оплешивелият мъж се казваше Хотън, а момичето до него вероятно беше съпругата му. Но не си спомняше да е виждал някога другата двойка — усмихна се с нищо незначеща усмивка, като се надяваше, че някой ще се смили над него и ще го просветли. Така и стана.

— Май не се познаваме — каза младата жена, която седеше на канапето и люлееше чашата си с джин и тоник, представяйки се (както той веднага долови), само за да постави Джули на мястото ѝ, задето не ги запозна веднага, както подобава. Така че Джули бе принудена да го направи. Грубостта ѝ обикновено не засягаше никого, освен него.

— Това е Каролайн — заяви тя. — Каролайн и Хю Симпсън.

Те се ръкуваха със Саймън и подновиха разговора си, най-доброто, което можеха да направят след това неловко положение. Джули пък направи всичко, на което бе способна, за да осуети храбрите им усилия да се върнат към нормално държание, като след две минути внезапно се изправи и шумно обяви: „Е, сега, след като той се върна, мога да отида и да погледна какво става с вечерята. Ако вече не е станала на въглен, разбира се, за което ще трябва да ми простите“. Обърна се към гостите и зловещо се усмихна: „Ако вечерята не става за ядене, всички знаем кого да виним за това, нали?“ — и напусна стаята, като остави Саймън да налива чашите (това, изглежда, бе единственото нещо, което можеше да направи) и да се опитва да

посъбере останките от разпиления разговор. Мистър Хотън, спомни си Саймън, притежаваше художествена галерия и напоследък се бе прочул с това, че полицията нахлула в галерията му със заповед за обиск поради непристойно съдържание на част от картините — тъкмо този инцидент обсъждаха в момента. Хю Симпсън, изглежда, беше критик или историк на изкуството: бе над четиридесетте, но с младежки вид, в цветущо здраве и свободни светски маниери, доста по-възрастен от жена си. При други обстоятелства навярно щеше да бъде съвсем поносим, но в момента тонът му се стори на Саймън направо оскърбителен, макар че той донякъде беше принуден да го възприеме, след неловката разпра преди малко. Впрочем всички се държаха твърде оскърбително. Обсъждаха непристойността по начин (той не намери друга дума да го опише), който сам по себе си бе непристоен. Езикът им съвсем не беше подходящ за една официална вечеря, макар че напоследък рядко чуваше друго — направо му ставаше лошо да слуша как тези хора на средна възраст, които се опитваха да младеят, говорят за секса с някаква смесица от самодоволство, завист, копнеж и нахално, вулгарно любопитство. Бог му е свидетел, че никак не одобряваше произволните, безразборни действия на полицията и съчувстваше на някои от жертвите за тяхната злонамереност — но тези тук не бяха жертви, те си бяха чисти спекуланти, които по най-скандален начин защитаваха своята безинтересна за него кауза. Може би са пияни, каза си той, опитвайки се да ги оправдае, може би са се напили, докато са ме чакали, защото закъснях, или защото Джули ги е притеснила с държанието си. Единственият човек, който не участваше в разговора, беше мисис Каролайн Симпсън. Преследвайки някаква своя порочна цел, тя явно изчакваше удобен момент, за да му окаже специално внимание, а от нейното внимание той доста се плашеше. Никак не му беше симпатична. Изключително представителна жена, много висока, бледа, с фини черти и дълга, мека червена коса, облечена в дълга сребриста рокля. От нея се излъчваше неудовлетвореност и разрушителна страст на такива мощни вълни, че той потръпна, осъзнавайки, че няма да може да се справи с нея, ако го нападне. Което не закъсня да направи: знаеше си, че тя не може да се въздържа, беше от ония жени, които се нахвърлят върху всеки мъж, независимо от това, колко кротичко си седи и се опитва да си гледа работата. Всеки път, когато заговореше

съпругът ѝ, тя леко потреперваше, като разлюляно от вятъра дърво, за да покаже, че се разграничава от него. С тези трепети се опитваше да привлече вниманието към себе си, но напразно, защото не виждаше истинската причина, поради която Саймън се разграничаваше от всички тях, и не можеше да му се хареса (колкото и да го желаше) само с неодобрение на тона на разговора, защото всъщност не разбираше какво е порочното в него. Ако се противопоставяше, възраженията ѝ бяха преди всичко естетически, може би просто не ѝ харесваше плешивата глава на Джулиан Хотън или роклята на волани на жена му. Най-сетне тя го нападна, и то съвсем предумишлено, стана от стола си и отиде да седне до него, след което, докато той се свиваше в очакване на атаката, каза:

— Мисля, че сте приятел на един мой приятел.

— Наистина ли? — отговори Саймън в паника, като мислите му неволно и виновно отлетяха към Роуз и подсъзнателно реши да го отрече (най-малко желаше да бъде разкрит публично, че е близък с Роуз Василиу, но поне за момента бе пощаден, защото тя продължи:

— Доколкото знам, той ви е колега, Антъни Мичъл, познавате го, нали?

— Да, познавам го — Саймън се опитваше да се усмихне колкото може по-естествено, но и на този фронт предвиждаше неприятност. Защото, щом чу името на Антъни, веднага се досети за какво се отнася: горкият Антъни, той имаше пагубно влечение точно към този тип жени, от пръв поглед му стана ясно.

— Работите заедно, доколкото зная — рече Каролайн Симпсън и в този момент Саймън забеляза, че съпругът ѝ вече не слушаше толкова съсредоточено вълнуващия разказ на мисис Хотън за сексуалните ѝ подвизи в Щатите преди брака, а нададе ухо, за да чуе (каквато беше всъщност целта на жена му) думите на Каролайн. — Каза ми го онзи ден, когато обядвахме заедно — добави тя.

— Да — отвърна Саймън неутрално. — Така е, работим заедно над една книга.

— Сподели също, че имате някакво затруднение и трябва да преработите една част. Така ли е?

И тя се усмихна мило, решително и дръзко. Какъв глупак съм, помисли си Саймън, защо трябва да ѝ казвам, но отговори:

— Да, така е, но не е страшно, ще се оправим.

— Антъни изглеждаше доста изнервен — продължи Каролайн, — но той си е такъв, малко му трябва, за да се изнерви, нали? Закъснях с половин час за обедта миналата седмица и докато се появя, той вече бе успял да се ядоса. А половин час е нищо, нали?

— Не знам — каза той, — аз самият винаги се старая да бъда точен. Макар да е трудно да ми повярва човек точно тази вечер.

Но не беше така лесно да се отклони вниманието ѝ, тя все още не бе изчерпала темата за нетърпението на Антъни да я види:

— А преди известно време въобще не можах да спазя една наша уговорка и той страшно се раздразни. Доста е консервативен в разбиранията си, нали? Вероятно всички юристи са такива, не ви ли се струва?

— Може би — рече той, като си мислеше колко глупави са жените: тя наистина ли смята, че може да спечели благоразположението ми, като одумва и излага Антъни по този начин, макар че и той е един глупак! Но така или иначе, защо, за бога, се умилква тая жена, какво иска от мен, едва ли само да се възползва от гнева на Джули, би ли го направила и с друг? Може би се е държала по същия начин с Хотън, преди да дойда аз.

— Навремето едва не се омъжих за един адвокат — продължи тя и Саймън почувства как съпругът ѝ настръхва, но тя втренчи поглед в събеседника си, готвейки се да му разкаже своя роман с адвоката, а тъмните ѝ очи се опитваха с почти комично усилие да го хипнотизират, или може би щеше да бъде комично, ако не му бе подействало толкова силно и Саймън не почна отчаяно да се съпротивлява, търсейки начин да избегне историята със злополучния адвокат (можеше да се обзаложи, че тя едва ли не се бе омъжвала за мъж от всяка професия, в зависимост от аудиторията, която я слушаше, наистина ли мислеше, че на мъжете им допада такъв подход, който разкриваше не нещо друго, а жалка безхарактерност?), но за щастие го спаси появяването на Джули, която ги покани на вечеря.

— А сега можем да отидем да хапнем — каза тя, — каквото е останало от вечерята.

Всички се отправиха към трапезарията: той изпълни нареждането ѝ да отвори виното — невъзмутимо и дори с маниер, тъй като знаеше, че би могла да се държи и по-зле. Но това не продължи дълго — по време на вечерята трябваше да изтърпи поведението на

Каролайн Симпсън, която не спря да побутва храната в чинията си с израз на отвращение, а тя, слава богу, не беше лоша, напротив, отлична беше, както всички вечери на Джули. Осъзнаваше, че тя не би посмяла да направи подобна каша в чинията си, и то по такъв пренебрежителен начин, ако не бе усетила, че той и Джули едва ли са толкова единни, за каквито искат да се представят. Макар че тук до известна степен усетът я бе излъгал: защото той и Джули в момента бяха именно единни — нещо, което Каролайн може би постепенно долови, защото гласът ѝ утихна и тя прехвърли част от вниманието си към Хотън. Но той не можеше да ѝ прости начина, по който се усмихна, когато ѝ предложи още киш^[1]: това бе лека, изпълнена с многозначително презрение усмивка, която се задържа на устните ѝ, и докато побутваше красноречиво чинията си с недокоснатия сладкиш (а той беше чудесен, Джули никога не го оставяше сух, нито пренапоен), тази усмивка говореше за едно надменно и унизяващо превъзходство, пренебрежителната усмивка на викториански парвеню, което се плъзна по започналите да пълнеят ръце на Джули и леко зачервеното ѝ лице (естествено, та нали досега се бе навеждала над фурната) по оредяващата коса на Хотън, воланите на младата му съпруга и мършавия му врат, без да пощади дори и дефектите на собствения си елегантен съпруг, които бяха достатъчно скрити, за да се забележат от пръв поглед.

Разговорът за щастие се пренесе от темата за непристойността към вилите и великденските празници. Хотънови имаха вила в Котсуолд, а Симпсънови — в Норфък. Колко хубаво — помисли си Саймън, като продължи да похапва от петела с винен сос, по този въпрос аз нямам какво да кажа. Но великденските празници бяха нещо друго. С Джули и децата щяха да отидат за Великден в един хотел в Корнуол и той трябваше да изслуша доста подробните описания на Джули за приготовленията около заминаването. Самото напомняне за предстоящото пътуване го изпълни с някакъв неопределен смут, не можа да разбере откъде идва, по-късно трябваше да поразмисли. И така, той продължи да си седи на мястото, от време на време казваше по нещо, като се опитваше да отбягва сребристия блясък на бюста на Каролайн Симпсън и се чудеше кой е виновен, че прекарва толкова много от времето си с хора, към които изпитва искрена и дълбока неприязън, говорейки неща, които го отегчават до смърт. По-добре

щеше да бъде, ако поне можеше да почувства, че на другите това им е приятно, но от всяко същество насреща му към него долиташе вик на самотна мъка и безмълвен страх, грозни викове, като крясъците и воя на морските чайки, кръжащи над плаващи бутилки от вино, остатъци от месо и бели салфетки. Върху лицето на Джули (той го наблюдаваше съсредоточено) имаше бръчки, които въпреки приятната му закръгленост, издаваха страдание, неотговарящо на вида ѝ, следи от терзание, неочаквани за нейната физика и природа. Той продължаваше да я гледа, а тя вдигна едно пилешко кокалче от чинията си, хвана го здраво, започна лакомо да го огризва, забравила за добрите маниери, и дъвчейки, говореше за славата на този хотел, където отиваха за Великден, за добрата храна, която предлагал — докато говореше, бръкна с пръсти в устата си и извади парче сдъвкано сухожилие, което несъзнателно остави на края на чинията си. То остана да лежи там прозрачно, отблъскващо, като обвинение. Саймън ненавиждаше подобни нейни навици, ненавиждаше и себе си, задето ги ненавижда: затворен кръг, от който нямаше изход. Тя не бе създадена за официални вечери. А той мразеше собствената си свенливост, и както си седеше, се замисли за майка си, от която бе наследил тази изтънченост: къщата на майка му смърдеше на чистота, смърдеше на белина и дезинфекционни препарати, а в тоалетната се поддържаше такава хигиена, че на човек можеше да му призлее от отровните, вредни миризми на безупречната чистота. Въпреки всичко, той несъмнено беше син на майка си. Трениран бе от рано — при всяка дума, която произнасяше дядо му, тя потръпваше от отвращение и така насаждаше и у него дълбоко неодобрение. Спомни си как тя извърщаше очи, потреперваше и префиненото ѝ гърло издаваше тихи звуци на неприязън, когато дядо му кашляше и плюеше (здравословен навик и умение, което понякога му се искаше да бе наследил). После се ожени за Джули уж за да избегне тази прекалена изтънченост. И с божия помощ се помъчи да отхвърли убийствената деликатност и жестоките забрани, които тегнеха над него, но ето докъде стигна: в известен смисъл влезе в ролята на майка си — отвратен, мълчалив, неодобряващ, прекалено чувствителен и високомерен. Той ненавиждаше това наследство. Майка му се бе стремил да се отскубне от средата си, прочистваше я с какви ли не дезинфекционни препарати, изкачила го бе на едно по-високо стъпало наистина, но никога не

стигна висшите кръгове, съомгата в консерва си остана деликатес за нея, а към изискания киш не се бе домогвала никога. В интерес на истината, той и досега много обичаше консервирана съомга, онези възхитително розово-виолетови късчета с крехките им почти стопени костици, и дори я предпочиташе пред пушената съомга.

Двамата с Джули бяха надскочили себе си, бяха се премерили твърде високо и тъкмо затова бяха стигнали до сблъсък, а сега страдаха с лица, набраздени от бръчките на непоносимо напрежение. Джули бе създадена за съвсем друг живот, много по-прост (ако въобще е възможно да си представим как се живее по-просто) и въпреки това в нея също гореше искрата на амбицията, може би заради мъничкия ѝ талант да рисува, но той бе тъй дяволски незначителен, че не ѝ помагаше, а само ѝ пречеше да носи бремето на своето богатство и интелигентността на съпруга си: тя щеше да бъде по-щастлива без амбициите си, но кой би се наел да твърди, че щастието е всичко, което трябва да постигне човек, бил той мъж или жена? За какво е създаден човекът, ако не да се стреми все по-високо, и щом е така, къде се е объркало нещо, какво точно е проклело хората? Вярно, няма никакви добродетели в консервираната съомга, нито нравствени, нито естетически, или в кашлянето и плюенето, или в това, да се отричаш и от най-слабия блясък на едно по-високо социално и интелектуално положение, но има нещо безнадеждно порочно в един живот, когато детето седи само в кухнята и яде уплашено пържено яйце, под надзора на чужд и враждебно настроен човек, докато възрастните в гостната се наливат с алкохол и излагат на показ пошлото си лицемерие. Би трябвало да има друг начин на съществуване за тези хора, би могло да има друг живот, възплътил топлота и красота, един естествен живот на хора, чиито стремежи не са празно усилие. Трябваше да се вярва, че е възможно да съществува такъв живот, добър и щастлив за всички, но не беше ли това детинска наивност? Изтощен и озлобен, той вече не знаеше. Може би съществуваше само мигът от времето, в който човек живее с всичките му присъщи злини. Но въпреки това бе готов да се закълне, че пред Джули винаги бе кръжала една по-висока цел, една съвсем законна надежда, но тя толкова я бе изкривила и деформирала, че пагубно съблазнена, не бе усетила как е стигнала до това... маймунско дърдорене.

Докато ядеше пиле и мислеше за съомгата и за майка си, той си спомни училищните години, там, на север: веднъж бяха седнали на чай и солена, пълна с кости херинга, когато светлината угасна. Угасна, защото токът беше спрял, а майка му, ядосана в началото, както винаги, когато се прекършваше волята ѝ, скочи сърдито да намери свещи, мрачно проклинайки безчовечието на диспечерите по електрификацията — после, щом се върна и освети масата с дебелите, бели свещи, неочаквано се развесели, отпусна се, изпадна в чудесно настроение, нещо, което ѝ се случваше много рядко. „Какво неподходящо меню! — рече тя, като извади с меките си пръсти няколко малки, тънки като косъм костици от устата си. — Какво неподходящо меню за тая тъмнина, само ако някой можеше да ни види как гълтаме тия костици в мрака! Всяко друго нещо щеше да е по-добре от солената херинга, каквото и да било!“. И тя се закикоти, а после, като ѝ хрумна нещо още по-смешно, дискретно добави, леко задъхана: „Всичко, освен пушена херинга, разбира се!“. Той също се засмя — вече подрастващо, непохватно момче, преизпълнено с благодарност за това необичайно просветление, за този лъч на радост на фона на една несгода. По-късно майка му използва тази случка, включи я в непринудените си полудомашни радио диалози, тя обичаше да насища тези разговори с носталгична топлина, с чувство на умиление пред малките, забавни и споделени изпитания на майчинството, чувство, което, общо взето, никак не ѝ бе присъщо. А тонът ѝ почти винаги драстично се разминаваше с поднесеня материал, защото при други подобни случки в техния живот нещата съвсем не изглеждаха така, както ги описваше: по принцип тя посрещаше трудностите озлобена и мрачна и Саймън дълбоко страдеше, като ги чуваше по радиото преобразени, преправени, преразказани така, както би желала да изглеждат. А може би случката със солената херинга подсказваше, че тя би могла да живее така, както иска, и ако не беше избрала такъв образ поне за пред хората, нещата може би щяха да бъдат и по-лоши, нямаше да ги има навярно и тези редки моменти? Неговото детство в последна сметка бе като че ли по-близо до онова, към което тя се стремеше, отколкото до това, което успя да постигне. Да, тя се бореше доблестно със себе си, отричаше се смело от своята студена и мрачна природа, единствената истинска природа, която притежаваше. Ако се бе стремела към друго, сигурно би пропаднала или умряла. Господи,

колко изтощителна бе тази борба, този живот насила, това отричане от природата, това неестествено изкривяване. Но ако собствената ти природа е сурова, какво друго ти остава да направиш, освен да се отречеш от нея, да се опиташ да я отхвърлиш с надеждата, че от това може да излезе нещо по-добро? Надеждата ѝ беше в него, и така — поколения наред. А накрая какво, какво накрая, нима някой бе спечелил нещо от това — по-щастливо съществуване, радост — тази цел бе непостижима, тя не водеше до никакъв бряг, тя само обричаше човек на непрекъснати кошмарни разочарования и всяко ново поколение се изправяше с все по-голямо отчаяние пред нова невъзможност, защото бе подхранвано с още по-големи надежди. Той се сети още веднъж за Джон Стюарт Мил и отчаянието, което го е обзело — да стигнеш до истината, и после — да се откажеш. Саймън често се боеше, че такава участ ще сполети и него заради недостойните му колебания, приспособеността му и мудността, с които се ориентираше и пресмяташе ходовете си... Да, вълнуваше се за съдбата на човечеството, вълнуваше се за качеството на живота, ала човекът бе създаден с ограничени възможности, прозрението, с което бе дарен, му стигаше само да страда по непостигнатото (като Джули, като майка му, като самия него). Не му достигаше дух, за да живее в светлина, дори сила — да се издигне до нея. Или може би нямаше светлина, поне не такава, че да озари човека; единственото, което му оставаше, бе да си създаде един подреден свят в мрака, равенство в злочестието, справедливо разпределение на тъмнината, своя собствена дупка, принадлежаща му по право в този мрак, а чувството му за светлина, редките му озарения си оставаха необяснима приумица, изкуствен отблясък, от който той още повече посърваше и се превръщаше в бледен, безпомощен, неестествен, жълто-зелен урод от подземния свят — лъжливата светлинка, проникнала през някаква случайна пролука, бе твърде далеко от тези низки същества, за да могат те да я достигнат и да се окъпят в нея. Не, човекът по-скоро щеше да загуби зрението си, щеше да ослепее като прилеп в пещера и да продължи да се носи като в унес от век на век, обвит в бялата си посребрена ризница...

Той си отрязва парче сирене грюйер. Дори тази въображаема картина, колкото и ужасна да бе, приемаше за изначално съществуването на светлината. А изкривените образи в края на

краищата не бяха произволни. Те бяха грозни, но следваха определена логика. Растяха печално като растения в тъмна изба, лишени от светлина. Растения в тъмна изба, оставени там до пролетта... Той си намаза с масло една бисквита и отново насочи вниманието си към Каролайн Симпсън, която неизвестно защо пак му разказваше за някакъв мъж, за когото едва не се омъжила, този път — ски учител, който страстно се влюбил в нея, когато на седемнадесет години ходила със съученици на екскурзия в Австрия. Тя отхвърлила предложението му, но с голямо задоволство съобщи на Саймън, че този ски инструктор се оказал необикновена личност, няколко години живял в Хималаите в драматично уединение, после се завърнал в цивилизования свят и описал преживяванията си (уви, на немски) в една книга, която бързо се превърнала в бестселър, след което станал актьор и се снимал в много филми и в телевизията. Намекът ѝ, твърде ясен, за да не бъде забелязан, бе, че всеки, комуто тя се е харесвала, дори на такава крехка възраст, е бил човек с вкус и качества.

— Ако се бяхте омъжила за него — каза Саймън, — животът ви щеше да бъде наситен с прекалено силни изживявания.

— О, аз нямам нищо против силните изживявания — отвърна тя доста прибързано и неблагоприятно и той отбеляза със злорадство как трепна, като усети собствената си недодяланост, но побърза да заличи следите ѝ и отново си придаде благовъзпитан вид. Защото в края на краищата тази жена се движеше във висшите кръгове, но той много добре разбираше какво вижда Антъни например зад тези опасни флиртове. Изведнъж си спомни за Ейлийн на Роуз, която някога мечтала да бъде пропаднала жена. Тук, до него в момента, седеше един съвършен екземпляр на този вид. Сети се за Роуз, която с набръчкани пръсти търкаше раздражено петното върху полата си. Роуз, която сигурно вече си бе легнала и сигурно спи „сънят на праведните“ (изразът спонтанно се роди в ума му).

Гостите си отидоха след полунощ. Останаха до толкова късно, за да докажат, че им е приятно, че са простили на своя домакин закъснението. И макар че през по-голямата част от вечерта той негодуваше срещу тях, сега откри, че се ужасява при мисълта, че ще си тръгнат, тъй като знаеше, че преди да му бъде позволено да си легне, го чака голям скандал. Така и стана, защото веднага след като затвори вратата след тях, Джули се нахвърли срещу него с гняв, който четири

часа и половина се бе трупал и сгъстявал и ни най-малко не се беше смекчил от злъчния ѝ поздрав при появяването му. Той видя буреносните знаци още по време на вечерята, надвиснали като черни облаци над развълнувано море: яростта, с която пльосна парчето пиле в чинията му, многозначителното тропване на чинията пред него, начинът, по който рязко измести стола си, когато му се наложи да мине зад нея, за да донесе тирбушона, всички въздишки, прокашляния и цъкане с език, които идваха откъм нея всеки път, когато той отвореше уста да каже нещо. Тя нито веднъж не го погледна по време на вечерята, нито пък се изказа по негов адрес, дори и косвено, търпеливо изчакваше своя час и ето — той дойде, и сега, трепереща от ярост, стовари целия си гняв върху него, изобличи жестокостта му, грубостта му, неспособността му да бъде съпруг и баща, отегчителното му държане като компаньон, домакин и гост. Върна се далеч назад в миналото, раздуха и хвърли в очите му оскърбления от преди десет години, обвинявайки го в отдавнашна подла умисъл да разруши семейството им, като накрая, както най-често ставаше, закрепця насреща му, лицето ѝ пребледня от истерия, а влажната ѝ коса се замята невъобразимо във всички посоки.

— Защо се ожени за мен, защо, за какво?

Като я гледаше точно в този момент, какъв отговор можеше да ѝ даде? Това наистина изглеждаше загадка. Пък и по принцип не ѝ отговаряше, в такъв момент — никога. Седеше мълчаливо изложен на ударите ѝ, докато тя изреждаше списъка на престъпленията му, старите, до болка познати обвинения — (ами когато забрави да вземеш Кейт от болницата, ами когато закъсна на срещата на Кингс крос, ами когато трябваше да се връщаш за билета, ами когато ни задържа три часа в кантората си, докато чакаше онова досие, ами когато майка ти каза, че Дан трябва да се подстриже, ами когато стана оня скандал на паркинга, ами когато майка ти не искаше да яде пилето, защото имало чесън, ами когато се изложи, като каза на Харт Станли, че не обичаш Хокни, ами когато се изложи, като каза на Карла, че много ти харесва Маргит, ами когато разля вино върху крака на Джесика Уейнрайт) — и накрая, онзи реторичен въпрос: какво друго му оставаше, освен да запази мълчание. Седеше там, поглаждаше с пръст ръба на празната си чаша и я чакаше да се умори, а докато чакаше, се питаше дали нямаше да е по-добре, ако още навремето се бе научил да посреща тези

нападки с контра нападки, да отвърща на крясъка с крясък, на удара — с удар. Сега вече беше късно да реагира така, но някога може би беше възможно — той обаче бе приел линията на несъпротивление, като се страхуваше, че може да избухне, а ако го направи, може да я унищожи. Но сега му се струваше, че тъкмо защото се бе въздържал, съвсем я бе унищожил: дали пък инстинктивно не се бе стремил да запази своето достойнство за сметка на нейното... Сега нямаше друг избор, освен да следва тази политика до край и въпреки всичко да се надява, че вярата му в неотмъщението един ден ще възтържествува, защото в друго той не вярваше.

След като най-сетне се умори, Джули седна (дотогава беше стояла права над него, като слагаше от време на време ръце на кръста си) — зарови лице в шепи и заплака. И през сълзи простена: „Мразя те, мразя те, мразя те“. Той леко се размърда на стола и остави чашата си. Краят беше близко. Тя хлипа две-три минути, после стана и се втренчи в него, лицето ѝ — на петна, погледът — невиждащ, като че ли не го познаваше: „Аз си лягам“. Водопадът на гнева ѝ се бе излял, водата вече течеше равна, успокоена. Странна, глуха пустота изпълни стаята. Тя остана там за момент, като че ли не знаеше къде се намира, после се обърна и излезе, пристъпвайки като в бодливо стърнище. Той не се помръдна, не я спря.

[1] Десерт от неподсладено тесто във форма на раковина, с пълнеж от яйчен крем, сирене и др. — Б.пр. ↑

Като остана сам, отначало не мислеше за нищо, умът му беше празен. После, тъй като не искаше още да я последва, се размисли за насилието в семейството, за Роуз и Кристофър Василиу. В едно кътче на ума му през цялото време бе седяла Роуз Василиу и сега, в утихналото пусто пространство, мислите за нея се раздвижиха и почнаха да се групират в съзнанието му, малки крехки перести облачета в новото, измито небе. Помисли си за великденските празници. Не искаше да заминава за Великден, защото не му се щеше да напуска Лондон, защото не искаше да изостави Роуз. Това откритие, тази нова мисъл проблесна с бледа, безнадеждна светлина, като слаба предутринна зора, отразена в прозорците на смълчана улица. Шумотевицата скоро щеше да завладее улицата, но не сега, не още... Спомни си как бе прекарал с Роуз вечерта — бебето на коленете ѝ, децата, които гледаха телевизия, книгата, която тя искаше да прочете („Дневникът на Мънго Парк“) и програмата, която се готвеше да гледа по телевизията, след като той си отиде. Защо му бе доверила тази картина на тихо щастие? Дали съзнаваше какво прави, съзнаваше ли какви образи гради бавно около себе си? Едва ли, в държанието ѝ нямаше нищо преднамерено. Образите, които се раждаха и насищаха всичко около нея, бяха излъчване, изникващо от мекото пълноводие на природата ѝ, те не зовяха, нито отблъскваха, те бяха самата нея и не го засягаха ни най-малко, защото се разтваряха обратно в нея, докато тя спеше, дишаха, събуждаха се с нея и отново я обграждаха. Нямаше смисъл да се говори за тях, освен по начина, по който се говори за утрото или за друго някое естествено проявление на независимата природа.

Един негов приятел беше влюбен в омъжена жена. Тя също го обичаше, или поне така твърдеше приятелят му, и Саймън нямаше причини да се съмнява в думите му, но това съвсем не означаваше, че са кой знае колко щастливи. Сега най-неочаквано си спомни какво му бе казал този приятел веднъж, в един от редките мигове на откровение: „Знаеш ли, ужасявам се при мисълта, че тя ще напусне Лондон. По Коледа, когато отива при родителите си, или през лятната отпуска, когато заминава със съпруга си. Толкова бързо идват тези моменти, годините минават и тя винаги някъде заминава. Не мога да си намеря място, когато я няма“. „Но когато е тук, ти така или иначе не я виждаш много често“ — бе отговорил Саймън, без да прояви особено

съчувствие към тази необяснима за него загуба. „Да, така е — бе казал приятелят му, — но не мога да ти обясня колко по-различно е, ако зная, че е тук.“ Този спомен го тревожеше по време на цялата вечеря от мига, в който Джули започна да описва хотела в Корнуол. Сега, като се съсредоточи върху него, изпита още по-силна тревога... Нямаше смисъл повече да избягва равносметката, колкото и смущаваща да бе тя — неудобството, че в очите на Константин се бе показал като натрапник, приятната мисъл (в контраст с всичко останало) за една желана вечер, пронизващото чувство за неспокойствие, че заминава не някъде по-далеч, а в Корнуол, всичко това не можеше да означава нищо друго. След като веднъж го призна пред себе си, той се учуди как е могъл да не забелязва тези знамения и да ги пренебрегва толкова дълго. Само един закоравял скептик като него можеше да ги пренебрегва. „Аз имам нужда от нея“ — каза си той. Думите влязоха в съзнанието му и неловко увиснаха там. Стреснаха го. Наистина бяха стряскащи. В същия миг си помисли: по-добре въобще да не бях го откривал, и знаеше, че тази мисъл ще продължи да го тревожи. „Имам нужда от нея“ — упорито повтаряше нещо в него. И след това порешително и по-сигурно: „Имам нужда от нея такава, каквата е!“. Това изчерпваше всичко... Така беше, разбира се. Можеше ли да бъде иначе, можеше ли да не се привърже към нея! Свършено е, вече знае, решено е и нищо, съвсем нищо не може да се промени... Е, сега вече и той беше готов да си легне.

И така, Саймън се надигна от стола, остави празната си чаша, погледна се в огледалото с известно любопитство да види дали не изглежда по-различно, след като вече бе разбрал истината, и се качи горе в спалнята. Джули си бе легнала, но още не спеше: когато влезе, тя обърна очи към него. От погледа ѝ разбра, че е дошъл часът на помирението. Това бе задължение, което въпреки всичко той винаги изпълняваше с облекчение.

— Кажи къде успя да намериш тази жена Каролайн Симпсън? — попита той, като събуваше обувките си. — Удивително същество!

— Ужасна е, нали? — отговори Джули.

Той бе преизпълнен от нежност към нея.

— Същинска кучка — съгласи се той, докато издърпваше чорапите си.

— Ама хубава — рече Джули, — не мислиш ли?

— Така ли? — При тези думи жена му едва забележимо се усмихна. — Вечерята беше много хубава — каза той. — Сладкишът страшно ми хареса. (Нарочно не го нарече с истинското му име.)

— Знам, че ти харесва. Затова го правя — отвърна Джули.

Той си легна до нея.

— Как мина денят ти днес?

— Ами, добре — каза тя. После се оживи. — Дори много хубаво. Ходих в онзи магазин близо до Джой, нали го знаеш, с дългите рокли на витрината, държи го една страшно приятна жена, някога била омъжена за Бил Уейкъм, нали се сецаш (той естествено не се сецаше), онзи, дето водеше програмата за попзвездите, после я зарязал, или може би тя него (Джули вече проявяваше вярност към новото си познанство) — и решила да направи нещо за себе си — отворила този бутик на Мерилибоун хай стрийт, после се преместила тук, защото, както ми каза, тук имала повече приятели, има някои адски красиви неща, наистина красиви и съвсем не скъпи, купих си една дълга рокля, стори ми се, че ще ми свърши работа за Великден, и без това имах нужда от нещо за празника, чудесен цвят, червеникавокафява, нещо като теракота, а за Никол намерих хубава чанта. Плетена. Нали има рожден ден. Беше страшно мила, тази жена, каза, че ако искам нещо да купя, сама ще ми го избере. Наистина е много приятна.

„Не се съмнявам — помисли си Саймън — кой няма да е мил с един толкова благосклонен клиент?“ Но в същото време не можеше да не се почувства благодарен. Бе доволен, че денят ѝ е минал приятно, че е намерила нова приятелка, колкото и кратко или користоно да се окажеше това приятелство. Въпреки волята му, нещо в него все още от време на време се радваше на нейните мимолетни възторзи, на отдаването ѝ без остатък на тази чисто женска страст за пазаруване. Но винаги дълбоко го бе изумявала склонността ѝ да придобива, неуморното търсене на съвсем ненужни дрехи, желанието да купи, за да поласкае милите, дружелюбни, спекулиращи, сервилни собственици на бутици, това, че смяташе за задължение да има нова дреха, нова чанта, нови обувки, ново шалче дори и за най-незначително излизане или някакъв случай, даването на подаръци по най-малкия повод и в същото време у него още дремеше онова чувство, което бе събудила някога тази безразборна разточителност в покупките. От време на време познатите му интелектуалки го обвиняваха в антифеминизъм,

защото в неговите очи жените бяха едва ли не същества, които прекарват цялото си време в купуване на луксозни стоки само заради опаковката и целите засияват, когато видят примамливо подредена витрина: дълбоко в себе си той обичаше (или бе обичал, може би все пак се беше променил) да си мисли за тях по този начин. А държаха ли се така, всичко беше ясно и това означаваше, че човек може винаги да ги ощастливи, стига да има достатъчно пари, за да задоволява безкрайните им прищевки... За какво ѝ беше на Джули нова дълга рокля? Имаше ги с дузини. Но Саймън виждаше, дори чувстваше колко щастлива е тя, че си е купила още една. Да изпраща цветя, да предлага питиета, да купува подаръци за себе си и за други — всичко това я правеше истински щастлива. И какво значение имаше в края на краищата. Колко приятно и невинно беше така лесно да ѝ се угоди.

— На Великден в Корнуол може да е студено — каза Джули, — няма да е лошо да си вземеш някоя топла дреха.

— Да, да, ще си взема — съгласи се той и загаси нощната си лампа. Тя не биваше да споменава пак за Великден. Твърде много бе говорила за това тази вечер. Мисълта за хотела, за яденето, за суката, за келнерите и за останалите гости му развали настроението. Вероятно щеше да му хареса. Но не му бе приятна самата мисъл, че може да му хареса.

Преди да заспи, и Роуз си мислеше за Великден, изпълнена също от мрачно предчувствие. Страхуваше се, защото се бе съгласила Кристофър да вземе децата за Великден. Той ѝ писа, че иска да ги вземе за три дни, и тя се съгласи. Не беше в състояние да се възпротиви, защото знаеше, че на децата ще им хареса, но след като се съгласи, започна да се безпокои дали въобще ще ѝ ги върне. Нейният адвокат всъщност я бе предупредил да не ги оставя за дълго с Кристофър, докато не се изясни какви са намеренията му за родителските права; той се безпокоеше не по-малко от нея и с основание, защото вече добре знаеше на какви неочаквани и драматични действия е способен Кристофър Василиу. Но от друга страна, каза, че би било недалновидно да му се откаже достъп до децата, пък и тя самата, дори и да ѝ бяха позволили, не би била способна на толкова категоричен отказ. Вече бе възприела една позиция, а не беше в характера ѝ да превишава правата си. Трябваше да продължи да се държи така, като че ли Кристофър е един съвсем благоразумен човек, макар да знаеше, че не е, като се надяваше, че колкото и малки да бяха основанията му, той ще се отнася към нея по същия начин. Докато лежеше будна, тя за първи път си разреши да си представи, че може и да ги отвлече. Бе чела във вестниците за такива случаи: последният беше само преди три седмици: бащата извел децата уж за един ден, а забягнал с тях за Франция на малка лодка. Кой можеше да каже какво страхотно похищение е замислил Кристофър? Тя нервно се обърна на другата страна. Децата го обичаха и имаше защо. Навремето отчаяно, злонамерено и позорно се бе опитвала да разнищи тази обич, но мисълта за противните разкрития, които можеха да излязат най-вече, и опасните последици от това, винаги я спираха да не каже нещо повече и въобще да не говори често на тази тема. Защото, колкото и да го обичаха и да бяха привързани към баща си, тя не се чувстваше спокойна, когато бяха с него. Ситуацията бе парадоксална, неразрешима. Същинско наказание, присъда. Роуз си помисли за хората, минали по нейния път, за които всичко се бе уредило много полесно — те бяха напуснали съпрузите си и благополучно бяха създали нови семейства, а бившите им съпрузи, от своя страна, също благополучно бяха сключили повторни бракове. Толкова малко бяха бащите, които проявяваха такава опасна и мъчителна загриженост за децата си, повечето от тях просто си отиваха с въздишка на облекчение

и впоследствие се появяваха съвсем рядко, само в ония нелепи, задължителни недели. Някога си мислеше, че това хвърля обвинение към целия мъжки пол — лекотата, с която мъжете изоставят децата си заради други жени и друг живот, — а сега се питаше що за лош късмет я сполетя и с какво заслужи това, че нейният съпруг изневери на мъжкия пол и на присъщото му нехайство. Защо не се ожени повторно, без да му мисли много, защо не се задоми някъде другаде... А беше ли възможно (и това бе най-страшното ѝ угризение) въобще да не го напуска? Дали не трябваше да потърси в себе си още сили, за да понася ужасния и за двама им съвместен живот? Никой друг не изрази подобна мисъл — Роуз беше оправдана от съда, от пресата, от приятелите си. Било е невъзможно да получи онова, което ѝ се е полагало, и така — решението да напусне мъжа си изглеждало най-правилното решение, което е могла да вземе. След като го стори, тя наистина намери щастие, животът ѝ се успокои и осмисли. Но изглежда, бе преживяла твърде много, за да може да бъде наистина спокойна. Вероятно щеше да бъде принудена да изостави своето истинско аз и да се върне към онова фалшиво аз, с което съществуваше някога при Кристофър, за да може днес да играе по неговите правила...

Тя не се осмеляваше често да си мисли за тези неща. Но истината бе, че дори и да спечелеше това дело, дори и децата да останеха при нея, без да бъдат обезпокоявани, как щеше да живее с такава победа? Тревожеше я не само страхът да не ги загуби внезапно — на връх Великден да изчезнат за Швейцария или бавно, по съдебен ред да ѝ бъдат отнети, — тревожеше я самата мисъл как би живяла със своята победа след всички тези обидни и шумни демонстрации от страна на Кристофър. Какво толкова му бе направила, като го изостави. Не, далеч беше от мисълта, че Кристофър иска тя да се завърне, беше твърде скромна, за да си помисли такова нещо, по-скоро бе започнала да осъзнава факта, че собствените ѝ действия — развода, това, че взе децата при себе си — бяха също брутални и жестоки. Тя бе прибягнала до помощта на закона, както навремето постъпи баща ѝ, и сега сама бе станала жертва на неговите методи. Нямаше вече никакъв начин да се избегне съда, но дори съдебните решения не можеха да сложат край на този смут и объркване в душата ѝ.

Не беше логично да се предположи, че Кристофър ще изчезне с децата на Великден. Какво щеше да спечели от това? Освен че ще стовари вината върху себе си, от което той трябваше да се пази, поне за момента. И все пак тази мисъл, веднъж изникнала, не я оставяше на мира. Мина ѝ през ума дори, както лежеше будна в леглото си, че може би тя самата, а не Кристофър, трябва да постави децата под опеката на закона, за да не може да ги вземе. Идеята беше нелепа. Какво би станало, чудеше се тя, ако двамата с Кристофър едновременно решат да заведат дело за децата? Какво биха казали адвокатите? Сигурно толкова ще се ядосат и на двамата, че ще вземат децата, ще се погрижат по някакъв начин за тях и никой от двамата родители няма да има право да ги вижда вече.

Не бе посмяла да каже на адвоката си, че Кристофър ще вземе децата за Великден. Страхуваше се да не събуди разногласия, които и така дремеха помежду им. Не каза и на Саймън Камиш. Боеше се, че ще я нарече глупачка, ще каже, че не е бивало да го прави. Сега съжали, че не се посъветва с него, несигурността и тревогата ѝ бяха непоносими. Заболя я главата. Цепеше я от нерешителност и безпокойство. Тя почна да я мята по възглавницата, както правеше като дете, когато не можеше да заспи от самота и отегчение. Това мятане, падането на главата, ударите, които си нанасяше, ѝ напомниха за едни други удари, някои от които я бяха сполетели в същото това легло, когато той блъскаше главата ѝ срещу таблата, и тя отведнъж се сети, спомни си, че всъщност се бе развела с Кристофър, за да ги няма вече тези удари, защото иначе щяха да продължат завинаги, тъй като постоянно се самовъзпроизвеждаха и умножаваха... Не се залъгваше, че законът и неговите наредби, които съвсем не слагаха край, не теглеха границата и не уреждаха нещата, също постоянно се самовъзпроизвеждат, но и те, както и ударите, не решаваха нищо, не уталожваха сърдечния смут, нито духовните стремления, а вместо това пораждаха нова поредица от оскърбления, огорчения, извращения. Дори ако съдията се изсмееше на искането на Кристофър за опека, както тя в началото се бе надявала, това нямаше да разреши въпроса: защото той щеше да намери друг начин да я атакува и уязви, а Роуз нямаше да му остане длъжна. Силата на закона не беше разрешение. И тя отдавна го знаеше: бе действала според разума си, както действаха и други хора в подобни обстоятелства — порядъчно, със зачитане на

обществените условности и ценности — но ето че не стигна до никъде! Кристофър беше все още с нея, като че ли никога не се бяха развеждали, трудностите си оставаха, сърцето ѝ бе потиснато от неговата сянка, тя никога нямаше да бъде сама, да живее самостоятелно и с лекота, каквито и дела да водеше съдът, каквито и ограничения да налагаше на нейните способности да търпи и понася. Лесно е да се каже: стига вече, така повече не може, достатъчно си страдала — духът е жив и ненаситен, той може да понесе и повече, отказва да бъде ограничаван, отказва да седи мирно в клетката си и да си шушне: така да бъде, в ония полета няма да навлизам, защото не понасям това, което виждам там. Не, граници няма, тъмнината, която ни заобикаля, не може да бъде хваната и затворена. Тя не можеше да намери покой и освобождение от миналото. От него нямаше освобождаване, оковите му не можеха да се захвърлят, забравата бе невъзможна. Когато мислеше за Кристофър и всичко, което бяха преживели заедно, в нея смътно се надигаше мощна вълна на недоволство и бунт срещу него и срещу самата себе си, които по никакъв начин не може да бъдат разграничени, трезво оценени или премахнати с други средства, освен от само себе си. Трябваше да ги овладее вътре в собствената си същност. Роуз яростно мятеше глава наляво-надясно, стиснала зъби, не ѝ се искаше да признае тези вечни, отдавна известни истини — ужасяваше я мисълта за тъмнината, битките, болезнените преоценки, които ѝ предстояха, но в същото време, някъде под този ужас, на едно друго ниво (където тя рядко се спущаше), а то бе пълно с ликуваща жизненост, защото човешкият дух крие неподозирани дълбочини, стоеше сила, воля, която не искаше, не можеше да приеме никакво снизхождение, нито опрощение. И тя щеше да продължи да се бори, защото беше неуморима и не можеше да каже: простете, не мога повече. Роуз добре знаеше това, винаги го бе знаела: делото по развода беше една игра, изиграна от другите, делата за опека не бяха нищо повече от бегли скици, диаграми на чуждата неволя, а истинският сблъсък с цялата си сила щеше да се разрази другаде. Решенията на съдиите, дори в нейна полза, бяха нелепи, те не ѝ спечелиха победа. Сблъсъкът (това беше точната дума) не можеше да свърши с победа, защото бе борба, в която нямаше победител. Трябваше да се предприемат съвсем други стъпки, в които победата и поражението бяха без значение, военните трофеи нямаха място и

границите не се определяха от безпристрастни външни договори и спогодби. Тя не виждаше как може да се направи това, отчайваше я самата мисъл за такъв изход, знаеше, че е неспособна на искрени и доброволни отстъпки, неспособна е да седне спокойно да преговаря и да се съгласи да отстъпи дори милиметър от своята територия, и все пак тъкмо това я утешаваше, утешаваше я мисълта, че друг начин няма.

На Великден както обикновено беше студено. В Корнуол дори валя сняг, едрите бели снежинки се стапяха в голямото сиво море. Във фойето на хотела възрастни двойки седяха и четяха криминални романи, други на средна възраст въздишаха от отчаяние и се оплакваха взаимно от своите неблагодарни, присмехулни и раздразнителни, отегчени и своенравни тийнейджъри, които толкова много обичаха да идват тук преди пет години, а сега вече — не, по-малките деца непрекъснато пускаха монети от по шест пенса в ротативките и играеха безспир тенис на маса, доволни по своя невинен детски начин от тези чудесни развлечения. Млади майки седяха на бара, пийваха си и тихо и благоприлично играеха на комар, а Саймън седеше в стаята си, когато не я подреждаха или чистеха, и се взираше мрачно в глава шеста от своята книга и в досието на следващото си дело. Искаше му се да бъде като онези добри бащи, които храбро извеждаха малчуганите си навън, екипирани с ботуши, анораци и широки пуловери, да се разходят по скалите или по ледените плажове. Той се възхищаваше от тяхната енергия и знаеше, че ще му хареса, ако последва примера им, но не можеше да намери в себе си сила за първоначалния тласък. Пък и не се осмеляваше да се обърне към собствените си деца. Боеше се, че ще му откажат. Чувстваше се откъснат от тях. Обикновено ги наблюдаваше от разстояние, с чувство за вина. Дан го тревожеше — смущенията в развитието му много го безпокояха, той постоянно се питаше дали не прекаляват с консултациите при лекари, или трябва да ги увеличат. Средната, Хелън, също го безпокоеше — тя удивително приличаше на Джули. Също като майка си, казваха хората, а двете с Джули непрестанно бяха вкопчени в смъртна схватка. Той не смееше да се намесва. Но от време на време улавяше Хелън как поглежда към него за подкрепа, усетила примката да се затяга. Малко нетърпелива, осемгодишна, в един от редките за тази възраст моменти на откровение тя веднъж му каза: „Тате, може ли хората да пораснат такива, каквито искат, или не зависи от тях?“. „Разбира се, че може — отговори той, като излъга смело. — От тях зависи.“ Тя му се усмихна малко невярващо, но доволно, и продължи да се кара с майка си. Колкото до Кейт, тя беше още много малка. Струваше му се, че е разумна. Мислеше, че ще се справи с живота. Възлагаше надежди на Кейт.

Добре поне, че Джули харесваше хотела. Тя се чувстваше прекрасно и това, в края на краищата, никак не беше малко. Завърза приятелство с една жена на нейна възраст, майка на две малки момченца, и още като я видя, Саймън си каза, че Джули щеше да бъде същата като нея, ако не робуваше на лъжовните си представи — сърдечна, дебеличка, блага, весела, искрено щастлива от всяко питие, което ѝ предлагаша, всяко блюдо, което ѝ поднасяха, от всеки, който я заговореше. На вечеря сядаша на една маса — тя, съпругът ѝ, Саймън и Джули. Освободена от домашните си задължения и изпълнена с чувството, че е безспорна победителка по елегантност и блясък, Джули беше в стихията си. Притесняваше го с неутолимата си страст да споменава известни имена, но приятелката ѝ Сали приемаше това толкова непредубедено и така искрено изразяваше възторг и интерес, че дори и тези разговори не бяха мъчителни, каквито можеха да бъдат. Съпругът, химик от Ай Си Ай, голяма химическа фирма, също беше симпатичен — наричаше жените „момичета“ и им подхвърляше закачки заради непрестанните клюки и нестихващия им апетит, което, както изглежда, им беше много приятно. Саймън се опита да възприеме престорената му веселост, но скоро се отказа, защото го правеше много неестествено. Когато се провали и последното му усилие, той долови, че съпругът на Сали го гледа със симпатия и съчувствие, с поглед на човек, който разбира затруднението му, възхищава се от неговия провал и малко се срамува за собствения си успех.

В понеделник след Великден, след почти тридневно затворничество, Саймън реши, че е дошло време и той да се покаже на външния свят: като ученик бе прекарвал ваканциите си по спартански — трепереше по цяла седмица в някоя неотоплена мебелирана квартира някъде в Нортъмбърлън или на Йоркширското крайбрежие, и сега, когато седеше и чакаше следващото ядене, храносмилайки предходното, у него започна да се поражда чувство за вина (както си и знаеше), достатъчно силно, за да го подтикне към действие. Предложи на децата да излязат заедно на разходка, но Хелън го погледна с ужас, като разбра, че трябва да се отдели от масата за пинг-понг. Дан пък се отказа да напусне играта на монополи, започната още преди два дни, и само най-малката, Кейт, се съгласи да дойде с него. Джули се ужаси от самата мисъл да излезе на студа и той знаеше, че ще бъде невъзможно

да я изведе, защото тя се опираше на моралната подкрепа на Сали, която също избягваше всякакво усилие. Само веднъж, когато ходиха в Шотландия, бе успял да убеди Джули да излезе. Тогава това ѝ се стори в реда на нещата, може би защото цялото отбрано общество в хотела, колкото и чудно да бе, се състоеше не от лентяи, а от хора, запалени по разходките, и те убедиха Джули да се присъедини към тях. Достави ѝ удоволствие — крачеше бодро, ликуващо, разгорещена и доволна от комплиментите на по-опитните пешеходци, спомни си своето детство в провинцията и провинциалната си закваска, от която тъй дълбоко се страхуваше. И ги надмина лесно, всичките онези момичета от аристокрацията, които се занимаваха дори и с конен спорт. Той много се гордееше с нея. Здрава жена бе Джули. Дори не обърна внимание на дъжда. Но сега, като нямаше такава силна светска причина, която да я подтикне, инерцията в нея победи. И така, сутринта той се отправи на поход с Кейт и пакет суха храна за обяд.

Валеше, но не силно — ситен, хладен дъждец, който не ги притесняваше. Хотелът беше на хребета на скалата и те тръгнаха първо по този хребет, а после постепенно се спуснаха надолу към морето. Тревата под краката им беше къса и жилава, малки подплашени птици току излитаха нейде отблизо, стреснати от приближаването им. Чайки се спущаха с крясък от сивото небе. Отначало Кейт тичаше напред, търсеше следи от зайци, събираше като всички деца камъчета и цветя, но след около час се умори и се върна при Саймън, хвана го за ръка и започна да му говори — един дълъг монолог, объркан и неподправен, за училището и за една нейна приятелка, която заминала за Франция, и защо майка ѝ никога не ѝ разрешава да се грижи за училищното морско свинче през почивните дни, и какво е адвокат и има ли то нещо общо с авокадо, ако не, защо не и дали той си спомня, когато ходиха в Шотландия и отидоха до онази стара кула, и там живееше онази хубава бабичка, дето си гледаше риба треска в един басейн, който наистина беше част от морето, и когато бабичката дойде да нахрани рибите, те се събраха и си подадоха главите над водата и бабичката ги погали и тя, Кейт, също ги погали, и на тях това много им хареса, те бяха много дружелюбни същества, а не може ли и тя да си гледа риба треска, не, сигурно не можеше, в Хампстед нямаше никакво море, може ли поне да си гледа златна рибка, те имаха златни рибки в училище, и как сънувала ужасен

сън, че Клеър няма да им даде да играят на монополи с нейната приятелка, и когато се събудила, той се сбъднал и защо да не може да вечеря в ресторанта, до гуша ѝ дошла тази риба с пържени картофи и отвратително блудкаво желе в стаята ѝ. Саймън изслуша всичко това очарован, поласкан от нейното доверие, решен да я слуша по-често, и през цялото време морето в подножието на скалата гърмеше, бумтеше и плющеше, а пътеката ставаше все по-тясна и по-тясна и се приближаваше до ръба на скалата — той премести Кейт от вътрешната страна, хвана я за ръка и неспокойно погледна надолу, представи си как те двамата се спъват и падат, и се учуди кой дявол го бе накарал да доведе тук такова малко дете, и тъкмо се канеше да се откаже и да се върне (макар че връщането също щеше да бъде неприятно, също като слизането по стълба, по която току-що с огромно усилие си се изкачил), пътеката започна да се спуща, и при всяка стъпка той си казваше, е, сега е по-добре, и да паднем, поне ще бъде от четиридесет стъпки, не от петдесет. Но те не паднаха, а благополучно стигнаха до брега, прекосявайки малък дървен мост над поток, пълен с пореч — той позна, че е пореч, беше очевидно, но въпреки това не разреши на Кейт да го опита, защото се страхуваше, да не би да излезе някакъв лъжлив, отровен пореч, израснал нарочно, за да съблазнява невежи градски жители като тях, и си спомни нещо, което майка му някога му казваше, че човек никога не трябва да яде пореч, освен ако не е изкуствено отгледан, защото дивият всмуква със стъблата си всичката вредност на водата (Каква вредност? Какъв беше този смъртоносен пореч, дето растеше по „каналите на Лета“ в Тийсайд?) — помисли си за майка си и за сивите птици, чието име не знаела, погледна чайките наоколо, чиито разновидности въобще не познаваше, и си спомни как веднъж като дете бе написал за предаването „Детски час“ по радиото списък на различните морски птици и указания как да се различават, а сега не можеше да си спомни нищо. Това, което майка му бе казала за пореча, сигурно беше вярно, тя не беше неука жена и винаги беше права.

Каменистият бряг обграждаше малък залив — големи вълни се разбиваха в огромните скални отломъци и пещери, надвиснали над водата. Мястото не беше пусто, имаше още две семейства, всъщност и те не бяха в пълен състав — един друг баща с децата си го поздрави приятелски. Саймън седна на една скала да погледа играта на водата, а

Кейт ровеше наоколо и търсеше камъчета с техните измамни воднисти цветове и изненадващи лъжливи отблясъци. В подножието на скалата, където седеше, бяха полепнали черни и пъстри миди. Наблюдаваше мъничката фигура на Кейт на фона на просторния пейзаж, облечена в австрийския си анорак, с черна косица, хваната на две миши опашки, и зачервени от вятъра бузки. Всъщност той съвсем не познаваше децата си. Бе отишъл твърде далеч в политиката си на ненамеса, изоставил ги бе на съдбата и вече беше много късно да се приобщи към тях. Някога си мислеше, че те ще се върнат към него в юношеството си, с пълно доверие, осъзнали защо дотогава се е държал настрана, но сега се запита: защо да се връщат, за какво? Какво беше направил за тях, освен че просто съществуваше. А може би, помисли си той, докато седеше така на скалата, гледаше Атлантика и се питаше какво ли има в пакета за обяд, сигурно съм толкова лош баща, защото аз самият съм нямал баща, защото съм смятал, че и без баща може, защото нямах пример, който да следвам, нямах представа за живота, който трябва да създам около себе си. И все пак има разлика, защото майка ми, каквото и да се говори за нея, както и да я упрекуват — поне бе сериозен човек, грижеше се за цялото семейство, бореше се с трудностите, гледаше на живота сериозно, докато Джули не вдъхва нищо друго, освен неудовлетвореност, не иска нищо друго, освен децата да си играят своя пинг-понг и да не я закачат, независимо на каква цена. Тя не ги обича истински. Изглежда майчински загрижена, но всъщност не обича децата си. Понякога те са полезен придатък, тя би се чувствала неловко, ако ги нямаше, но това, което действително иска, е удоволствия, младост, приятели, които аз не мога да поддържам заради нея, самоувереността, която „съм й отнел“ и никога няма да си възвърне, никога. Какво остава от такъв човек за децата му? Нищо, защото самата тя е безкрайно незадоволена.

Той беше несправедлив към нея в мислите си и го знаеше. Това му достави злорадо удоволствие.

Повика Кейт. Те седнаха неудобно на скалата върху мокрите и грапави ръбове и изядоха сандвичите си, парчето пиле, доматиите и бананите. Когато привършиха, си спомниха за друга приятна забележителност на северното Йоркширско крайбрежие и тръгнаха да търсят анемони. Видяха няколко, прилепнали и трептящи под водата, иззад пихтиестите, твърди, враждебни на вид топки на изхвърлените

на брега техни роднини, и ги нахраниха с парченца от останалата шунка. Анемоните обхващаха късчетата и лакомо ги всмукваха. Кейт бе във възторг. Той никога не я бе виждал толкова омаяна. А тя никога не бе виждала по-вълнуващо зрелище в живота си — начинът, по който тъмночервените мускулести реснички с форма на цветя сграбчваха влакнцата месо и се затваряха след тях, беше истински спектакъл, удоволствие за гледане. Кейт не искаше да се отдели от тях — въртеше се наоколо и когато шунката свърши, опита да им даде хляб, но те плюеха хляба, изхвърляха го рязко и презрително заедно с едри песъчинки и той, наквасен, се разпадаше и замъгляваше чистата вода. „Не го искат, не го искат“ — викаше тя, очарована от техните разграничителни способности, и после веднага, в желанието си да продължи удоволствието до безкрайност, добавяше: „Не можем ли да дойдем тук и утре, бихме могли да им купим малко скариди, а можем да дойдем и да им донесем една кутия сардини?“. Той знаеше какво я кара да говори така, как можеше човек да се откаже от такава находка, от такова рядко удоволствие, как да ѝ обясни, че на следващия ден може би няма да ѝ се види толкова забавно. Насочи разговора към темата за бисерните миди.

Не след дълго им стана студено и Саймън предложи да си тръгват: можеха да продължат нататък, вместо да се връщат по същия път — да се изкачват на скалата и да стигнат следващото село, след това да поемат към хотела. Ала на Кейт никак не ѝ се тръгваше. Тя трепереше цялата в овлажнелите си дрехи, лицето ѝ бе изпъстрено с червени петна, а устните ѝ бяха посинели, но не ѝ се искаше да изостави това толкова ценно съкровище, да напусне вълнуващото зрелище, макар че студът разваляше донякъде удоволствието. „Пак ще дойдем някой път“ — каза той, а тя прие със съмнение обещанието му, усещайки, че не е сигурно, но дори и да беше, тогава можеше да бъде вече друга или зрелището вече нямаше да е тъй колоритно и интересно. Накрая все пак се престори, че му вярва, и го последва. Пътеката нагоре беше стръмна и хлъзгава от падналите напоследък дъждове и затова той я накара да върви отпред, в случай че се подхлъзне. Задъха се, докато стигнат върха, и почувства, че още малко и Кейт ще захленчи, но за щастие пред тях се показа селото — следващата им цел — и те бързо се свързеха. Кейт дори си затананика, малко невярно, една френска песничка, която бяха учили в училище и

от която не разбираше нито дума — за нея това беше нещо като заклинание: многозначително, тъкмо защото бе неразбираемо. Саймън отново усети прилив на надежда за дъщеричката си. Не биваше да се съмнява в нея. В този момент се разминаха с една двойка, която идваше срещу тях, мъжът се усмихна, свали шапката си, поклони се на Кейт и поздрави с добър ден. Селото беше по-далеч, отколкото изглеждаше на пръв поглед, и последните петнадесет минути му се наложи да я увещава да не спира, обеща ѝ бонбони, обаче тя заяви, че иска сладолед, а той не можа да повярва: как ѝ се ядвало сладолед в толкова студено време! Тя го изгледа учудена — какво значение имаше времето за едно толкова силно желание. Първата постройка, до която стигнаха на хребета на скалата, беше малък параклис — спряха пред входа и Саймън, който изведнъж си припомни ония минали години на ревностно разглеждане на забележителности с познавателна цел, си рече, че няма да е лошо да влезе. Майка му беше страстен любител на такива места — църкви, замъци, старинни къщи, римски стени, — водеше ги всички вътре, изоставяйки баща му в малкия форд, неподвижен, вторачен в еднообразните английски паркинги, също като някоя престаряла бабичка, изведена да вземе въздух. Кейт малко нервно го последва през входната арка и се залепи на щанда с картичките и книгата за посетители, надявайки се да ѝ купят картичка, а в това време той бавно обиколи църквичката. Нямахше кой знае какво за гледане, беше мрачна и пуста, стъклата на прозорците бяха бели. По стените имаше гравирани плочки в памет на удавени моряци, вътре се мъдреше модел на спасителна лодка и един разпокъсан флаг, спасен от корабкрушение преди двеста години. Беше толкова парцалив и овехтял, че само от едно духване би се разпаднал на прах — изтънял и потъмнял, също като сух лист или крило на прилеп. Имаше една гравирана плочка от осемнадесети век в памет на дъщерята на местния скуайър, която умряла на двадесет и пет години и нямала равна на себе си по способности и добродетели; изящни извивки върху мрамора и красиво изписан на ръка текст с тънък, наклонен и украсен с винетки почерк, свидетелстваха за това, как тя е напуснала този живот. Под надписа имаше цитат в кавички, но от неизвестен автор, който гласеше: „Те страдат, ала не като ония, без надежда“. Саймън го прочете, спря се и отново го прочете. Стори му се, че отечна в него, но защо, не можеше да каже. „Те страдат, ала не като ония, без

надежда“... А каква надежда можеха да имат тези, които бяха загубили дъщеря си? И какво представляваше страданието им тогава, какво го отличаваше от неговото? Той се причисляваше към хората, дето нямаха надежда. Беше бял стих, ямбически пентаметър, дали затова му въздействаше така силно и извикваше тоя странен ек в душата му? Не, едва ли, имаше и нещо друго, щеше да си го спомни по-късно.

На излизане купи на Кейт картичка с подсилени, крещящи цветове, пейзаж с изкуствено, ярко небе и гробище, осеяно с цветя. Тя я хареса, зарадва се и изрази учудването си, че се плащаше на доверие: „Но ние можем да ги вземем всичките и никой няма да узнае“ — прошепна Кейт, изумена от доверието на църквата, докато пущаше монетата от шест пенса в украсената метална кутийка. „Кому са нужни всичките?“ — каза той, когато излизаха на светло и в същия миг съжали за думите си, като я видя как здраво стисна плячката си и потрепна, щом разбра, че не е чак толкова ценна и не си струва кражбата. Нейната свенливост, чувството ѝ за достойнство и способността ѝ да се радва на толкова малко, го изпълваха със задоволство, но то бе леко помрачено, когато спряха пред първото селско магазинче за сувенири и тя се опита да го убеди да ѝ купи един бухал, направен от мидени черупки, или едно ужасно на вид малко моряче с пружинени стави. „Но те са ужасни!“, рече той, без дори да се поколебае. Като видя обаче как потрепва долната ѝ устничка, а веждите ѝ се начумерват, припряно добави: „Както и да е, днес е понеделникът след Великден и магазинът е затворен. Ела, ще ти купя бонбони“.

„Искам сладолед, искам сладолед“, хленчеше Кейт кисело, през сълзи, уморена и мокра, като се мъknеше подир него и за щастие не забеляза, че магазинът, разбира се, беше отворен с напразната надежда да привлече несъществуващите великденски туристи. Тя плака непрестанно, докато се озоваха пред бакалията на селото. Саймън на няколко пъти ѝ каза, че не бива да яде сладолед, но щом стигнаха, вече беше толкова раздражен, че ѝ купи каквото искаше и каза: „Сърди се на себе си, ако премръзнеш сега!“. След това трябваше да застане на тротоара и да я наблюдава как яде сладоледа си, като при всяка хапка все повече посинява; беше си загубила ръкавиците, голите ѝ ръце потъмняха и се вкочаниха, устните ѝ станаха бледовиолетови, а цялото ѝ тяло почна да се тресе от студ, докато сладоледът капеше по анорака

й. Веднага щом свърши, почна да скимти, страхуваше се да го каже, ала не можеше и да го скрие:

— Студено ми е, студено ми е, студено ми е.

— На ти сега! Какво ти казвах; нали те предупреждавах! — ядоса се Саймън, но после, пак така изведнъж, омекна: бедното малко същество изглеждаше тъй сърцераздирателно, застанало пред него засрамено, но упорито: през цялото време бе знаела, че сладоледът ще я довърши, но въпреки това не беше в състояние да устои — той взе ръцете ѝ и ги разтри, коленичи пред нея, загърна я с палтото си и се опита да я сгрее. Тя се поуспокои в мига, в който баща ѝ омекна, зарови лице в якето му и почувства топлия въздух около себе си. Саймън усети телцето ѝ — малко, мокро и слабичко: някога беше доста закръглена, но откак почна училище миналата година, крачетата ѝ се издължиха и тя се изтъни, както често ставаше с децата. Той я обичаше слабичка — така повече приличаше на него.

— А сега трябва да поемаме обратно — каза той, след като я постопли малко. — Ако стоим още тук, и двамата ще настинем. Тръгваме ли?

— Да, да тръгваме — и тя хвана ръката му. Поеха по обратния път, много по-къс от този, по който бяха дошли. За известно време под тях се виждаше пътеката, по която бяха минали, и малките фигурки на хората по нея, присвити от вятъра, който все повече се засилваше: сигурно скоро щеше да завали сняг. Той ѝ показа двойката, която бяха срещнали и мъжът ѝ беше свалил шапка — изглеждаха съвсем мънички и много далече. „Не са стигнали чак толкова далече“ — рече храбро Кейт, като се опитваше някак си да сгрее вцепенените си крака в ботушките и се ядосваше, че ги е намокрила в онова вирче до скалата. Не след дълго стигнаха до друга пътека, която водеше надолу по скалата — на върха беше спряла кола направо на тревата, голяма и скъпа кола, мерцедес, неподходяща за такава екскурзия. Саймън се взря, опитвайки се да разбере кой е дошъл с нея и дали наистина пътниците ѝ са излезли да се разхождат в това време, изоставяйки всичките ѝ удобства. Около половин миля надолу по пътеката видя мъж и три деца. Мъжът носеше най-малкото, а двете по-големи тичаха напред и крещяха възторжено. Виковете им достигаха до него приглушени, също като крясъка на чайките, разпилян от вятъра. Стори му се, че позна Константин Василиу — същата светла коса, същата

фигура, същите движения. Спря и се загледа. Сигурен беше, че са те. А мъжът, който вървеше срещу вятъра с детето на гърба си, бе Кристофър Василиу. Взираше се нататък, но разстоянието бе толкова голямо, че не беше съвсем сигурен. Това русокосо дете, което тичаше към морето, можеше да бъде всяко друго, неизвестно защо в ума му проблесна мисълта, че са те. Обърна поглед към голямата кола, паркирана край пътя само на десетина метра зад тях. Ако беше сам, можеше да се върне и да погледне през прозорците дали няма да познае някои техни вещи, но сега, заради дъщеря си, нямаше как да го направи. Изправи се и извика: „Константин!“, ала вятърът, както и очакваше, грабна вика от устата му и го отнесе далеч към вътрешността. Ако вятърът духаше в обратна посока, той нямаше да извика, а пък ако децата се бяха обърнали, нямаше да го познаят. Но те не се обърнаха. Продължиха да бягат към морето. Мъжът, който може би беше Кристофър, спря, а детето, което може би беше Мария, слезе от раменете му и изтича след другите. Появиха се първите снежинки — падаха косо, но вихрушката ги разпръскваше. Колата беше нова, ала доста изкаляна. Без очила Саймън не можеше да види номера, беше си ги свалил, не му бяха нужни в такова време.

— Кой беше това, тате? — попита Кейт, която се бе спряла до него, послушна като кученце, сломена от изтощение.

— Никой — каза Саймън. — Помислих, че е един човек, когото познавам, но съм сбъркал.

— Заваля сняг — каза Кейт.

— Да, наистина. Хайде бързо да се прибираме. — И той ускори крачка, хванал за ръка Кейт, която едва се тътреше подире му: след около стотина метра отново взе да скимти заради мокрите си крака, затова Саймън я сложи на раменете си, също като мъжа, който може би беше Кристофър и бе изчезнал в мрачния пейзаж. Тежеше му и затова и Саймън като вероятният Кристофър не издържа дълго.

В хотела завариха Джули да седи там, където я бяха оставили — пиеше чай със Сали във фоайето. След такава освежителна екскурзия той почти очакваше да го посрещнат като завърнал се астронавт и забеляза как по лицето на Джули премина сянка на някакъв подтик да стане, да се засуети, да възкликне, да вземе да ги окайва заради мокрите дрехи, лошото време, студа, но леността надделя. Тя седеше толкова отдавна, че вече нямаше сили да стане.

— Здравсти — каза тя, като издуха цигарен дим. — Върнахте се, а? Хубаво ли беше? Пийнете чай, ще донеса още чаши. Тортите са отвратителни, тъкмо казвах на Сали — останалата храна е много добра, учудващо е, че не могат да правят по-хубави торти.

— По-добре да се качим горе и да се изсушим — Саймън не можа да скрие укорителните нотки в гласа си. Тя ги долови, но предпочете да не им обърне внимание.

— Да дойда ли да ти намеря сухи дрехи, Кейти? — попита вяло, без да има намерение да става.

— Не, не, аз ще я оправя — обади се Саймън, като пребъркваше джоба си, за да открие изпотените очила. — Така или иначе се качвам.

— Добре тогава — рече Джули, като се отпусна отново и съвсем отклони вниманието си от тях, потъна в креслото, сякаш бе пуснала корени в него.

— Хайде — подкани Саймън дъщеря си и те се отправиха към асансьора. Той се сети да ѝ отстъпи да натисне копчето. Първо отидоха в нейната стая. Кейт бе почнала вече да се затопля и разкисва — носът ѝ течеше, оплакваше се, че ръцете ѝ са изтръпнали. Седна на леглото, Саймън коленичи, за да ѝ свали ботушките, а тя се пресегна за книгата си — беше я взела от библиотеката долу, казваше се „Корабът на приключенията“. Много обичаше да чете, за разлика от другите две деца. Той свали ботушите и мокрите ѝ вълнени чорапи и се загледа малко уплашено в белите ѝ, почти безкръвни крачета — бяха ледени и твърди, с някаква жълтеникаво восъчна белота. Тя цялата миришеше на мокра вълна — все още нямаше своя телесна миризма, плътта ѝ все още лъхаше на свежа детска чистота. Ноктите на крачетата трябваше да се изрежат. Той сложи стъпалцата ѝ в топлите си ръце, сега съжали, че я бе накарал да ходи толкова много, че толкова се бе раздразнил от плача ѝ. Крачетата ѝ лежаха в шепите му като две живи същества. Тя обърна една страница от книгата си.

— Да ти приготвя ли топла вана? — попита разкаян, но тя не го слушаше. Поразтри пръстите ѝ, за да ги отпусне, краката ѝ изглеждаха крехки и беззащитни, също както (не можеше да не направи сравнението) ги рисуваха по разпятията. — Кейт — повтори той, — не ти ли е студено, не искаш ли да се сгрееш?

— Добре съм — каза тя, като затвори за момент книгата в знак на внимание към него. — Много съм добре, наистина.

Саймън донесе топла хавлия от затоплената преграда за кърпи в банята, изтри косата и краката ѝ, даде ѝ сух пуловер и една рокля. Тя започваше да се съвзема. Усмихна му се. „Брадавичката ми ме сърби.“ Тя се гордееше с тази своя брадавица, това бе почетен знак, чисто училищна придобивка, посвещаване в света на шестгодишните. Саймън загрижено я разгледа — малък кръгъл, малко мръсен израстък, който си растеше необезпокояван в средата на петичката ѝ.

— Как се развива? — попита той, а Кейт се усмихна, подхващайки закачката му за нейната гордост, и заяви:

— Благодаря, много добре!

— И аз имах една, когато ходех на училище, но я отрязах сам с бръснарско ножче.

Каза това и си спомни настойчивите ѝ корени, упоритостта, с която я дълбаеше нощ подир нощ, и задоволството, което изпита, когато една нощ тя падна, оставяйки малка дупчица на мястото, където настойчиво бе дълбал. После разбра, че сигурно е изсъхнала от само себе си, както обикновено става, и че тази хирургическа намеса над собственото тяло не е подпомогнала с нищо окончателното ѝ загиване. Но все още си спомняше усилията си с известно задоволство.

— Аз не искам да режа моята — рече Кейт. — Тя ми харесва.

— Ти си едно глупаво момиче.

— Не съм — отвърна тя и пак се пресегна за книгата си, но преди да почне да чете, вдигна поглед към него и отбеляза: — Долу на рафтовете има една книга от баба, знаеш ли?

— Наистина ли? — каза той, но Кейт вече беше далеч, с палец в уста, с брадичка, потънала в синьото поло, а босите ѝ крака се клатушкаха насам-натам.

— Отивам да се изсуша — каза ѝ той. — Сложи си някакви сухи чорапи, преди да слезеш долу, чу ли?

Тъй като не му отговори, Саймън я остави и отиде в съседната стая. Някой бе подредил книжата му. Оставил ги бе разхвърляни върху масата. „Те страдат, ала не като ония, без надежда“, си каза, преди да вземе един душ. Запита се дали и други бащи като него използват празника, за да осъществят краткия задължителен и много приятен контакт с децата си тук, в тази сграда и из цялата страна. Помисли си за Кристофър Василиу, за Роуз и техните ужасни разногласия. По едно време му хрумна, че би могъл да се обади по телефона на Роуз, за да

види как е и дали има някакви новини — преди да тръгне, смяташе, че е съвсем възможно да ѝ се обади, дори твърде вероятно и очакваше този момент, но сега му стана неудобно, почувства, че би било неестествено, би нарушил уговорката им, би показал липса на коректност. Съзнаваше, че иска да се обади не заради нея, а заради самия себе си, че използва нейните грижи, за да поддържа връзката си с нея, по същия начин, както можеше да се използва паричен дълг, забравен куфар или семейни връзки. Нямаше за какво да ѝ звъни, всъщност не можеше и да има причина точно сега — адвокатите, като всички други хора, не работят по великденските празници и това изключваше всякаква вероятност да се е случило нещо! Би било безсмислено от негова страна да я пита. И въпреки това Роуз, изглежда, никога нямаше нищо против неговите въпроси — като че ли имаше нужда от тях, харесваше и желаше общуването с всеки друг. А може би бе подразбрала неговата нужда и не той, а тя използваше своите тревоги като удобен претекст. За нея вероятно беше все едно, вероятно приемаше да разговаря с всеки, който се обади по телефона, тъй както приемаше и съседските бебета в скута си. Може би за нея той бе просто още едно задължение, както чуждите деца, неомъжените майки, актуалните проблеми на Африка и методистките приюти за работници инвалиди. Към този списък бе добавила и него, проявявайки незабелязано и нещо присъщата си доброта и скрито съчувствие. Как можеше да разбере дали е така, тя никога не се издаваше?

Саймън се облече, седна на масата, отвори чантата си и се вгледа в досието на следващото си дело. Не му стана много приятно. Не го привличаше особено мисълта да препрочете за хиляден път Наредбата за извънредни плащания. Подозираше, че това няма да е от най-интересните дела, макар да знаеше, че щом веднъж го започне, неминуемо ще се заинтригува. Винаги ставаше така. Вместо с това дело, без малко не се захвана с друго, което се отнасяше до един от филиалите на компанията на бащата на Роуз — иск за някакви тежкотоварни камиони и дали са официално или нелегално наети. Изглеждаше интригуващо, но смътни съображения го накараха да се откаже от него, обяснявайки, че предпочита да не се заема по лични причини. С голямо удоволствие употреби израза „лични причини“. А може би отхвърли делото само за да каже този израз. Това бе стигнало

до ушите на шефа на кантората, Джеферсън, който според Саймън бе реагирал доста неуместно. Размисли се за Джеферсън. Напоследък ставаше все по-особен. Отначало се държеше към Саймън с преливащо добросърдечие и фамилиарност, като често, едва ли не всеки път, когато се срещнеха, споменаваха за техния сходен произход, насърчаваше го и го хвалеше, но постепенно взе да става все по-трудно да му се угоди: заяждаше се за дреболии, възлагаше на Саймън съвсем тривиални случаи, а веднъж дори си позволи да му направи забележка за цвета на ризата. Тази зима веднъж се срещнаха в съда, Джеферсън се закова на място, изгледа Саймън, направи няколко чудновати физиономии и най-сетне каза: „Да-а, времената се менят, но какво би станало все пак, ако срещнеш някой важен човек в тази розова риза?“. Намръщи се, енергично се почеса по ухото и отмина надут, без да дочака отговор. Саймън не можа да разбере дали това беше шега, или не, и престана да носи единствената си розова риза. Не му се искаше случката да се повтори, независимо дали това беше шега, или сериозна забележка. И други колеги се оплакваха от подобни нападки, така че можеше да се предположи, че това беше резултат на известна докачливост и раздражителност, а не на лично отношение, но Саймън толкова отдавна бе свикнал да се смята за негов любимец и достоен наследник, че беше сериозно разтревожен от новите чудачества на шефа си и се чувстваше особено задължен да ги уравнирява или предотвратява. Веднъж тази пролет побързаха да му предадат, че Джеферсън казал на Бейкър нещо от рода на: „Няма смисъл да питаш Камиш, от гората той не може да види дърветата“. Саймън остана озадачен и дълго си блъска главата, чудейки се какво можеше да значи това: дали се отнасяше за подхода му в работата, за интелектуалните му способности, или за политическите му пристрастия? По различни поводи Джеферсън се бе изказвал за възможността Саймън да се кандидатира за Парламента. „Всичко ти е наред — казваше той, — ти си дипломиран фабиан^[1] от работническата класа, какво повече искаш?“ И отново Саймън не можеше да разбере дали говори сериозно, или с ирония. Знаеше, че самият Джеферсън също се бе кандидатира за Парламента, но бе пропаднал на изборите през 1946 година и още не бе простил на своите съпартийци, че уж злословили зад гърба му по негов адрес и така провалили кампанията му. Оттогава отношението му към

политиката беше толкова саркастично, че не можеше да се определи каква беше действителната му позиция. В работата си по принцип се проявяваше като социалист и тъкмо поради това Саймън веднага след университета, с помощта на своя научен ръководител се озова в неговата кантора, но въпреки това отношението му към „работниците“, както той винаги се изразяваше за тях, далеч не винаги беше благосклонно: когато привидно защитаваше интересите им, той говореше за тях с дълбока, презрителна враждебност, а когато работническата класа по недотам приятен начин изразяваше възгледите си, като например манифестацията на докерите в защита на Инок Пауъл^[2], той коментираше с явно злорадство.

Изглежда, че основателният стремеж на човека да бъде предпазлив и да не надценява хората, се бе подхранвал от твърде много оправдания, и бе станал определено убеждение, насадено тъй дълбоко в мисленето, че всяко доказателство, противоречащо на такава ниска оценка, вече не беше добре дошло. И Джеферсън сега се защитаваше с ирония, с цинизъм и присмех от прогресивните политически възгледи и се обявяваше срещу идеи, които всъщност поддържаше. Дори му правеше удоволствие от време на време да се заема с дела, които бяха в разрез с неговите позиции и с предишните му пледоарии, като твърдеше, че постъпвайки по този начин, доказва святата безпристрастност на закона — един чудесен принцип, заслужаващ одобрение, но явно удоволствието, което Джеферсън извличаше от такива дела, далеч не бе безпристрастно. Както и да е, рече Саймън, прочитайки за десети път едно изречение за мястото и характера на наемния труд, известно е, че законът далеч не е безпристрастен и че адвокатската професия е една от най-пристрастните в страната, а Джеферсън би трябвало най-добре да го знае. Това, което лично той бе постигнал, се равняваше на перце във везната на противника и на човек му ставаше смешно да го гледа как с уродлива и лукава усмивка скача от време на време в по-тежката везна, настанява се надутото там сред камарите злато и се прави, че уж бил скочил заради равновесието. Може би, помисли си Саймън, някой ден ще напиша друга книга за класовата структура в британската законодателна система, макар че тя би ме лишила от работа до края на живота ми. Полза от нея няма да има, дори в сравнение с книгата за практиката на различните трейдъниони, но поне ще бъде интересна. Тъкмо се канеше да вземе

химикала и да запише нещо, когато телефонът иззвъня. Помисли си, че сигурно е Джули, която иска да ѝ донесе цигарите или книгата, но не беше тя, обади се момичето от рецепцията и му каза, че го търсят от Лондон. Беше Роуз.

— Здравей — каза тя. — Реших да ти позвъня. Надявам се, нямаш нищо против.

— Разбира се, че не.

— Как си? Добре ли е там?

— Горедолу. Всъщност — доста добре. — И тъй като тя мълчеше, той ѝ разказа за разходката си с Кейт, колко му е харесало и колко лошо е било времето. — А ти какво правиш? Как прекарваш Великден? — попита, тъй като тя продължаваше да мълчи.

— О, излизах няколко пъти — каза тя — на вечери и разни такива неща. И сега се каня пак да излизам. Реших да ти звънна, преди да изляза. Не че имам кой знае какво да ти кажа. Просто исках да си поговорим. Как изглежда хотелът?

И той ѝ разказа за хотела и за това, че колкото по-малко неща върши човек, толкова по-мързелив става, и колко е глупаво да седиш и да ядеш непрекъснато.

— Идиотско, нали? — завърши той, като че ли се извиняваше.

— Защо, не е лошо — рече Роуз — поне за разнообразие. — И Саймън се съгласи, че не е лошо. Не можеше да разбере само защо се обажда, макар че, когато каза: „Децата ги няма. Заминаха с Кристофър за един-два дни“, усети, че тя търси успокоение, но не схвана истинската ѝ тревога, че може би няма да ѝ ги върнат обратно, и само каза:

— Е, сигурно е добре да ти се махнат от главата за един-два дни.

— Да, в известен смисъл — отвърна Роуз и въздъхна.

— Къде може да ги е завел? — попита той, като се чудеше дали е видял тях, и ако е така, дали да ѝ каже. В отговора ѝ долови засилваща се тревога.

— Ами, там е работата, точно това ме притеснява, не съм съвсем сигурна къде са, разбираш ли?

— Не ти ли каза къде отива?

— Не, пък и не беше съвсем редно да питам.

— Кога ще се върнат?

— На сутринта, така каза той.

— Е, значи скоро ще бъдат при теб — окуражи я Саймън.

— Надявам се. Трябваше да го попитам... Не ми е приятно, като не знам къде са. Може да ги е завел при моите родители, кой знае. Понякога ги води там.

— Не се тревожи, скоро ще се върнат — повтори той.

— А ти кога ще се върнеш? — оживи се Роуз: опасенията ѝ се бяха поразсеяли, след като ги сподели. — В края на седмицата ли?

— В петък. Ще ти се обадя, щом пристигна. И ще дойда да те видя, ако мога.

— Ще ми бъде много приятно. Надявам се, че не ти попречих с моето обаждане. Искях да говоря с някого. А къщата изглежда толкова пуста.

— Знаеш ли, радвам се, че се обади. Аз самият мислех да ти позвъня.

— Наистина ли — явно се зарадва тя. — Щеше да бъде много хубаво от твоя страна.

— Ами тогава ще ти се обадя утре вечер, за да се уверя, че децата благополучно са пристигнали, може ли?

— Да, разбира се, ще бъде мило, ако няма много да те затрудни — от гласа ѝ разбра, че не е сбъркал, че тя желае точно това.

— Ще се обадя — каза Саймън, сбогуваха се и тя затвори, а той се чудеше дали се е държал подходящо, дали нямаше нещо, за което не се досети или не каза, или пък тя наистина се бе обадила просто защото искаше да си поговорят. Сега си спомни, че преди Великден доста подличко ѝ се бе оплаквал какво бreme е за него идването в този хотел и колко мрази да седи и да бездейства, когато има куп неща, с които би трябвало да се заеме: може би се беше обадила, за да го ободри. Тази мисъл го зарадва. Не си спомняше да ѝ е казвал името на хотела — със сигурност не ѝ го бе записал, най-много да го е споменал мимоходом, и се запита какво ли значи това, че го е запомнила. Макар че може и да го е научила от домашната прислужница, оставена у тях да храни котката. Така или иначе, беше доволен. Голям късмет имаше, че я свързаха направо с него. Но може би не беше така? Може би момичето от рецепцията е изпратило някого във фойето да каже на Джули, че някаква жена търси съпруга ѝ от Лондон. По-добре беше да слезе и да провери сам.

Долу Джули вече чакаше, за да го разпита.

— Кой звъня по телефона?

Като разчиташе, че е твърде невероятно момичето от рецепцията да е уточнило пола на позвънилия, подхвърли в отговор името на най-досадния човек, за когото се сети — Хиндли. Хиндли беше чиновникът в тяхната кантора, за Джули името му навяваше такава дълбока скука, че тя никога нямаше да си даде труда да попита нещо повече.

— Не го оставят на мира дори по празниците — каза тя на Сали с въздишка, в която странно се преплитаха презрение и гордост.

— Наистина ужасно — рече Сали, без да я слуша. От известно време не слушаше всичко, което Джули казваше. Колко мъдро, помисли си Саймън, погледна часовника си и реши, че е време да ги попита дали не желаят да пийнат нещо. Те, разбира се, желаеха и така се реши съдбата на още четиринайсет шилинга и шест пенса.

[1] Фабианство — политическо учение и движение от XIX век, което отрича класовата борба и смята, че капитализмът може да премине в социализъм чрез мирна и постепенна еволюция. — Б.пр. ↑

[2] Английски политик и учен (1912–1998), чиито възгледи за емиграцията и по националния въпрос са предизвикали много спорове. — Б.пр. ↑

По-късно, докато пиеше кафето си след вечерята, той се сети за това, което от няколко часа измъчваше паметта му. То го тормозеше от момента, в който си спомни изказването на Джеферсън, че бил неспособен да види дърветата заради гората — както впрочем го притесни и когато му го казаха за първи път. Така и не можеше да си обясни какво означава, тъй като от всяка гледна точка му се струваше, че е напълно невярно по отношение на него. Това, което винаги бе правил, беше да вижда дърветата, не гората — вникваше във всяко нещо от живота такова, каквото беше, безрезервно вярваше в емпиризма, никога не си създаваше окончателни представи и не си поставяше крайни цели, поради което се чувстваше длъжен да вярва, че е необходимо да действа така, както налага конкретното положение. Всеки, който беше свързан по някакъв начин с удивително сложния, исторически заплетен възел от проблеми на трудовото и профсъюзно законодателство, би бил крайно неразумен, ако се отнасяше към тях другояче. В едно капиталистическо общество просто нямаше начин да действаш принципно, дори и да знаеш какво значи това: оставаше само възможността да се защитават отделни, индивидуални, по-незначителни каузи — като извънредни плащания например, или компенсации за удължено работно време, договорните клаузи, условията на труд, правата по сделки. И така, нямаше такова нещо като гора, което човек може да види, имаше само дървета, а някои от тях дори не бяха нищо повече от ниски храсти. Всичко, което той и хората като него можеха да правят, бе да защитават тези дървета и ниски храсти, но дори и подобна защита лесно можеше да бъде провалена от зле настроени съдии или правителства, които подкарваха своите булдозери (или ако използваме по-класическата, архаична метафора в правото — своя конен екипаж) направо през плантацията. Така че той не виждаше как би могъл да бъде обвинен политически, че не вижда дърветата. Не беше идеалист, нямаше фиксидеи, не беше революционер. Колко дразнещ бе тоя адвокатски навик да се използват разни клишета и поговорки, точни или преиначени, за подкрепа на мисълта, сякаш употребата на една метафора сама по себе си бе вече сигурен знак за възхищение от проявеното остроумие. И той самият имаше тази привычка. Колко често в съда се чуваше раболепен смях след някой обрат на речта, толкова изтърган, толкова изкуствен и

банален, че в обикновен разговор между приятели човек само би въздъхнал или би се усмихнал снизходително.

И все пак вероятно беше истина, че той е пристрастен... Съществуваха някаква връзка, съпоставка, на която бе да я открие. Вярно, че често подсъзнателно клонеше на страната на работника, дори и в такива абсурдни случаи като тази нелепа двадесет и четири часова стачка, която в момента бяха обявили в Какстън — стачка против управата на фирмата, но мотивирана от факта, че поради стачки други фирми вероятно няма да могат да изпълнят доставките?! Как можеше в този момент да се обвинява ръководството на Какстън, предната вечер той видя по телевизията как стачкуващите стояха объркани пред микрофона на интервюиращия, неспособни да защитят някаква позиция, как мънкаха притеснено и се измъкваха извън обсега на камерата, и долови разбираемото негодувание сред зрителите в хотела. Тия безсловесни същества в работни дрехи! Те се опитваха да протестираха срещу неправдата, ала понякога го правеха от злост, Саймън много добре знаеше това. Нито един от тях не се сети, че може да заведе дело — никой не спомена проблема за осигуровката след уволнение. Само няколко думи бяха нужни, за да покажат, че им е ясно каква съдба ги очаква, но те не ги изрекоха. Какъв смисъл имаше да защитаваш хора, които толкова упорито отказваха сами да се защитят? Но дали беше точно така: може би искаха, но не бяха способни да го направят? Да, разбира се, точно така, сега се сети, онази връзка, която се мъчеше да намери, тя се отнасяше до неговата собствена позиция, до личните му пристрастия. И отново си спомни за Роуз, Роуз със съседското бебе на колене, която заявяваше простичко, че не може да не послужи, защото бабата на бебето през това време (беше забравил подробностите) за едни-каква си малка сума трябвало да търка пода на колене, докато Роуз си седяла спокойно в креслото, и какво значение имало за нея едно бебе повече или по-малко? Изводът беше съвсем прост. Онези, които имат, не бива да отказват на тези, които нямат, не могат да обвиняват в алчност тези, които не разполагат даже и със себе си, нямат право да говорят за спадане на печалбите, след като продължават да се ширят в огромните си къщи, нямат право да седят пред телевизора в скъпи хотели, където един ден струва колкото нечия седмична заплата, и да критикуват хората в работни комбинезони, които не могат да разберат защо ще ги уволнят следващата седмица,

след като нямат никаква вина. Собствениците ще имат право да се оплакват едва тогава, когато печалбите намалееят толкова, че те също бъдат принудени да застанат по ъглите в работни дрехи, да продадат втората си кола и голямата си къща. Наивността на подобен възглед бе съвсем очевидна, както и наивността на Роуз, той пренебрегваше нуждите на националната икономика, пренебрегваше простия факт, че лично тя с нищо не е задължена на това бебе и семейството му, но макар и наивен, този възглед бе основополагащ и за Саймън, от него той никога не би могъл да се откаже — тъкмо това беше гората, в която растяха дърветата. И нека техните корени един ден покрият земята, той отчаяно мечтаеше за това! Стига излишества! Той нямаше за какво друго да се надява, мисълта за други надежди беше непоносима за него. А тази бе тъй отчаяна, както и копнежът на Земята да настъпи царството небесно. Където богатите не могат да влязат, където алчността ще изчезне. Това царство не принадлежеше на този свят, но друг свят нямаше. О, господи, рече си той, вглеждайки се с невярващ поглед в чашката с кафе, господи, помогни ни да си помагаме един на друг, защото, ако не го сторим, какво сме ние и какво ще станем?

— Много си мълчалив — каза неочаквано Джули, — за какво мислиш?

Тя прекъсна разговора си със Сали и съпруга ѝ, за да се обърне към него — в гласа ѝ имаше заплахата, Саймън мрачно го отбеляза, и враждебност, която не предвещаваше нищо добро. Сам си бе виновен, не биваше да се самоотлъчва от компанията и да излиза на разходка.

— За какво мислиш? — повтори тя и в знак на извинение се усмихна към събеседниците си.

— Мислех си за стачката в Какстън. — Друг отговор не му дойде на ум, а този не беше на място.

— Виж ти какво било? Да не би и ти да си замесен в нея?

— Разбира се, че не съм. Пък и няма в какво да бъда замесен. Просто си мислех за нея.

— И до какви главозамайващи изводи стигна? — попита тя с дълбоко пренебрежителна, детинска ирония.

— Нищо особено. Питам се защо ли обществените отношения са толкова лоши и защо никой никога не обяснява с прости думи това, което всъщност става.

— Само, моля те, не започвай сега да ни обясняваш — прекъсна го Джули. — Сигурна съм, че на Сали и Хауърд не им се слушат твоите разсъждения за състоянието на нацията. А пък аз съм се наслушала за цял живот — не можете да си представите какво съм длъжна да слушам — додаде тя, като се обърна към новите си познати, които се усмихваха, обхванати вече от неудобство.

— О, не знам дали е точно така — отговори шеговито Саймън, опитвайки се да разведри атмосферата, макар и убеден, че вече беше твърде късно. — Не зная. С повечето от нещата не те занимавам. Мисля, че не съм ти изнасял лекция от времето на последния пакет с предложения на Форд, така ли беше?

— Ами ти току-що започна нова! — отвърна му Джули.

— О, не съвсем. Просто си мислех. И ти казах за какво си мисля, защото ти ме попита... И с това така ме изненада, че няхах време да предложи друга, по-вълнуваща тема. Но ако искаш, мога да го направя. Или пък ти ми кажи за какво си говорехте и аз ще се включа.

— Да си слушал — отсече Джули. — Не можеш просто да седиш тук и да си мислиш.

В гласа ѝ прозвуча такова язвително презрение, че Сали се зае да налива по още една чаша леденостудено кафе, а съпругът ѝ посегна към вестника.

— Ето, виждаш ли какво направи — просъска Джули, гневът ѝ явно нарастваше опасно. — Развали всичко. Хауърд започва да си чете вестника, защото ти не искаш да говориш за нищо интересно. Знам, че съм скучна, но не ми е приятно да седя тук, потънала в мисли — достатъчно много го правя у дома, пък и освен това цял ден си се разхождал сам, можеш поне да се опиташ да бъдеш по-общителен вечерта.

— Не бях сам — отговори Саймън — Взех Кейт, ако си спомняш. И ти също можеше да дойдеш, ако искаше.

— Какво! В това време! Човек трябва да е луд, за да излиза в такава време... Каква отвратителна дупка!

— Мислех, че ти харесва тук — рече Саймън, като едва устоя на изкушението да ѝ припомни, че именно тя настояваше да дойдат.

— За какво да ми харесва! — каза Джули. — Не идвам на почивка, за да седя сама по цял ден.

Саймън не искаше да намесва Сали, изтъквайки, че не е била сама, а със Сали. Така че не каза нищо. Но Джули не се укроти. Той се досещаше, че готви последния си удар, който не закъснѝ:

— Макар че защо ли се оплаквам, че си излязъл? Твоята компания и без това не е особено приятна.

Саймън запали цигара. Бурята отмина. По-лошо не можеше да стане, значи трябваше да се очаква, че ще стане по-добре. Сали се усмихна нервно. Хауърд продължи да си чете вестника. Джули седеше с лице, зачервено от препирнята. В такива моменти, а те се случваха редовно между тях, Саймън понякога се чудеше докъде ли могат да стигнат нещата, ако се поддадеше. Но истината бе, че никога не стигаха по-далеч. Това бе границата. Е, така можеше да се живее, в края на краищата.

— Утре времето, изглежда, ще бъде по-хубаво — вметна Хауърд накрая, като вдигна очи от вестника и се огледа, сякаш нищо не е чул.

— Дано да е така — обади се с облекчение Сали.

— Тогава всички ще можем да се разходим — рече Саймън. И без да му мисли много, безразсъдно и весело додаде: — Знаеш ли, Джули, щом веднъж излезеш, ще ти хареса. Спомняш ли си онази разходка, когато бяхме на почивка в Шотландия?

Погледна я — тя продължаваше да седи все така сковано, леко наклонена напред, дишайки ускорено. Гледаше пред себе си с невидящ поглед. Той чакаше напрегнато, изведнъж нещо като че ли излезе от нея, сякаш някакъв зъл дух я напусна, тя се размърда в креслото си, отпусна се, усмихна се малко разсеяно и после каза:

— Да, да, наистина, беше много хубаво. — И точно тѝй, както си слага палто или червило, си „сложи“ нова осанка, наклони се към Сали и ѝ каза: — Прекарахме чудесна почивка тогава, и знаеш ли кой беше отседнал в същия хотел... — Саймън слушаше и потвърждаваше техните минали срещи и приключения. Това беше всичко, което се очакваше от него. Хауърд също слушаше учтиво. Горкият човек, помисли си Саймън, обзалагам се, че не смее да си чете вестника от страх да не би сега пък да се нахвърли върху него и да го попита за какво мисли. Това донякъде го успокои. Дори го развесели. Така му се пада, каза си той, макар и да не знаеше точно защо.

На следващия ден времето наистина беше по-хубаво, по земята имаше малко снежец, но слънцето изгря и бързо го стопи. След обяд те всички излязоха на разходка. Не им беше лесно да се размърдат след обилния обяд. Както обикновено на пикник, жените пазеха линия и заявиха, че не могат да си позволят да изядат всичката скорбяла на сандвичите, но от останалото ядоха толкова много, че едва ли имаше някакъв ефект, помисли си Саймън. Хауърд вървеше със Саймън и му разказваше за службата си. Саймън не искаше да си признае, но след снощното обвинение на Джули нещо го възпираше да отговаря на събеседника си по същество, така че предпочете да бъде отрупан до отегчение с информация. „Колко интересно“ повтаряше той насила, което всъщност значеше колко скучно. Днес ролите се смениха. Вечерта, щом се върнаха, отиде право на телефона, каза, че трябва да позвъни на чиновника от кантората, и се обади на Роуз. Тя му отговори с облекчение, като се извини, че вчера излишно го е обезпокоила — децата благополучно се завърнали и прекарвали хубаво, били в Норфък, Кристофър си купил нова кола и те били много развълнувани по този повод. Разказа му всичко това добронамерено и безутешно — сега, след като се бяха върнали, й се искало да не са вкъщи, защото вдигали такъв адски шум, който сигурно се чувал и по телефона, но какво да се прави, това е животът... Директорът на училището прекарал Великден в писане на показанието за децата, може би Саймън ще пожелае да го погледне, когато се върне. Как е той, ходил ли е пак на разходка? Завиждаше му, че е в провинцията. На нея това много й липсвало, но било невъзможно човек да се добере до там без кола. Някога ходела с влак и междуградски автобуси, но с тези мъничета наоколо било голямо главоболие. Ще ви изведа, когато времето се затопли, предложи Саймън, можем да излезем за цял ден, ако успея да се измъкна от службата. Като каза това (а то прозвуча съвсем естествено), настъпи кратка пауза, през която и двамата мислеха колко приятно би им било, после тя отговори — да, да, много ще се радвам, нека го направим!

Когато затвори телефона, си помисли: значи вчера не съм видял Кристофър Василиу и децата. Но вече нямаше никакво значение. Все едно че ги беше видял. Смътното вълнение, което изпита, си оставаше.

И колкото и да е странно, едва ли не първия човек, когото срещна, щом се върна в Лондон следващата събота, бе самият Кристофър Василиу. В известен смисъл не беше толкова странно, Роуз

му бе казала, че той живее съвсем наблизо. И наистина, щом го видя, се убеди, че го е виждал и преди, но не го е познал — Кристофър беше много променен от времето на онези стари, избледнели изрезки от вестници, единственото свидетелство, по което Саймън можеше да съди за него. Позна го покрай децата: това бяха Константин, Маркъс и Мария, седнали в огромен Ягуар, който премина точно пред неговата входна врата, докато се готвеше да свали багажа от собствената си кола. Те го видяха, по-малките се развикаха и започнаха да махат с ръце от задната седалка: „Саймън, хей, Саймън!“. Той също извика в отговор и им махна. Константин, който седеше отпред до баща си, не извика, а само махна с ръка, когато вече нямаше как, но изражението на лицето му издаваше, дори в краткия миг на разминаването, съжаление за това, че не може като малките да закрепчи и да замаха с ръка, без да се огледа наоколо, и че не поради неохота се въздържа да поздрави Саймън възторжено. Тежка бе житейската школа на това момче, помисли си Саймън. Чул виковете, Кристофър спря на кръстовището и се обърна, очите им се срещнаха, макар и без да се познаят. Да, променил се беше Кристофър Василиу от онези далечни дни в Камдън таун, изчезнали бяха изпитото от недояждане изражение, опасният чар, дългата коса, раздърпаните евтини, бляскави дрехи. Бе понапълнял, станал беше по-солиден и представителен. Косата му бе късо подстригана, като на самия Саймън, носеше костюм, раменете под сакото му изглеждаха доста масивни, лицето му бе станало четвъртито, а кожата — бяла и чиста: всичко, което бе добавил към външния си вид през последните няколко години, сякаш бе лустрото на Англия, покрило сумрачното му детство, минало на улицата. Единствената следа от блясъка, който някога много му бе допадал, бяха тъмните очила, които сега подчертаваха неговото благополучие. Да, изглеждаше много добре, завършен и сериозен — новият стил му отиваше, промяната не бе станала за сметка на личното му излъчване, не се бе обезличил, направил го бе с вкус, без да следва никакъв познат модел. Докато ягуарът се отдалечаваше, Саймън внезапно бе обхванат от такива смущаващи угризения, че остана за миг закован, с куфар в ръка, неспособен да помръдне. Стъписа се, като видя тези деца, залегнали дълбоко в съзнанието му, в едно съвсем различно обкръжение — да се смеят и да се забавляват. Не по-малко стряскащо бе да види с очите си баща им, да го възприеме на живо. Знаеше, че

това ще се случи, фалшивата сянка в Корнуол беше знамение... Трябваше някак си да се оправи с това ново измерение, занаят му предстояха и по-трудни неща. Почувства го, защото Роуз не излизаше от съзнанието му: той все повече проникваше в нейния свят, чиито истини щяха да станат и негови, тъй като щеше да пребивава дълго там.

Следващата седмица, веднага щом се освободи, той ѝ се обади и се уговориха да отиде да я види. Пристигна рано след обяд; още щом зави зад ъгъла, видя децата да играят на улицата — все още бяха във ваканция. Времето беше слънчево и необикновено топло за сезона, входните врати на къщите бяха отворени, жените стояха на стълбите пред тях и бърбеха, наоколо се виждаха детски колички. Помисли си, че тази улица, която му се струваше непоносимо потискаща, можеше да изглежда и по-добре, особено в такова време. Като се приближи до бордюра, Маркърс и Мария го забелязаха и се затичаха към него, следвани от цяла тумба други деца, едно от които караше велосипед на три колелета, друго буташе един малчуган в стара детска количка, а трето караше тротинетка. „Здравейте всички“, каза той малко сковано, като слезе от колата: ненавиждаше интонацията си, когато говореше с деца. Но изглежда, те ни най-малко не се засегнаха. „Здравей, Саймън, здравей“, отвърнаха му доволни, че имат гост, и го последваха към входната врата на къщата им. Константин седеше на стълбите и четеше. „Здравей“, каза той, Саймън не отговори. „Майка ти е вкъщи, нали?“ попита след малко, макар и да знаеше, че си е вкъщи, беше се обадил, преди да тръгне. „Да, глади“, рече Константин, после, след като се поколеба едва забележимо, добави усмихнат:

— Ние те видяхме онзи ден, минавахме с колата по вашата улица.

— Да, и аз ви видях — отвърна Саймън.

— Татко има нова кола — рече Маркърс.

— Да, видях я — заяви Саймън — Страшна е.

— Направо е фантастична — каза Маркърс и двете по-малки деца почнаха разпалено да я хвалят пред смълчаната аудитория на съседчетата: пълна била с разни копчета, можело да правиш какво ли не вътре, развивала страхотна скорост, ако е позволено, само че то не е, номерът бил УОУ 717, специален номер, който носел щастие. Докато се надпреварваха да приказват, Саймън наблюдаваше Константин: виждаше как почти физически се бори със своите най-добри чувства към Саймън, докато накрая загуби, не издържа и се включи в разговора, увлечен, възбуден: имало два резервоара за бензин, ако Саймън не знае, прозорците на този нов модел се отваряли по специален начин, просто натискаш едно копче, татко му много го харесвал, казал, че иначе било голяма мъка да отваряш и затваряш

прозорците, а с електронното копче просто натискаш и те сами се плъзгат нагоре и надолу. Сигурно я е купил, за да ги зарадва, помисли си Саймън, и наистина бе успял.

Когато влезе в къщата да потърси Роуз, те тръгнаха подире му, вратата на дневната беше отворена и той направо влезе. Роуз гладеше. Щом го чу, вдигна поглед и се усмихна, но преди Саймън да проговори, Константин каза:

— Ето го Саймън, мамо. Ние току-що му разказвахме за новата кола на татко.

Докато изричаше тези думи, Саймън ги наблюдаваше, синът и майката, и му се стори, че в един миг и двамата потрепнаха от оскърбление, потрепнаха, разкаяха се, простиха си и се съюзиха, за да си дадат сила.

— Да — каза Саймън, — това много ги вълнува. Колата била много хубава.

— Чух вече — отвърна Роуз.

— Всичко чуваш — подхвърли Саймън.

— Така е.

Той седна.

— Нали нямаш нищо против да довърша гладенето? — рече тя. — А след това можем да отидем на разходка. Такъв чудесен ден! Ако имаш време, разбира се. Надявам се, че няма да имаш нищо против, ако и Емили дойде с нас. Тя каза, че днес следобед може да намине. Не ми се искаше да ѝ отказвам. Тя също бе заминала за Великден и оттогава не съм я виждала.

— Разбира се, защо да не дойде — каза Саймън.

— Как върви книгата ти? — попита Роуз, а той ѝ отвърна, че напредват доста добре, по-бързо, отколкото са предполагали, и само след няколко съвместни сеанса ще приключат.

— А ти какво правиш? — попита я на свой ред.

— О, добре съм. Тази сутрин ходих в кварталната пералня и там се случи нещо невероятно — страшно неприятно наистина, но пък и много смешно: една жена пуснала пакет кайма заедно с бельото си в пералнята, без да забележи, а когато видя какво е станало, вече нищо не можеше да се направи. Месото се въртеше в барабана, изсивяло и безкръвно, нали знаеш как изглежда месо в топла вода, и се беше полепило по всичко, горката жена, трябваше да ѝ помогнем да го

обере... никога не си виждал подобна сцена. Бедната жена, трябваше отново да изпере всичко, а на това отгоре се прости с месото си. Нямах представа какви неща се случват в тая пералня! Някога работех там, май че знаеш. Всеки ден се разиграваше по някоя драма. Веднъж една жена пуснала в машината мишка, била в джоба на малкия ѝ син. Когато разбрал, че майка му е взела панталоните за пране, пристигна задъхан и се развика: „Мамо, къде ми е мишката?“. Горкото същество вече беше умряло.

— А ти какво правеше там?

— Аз ли, бях контролър. Голяма длъжност! Машините постоянно се разваляха, а аз все не можех да намеря монтьора да ги поправи. Отначало връщах парите на хората, съжалявах ги, но мистър Маки, собственикът, ме караше да плащам от джоба си и тогава организирах система за рекламации и връщане на таксата. Но сега хората ми казват, че системата вече не работела добре и трябва да си голям късметлия, за да си получиш парите обратно. Но те са такива фаталисти, дори не си правят труда да попълват фишовете за рекламация... Веднъж една жена донесе всичките си спални пликове, ужасно тежка синя камара, напъха я цялата в една пералня и тя се завъртя — бяха невероятно мръсни, водата заприлича на кафява супа — двете с нея ги гледахме и се радвахме колко хубаво ще се изперат сега, но лошото беше, че машината не спираше да пере, просто се въртя цял час, без да стигне до центрофугата. Въобще не знаех какво да направя, а тя много се разстрои. Накрая просто ги измъкнахме от барабана — бяха ужасно мокри и тежки, предложих ѝ да ги сложи в друга машина за центрофуга, но тя не пожела, каза, че вече им нямала доверие, чаршафите си лежах, проснати на пода, и пак се изцапах. Тогава тя избухна в плач, не я обвиних, дори си казах, че все някак ще трябва да ги довлече до вкъщи, и се наложи да ѝ услужа с лятната количка на Маркърс. Натоварихме цялата тази огромна прогизнала камара и тя си тръгна. Бог знае как ги е изсушила. О, не можех да се оплача от скука. Днеска пък тази жена с каймата, каква история... В този момент се зарадвах, че вече не работят там. Знаеш ли, тя не можеше да се примири, че ще трябва да я изхвърли. Продължаваше да повтаря, че ако я събере и я направи на топка, може пък и да става за пържене.

Роуз внимателно сгъна сива училищна риза. Децата се бяха измъкнали навън.

— Ще погледнеш ли показанието на директора — помоли го тя — преди да дойде Емили. — То е там на камината, зад часовника.

Той го прочете внимателно. Беше написано официално, сухо, безукорно. „Аз, Питър Харолд Стоун, заявявам под клетва, че тези три деца получават полагащото се за възрастта им образование: започнаха да четат по-рано от повечето си връстници (посочваха се годините), посещават училище редовно, не създават проблеми с дисциплината, включват се активно в живота на класа и на цялото училище.“ В текста нямаше нищо смуцаващо.

— Ти какво мислиш? — попита той.

— Не знам, а ти? Изглежда нормално, поне така ми се струва. Само дето не звучи много възторжено.

— Какъв човек е той?

— Наистина е мил човек и много добър директор, децата го обичат, но винаги когато трябва да каже или да направи нещо официално, излиза сухо. — Тя си помисли за мистър Стоун: с посивяла коса, усърден, предан. На училищния концерт той винаги произнася малка реч и тя неизменно е безкрайно скучна — за общите усилия, за това, че всички са членове на една общност и все в този дух, децата не разбират всички думи, нито пък родителите, а когато разговаряше с него насаме, е толкова сърдечен и мил, просто си мисля, че е стеснителен... Този ужасен език някак си го обсебва, когато се наложи да говори пред публика. Същото се получава като дава интервюта или чете училищни доклади... Но мисля, че това няма да има значение. Като човек той наистина е много приятен. Никога няма да забравя какво се случи, когато Константин беше на шест години. Бях му казала да се прибира сам след училище, защото беше истинско мъчение да обличам малките — палта, шапки, ботуши и всичко останало — и да ги мъкна навън. Сигурно не съм била права, но всички други деца също се връщаха вкъщи сами. Както и да е, този ден Константин не се върна, чаках, чаках, докато най-сетне към четири и половина хукнах да го търся — вече бях успяла да се уплаша здравата, — бутах количката с Мария, а Маркът хленчеше подире ми, когато по пътя към училището срещнах мистър Стоун, той ме попита как съм, отвърнах, че търся Константин, и той се върна обратно с мен чак до училището,

за да проверим, но момчето го нямаше, той ме успокояваше, каза, че сигурно е у някой приятел, но мен вече ме беше обзела такава паника, че не можех да си спомня при кой приятел е отишъл, покани ме да влезем в училището, знаеше имената на всичките му приятели, намери адресите им, после каза: „Обзалагам се, че е у Джон на Албъмарл роуд“, заведе ме там и наистина го намерихме. Когато Константин се появи на вратата заедно с Джон, аз на часа си отдъхнах щастлива, че го виждам отново, а той се обърна към него и му каза нещо толкова мило, каза му: „Е, Константин, дай й две минути, преди да почне да ти се кара, за което май има право“. Не, той наистина е чудесен човек. Само че невинаги успява да го изрази. Мислиш ли, че това има някакво значение?

— Не, не мисля. Адвокатите са свикнали с такива изявления. Те четат между редовете. Всъщност стават подозрителни, ако показанията са прекалено компетентни. Има някои лекари и психиатри, които умеят да измъкват изгода от всеки красив обрат на фразата например — и ето ти полезно показание! Някои от тях го правят твърде често. Съдиите вече ги познават. Калпав психиатър, но ценен свидетел, казват те. Не, твоят мистър Стоун поне се изразява така, че изглежда искрен, макар и да не казва твърде много.

— А има ли още нещо, което би трябвало да се каже?

— Не зная. И аз се питам. Може би... може би е хубаво да го помолиш да каже нещо по повод на музикалните занимания на децата. Константин свири толкова добре, а хората вероятно не предполагат, че таква училище насърчава подобни допълнителни занимания.

— Не виждам защо да не предполагат — започна тя разпалено, готова преждевременно да се впусне в защитната си реч, но бързо млъкна, изглежда, се видя отстрани, усмихна се и каза: — Да, да, разбира се, че си прав, всичко това би трябвало да се добави. Благодаря ти. Много добра идея.

— Виждаш ли — започна той, минавайки в отбрана, — трябва да се опиташ да предвидиш възраженията, които могат да бъдат отправени, а едно от тях сигурно ще бъде, че на децата не се предоставят достатъчно разнообразни допълнителни възможности, които биха могли да имат в по-друго училище.

Той се почувства неловко и съжали, ала тя отвърна през смях:

— Допълнителни възможности, допълнителни възможности, а може би трябва да запиша Мария на балет? Не знам защо, но ми става лошо, като видя малки деца да играят балет. Може би трябва да взема съдията и да го доведе да види любимото занимание на моите деца през свободното им време, което се свежда до лудешки игри в кварталния клуб всеки четвъртък вечер. Трябва да видиш каква дупка е този клуб, долу на партера на клиниката, ужасяващ, откъдето и да го погледнеш: срещу две пени могат да прекарат там час и половина, да хапнат бисквити... и има един човек — страшен симпатяга, който ги организира и им крещи нещо през цялото време. Моите обожават тези събирания, бог знае защо. Прилича на маймунски дом, бих се чувствала виновна, ако ги карах да отиват там насила, но няма нужда от това, те го обожават! Децата са особени, не мислиш ли?

— Така е — той сгъна прилежно показанието и го сложи на мястото му зад часовника. Спомни си за Кейт в църквичката.

— Получих покана — рече той — за едно благотворително събиране, на което ще говориш ти. Често ли се занимаваш с такива неща?

Тя пусна ютията, повдигна косата от челото си и го погледна. Започна да поруменява, кръвта плахо нахлу към бледото ѝ, безцветно, посърнало лице.

— Не, не много често. Опитвам се да отказвам. За какво се отнася?

— За събиране на средства за приют на някакви осакатени работници.

— О, господи — рече тя. — Колко неприятно. Съжалявам. Но аз не съм те препоръчвала в списъка на поканените. Не бих направила такова нещо с никого от познатите си!

— Не, не — вметна той припряно, защото за тази страна на въпроса не се беше сетил и сега бързаше да я увери, че не е попитал от подозрение. — Знам, че не си ти, поканата дойде чрез жена ми, една съседка я накара да си купи билет, може би я познаваш, казва се мисис Куксън, съпруга на Хърбърт Куксън.

— Не, не я познавам. Но съм чувала за нея. Господи, аз ненавиждам тези неща, но сама съм си виновна. Той ми писа, онзи човек, който е директор на дома, и ме попита какво да направим, за да съберем средства, аз предложих да организираме една вечер, а

всъщност мразя този тип благотворителност — билетче за шест гвинеи, за да чуеш една блудкава програма, но нищо друго не ми дойде на ум, а би било жалко да се затвори дома, защото е свършил добра работа и нещата тъкмо са потръгнали вече, затова му казах да се свърже с лейди Бресон и оттам започна цялата работа. Как можех после да му откажа да участвам? Но не съм знаела, че вече продават билетите. На тях не е написано моето име, нали?

— Боя се, че е написано — отговори той и си спомни билета, който беше поставен на полицата на камината у тях. На Джули ѝ харесваше да го вижда там, защото вътре, лично от ръката на лейди Бресон, бе написано: „Радвам се, че ще дойдете, очаквам с нетърпение да Ви видя. Благодарности. Маргарет“. А на него му беше приятно да го вижда, защото вътре бе изписано името на Роуз, което по някакъв начин означаваше, че тя присъства в дома му, и щом погледнеше към поканата, се вълнуваше приятно.

— Ще дойдеш ли? — попита Роуз, като изключи ютията.

— Не знам. Искан да те питам.

— Не е по-рано от месец, нали?

— Би било много хубаво да те видя в обществото — каза той.

— И тук е хубаво — отвърна тя.

Стоеше пред него с ютия в ръка. Той най-после седна, загледан в ютията.

— Все пак бих желала да дойдеш — отсеке изведнъж. — Макар че говоря толкова лошо, глухо, не се чува. И не обичам този род изяви. Но какво друго може да направи човек?

— Бих могъл да те почерпя с едно питие в почивката — каза той. — В името на каузата.

— О, боже мой, колко се притеснявам! — промърмори тя. — Но няма значение. Наистина няма значение. Струва ми се, че имаха намерение да включват фолклорни изпълнения или нещо подобно, освен ако не са се отказали.

— Не са — каза той. — Ще има фолклорни песни.

— Е, добре, както и да е — въздъхна Роуз. — Дано по-скоро дойде Емили, навън е толкова приятно, а ние си губим времето вътре.

Докато казваше това, отвън се чу шум от пристигането на Емили: детски викове, стъпки по стълбите, потракване на дамски токчета. Тя

влезе, без да прекъсва словесния си поток, едно от децата висеше на полата ѝ, в ръцете си държеше пазарска кошница:

— ... Само почакай, почакай — повтаряше тя, — донесла съм по един за всички, не допусках, че не мога да броя, нали, само един миг да го намеря, ако ме разкъсаш на парчета, как ще мога да го открия? — и Емили остави кошницата на един стол, претършува джоба си, намери последния бонбон и мигом го пхна в устата на Мария, както се пхва монета в касичка. — А! Тишина! — възкликна. — Прекрасно. Тишина! — и потъна в едно кресло.

— По-добре не сядай — рече Роуз. — Мислех да излезем на разходка. Емили, това е Саймън Камиш.

— Здравейте — отговори Емили. — Дайте ми една минута. Нека да си поема дъх. Какъв чудесен ден, всички тичат по фланелки навън, набутали са ризите си в пощенската кутия. Времето е прекрасно. Също като пролет.

— Наистина е пролет — каза Саймън.

— Да, така е, но човек някак си не я очаква. Тук вътре е студено, навън е много по-хубаво.

— Точно така — каза Роуз. — Вътре е влажно. През лятото е чудесно, мирише на хладно мазе. Но по това време на годината навън е много по-хубаво.

— Добре, добре, само след минута — рече Емили, — че страшно се уморих! Ти как си, между впрочем? Добре ли прекара Великден? Как мина у семейство Сендак?

И докато седеше и чакаше, Саймън изслуша двете жени, които си размениха натрупалите се новини: те бълваха от тях като поток информация от всякакъв характер: за книги, които бяха прочели, за неща, които бяха видели, хора, които им бяха писали, разни „бисери“, които са казали децата им, прецтраквания в глезените и предчувствия за внезапна смърт, мечти за щяло и нещяло, какво е съдържала сутрешната им поща и всичко това, прекъсвано от смешни, небрежни забележки, подхвърлени по негов адрес: „О, боже, колко скучно трябва да е за вас всичко това“ или „Почти свършваме, още само минута“, успокояваха го, без ни най-малко да си вярват. В началото Саймън слушаше снизходително, осъзна това и го прие като знак за нещо. Ето защо се заслуша с удвоено внимание, следейки зорко с очи двете събеседнички и мъчейки се да отгатне какво в техния разговор не му

харесва. Разговорите на другите хора често го дразнеха, особено ако носеха белега на интимност, най-вече жените имаха навик да минават бързо към интимничене, парадираха умишлено с това, без да го подплатяват със съдържание, обичаха да обсъждат личните си грижи с първия срещнат, а той се нервираше ужасно от такива неща. На Емили и Роуз този грях не можеше да им бъде вменен. Един по-суетен човек би си помислил, че тяхното оживление е заради него, че шегите им са насочени изцяло към него, но този по-суетен човек би сбъркал. Поне веднъж Саймън се ориентира вярно.

Роуз му бе разказвала много за Емили, макар и разхвърляно и несвързано — тя беше нейна стара приятелка от ученическите години, дъщеря на училищен директор, която била изпратена със стипендия в училището на Роуз — нито много добро, нито много скъпо — и поставила ръководството пред истинско изпитание, злоупотребявайки разточително с издръжката, която щедро ѝ била отпусната. Учела се добре, откроявала се сред другите, но им влияела зле, защото въртяла номера в своя полза. Сега беше омъжена за един човек, който преподаваше в училище по изкуствата, или по-скоро — бе преподавал, докато не загубил работата си заради някакъв смътен порив на борбеност; с който платил данък на модата в момента, но това се оказало пагубно за него, както често се случва, тъй като му липсвала достатъчна убеденост, която би направила последвалото уволнение поносимо. Като че ли Роуз бе споменала, че Емили не одобрява особено позициите му. С три деца, едното от които още в предучилищна възраст, без пари и без особени възможности да печели, тя прекарваше времето си в комбинации как да свърже двата края, в грижи за един мъж, който бе предпочел да не се грижи за себе си, чудейки се какво да направи, за да промени нещата. Когато и най-малкото тръгнеше на училище, тя щеше да осъзнае заплахата, но какво ли можеше да предприеме? Бе загубила най-подходящите за работа години от живота си, а идеята тепърва да започне да се утвърждава, и то неизбежно на половин ден, не ѝ допаднаше. Поради всичко това Саймън бе очаквал да види недоволство и яд на лицето ѝ, но от тях нямаше и следа. Тъкмо обратното, то излъчваше добронамереност. Едно мургаво, много мургаво лице с дълга черна коса, прибрана как да е, от която непрекъснато се измъкваша кичури. Дрехите ѝ бяха

износени и безлични, внушаваха представата за стара, несменяема униформа.

Лицето ѝ бе слабо, с изразителни и живи черти — лице, което нямаше бързо да остарее, а дълбоките гънки около устата и очите, които в миг на покой можеха да се приемат за белези на мъката, всъщност се бяха образували от смях. Защото прилягаха точно на усмивката ѝ. В нея имаше нещо непостоянно, неспокойно и жилаво. Човек не можеше да я нарече привлекателна, и все пак, помисли си Саймън, като ги погледна с Роуз, колко приятни, изключително приятни бяха двете жени. Изглеждаха... бе му трудно да го формулира... пълноценни, изглеждаха хора. Толкова жени въобще не изглеждаха като хора; стремяха се към някакъв образ, който не отговаряше на същността им. Точно такива бяха жените (макар и да му бе неприятно да го признае), които населяваха неговата фантазия — гладки, блестящи, гримирани, сексапилни жени, които носеха фино бельо под дрехите си, предизвикателни, женствени, с една дума — други. Той мечтаеше за такива жени, за това, което би направил с тях и те с него, и по тази причина ги мразеше, както и себе си. Нищо не би го раздразнило повече от осъществяването на тези фантазии. От подобна мисъл му приляваше. Когато във въображението си се виждаше с такава жена в черно дантелено бельо, умът му подсказваше, че това са жени на подсъзнанието, и значи — всичко беше наред, подсъзнанието можеше спокойно да си желае каквото си поиска, човек в края на краищата трябваше да приеме това, но той знаеше, че останалото му същество го отхвърля напълно, беше му съвсем ясно, че в действителност такава ситуация, подобна връзка с жена би му се сторила толкова противна, колкото и да яде насила авокадо (това, което най-много мразеше) и също така досадна и притеснителна, колкото и тричасов разговор на четири очи с тъста му. Може би Роуз и Емили му се сториха тъй приятни тъкмо защото не ги намираше привлекателни. Това заключение изглеждаше малко чудато, особено след като бе решил, че обича Роуз, поне дотолкова, доколкото се смяташе способен на любов, и че това, което най-много желае, е нейната компания. „Обичам я“, каза си веднъж ей така, за да го чуе отстрани, ала думите отекнаха много странно в ума му — не фалшиво, но странно. Той хвърли поглед към нея, за да види как изглежда на фона на това признание: тя седеше отсреща, бледото ѝ, неспокойно, малко нервно

лице се усмихваше, беше вдигнала ръце зад главата си, облегната плътно назад в креслото, с леко къдрава, суха, жълто-зеленикава коса, със сива карирана риза, а плоската ѝ гръд едва забележимо се повдигаше, беше толкова малка: тогава изведнъж болезнено осъзна, че да се осмелиш да обичаш един човек като цяло, е страхотна дързост, човек, който е пред теб, диша и съществува пълнокръвно, човек със свое минало, човек, който се е изграждал дълго и внимателно... Това беше нещо удивително, нещо забележително! В него се криеха изненадващи и непредсказуеми възможности.

— Хайде — рече Роуз, — нека да вървим, докато не е станало късно. Да отидем в парка на Двореца.

— О, не, за бога — обади се Емили, — не пак там. Омръзна ми това място.

— Тогава няма къде другаде да отидем. Нека просто излезем да се разходим.

— Можем да отидем някъде с колата — предложи Саймън, но те не искаха да излизат с кола.

— Сетих се — каза Емили. — Нека отидем да видим пилетата и креслото. Дотам ще си направим чудесна разходка, а на Саймън ще му бъде интересно.

И двете жени се засмяха.

— Е, добре — рече Роуз. — Не съм ходила нататък тази година. Бедните пиленца, те може би вече не са там.

— В такъв случай — продължи Емили, — наш дълг е да отидем да видим какво става с тях. Иначе ще се почувстват пренебрегнати. Ще повикам децата.

И тя неочаквано със смайваща сила извика:

— Джими, ей, Джими, събери малките, излизаме.

Никой не отговори.

— Не могат да те чуят — каза Роуз. — Нищо, ще ги вземем от улицата.

И така, излязоха и завариха децата до едно да тичат без ризи, както бе казала Емили, само по фланелки. Фланелката на Мария, останала явно от по-големите, имаше големи дупки под мишниците.

— Вижте ги, вижте ги — извика Емили, като се спря на стълбите. — Нашият малък капитал по фланелки. — Децата ги наобиколиха, следвани от цялата съседска свита. — Не, не — каза

Емили, като махаше с ръце и разпъждаше останалите. Вас не, не вземаме повече никого, нашите ни стигат, хайде сега, омитайте се всички. — И непознатите деца покорно се изнизаха, потътряйки се към нечия друга врата, да наблюдават как приятелите им се отдалечават.

По пътя Роуз обясни на Саймън какво значеше това „пилетата и креслото“: миналото лято това им бил любимият маршрут за разходка, само на няколко преки, сигурна била, че ще му хареса, там било приказно. Той кимна, като се питаше дали си правят шега с него, но и да беше така, не се чувстваше засегнат. Само че разходката трудно можеше да се нарече приятна: минаха покрай редици еднакви къщи, опушени малки крайъгълни магазинчета, един-два забутани склада, невзрачна фабрика, резервен коловоз. Той се опита да погледне на всичко с нейните очи, да съзре в дребните, чудновати усилия за разкрасяване — например гипсовите листа и гроздове по фасадите, спираловидните орнаменти, малките смешни фонтани — онова очарование и усърдие, което тя твърдеше, че е заложено в тях, но бе много трудно да се съзре друго, освен еднообразното, унифицирано и жалко масово производство, нехайството и обидната измама на спекулантите, извършващи недоброкачествени строежи, които се бяха навъдили много през този век. За кой ли път се улови да мисли, че на нея не би й харесвало толкова много тук, ако гледаше с неговите очи. И все пак въпреки всичко разходката си имаше своята прелест: сградите светеха измити до блясък от проливния дъжд миналата седмица, в канавките край пътя зеленееха свежи растения, шестте деца бяха оживени и весели, хората чистеха прозорците си, като че ли подтикнати от внезапно блесналото слънце, старци поправяха входните порти, млади майки с бебешки колички бърбяха по ъглите. Пътят, по който вървяха, се издигаше стръмно, районът беше хълмист.

— Винаги ми се е струвало — поде Роуз, — не знам защо, особено в ден като днешния, че този път като че ли върви към брега на морето, разбирате ли? Просто съм сигурна, че ей там, зад оная височина започва морето. Представете ли си го?

Те си представиха и почнаха да обсъждат явлението, наречено „дежавю“^[1], и как понякога в напълно непознато място, просто от разположението на предметите човек може да узнае какво има отвъд хоризонта или зад ъгъла. Скоро стигнаха до целта си, пред тях се появи пилетата. Бяха в един запуснат парцел — стръмно, някога

бомбардирано място: хората от къщата, която се допираше до бомбардираната, си бяха присвоили малък участък земя, явно незаконно, и го бяха оградени с тел — тъкмо в него отглеждаха въпросните пилета. Стената от разрушената къща, която ограждаше участъка от една страна, все още носеше следите на бомбардировката: остатъци от камина на първия етаж, късове от тапети. Насред оградения участък имаше едно кресло. В него се бе настанила прашна, перушинеста стара кокошка.

— Това е, виждате ли — обърна се Емили към Саймън, като се навеждаше да седне на ниската стена, изпълнена с гордост от „притежанието“ на подобна гледка. — Не е ли хубаво, не е ли прелестно?

Роуз и Саймън също седнаха и се загледаха в пилетата, които все ровеха и търсеха нещо. Креслото беше мухлясало и прогнило, в пролуките му растяха бурени и трева. Слънцето топлеше, Роуз се облегна на телената ограда и затвори очи. Децата тичаха насам-натам, пъхаха се в канавката, катереха се по полуразрушените стени и събираха разни дреболии.

— Не зная защо е толкова хубаво тук — каза Роуз, сякаш се чувстваше задължена да похвали странната разходка, — но е хубаво, не ти ли се струва?

— Да — отговори Саймън, — така е.

И беше искрен. Толкова велик и невинен покой го бе обладал, като нов живот, като дъга след пороен дъжд. Усещаше го върху голите си ръце и лице. Обгърна го целия като щастие.

Те поседяха и си побъбриха още, не след дълго децата, които се бяха отдалечили надолу по улицата, се завърнаха с цяла колекция от „находки“. Бяха намерили пръчици от захаросани фигурки, стара кутийка от нескафе, капачка от бутилка за мляко, парцалче синьо кадифе, парче червеникав, ръждясал метал, билет за влак, малко пластмасово автомобилче без колела, едно тъжно на вид сплескано същество, подобно на умрял бръмбар, няколко стръка плевел, стара кутия от боя, наполовина пълна, но захваната отгоре с твърда, засъхнала коричка, и един презерватив. Роуз чевръсто хвърли презерватива на пиленцата, които не му обърнаха особено внимание и те тримата само се позасмяха, докато децата настояваха, за съжаление безуспешно, да разберат какво е това.

— Сами сме си виновни — каза Емили, щом спря да се смее. — Сами сме си виновни за това, че децата свикнаха да обикалят и да събират разни неща. Защото навремето, когато искахме да си поговорим, а те не ни оставяха на спокойствие, обикновено им казвахме да отидат да търсят съкровища, нали така, Роуз, и сега това им стана навик, но виж само някои от нещата, които са донесли.

— Ами че това е чудесна малка колекция — рече Роуз, като разглеждаше подредените върху стената придобивки. — Най-много ми харесва кутията с боя. Страшно откритие, нали? Не, не бъркай, Маркърс, че целият ще се залееш... а вижте, това тук е млечка. — Тя вдигна и разгледа зеленикавия стрък със заоблени, бледожълти ярки листа. — Млечка. Има едно стихотворение за млечката от Розети. Звучи горе-долу така:

*Дивата млечка има чашка с три листа.
След дълга мъка и нещастие
това е всичко, което ми остана,
дива млечка с чашка с три листа...*

— Не, не може да бъде така, сигурно не си го спомням точно, защото стихотворението е хубаво, а моята версия е ужасна, но е в този дух. Чудно нещо е паметта: човек си спомня, че нещо е било много хубаво — стихотворение или картина, но е забравил подробностите.

— Откъде знаеш тези неща — попита Саймън, — искам да кажа — имената на растенията — той си мислеше за чайките в Корнуол.

— Ами, не зная — каза Роуз. — Интересно ми е, това е всичко. Някога, докато живеех в провинцията, ги учех специално. Когато нямаше какво друго да правя. Трябва да ти покажа сбирката си от сухи цветя. Впрочем, да ти призная, като дете мислех, че това е страшно скучно занимание, но то ме спасяваше от другата, още по-страшната скука — да не правя абсолютно нищо. Сега ми се струва безкрайно увлекателно. Виждаш ли? Всичко се отплаща.

— Не всички го смятат за толкова завладяващо — обади се иронично Емили. — Едно време и аз се опитах да се запаля по него, но нищо не се получи. Спомняш ли си как беше пощуряла за онази синя любика?

И двете жени отново се разсмяха — съвсем непосредствено, общият спомен ги развесели.

— О, господи, синята любика — възкликна Роуз, — тя наистина е много рядко растение, тази синя любика, отбелязана с три звездички в книгата, и понеже расте по пустеещи земи, мислех, че имаме идеален шанс да я открием, но и досега не сме успели.

— В това няма нищо чудно — намеси се Емили, обърната към Саймън. — Трябва да видите как изглежда, дори книгата го описва като едно скромно, с нищо незабележимо растение. Още повече че е почти неразлично от всеки друг вид любика — например обикновената, така че ние постоянно се палехме нахалост, защото намирахме онази проста, непретенциозна, обикновена любика, носехме я вкъщи и аз си мислех: аха, най-сетне ще ѝ дойде умът и ще се види принудена да признае, че дори и да е същото, което търсим, пак може да не е — толкова безинтересно беше на вид. Но никога не се оказваше същото.

— Е, хайде де — подметна Роуз, — много добре си спомняш, че и ти доста се увлече. И ако я бяхме намерили, щеше да се радваш не по-малко от мен.

— О, стига си се занасяла — каза Емили. — Но вие, Саймън, трябва да я накарате да ви покаже изсушените цветя. Хубави са, наистина. Един вълнуващ каталог на нейния празен живот! Първия път, когато ги видях, избухнах в сълзи. Беше ги донесла в училище. Казах ѝ по-скоро да ги скрие, ако не иска да стане за посмешище. Но тя издържа и продължи да ги показва наляво и надясно, и колкото и да ви е чудно, другите се оказаха много снизходителни.

— На десета страница — обади се Константин, който се бе заслушал в техния разговор, отегчен да играе с по-малките, — на десета страница има една пресована гъсеница.

— О, не ми припомняй за това, моля те, не ми припомняй — извика Роуз. — Не исках да се случи, тя попадна случайно, наистина. Страшно ми домъчня, като я видях.

— Това я изкара от релсите за цяла година — продължи Константин. — Може да се види по датите.

— Така е — потвърди Роуз. — Толкова бях разстроена, че цяла година нищо не събирах. Но един ден намерих онази чудесна къклица,

беше престъпление да се пропусне такова хубаво нещо. Така че се помъчих да забравя смазаната гъсеница и започнах отново.

— Мистър Рампли казва, че в гората край Бранстън има орхидеи птиче гнездо — продължи Константин. — Но аз досега не съм намирал.

— Да — рече Роуз колебливо, като се мъчеше да избегне сянката, която падна върху нея. — Аз също. Както и да е, те не могат да се изсушат много добре. Прекалено са сочни.

— Все пак хубаво ще бъде да намерим — отвърна Константин.

— Да — каза Роуз. — Потърси заради мен...

— На Примроуз авеню има една изоставена кола — рече най-неочаквано той, с желанието да прекрати подетия от него разговор, или може би просто му бе омръзнало да говорят за цветя и в него се породило садистично желание да сложи край на темата, която сам бе започнал. — Гари ми каза.

— О, господи, още една ли — въздъхна Емили.

— Е, няма за какво да ходиш там, нали — почти едновременно с нея се обади и Роуз, след като всички станаха и се отправиха към къщи. По пътя обсъждаха опасността от изоставените коли, неохотата на кметството да ги прибира, планове за благоустрояване на двореца Александра и пързаянето с ролкови кълки.

— Някой път трябва да дойдеш с нас на изложба на кучета — каза Роуз на Саймън. — Тези изложби в двореца ги правят наистина както трябва.

— С удоволствие — отговори той и видя как пред него се разкри перспективата за мизерни развлечения и скромни, старомодни удоволствия. Това щеше да го довърши, ако случайно говореше сериозно.

[1] Вече видно — илюзия, че вече си преживял нещо, което ти се случва за първи път. — Б.пр. ↑

Вечерта Роуз седеше у дома с Константин. Момчето гледаше телевизия, а тя се мъчеше да зашие нов цип на старо кожено портмоне. Понякога ѝ минаваше мисълта, че става патологично стисната. Това портмоне беше четиригодишно, спомняше си, че като го купи, то струваше осем шилинга и шест пенса. Ципът ѝ струваше два шилинга. Докато шиеше, бодеше пръстите си, а като се опитваше да прокара иглата през плътната кожа, в палеца ѝ се образуваха дупчици — напръстникът ѝ се изгуби някъде миналата година на рождения ден на Мария. Децата играха на „намери напръстник“ и някое от тях го скри така добре, че колкото и да го търсиха после, не можаха да го открият. Какви ли не предмети, помисли си тя, лежат под дъските на къща като тази: иначе къде отиваха всички дреболии, които постоянно се губеха — игли, копчета, ножички за нокти, лъжички за чай? Когато се пренесоха тук с Кристофър, вдигнаха стария линолеум и под него намериха вестници от септември 1939 година с пожълтели снимки на евакуиращи се хора, скупчени по разни гари. Изчетоха вестниците, притиснати един към друг, за да се топлят, също като хората от снимките. Тъжни и отчаяни, съюзени срещу негодите, с които бяха белязани първите години от брака им, те почувстваха някакво родство с тези изгнаници от миналото. После изгориха вестниците, сложиха на тяхно място нови и смениха някои части от линолеума. Мислеха да го изхвърлят въобще, но тъй като вече бяха свикнали с него, решиха, че в края на краищата не е толкова лош и че могат да го оставят. Той все още беше в къщата, но покрит с един не по-малко стар килим на цветя, който им даде майката на Кристофър, преди да се премести от Камдън таун.

Роуз се замисли за детството си, за сухите цветя и за Емили. Отдавна не се бе сещала за първата си среща с Емили, цветята ѝ напомниха за това. Бе обикнала Емили, защото поради някакво странно стечение на обстоятелствата, това момиче бе видяло в тези нейни цветя нейната истинска същност. Спомни си вечерта на първия им разговор и радостта от него, която още носеше в себе си... Тя седеше на леглото си в общата спалня, самотна, странна, пристигнала по-късно от другите, уморена и уплашена след двата дни уроци, от които нищо не разбираше, правила, които не проумяваше, лица, които не значеха нищо за нея, усещайки влажния дъх на застоял хляб, който изпълваше въздуха навсякъде. Чувстваше се едновременно неука и

веща, тъй като бе ужасяващо невежа за елементарни неща, а в усамотението си бе прочела много повече от всички други момичета в училище. Учителите не бяха в състояние или не желяеха да скрият учудването си от празнините в нейните познания и тя току-що бе имала един мрачен разговор с директорката, на който ѝ бе казано, че ако ѝ е трудно да учи с връстниците си, може би е по-добре да се премести с един клас по-надолу, или дори два, докато успее да ги настигне. Заплахата от позора я бе довела до отчаяние и тя едва допълзя до спалнята, опитвайки се да го скрие. И така — седеше в леглото си, готова да се разплаче, разглеждаше хербария си със сухи цветя и си припомняше (както и сега) оная смесица от мъка и радост, с която ги бе събирала. Точно тогава влезе Емили. Роуз се боеше от Емили, чиято слава дори за такъв кратък период от време бе достигнала и до нея: безцеремонна, ексцентрична, тя беше много популярна и от пръв поглед си личеше, че е обект на всеобщо подражание.

— Аха — каза Емили, като влезе в стаята, хвърли книгите си върху леглото, метна се след тях и продължи, — значи това си ти. Искан да поговоря с теб.

— За какво? — попита уплашено Роуз.

— О, не знам точно за какво — рече Емили. — Не съм мислила. За каквото и да е. Просто си помислих, че можем да си поговорим. Ти си нов човек. А с всички други си говорим от години. Какво е това, което държиш?

— Това са сухите ми цветя — отвърна Роуз, вече не толкова стресната.

— Я да видя — каза Емили и скочи на крака, нервно и необуздано, което впрочем беше присъщо за момичета, растящи в пансионите. Приблужи се, наведе се и погледна.

— Господи! — възкликна тя, след като разгледа няколко страници. — Сигурно си прежалила няколко години от живота си, за да събереш всичко това. За какво ти е било?

— Ами — започна Роуз стеснително и искрено, без да подозира, че увлечението ѝ може да се предаде и другиму, — сигурно защото нямах какво друго да правя.

— Боже мой, боже мой! — каза Емили и очите ѝ бързо се напълниха със сълзи. Седеше скована и напрегната, а сълзите вече

преливаха.

— Какво става, какво ти е? — обади се Роуз.

— Какво става ли? — отвърна Емили. — Нямало какво друго да прави. Какво искаш да кажеш? Колко ужасно, разбираш ли колко страшно нещо каза току-що?

— Не зная — рече Роуз объркана, — не зная. Но като че ли не е чак толкова ужасно.

— Ти дори не подозираш какво се крие зад това, което току-що ми каза — отговори Емили, като постепенно се успокояваше, наслаждавайки се на собствената си чувствителност. После отново погледна хербария, обърна още няколко страници и каза заинтересувано: — Тук техниката ти малко се е подобрила. Цветята от първите страници изглеждат хилави, не можеш да отречеш.

— Да, права си — каза Роуз. — В началото не ме биваше много, пък и те в края на краищата са вече стари. Започнах, когато бях на шест години.

— На шест? И от шестгодишна възраст не е имало какво друго да правиш, така ли?

— Е, не съвсем — отвърна Роуз. — Искам да кажа, че на шест години го правех за удоволствие. И мисля, че бях щастлива. Така мисля... После стана по-лошо.

— Да, да — каза Емили, — винаги е така. — И тогава, като че ли готвейки се да изнесе трактат, стана и почна да се разхожда нагоре-надолу по дървения под. — Да, така е, става все по-лошо и по-лошо. Ти си съвсем права. И си първият човек, който си го признава. Но да ти кажа ли нещо друго? Да ти кажа ли? Не може непрекъснато да става все по-лошо, идва момент, когато нещата се обръщат и започва да става все по-добре и по-добре. Какво ще кажеш, а? Как ти се струва?

— Не вярвам — отвърна Роуз.

— О, това вече е покъртително — каза Емили. — Да не вярваш. Аз пък вярвам, че е така! Ти защо не искаш да повярваш? Има време да се увериш!

— Откъде знаеш? — попита Роуз зашеметена, защото този разговор ѝ се струваше като сън или сбъдната мечта, нещо като разговорите, с които запълваше цели часове от своите самотни дни — питаше сама и си отговаряше безотказно, като реплики в театър.

— Знам — каза Емили, — защото съм решила. Няма да се примиря с това! Ще видиш, ти също няма да се примириш.

— Откъде знаеш? — попита Роуз, нетърпелива за отговора.

Емили направи театрална пауза:

— Защото няма да го допусна. Затова. Няма да позволя. Разбираш ли?

— Е, добре тогава — каза Роуз и затвори албума си. — Щом е така... добре. Това е прекрасно.

И наистина беше прекрасно. По-късно, по време на техните безкрайни среднощни разговори в банята, Емили призна, че е опитвала да се сближи по този начин и с други момичета, но никога не успявала, защото те въобще не я разбирали. „До гуша ми дойдоха тия безуспешни опити“ — казваше Емили. „Мисля, че е било нечестно от твоя страна да опитваш, вместо да почакаш мен“ — шегуваше се Роуз и Емили се разкайваше за това, но признаваше, че доста често въобще не е стигала до най-същественото, защото още след първото изречение всичко ѝ се струвало съвсем безсмислено. „Но с теб — казваше тя, — с теб е друго...“ Години наред те си правеха шеги с това героично признание на Емили. „Господи — казваха си, докато утешаваха ревящи бебета, задушаваха овнешки врат или скитаха безцелно из парка, — господи, само ако знаехме какво ни предстои, само ако знаехме...“, но всеки път, макар и изоставени (като Емили), ранени (като Роуз) или обеднели (и двете), се смееха, шегуваха се и се чувстваха щастливи. Животът се оказа много по-хубав и много по-лош, отколкото бяха очаквали, но това, което не бяха очаквали, бе, че и двете ще бъдат щастливи: неспособни да устоят, да пропуснат мимолетните проблясъци на радостта! Нищо чудно, че в своите обвинения на процеса Кристофър се бе позовал на изневеря с Емили, което прозвуча твърде жалко, тъй като нямаше никакъв сексуален момент в подкрепа на това обвинение. Как може да негодува човек от естествения изблик на здрава, неподвластна човешка радост? За такива неща не се говори, те не бива да се признават. Но иначе защо въобще сме живи?

Роуз се усмихна на себе си, ципът бе завършен.

— Прекрасно изобретение е това, ципът, не мислиш ли? — каза тя на Константин, неговото предаване вече привършваше и той се готвеше да си ляга.

— Не знам — каза той. — Май често заяждат тия ципове.

— Само ако ги дърпаш грубо — каза Роуз.

И бързо го прати да си легне, така че да може да гледа новините на спокойствие. Когато свършиха, почете малко, а после се качи да си легне. Тъкмо се бе завила, когато телефонът долу иззвъня: Роуз се ядоса при мисълта, че пак трябва да става, и почти реши да не отговаря, но разбира се, не го направи. Когато обаче вдигна слушалката, никой не се обади. Чуваше се само нечие дишане.

— Кой е? — попита Роуз. Никой не отговори. — Кой се обажда? — повтори тя. Човекът още беше там. Тя знаеше, че е Кристофър, беше го правил и друг път. Не, нямаше да му достави това удоволствие да му покаже, че се досеща: тихо положи слушалката. Телефонът веднага пак иззвъня. Този път тя вдигна и веднага затвори, без да се обади. Той иззвъня отново, Роуз вдигна слушалката и го остави отворен. Трябваше да седне, коленете ѝ трепереха. Беше се изплашила, това обаждане изглеждаше като наказание, задето си бе помислила, че може да бъде щастлива. Сега вече не се чувстваше така.

Качи се да си легне все още разтреперана. Понякога се боеше, че той може да се върне и да я нападне, както преди; в такива моменти мисълта, че може да живее без неговите посегателства, ѝ се струваше невъзможна, нереална. Често сънуваше как я заплашва, напада с нож, убива я, поваля я, стъпква я. Веднъж сънува, че насъсква срещу нея хищни животни и гледа отстрани как дъвчат краката ѝ, а когато се събуди, видя, че просто е заспала под купчина тежки книги, но това не я успокои много. Една нощ веднага след развода се събуди и забеляза непознат мъж в спалнята си, но щом се увери, че не е Кристофър, така си отдъхна, че самото събитие, иначе достатъчно тревожно, почти не я обезпокои: човекът, който се бе вмъкнал през прозореца на долния етаж, изчезна веднага, след като я чу, а полицията също като нея не се интересува особено кой е бил и какво е търсил. Сега, като си спомни всички тези неща, коленете ѝ продължиха да треперят под завивките. Така ѝ се падаше, така ѝ се падаше, но защо, не можеше да разбере.

Саймън Камиш се запозна с Кристофър Василиу на един коктейл. Очакваше да го срещне там, така че не се изненада, като го видя в дъното на дългото помещение. Това беше коктейл в квартала, даван от техен общ съсед, чието положение и професия успяха най-сетне да заинтересуват Саймън и жена му. Сега той беше заместник-министър, а съпругата му и Джули се познаваха доста отдавна, още от времето, когато водеха децата си в една и съща детска градина. В резултат на гръбначно поражение в ранна възраст кракът на едно от техните деца бе парализиран и стегнат с желязна скоба. С него се бе сприятелило второто дете на Саймън и така връзките между двете семейства по необходимост станаха по-близки, макар че в отношенията им се запазваше известна неловкост: родителите на детето проявяваха прекалена и задължителна признателност за всяка покана и внимание, които децата възприемаха като нещо напълно естествено. Саймън смяташе, че не е добре за едно недъгаво дете да се обременява с допълнителни ограничения, но Джули не можеше да приеме положението по-естествено от майката на самото дете и винаги създаваше някакво напрежение, атмосфера на прекалена деликатност, която преминаваше и във взаимоотношенията между възрастните — така че сега, на този коктейл, Саймън неволно се чувстваше особено отговорен, особено съпричастен, натоварен с ролята на закрилник и покровител. В началото изпълняваше тази роля, като се носеше насам-натам и помагаше на домакина да помага на келнера да поднася напитките, после започна да разговаря с един възглух старец, който му крещеше доста грубо в ухото, и с една дама на средна възраст от министерството, която пък говореше толкова тихо и неразбрано, че почти не се чуваше сред шума от другите разговори.

Докато се опитваше да схване за какво говори тя и да намери подходящи изрази, за да покаже интерес, Саймън си мислеше за Роуз и за една случка, която тя му беше разказала (сети се за нея явно поради тази желязна скоба, която не излизаше от ума му): случка за едно дете с голямо родилно петно, покриващо цялото му лице, което видяла в някакъв автобус — носело евтини очила, било съвсем късо подстригано и седяло мълчаливо до майка си — тантуреста, сърдита на вид францужойка — този епизод станал в Париж, по време на голямото ѝ пътешествие из Европа. Като го гледала, си повтаряла, ох, горкото дете, горкото дете, после момчето слязло на спирката близо до

детската болница, а майка му останала в автобуса. Целунало я за довиждане, тя също го целунала с неочаквана нежност и детето се затичало, като ѝ махало с ръка и се усмихвало, светнало, грейнало от радост, майката също му махнала от автобуса, изпълнена с тиха гордост. Тези два образа — момчето, издължено и слабо като врабче, с това петно върху лицето, и майката, чието сърдито изражение се било стопило и вече мълчаливо, някак замислено се усмихвала на себе си, тази внезапна промяна в израза, това преображение се запечатали в съзнанието на Роуз, тя усетила в себе си тъжно чувство на родство с непознатата жена и винаги щом си спомняла за това, настроението ѝ ставало по-ведро. Момчето целунало майка си, изпълнено с доверие и нежност, а тя му махнала и му се усмихнала, преливаща от тиха радост, че го има... И по странно стечение на обстоятелствата на следващия ден, след като Роуз му разказа тази случка, Саймън отиде в местния магазин за плодове и зеленчуци, за да напазарува за края на седмицата, застана на опашката и забеляза точно пред себе си едно момче, доста голямо, на около десет години. Беше с баща си, въздържан мъж — изглежда, като Саймън се занимаваше с умствен труд, — който се бе задълбочил в списъка на жена си: авокадо, пъпеш, фасул, салати, не марули, а непременно салати, а момчето говореше — непрекъснато, с неестествен, странен, пронизителен гласец: задаваше въпроси, коментираше, бърбореше просто ей така. Отначало Саймън не забеляза нищо ненормално, освен пронизителния гласец, твърде силен и остър, но след малко неволно започна да забелязва, че бърборенето му също е странно — какви са тези банани, това портокал ли е, това гастроним ли е, или плод-зеленчук, за какво е тази кутия, аз и друг път съм ходил в магазин, а ти — все подобни неща. Бащата се опитваше да го накара да млъкне, тъй като виждаше, че околните, в това число и Саймън, започват да се досещат постепенно за странностите на момчето, шшт, Майкъл, тихо, зает съм, нищо не мога да разбера, повтаряше той, забол поглед в списъка, но истината бе не че нищо не можеше да се разбере, а че не желаше да бъде издаден. На Саймън му се искаше да поговори с детето, искаше му се да отговори на тези ясни и тъжни въпроси, но като на собствения му баща, и на него му липсваше естествен подход към детето, не знаеше как да го заговори и затова със смесено чувство на благодарност и срам чу как една жена до него се зае спокойно с тази задача. Беше обикновена

женица и отначало започна да говори с детето само от желание да си побъбри: да, това там са банани — ала постепенно, като започна да осъзнава каква е работата, държанието ѝ се промени, гласът ѝ стана по-ласкав, по-любезен, не отговаряше вече с автоматична учтивост, а задаваше въпроси на момчето: често ли излиза да пазарува, обича ли да пазарува, близо ли живее, въпроси, на които то отговаряше с характерната за него непоследователност, понякога улучваше верен отговор, понякога — съвсем се отвличаше. След като приключи с покупките и тръгна към изхода, жената му каза: „Довиждане, може би ще се видим пак следващата събота, аз винаги идвам тук“. „Довиждане, довиждане“ — извика пълничкото момче, сияещо от възторг. След това се обърна към баща си, който още избираше салатите, и му каза с високия си пронизителен глас: „Чу ли, татко, тя поговори с мен, тази леличка. Колко добра леличка, да говори с мен“. Бащата му изшътка, като в същия миг срещна погледа на Саймън и силно се изчерви, а Саймън с болка отмести очи встрани и проумя какво означаваше това особено държание на момчето: то въплъщаваше онази особена, фалшива, престорена ведрост, толкова обичайна в обществото — горкото папагалче я възпроизвеждаше безпогрешно, онази ужасяваща веселост на безпросветните, пародия на оптимизъм, привидната, безлична дружелюбност. Детето навярно винаги щеше да говори така. Друга реч то нямаше.

Като си мислеше за тези неща и се мъчеше да си дава вид, че следи фъфлещия монолог на дамата, с която разговаряше, Саймън изведнъж забеляза Кристофър Василиу. С любопитство установи, че първата му спонтанна реакция бе да отиде и да се представи, което всъщност и направи, защото освен това видя, че Кристофър разговаря с един човек, когото добре познаваше — преподавател, изключително заядлив и често неприятен в компания. И след като предаде дамата от министерството в ръцете на онези, от които я бе получил, той прекоси стаята и се здрависа със своя познат. Като го стори, поздрави сам себе си, защото по този начин запознанството с Кристофър щеше да стане естествено и да изглежда непреднамерено, но за нещастие първите думи на Майър бяха: „О, здравей, Саймън, тъкмо за теб говорехме онзи ден“.

— С кого? — попита Саймън нервно, като веднага си каза, че е глупак, задето се обърна към Майър толкова наивно. Майър на свой

ред го изгледа многозначително и ехидно, и сияещ от скрито задоволство, рече:

— С Емили Офенбах. Саймън, познаваш ли Кристофър Василиу? Кристофър, това е Саймън Камиш.

И както е редно, той отстъпи крачка назад, подсмиввайки се в очакване на резултата от това, което знаеше, че бе причинил — преднамерено оскърбление. Саймън и Кристофър Василиу срещнаха погледите си, кимнаха с глави, промърмориха по някакъв поздрав. Саймън ясно и болезнено почувства, че изглежда несигурен, хванат натясно, докато другият мъж, поне така му се стори, беше овладян, заинтригуван, язвителен. Възможно е и да не знае, че съм свързан и по друг начин с него, освен чрез случайното си запознанство с Емили: на Майър обаче това може да се стори достатъчно, за да пусне мухата — без основание, затова пък интригуващо подплатена. Този Майър сигурно знаеше повече и нямаше намерение да го скрива. В мига преди да се почувстват задължени да разменят дума, Саймън се улови, че разглежда неприкрито Кристофър — широката му, достолепна, елегантна глава, кафявата, леко мазна коса, тъмните очила, бледата кожа — и си помисли: да, точно така, той има вид на типичен грък, като онези широколики статуи — слепи, арогантни и иронични — античен модел и жив човек едновременно, който ей сега ще му проговори. За да го изпревари, той заговори пръв. По-добре сам да си забъркам кашата, отколкото да ми я забъркат други, си рече и се обърна към Кристофър с думите:

— О, да, Емили Офенбах, запознах се с нея преди една-две седмици. Вие познавате ли я?

Кристофър изтръска пепелта от цигарата си. Разтвори устни, но едва забележимо — винаги говореше с полуотворена уста, като че ли да движиш устните си, бе неприлично, защото подтиква към измяна или нападки.

— Да — каза той, — познавам Емили.

И зачака следващия рунд. Саймън също чакаше и си мислеше, че засега се справя добре. А Майър, недоволен от тази въздържаност, реши да им подхвърли още едно предизвикателство.

— Интересно момиче е тази Емили — подметна той, — умна, много умна жена. А прахосва ума си. От години не е направила нищо за себе си. И ми се струва, че вече е твърде късно. Някога се опитах да

й намеря работа, но тя така и не стъпи там. Човек не може да я разбере, нали така, Кристофър?

— Ако въобще има какво да разбира — засмя се Кристофър.

Майър също се засмя — загадъчно и безсмислено, трудно бе да се определи кое от двете. О, господи, Саймън усети как потръпна от хлад, който обгърна кожата му, и каза:

— Всъщност запознах се с нея у жена ви.

Майър продължи да се смее, тихо, пресилено, вероятно без да му е вече смешно. Кристофър погледна Саймън и въздъхна, като изпусна дим, въздъхна с облекчение, което в този момент чувстваше и самият Саймън.

— Да — рече Кристофър, — предполагам това. Стори ми се, че познах името ви. Децата понякога говорят за вас.

— Много мило от тяхна страна — отвърна Саймън.

Получи се малка пауза, която в никакъв случай не беше враждебна. Като усети това, Майър с видимо усилие се намеси още веднъж.

— Аз се запознах и с двама ви чрез Емили, ако си спомняш? Беше много отдавна.

Но и двамата мъже бяха спрели да се интересуват от него — справили се бяха и сами и сега не му обръщаха никакво внимание и не го слушаха изобщо.

— Мисля, че ви видях веднъж — каза Кристофър. — Бях в колата с децата и те ви извикаха. Не вярвах, че ще ги забележите. Наблизо ли живеете?

— Точно зад ъгъла — отговори Саймън.

— Впрочем аз също.

— Отивам да си взема още едно питие — каза Майър, но те не обърнаха внимание на думите му. Той ги остави. Двамата едновременно се обърнаха с гръб към стаята, за да погледнат навън през прозореца, сякаш искаха да се изолират от всичко останало. Кристофър загаси цигарата си, извади пакет, предложи цигара на Саймън и след като той прие, му я запали.

— Светът е малък — рече след малко, докато гледаха през прозореца към моравата и нарцисите.

— Малък е, защото ние го правим такъв — отвърна Саймън.

— А Майър, не знам дали знаете, преследва Емили от години. Кой знае дали е постигнал нещо. Същински негодник е този Майър.

— Често съм си мислил това — съгласи се Саймън.

— Вижте какво — рече Кристофър тихо, сериозно и доверително, в гласа му се прокрадваше умора, същата, каквато усещаше и Саймън след напрежението преди малко. — Вижте какво. За тези деца...

— Те са добри деца. Извънредно добри деца са — веднага се обади Саймън безпомощно и искрено.

— Винаги съм мислил така — каза Кристофър. — А сега вижте... Не знам какво знаете и какво не знаете. Но вие знаете всичко, нали?

— Не всичко. Зная само някои неща.

— Е, най-важното сигурно знаете. Какво мислите за него?

— За делото ли?

— Да, за делото.

— Бих казал — рече Саймън — че си губите времето. Това е истината. Трябва да ви е ясно. Вие сте благоразумен човек и трябва да го разберете.

— Кой ви каза, че съм благоразумен? — попита Кристофър, като се усмихна. В отговор Саймън също се усмихна и си припомни един подобен разговор с Роуз. Кристофър продължи: — Можете да ми кажете и лично вие какво мислите. Това няма да засегне никого, поне така ми се струва.

— Не знам... Не знам защо го правите. Ето това изобщо не разбирам. Не разбирам защо го правите — повтори Саймън, макар че, докато говореше, се убеждаваше, че не е съвсем искрен, защото отговорът на този въпрос, тъй очевиден и близък до ума, го осени ненадейно в присъствието на този мъж с удивително силно излъчване, такова, че Саймън се учуди как е могъл да не се досети за това по-рано.

— Не е ли очевидно защо го правя — рече Кристофър. — Правя го, защото ги искам. Искам да се върнат. Те са мои, аз съм им баща, имам нужда от тях. Не искам да живея без тях. Искам да се върнат.

Той изрече всичко това, вперил поглед в килима.

— Да, но дори и така да е — отвърна Саймън, — няма смисъл да се залавяте с такъв метод, с който няма да постигнете нищо. Не и по

този начин! Само ще влошите нещата.

— А какъв друг начин мога да използвам според вас? Няма друг начин! Единственото, което ми остава да направя, е да седя настрани и да си мълча. Опитайте да живеете така...

— Бих опитал, сигурно бих опитал, макар и по други причини.

— Това си е ваша работа — каза Кристофър дружелюбно, дори приятелски. — Ваша работа си е. Само че в моето положение аз трябва да направя нещо. Не мога просто да приема това. Какво ще си помислят те за мен, ако се примиря. Децата, искам да кажа. Какво ще си помислят?

— На тях сигурно не им харесва особено онова, което става сега — възрази Саймън.

— Защо трябва да им харесва? Не е там работата. Това, което ме интересува в момента, не е тяхното щастие.

— А какво ви интересува тогава?

— Интересуват ме самите те.

— Съмнявам се дали законът ще заеме такова становище. Съмнявам се дали ще сметне, че вашите... действия са продиктувани от благородни намерения.

— Това е, защото законът има ужасно изопачена представа за човешките отношения — каза Кристофър.

— А може би някои хора ще си помислят, че вашата представа е такава — отвърна Саймън.

— Но вие не мислите така, нали? Виждам, че не мислите така.

— И аз не знам какво да мисля — съвсем откровено отговори Саймън.

— Това е, защото тя ви е повлияла. Промила е мозъка ви — каза Кристофър, като приятно се усмихваше. — О, тя умее да се представя много добре, тази жена. Преди да ме напусне, научи доста неща от мен.

— Мислех, че вие сте я напуснали...

— Ха. Ето виждате ли какво исках да кажа...

— Никак не съм убеден, че държа да чуя вашата версия за случилото се.

— Може и да не държите — отговори Кристофър, — но ще ви се наложи. Защото смятам да ви я разкажа. Хайде, да се махаме от тук! Ще отидем у дома.

— Не мога — каза Саймън.

— Защо? — попита Кристофър.

— Тук някъде е жена ми. Не мога да я оставя.

— Защо? Тя е в пълна безопасност, няма да ѝ се случи нищо.

— Да, май сте прав. Разбира се, че сте прав. Ще отида да ѝ кажа, че си тръгвам — рече Саймън и наистина отиде и направи точно това. Джули като че ли не се обезпокои особено. Малко пияна, доста развеселена, тя бе така погълната от разговора, че не обърна голямо внимание на неговото излизане. И така двамата с Кристофър Василиу се отправиха навън в пролетната здрачевина. Тръгнаха мълчаливо по улицата, после свиха зад ъгъла. Кристофър разполагаше с апартамент на последния етаж в една голяма къща. Саймън не знаеше какво очаква от жилището му, ала от това, което Роуз му бе разказвала за вкусовете на съпруга си, в съзнанието му се бе оформила представата за някаква бляскава мансарда, пълна с фалшиви предмети на лукса, неща, които самата Роуз избягваше с пренебрежение, стъклени масички, върху които са разхвърляни броеве на „Плейбой“ и разни списания за автомобили. Но всъщност съвсем не се оказа така. Жилището беше твърде голо. Сякаш никой не му обръщаше особено внимание, а мебелите изглеждаха така, като че ли бяха дадени от родителите един етаж по-долу. Имаше стар салонен бюфет от махагон с дърворезба и огледало, канапе и столове с плетени облегалки и крачета с форма на лапи на хищник, вграден бюфет със стъклени витрини, зад които бе подреден порцелан, две малки, нелепи и безполезни масички със спираловидно гравирани крачета с цвят на горена захар. Килимът — бял и плътен, от чиста вълна, с дълго пухкаво влакно, изглеждаше, като че ли е купен в момент на дълбока депресия. Като седна и пое чашата с уиски, предложена му от Кристофър, Саймън се огледа и отначало не можа да определи какво точно излъчва тази стая, то бе толкова неочаквано. За негова голяма изненада тук усети същото, което усещаше и у Роуз — интимност. Стаята бе потънала в кафяво и в светлосенки, беше спокойна и учудващо уютна. Две златни рибки с дълги перки и опашки плуваха в голям аквариум и това подчертаваше домашната атмосфера. На една сглобяема лавица, направена от дървени плоскости и тухли, бяха подредени книги, такова приспособление Саймън не бе виждал от студентските си години. Очевидно вкусовете и стремежите на

Кристофър, каквито и да бяха, нямаше да се окажат толкова елементарни, колкото бе очаквал.

Нито пък разказът му за женитбата им и всички по-нататъшни проблеми около нея се оказа елементарен (както впрочем Саймън се досещаше още от първия миг на тяхната среща). Кристофър не се впусна да обсъжда с него проблемите си, преди да приготви и поднесе и на двамата малка вечеря — хапнаха заедно бекон, задушен фасул и пържени яйца с хляб, и едва след това Кристофър започна. Гласът му беше нисък и плътен, в хармония с цялата атмосфера в стаята, и за разлика от интонацията на повечето мъже, звучеше искрено и завладяващо — ниско, малко приглушено и монотонно. Той не се опита да обясни външните проявления на нещата, за него те като че ли не съществуваха, стремеше се да разкрие истината. И като слушаше безкрайните му, несвързани размишления за пороците на Роуз, за егоизма ѝ, за преструвките и спектаклите ѝ, за желанието ѝ да го унизи, като постоянно му натрапва несправедливата си оценка за неговите подбуди, Саймън разбра, че ще трябва да изостави, и то завинаги, мнението си, което някога беше толкова твърдо, мнението, че Кристофър се е оженил за Роуз заради парите ѝ, и тъй както я бе „получил“, един ден съвсем закономерно трябвало да я загуби. Но очевидно Кристофър ни най-малко не се интересуваше от парите. И подобна вина не можеше да му се припише. Парите не значеха почти нищо за него. Това, което го вълнуваше, бе властта, истинските подбуди, чувствата, любовта. Като го слушаше, все едно че слушаше Роуз. Говореше също тъй безкористно и одухотворено, малко налудничаво, непосредствено и ясно. От известно време Саймън предугаждаше това. Убеди се, когато видя онзи мним Кристофър, понесъл детето на раменете си в Корнуол. Защо му се бе сторило, че този човек може би е Кристофър, ако не се досещаше смътно за истинския му облик. По-късно, когато се върна и видя истинския Кристофър с децата си в колата, той напълно се убеди в предчувствието си.

— Тя подкопаваше самочувствието ми — говореше Кристофър, като гледаше втренчено редиците книги по лавицата, — постоянно, от самото начало — нямаше ми никакво доверие, уплаши се веднага, щом се оженихме, направи го като че ли само за да доведе ужаса си докрай, а когато се оказа, че аз съм съвсем порядъчен, не можеше да го приеме.

А аз ѝ бях предан, казвам ви, всичко друго приемаше у мен, освен старанието ми да бъда добър, аз наистина полагах усилия, самоубийствени усилия за това, погубих се заради нея...

Саймън наблюдаваше как рибите се въртят в аквариума, гледаше цветята в някаква ваза, пиеше питието си и отново обръщаше глава към събеседника си. Скоро Кристофър стигна до въпроса за децата: упоритостта на Роуз, ужасното училище, в което ходеха, детинският ѝ инат да ги задържи там, пълното ѝ невежество за това, какво значи да ходиш в такова училище, какво значи да си страдал, начинът, по който му бе отнела децата и сега се опитваше да му попречи дори да ги учи да се пързаят с ролкови кьнки, нереалистичното ѝ мислене, изопачените ѝ, непоклатими представи за нещата, противоестественото ѝ вредно упорство да даде на децата си шанс в живота. Тя е побъркана, каза той, побъркана е, нямам нищо против да прави със себе си каквото поиска, може да се настани под навеса на някоя автобусна спирка и да остане там до края на живота си, ако ще, но проклет да бъда, ако я оставя да мъкне със себе си и децата. Впрочем аз я познавам, и още десет години да остане в тази дупка, пак ще ѝ се види малко, тя крои нещо друго, сигурен съм — щом като свикне с това място, ще потърси по-лошо. Преди още да изтече годината, ще ги помъкне със себе си в болница за прокажени или нещо подобно, ще видиш, ако не направя нещо, за да я спра. Нямаш представа, каза Кристофър, колко зли и себични стават хората, когато си внушат идеята да бъдат добри. Разрушават всичко около себе си. Превръщат живота си в ад. Разбираш какво искам да ти кажа, нали?

— Да, мисля, че разбирам — рече Саймън, твърде угнетен, за да каже нещо повече.

— Сега ясно ли ти е защо искам да избавя тези деца — продължи Кристофър. — Какво мислиш, че ще им се случи, ако не го направя, когато навършат пълнолетие? Какво мислиш, че ще направят с всичките пари, които наследят? Може би ще ги раздадат до последното пени за черна Африка?

— Не зная — каза Саймън.

— Ще пропаднат — рече Кристофър. — И ти много добре го знаеш.

Саймън неловко се размърда на стола си. Трябваше да каже нещо в нейна защита, но не се осмеляваше, не беше убеден, не знаеше как да

изрази вярата си в нея, дори се чудеше дали още ѝ вярва.

— Наистина не знам — заяви накрая той. Кристофър бе замълчал. — Не зная — повтори малко по-твърдо. — Не съм убеден, че непременно ще пропаднат. И мисля, че ти недооценяваш какво прави тя за тях. Мисля, че то ще им е от полза. Дори ако нещата много се променят.

Искаше му се да добави, че никога не е приемал твърдението, че децата няма да бъдат благодарни на онзи родител, който ги жертва заради принципа. Беше започнал да мисли обратното, че децата няма да простят на родителя, който жертва принципите си заради тях. Но беше вече твърде късно и не можа да се съсредоточи. Все пак в защита на Роуз успя да каже още нещо:

— Пък и не мисля, че Роуз има някакво намерение да се мести в болница за прокажени. Изглежда много доволна от мястото, където живее — с повече убеденост добави той.

— Не вярвай и в това — отговори Кристофър. — Тя просто изчаква да му дойде времето. На всеки пет години лудостта ѝ избива.

— Може би се е променила — подметна Саймън.

— Не вярвай на това — заяви Кристофър. — Хората не се променят. Не вярвам, че могат да се променят.

— Ти например си се променил — отвърна Саймън. — От собствения ти разказ излиза, че си се променил.

— Не, не съм. Просто малко съм понапълнял и съм се подстригал късо. Това е всичко.

— Ако хората не се променят — рече Саймън, допивайки втората си чаша уиски, — тогава защо става така, че спира да ги боли един за друг?

— Не спира — каза Кристофър и замълча. Запали десетата си цигара и продължи. — Не, не спира. Понякога се държат зле един с друг и го разбират. Но никога не спира да ги боли...

Настъпи дълбоко мълчание.

— Тя не биваше да се развежда с мен — наруши тишината Кристофър. — Нямах право да се развежда с мен. И го знае. Ето защо ще продължавам да ѝ създавам грижи. Защото няма право да бъде щастлива! И аз няма да ѝ позволя. Не можеш да градиш щастието си, съсипвайки живота на други хора.

— За жалост — намеси се Саймън, — повечето хора май живеят точно така.

— Отстрани може и така да изглежда, но едва ли е вярно — заключи Кристофър.

Докато се връщаше пеша към къщи, Саймън си даде сметка, че това, което най-много го смути, не бяха думите на Кристофър — той очакваше нападки, пък и да чуеш ответната страна, винаги е малко обезпокояващо, — а отношението, което се криеше зад тях. Последното нещо, което бе очаквал, беше нравоучение, система от възгледи, философия, толкова идеалистична и безкористна, като на самата Роуз. Всички обвинения, които той, повлиян от Роуз, можеше да отправи към Кристофър, се разпаднаха след неговото настъпление. Разбира се, че не е трябвало да се развежда с него! Това беше очевидно и от нейния, и от неговия разказ. Всичко се свеждаше до това. Ако не бе го направила, ако не беше извършила тази простъпка, нямаше да го има сегашното дело. Това се разбираше от само себе си. Човек трябваше да бъде наясно, че такива трудно поносими последици, като едно дело за родителски права например, едва ли възникват от поносими обстоятелства... Тази истина обаче Саймън изключваше изцяло. Успехът на Майър бе отишъл по-далеч от намеренията му. Саймън, който се ласкаеше от възможността за близост с Роуз, макар невъзнаградена и несподелена, сега усети, че му се отказва дори тази малка радост.

Всъщност Майър нямаше намерение да постигне кой знае какво. И никога не бе имал. Късно същата вечер, когато се обади на Емили по телефона, за да ѝ каже, че Кристофър Василиу и Саймън Камиш са се срещнали, той не мислеше, че е създал някому затруднения, че е оскърбил някого, защото не можеше да възприеме себе си като виновен. Тази роля, Майър бе твърдо убеден в това, не му подходеше. Смяташе се за жертва, тъй като бе израснал в условия, които му бяха създали опасно чувство за непълноценност, и то заради неговото единствено оръжие — интелектът. И макар че обстоятелствата се промениха, макар че той вече не беше оная смачкана, поругана жертва на собствените си способности, която се криеше от бруталния присмех, злобата и презрителните подигравки на другите, все едно — вече не беше в състояние да погледне на себе си другояче: като момче беше непълноценен, значи трябваше да си остане такъв и всичките му опити да нарани другите не бяха нищо повече от усилия да възстанови едно невъзможно равновесие. Самият той — наранен с неизлечима и кървяща рана и кървящ, грубо осакатен от най-ранна детска възраст, лаян от кучета и ръфан като уловено животно, плахо се опитваше да засегне неуязвимите и както на него му се струваше — да ги ощипе, да ги подразни малко само за да си вдъхне увереност, да се утеши, като види, че жегнати, и те кървят, без да има други намерения, освен леко да подразни, защото и без това се смяташе неспособен за нещо повече. Не можеше и да се извинява, въпреки че понякога обидата беше явна и пред очите на всички. Смяташе се за безобиден. И като не съзнаваше своята язвителност, не знаеше и кога да спре, не можеше да усети победата си и често заприличваше на гарван, кацнал на бойното поле, върху труповете на жертвите, черен, гибелен, грозно грачещ, който кълве и разкъсва, без да съзнава, че всъщност се храни с мърша, без да разбира, че отива много по-далеч от борбата за живот. Хората се ужасяваха от него и когато той го забележеше, приемаше го като лична обида, като подигравка, защото според него всяко глуповато студентче, всяка безпросветна съпруга или изкуфял старец владееха по-добри оръжия.

Емили години наред бе патила от него, но знаеше много добре какво му е в главата. Знаеше, защото самата го бе правила. Но тя отказваше да кърви, отказваше да стане жертва, на удара отвърщаше с удар. Той нямаше нищо против, получаваше от нея онова, което

очакваше, а тя по неповторим начин оправдаваше представата му за света и за самия себе си. Любовта за него нямаше други измерения. Отначало тя не го обичаше, дълги години смяташе това за невъзможно, после един ден си рече, какво пък, има нещо между нас, което може да бъде наречено и любов. И така, каза си, че го обича — на себе си, не на него, и после се почувства много по-добре. Една дума може да значи много неща, често си повтаряше Емили. И в името на любовта злословеше срещу него зад гърба му, нападаше го открито, измъчваше го с привързаността си към други и злорадо му предаваше цялата злъч срещу него, която самата тя предизвикваше у хората, където и да отидеше. В името на любовта всички тези действия не изглеждаха злонамерени.

— Няма смисъл да ме питаш какво мисля за Саймън Камиш — каза му тя рязко по телефона късно същата вечер, след като отправи кисела физиономия към съпруга си: „Господи, това е Майър!“, който пък ѝ отговори с въпросителна, неодобрителна, сънена гримаса. — Не го познавам, виждала съм го само веднъж в живота си, какво трябва да мисля за него. Нищо не мисля. А ти какво мислиш за него?

— Има ужасна жена — рече Майър.

— Да, той изглежда така, като че ли наистина има ужасна жена, но кой ли няма. Какво представлява тя все пак?

— Проста, заядлива крава — отвърна Майър със задоволство.

— О, мили боже — възкликна Емили, — колко тъжно. За какво се е оженил за нея тогава? Видя ми се доста разумен човек.

— Оженил се е заради парите ѝ — заяви Майър. — Много е богата, поне така разбрах. Като приятелката ти Роуз. Сигурно не е безразличен към тези неща.

— Не замесвай Роуз. Какво искаш да кажеш с това, че не е безразличен? Той няма нищо общо с Роуз.

— Трябваше да го видиш в момента, в който се срещнаха с Кристофър. Изглеждаше, като че ли се запознава с Джак Изкормвача.

— О, не ставай глупав, не ми се вярва. Той е просто приятел, това е всичко. Съвсем безобиден човек ми се стори, и много любезен при това.

— Всичките приятели на Роуз изглеждат безобидни. Това ѝ е номерът!

— Виж какво, предупредих те, не закачай Роуз. Ти не я познаваш, не знаеш най-важното за нея.

— Напротив, навремето доста често, дълго и интимно си беседвахме с нея.

— Е, това още веднъж показва колко добър и търпелив човек е тя. Случва ѝ се да беседва дълго и интимно с всякакви хора, защото не иска да засегне чувствата им. Нищо друго.

— Може би точно поради това не мога да я възприема.

— Може би. Ти предпочиташ хора, гадни като теб. — Тя без малко не каза гадни като мен, и щеше да го направи, ако съпругът ѝ не слушаше. — Както и да е — продължи Емили — разкажи ми за Кристофър. Той поне е достатъчно гаден. Какво прави?

— Изглежда добре. Двамата със Саймън Камиш излязоха заедно.

— Наистина ли? — въпреки намеренията си, тя не скри своето любопитство. — Наистина ли излязоха? Странно. Колко чудати са хората...

— И май че доста си допаднаха.

— Хората лесно харесват Кристофър. На мен самата също ми допада. Дори имам някаква слабост към този човек.

— Пък аз си мислех, че според тебе е гаден.

— Да, такъв си е, но въпреки това имам слабост към него. Ако човек харесва само добрите, за никъде не е. — При тези думи съпругът на Емили стана и напусна стаята, след което тя продължи: — Ако човек харесва само добрите хора, ти за къде си?

— Излезе, нали? — попита Майър, свикнал с тези промени в интонацията.

— Да.

По-нататък разговорът се изроди, от клюки премина към взаимна размяна на лични обиди. Въпреки всичко, когато най-сетне затвори телефона, Емили си мислеше за Кристофър, а не за Майър, и той го знаеше. Мислеше си, че наистина от години има слабост към Кристофър Василиу. Въпреки — или може би тъкмо поради това, че бе чувала най-лоши неща за него, най-страшни обвинения от най-осведомения и авторитетен източник — неговата съпруга. Емили отлично знаеше какво бе привлякло приятелката ѝ към Кристофър — това бе една смесица от скука и мазохизъм, и въпреки че го знаеше, не ѝ ставаше по-добре, напротив, измъчваше се все така. Незабелязано от

никого тя го наблюдаваше, чакаше да се появи, изслушваше описанията на неговите безбройни прегрешения; отнасяше се към него със същото безцеремонно презрение, с каквото се отнасяше към повечето мъже, и слушаше съчувствено и с обич за страданията на Роуз, но в същото време си мислеше, че на нейно място не би мечтала за по-голямо щастие от това, да получи по главата един от неговите яростни удари, резултатът от които обаче ѝ причиняваше толкова много искрена мъка, когато го видеше във вид на отоци и синини върху тялото на Роуз. Тя би умряла щастливо от неговата ярост, дори би легнала и би я призовала. Ала всичко това бе крила дълго и по необходимост, докато най-сетне то замря и угасна в нея от само себе си. Сега вече го нямаше, тя не чувстваше нищо такова, останало бе само едно носталгично изумление как е могла да вложи толкова чувства за нещо тъй нищожно и противоположно на убежденията ѝ. Би трябвало да съм доволна, рече си тя, че успях да убедя и Роуз, и Кристофър, че не го одобрявам и дори се възмуцавам от него. И още по-доволна трябваше да бъде, че и досега гледаше на него по същия начин, дори още по-осъдително. Беше се държала както подобава, мълчеше си и така постепенно бе убила в себе си неподобаващите чувства, сега те наистина бяха мъртви и не можеха да се съживят. Ако се наложеше да общува днес с Кристофър, това щеше да я притесни, унижително да ѝ напомни колко глупава е била. И все пак беше тъжно, тъжно беше, че хората са такива... Тя стана, прокара ръка по черната си вълнена пола и въздъхна, свали очилата си и потърка очи. Беше много сложно, чувстваше се уморена, остаряваше. Познаваше се добре. На тази възраст нямаше вече никакво извинение, ако се държиш лошо, но не беше в състояние да се бори със себе си, за да се държи добре. Тя бе спечелила една нерадостна победа. Дори Майър бе превърнала от заплаха в семеен шут, в законен дразнител. Човек дори не можеше да съжалява за такава „победа“, защото нищо по-добро не беше възможно. Тя въздъхна още веднъж, протегна се и отиде да си легне.

Роуз не се обади на Саймън седмици наред и той самият не я потърси. Все едно че я беше изгубил. Отначало му се струваше, че я е предал пред по-големите изисквания на Кристофър — този човек не му излизаше от ума: приглушените му, монотонни оплаквания, разказът за неговите неволи, чинията с пържени яйца, окаяните му златни рибки, цялата атмосфера на изоставеност — после започна да се бои, че е приел прекалено сериозно това, което Кристофър каза по неин адрес, и се остави да бъде убеден, както можеше да бъде убеден един съдия или съдебен заседател, че Роуз не е това, което изглежда, че привидните ѝ добродетели всъщност са смътен рефлекс на нейната ненаситна природа, че тя развъртава, а не че я оскърбяват. За щастие успя да отклони мислите си с работа: едно дело, което му бе обещано още от Великден, почна да се гледа, бе толкова интересно, че погълна цялото му внимание. Отнасяше се за някаква фабрика, в която не приемаха работници, които не членуват в профсъюза, и той трябваше да защитава интересите на този съюз. Съюзът се бе отнесъл много лошо с ищеца, като по съмнителни причини бе отказал подновяването на членството му. Дотогава Саймън не се бе занимавал точно с този профсъюз: беше малък, добре споен възел, не особено мощен, и колкото повече го изучаваше, толкова по-недемократични му се струваха неговите методи. Оказа се, че цеховите отговорници са хора на управата и нареждат на останалите членове на профсъюза какво да правят и какво не, в зависимост от промените в благоразположението на управата. Саймън бе изумен, че досега никой не им е потърсил сметка. Човекът, който заставаше срещу тях, се казваше Хърбърт Алфред Джоуит. Бе се опитал да организира една представителна отцепническа група, която да се противопостави — докато се занимавал с това обаче, за нещастие отпаднал от профсъюза, като по този начин загубил работата си, без да има възможност да се захване с нещо друго, което да му осигури прехраната. Съюзът отказваше да го приеме обратно. След като се запозна с официалните причини за отказа им, Саймън констатира, че те за съжаление са напълно законни. Много трудно бе да се оспорят, както и самият мистър Джоуит скоро се убеди. Когато проучи няколко пресни случая на отцепничество, като например този на шофьорите от „Бърза помощ“, Саймън установи, че по всички пунктове горкият мистър Джоуит е действал много достойно, изключително честно, макар и да се бе поддавал на известни

провокации. С една дума — репутацията му бе напълно неуязвима. Но за зла участ, делото бе подето от парламентаристи, от пресата, от телевизионни капацитети, които подходиха към него не като към вътрешен профсъюзен проблем, а като към принципен въпрос. Фабриката, където не можеш да работиш, ако не си член на профсъюза, бе подложена на жестоки нападки. Защо човек да не може да работи където желае, тръбяха определени кръгове от пресата. *Тиранията на профсъюзите*, крещяха други. *Правото на труд* — основно право на човека, лицемерно заявяваше един вестник. Започна се истинско преследване на профсъюзите. А проблемът съвсем не беше в това. Не че мистър Джоуит не искаше профсъюза — той беше запален профсъюзен член, — но искаше друг, по-добър профсъюз. Просто не бе улучил момента за своите действия и това беше всичко. И тъкмо защото все още не можеше да разчита на такъв профсъюз, сега се намираше в окаяно положение. Представяйки интересите на профсъюза, Саймън се озова в положение на представляващ интересите и на управата, която бе доволна от уволнението на конфликтния мистър Джоуит. От друга страна обаче това дело не биваше да бъде загубено. Саймън не можеше да си го позволи. На сърдити и зле информирани приятели той търпеливо обясняваше, че конкретният случай с делото не е важен. Важното е да се придържаме към принципа.

— Но този принцип гони един невинен човек от работа — възразяваха му те.

— Това не ме засяга — казваше Саймън.

— В името на принципа ти защитаваш погрешна кауза — възразяваха му пак.

— Точно така — отвърщаше той, — така стоят нещата.

И разбира се, колкото по-голям шум се вдигаше, толкова по-важно ставаше за него да не загуби. Връщането на мистър Джоуит в съюза щеше да бъде катастрофа. Ликуването на отцепниците щеше да бъде толкова голямо, колкото разочарованието на неговите работодатели, които нямаха никакво желание да назначават хора, нечленуващи в профсъюза. Щеше да им струва твърде скъпо. Така че те си траеха. За разлика от тях обаче работодателите от други браншове, където профсъюзите бяха направили по-успешни стъпки да налагат свои отцепили се членове, вдигаха голям шум. Стигна се до

страхотен сблъсък. Саймън реагира енергично. Неговото умение и красноречие бяха възнаградени. Той спечели делото и Хърбърт Алфред Джоуит трябваше да напусне сцената. По-късно, когато си спомняше случая на спокойствие, Саймън видя, че едва ли бе възможно да се загуби това дело, освен ако бе действал като профан. Колкото и силен да беше натискът на общественото мнение, каквито и да бяха действителните факти по делото, профсъюзът имаше напълно законното право да се отърве от мистър Джоуит. И съвсем коректно приложи правото си. То бе доказано и защитено. Всичко мина сравнително гладко. Профсъюзът си остана покварен, а Саймън си получи хонорара. Той се надяваше, че цялата гласност около случая ще създаде още неколцина като Джоуит, които ще се заловят със съюза, но вече по-благоразумно. За себе си реши никога повече да не работи за този профсъюз. Доколкото зависеше от него, това щеше да бъде първото и последното му подобно дело. Не всичко вървеше безпрепятствено. Никак не беше лесно да следиш нишката в такъв лабиринт. А на моменти дори се питаше дали въобще има някаква нишка. Но като си припомняше трезво нещата и поглеждаше от друга страна, виждаше, че без тази нишка лесно можеше да загуби делото и сам да се загуби. Гората и дърветата, както бе казал Джеферсън... Самият Джеферсън го поздрави сърдечно, че се е справил: аз не бих могъл да го сторя, добави, като се подсмиваше двусмислено.

Едно от последствията от това дело бе, че за първи път Джули призна: е, в края на краищата не е лошо да си адвокат. Случаят стана толкова известен, че дори онези, които не четяха правните колони във вестниците, бяха запознати с него, и Саймън се трогна, като видя как ограниченото въображение на Джули разцъфтя под слънцето на известността. Макар и със закъснение, тя взе да се замисля за възможностите пред мъжа ѝ, възможности, които години наред тайно го бяха измъчвали. Представи си засрамена как той става съдия, видя го като председател на Камарата на лордовете, представи си как го честват, облечен в роба, видя се на вечеря с министри, чийто висок пост щеше да компенсира скучния, лишен от изисканост разговор. Започна да се държи много приятелски с него и той изпита непознато дотогава удоволствие, като я чуваше да обсъжда неговите схващания и стремежи с приятели и познати, сякаш бе горда с тях, а не отегчена и безразлична както преди. Саймън вече не очакваше почти нищо от нея

и сега се радваше на тази промяна. Когато късно една вечер се прибираше вкъщи, я чу да говори по телефона: „Да, разбира се, ще дойдем... съжалявам, че не съм се обаждала толкова отдавна, Саймън беше така зает с това профсъюзно дело (тя дори произнесе инициалите на профсъюза, изрече ги така леко и непринудено, като че ли подхвърля бакшиш), че наистина не можехме да излизаме много. Но, разбира се, ще дойдем, с нетърпение го чакаме“. — Тя затвори и се обърна към него усмихната, почти радостна, че го вижда.

— Беше Клеър Куксън, да ни напомни за концерта в залата на кметството утре вечер. Не си забравил, нали?

— Не, не, разбира се, че не съм — отговори той, макар че за свое учудване беше забравил. Това бе събранието, на което трябваше да говори Роуз, а то бе излязло от ума му, както и самата тя. Като се сети за това, и то чак след напомнянето, се смути. Независимо от всичко, на следващата вечер беше там, без да прави опит да се измъкне.

Събития от подобен характер можеха да въодушевяват души, понизходителни и човечни от тази на Саймън Камиш, изпълнена с гневно омерзение към човешката раса. Сигурно няма да са много посетилите, мислеше си той, чието благодушие ще им позволи да изтърпят концерта, без да се почувстват унизени, макар че от много благотворителност някои сигурно са закоравели... Ето ги богатите, седнали на по-скъпите места. Кой знае, може би в момента те мислено се потупват по гърба, че са тук, и изобщо не осъзнават какво обществено порицание е самият факт, да бъдеш в списъка на поканените на такова място. Ела, Революцийо, казваше си той, като шареше с поглед из бляскавите редове, кимаше и се усмихваше на познати — сред публиката забеляза Ник и Даяна, — ела, Революцийо, само в тази зала има няколко глави, които ще се търкулнат! Тази неприязън, която изпита към толкова много хора едновременно, му поддейства успокояващо след изминалите няколко седмици мъчително притворство. Всички ще увиснем на уличните стълбове, каза си той, и мисълта за това го развесели, макар и да не виждаше с какво онзи профсъюз например допринася за това увисване.

Прегледа програмата. От нея разбра, че ще има пауза: преди това Джени Пейдж, една известна певица с „будна обществена съвест“ щеше да изпълни фолклорни песни, щеше да има поетичен рецитал на известна личност от телевизията — Едгар Едуардс, и обръщение от

мисис Роуз Василиу. През паузата щяха да се предлагат напитки в бара, а след това — идваше ред на песни от стари мюзикхолове, в които се очакваше да се включи и уважаемата публика. Той прочете внимателно всичко, обърна се към съседката си, съпруга на един известен телевизионен коментатор, също с будна обществена съвест, и каза: „Доста упадъчно ми се струва, а на вас?“. Тя изсумтя презрително и му предложи фъстъци от едно пликче.

— Ужасно е — отговори, — ужасно. Впрочем няма значение. Вземете си фъстъци. Умирам от глад. Скоро ще свърши. Ако ли не, човек винаги може да се измъкне незабелязано.

Той сдъвка с благодарност няколко фъстъка. Светлините угаснаха, завесата се вдигна и се показа един човек, който започна да издава някакви встъпителни шумове. Беше непоносим. После се появи певицата, тя бе още по-непоносима. Изпя няколко протестни песни, с което подкрепи идеята на самото събиране, и видимо се раздразни от хладните аплодисменти, с които бяха изпратени нейните старания. Беше свикнала с по-добро отношение от наивната младежка публика и се фръцна от сцената с израз на накърнено честолубие. Рециталът не беше толкова лош, трябваше да бъде смешен и почти беше. След това дойде ред на Роуз. Водещият се появи отново и „проскърца“ с дрезгавия си глас няколко неуместни и безвкусни анекдота, после малко безпомощно обяви: „А сега, имам удоволствието да ви представя мисис Роуз Василиу, име, което, сигурен съм, е познато на всички. Тя ще ни обясни за какво сме се събрали тук“. И като махна към кулисите, той посрещна на сцената Роуз. Щом я видя, Саймън почувства толкова силна болка, угризения и любов, че изтерзан, трябваше да отмести поглед встрани. Ето я, недооценена, оклеветена, ала напълно неопетнена и смутена до смърт, тя нервно се упътва към микрофона, бледа като призрак, неловка в ролята си, като дете, което поднася букет, безпомощна, неспособна да задържи вниманието на публиката, объркана и несигурна, което залата схвана веднага. Какво зрелище, помисли си той — колко поза има в него, а Роуз е неспособна да позира! Още повече че не се чуваше. Говореше нещо, но какво точно казва, трудно можеше да се долови. Беше тъжен спектакъл, наистина. В дългата си бяла рокля и ниски червени обувки, с които я бе видял за първи път, тя стоеше отпред, кършеше ръце и прочистваше гърлото си между всяка фраза, като от плахост не бе в състояние да

довърши на един дъх нито едно изречение. Направи истинско представление, но беше жертвата, а не режисьорът в него. Не тя бе организираща този плачевен спектакъл. По-скоро се мъчеше да го изтърпи, скромно и примирено, изцяло подчинена на публиката, без намигвания или пренебрежителни усмивки, без да се опитва с извинително изражение да кокетничи с аудиторията. Почти не поглеждаше към залата. Понякога с видимо усилие си налагаше да погледне напред. А публиката шумеше и покашляше, нетърпелива да свърши.

Не, тя не може да харесва това, помисли си Саймън. Каквото и да казват за нея, такова нещо не може да ѝ харесва!

На излизане от сцената, Роуз се спъна в кабела на микрофона и едва не падна, но водещият я подхвана. Болката в гърдите му бе така остра, сякаш той бе паднал.

Пет минути по-късно я намери в бара. Разговаряше с лейди Бресон и още един-двама души, усмихваше се, опитваше се да предположи тези, които се бяха почувствали неудобно заради нея. Щом забеляза Саймън, тя се насочи към него, като че ли го беше търсила, и пое протегнатата му ръка. Заговори му трескаво и нервно, като че ли молеше за прошка. Добре че предвиди да каже на Джули, макар и със закъснение, че се е виждал вече с Роуз у Ник и Даяна, защото очакваше такава внезапна среща, но въпреки това се почувства неловко, докато запознаваше двете жени. Наблюдаваше ги озадачено и объркано как се ръкуват. Не че се страхуваше, че някоя от тях ще бъде недискретна, тъй като напълно се доверяваше на Роуз, а Джули нямаше какво да каже. Нито пък бе обсъждал когато и да било Джули с Роуз. За негова чест дори се бе въздържал от намеци и недомлъвки, което бе доста трудно, като се има предвид безразсъдната откровеност на Роуз и компрометиращият факт, че е бил при нея и е изслушал докрай изповедите ѝ. Така че нямаше от какво да се бои, освен да не го издадат собствените му чувства, които досега бе успял да запази само за себе си.

След няколко минути обаче бе принуден отново да се замисли. Защото, уви, Роуз и Джули не спираха да си говорят. И изглежда твърде добре се разбираха. Докато самият той с усилия разговаряше с лейди Бресон, чуваше ги до себе си как оживено приказват. Твърде късно се сети за ненаситната дружелюбност на Роуз, за прекалената ѝ

търпимост към хората. Не я бе виждал в компания след първата им среща преди месеци и беше забравил странната смесица от стеснителност и общителност, която проявяваше тя. Споделяше с Джули ужаса си от излизане на сцена, паниката, която я обхващала, като ѝ се случвало да прави радиопредавания, тремащото ѝ препъване в микрофона, а Джули я слушаше очарована, като за утешение разказваше за някои свои затруднения. Ами ако станат приятелки, внезапно си помисли Саймън? Би било невъзможно, кощунствено! Но защо пък не, в края на краищата? Той си спомни собствената си среща с Кристофър, какъв неочакван обрат прие тя! Всичко беше твърде сложно, наистина кошмарно, а бе почнало толкова просто и невинно.

За втората част от програмата Роуз попита дали може да седне при тях, по време на първата била зад кулисите и сега ѝ се искало да седне в залата, да се отпусне и да се позабавлява. И така, като се върнаха на местата си, той се оказа седнал между тях двете, без до момента да е имал някаква възможност да размени една човешка дума с Роуз. Дразнеше го фактът, че тя толкова добре прикриваше познанството им, ала защо недоволстваше, след като и самият той се държеше с явно безразличие? Но веднага след като завесата се вдигна и някаква жена запя: „Аз стоях и те чаках пред църквата“, той видя как тя извади пакета си с цигари „Удбайн“ и взе да пише нещо трескаво по него: изчака тя да му го даде. Беше написала: „Какво ти каза К.? Трябва да те видя утре. Спешно е“. Саймън го прочете, сложи го в джоба си, но не я погледна. Тя гледаше сцената, той направи същото. Песните се редяха една след друга — някои весели, други тъжни. Част от публиката пригласяше, Саймън — не. Някакъв мъж започна да рецитира викторианска балада за две деца, умиращи в една мансарда — стиховете бяха силни, под прикритието им той хвърли поглед към Роуз и никак не се учуди, като видя, че очите ѝ са пълни със сълзи. По време на следващия номер, една интерпретация на „Скалисти брегове на Бони Дун“ от Робърт Бърнс, сълзите ѝ почнаха обилно да се лееят, тя подсмърчаше шумно и ги оставяше да текат по бузите.

*Ти спомняш ми отминалата радост,
отминала, за да не се завърне веч —*

пееше певицата и Роуз трябваше най-сетне да извади кърпичката си. В края на песента тя го погледна, той също я погледна и тя прошепна: „Боже мой, каква пълна глупачка съм“. Беше съгласен с това, но то му харесваше...

В края на вечерта семейство Куксън ги бе поканило вкъщи на чашка. Той трябваше да отиде така или иначе, защото Джули настояваше, но когато разбра, че ще бъде и Роуз, веднага съобрази, че може би ще се открие възможност след това да я закара у тях. Веднага щом програмата свърши, предложи да я вземат със себе си до семейство Куксън и тя прие. Двете с Джули седнаха на задната седалка на колата и не спряха да бърборят по целия път. Той не можа да вмъкне нито дума. Говореха за децата си и откриха много общи неща в държанието им, които той отлично знаеше, че не съществуват, всеки път едната или другата лъжеше.

У семейство Куксън се разделиха, намериха се в двата противоположни края на стаята, а между тях имаше много хора, седнали в твърде големи кресла. Той все се надяваше да размени две думи с Роуз, но този път му попречи Хърбърт Куксън, който се приближи към него и почна да го разпитва за последното му дело. Говориха за фабриките, където не приемат хора, нечленуващи в профсъюз, за законодателството, насочено срещу профсъюзите, за раздвоената вяност, която Саймън остро бе изпитал. Разговорът стана общ и Роуз също се заслуша, той донякъде беше доволен от това, защото се надяваше да го извини, задето я бе пренебрегвал напоследък поради прекалената си заетост. В края на краищата се оказа в положението на защитник на каузата за намеса в държавната политика, позиция толкова нелогична — само като си помислеше за това, се чувстваше нищожен, — но въпреки всичко — неизбежна. Хърбърт Куксън, държавен служител на средна възраст и от средната класа, го бе обвинил в класово предателство заради това, че е станал адвокат и се бе осмелил да говори за профсъюзите с неуважение, както се бе и отнесъл към тях: „За теб е много лесно да критикуваш — каза му той. — Ти си от хората, които трябваше да си останат «в крепостта», ако наистина те е грижа за класата, както твърдиш. Образователната реформа от 1944^[1] опропасти страната, защото даде възможност на хора като теб да изменят на истинската роля, която трябваше да

изиграят, изгреба ги като каймак, подтикна ги да прекарат живота си в гонитба за високи длъжности и степени...“.

— Да, да, зная всичко това, зная го — отвърна Саймън и продължи да обяснява обърканите си виждания по въпроса чий представител се чувства, да ги убеждава, че човек никога не може да представлява онова, от което е част, без да се превърне в нещо друго, и че някои хора по рождение са твърде глупави и не е възможно да бъдат представлявани от себеподобни — умствено недоразвити, деца, — а демокрацията трябва да приеме изначално, че всички са равни, и да им възлага равни отговорности, докато в действителност някои са злонамерени, други наивни, някои са експлоататори, други експлоатирани, между двата типа трябва да се установи някакво посредничество. — Законът като институция — заключи той — е нещо възхитително, но се използва порочно, целите, на които служи, са погрешни. Не е вярно, че буквата на закона убива, а духът му дава живот, нещата стоят точно обратното. Духът убива, а буквата дава живот.

— Виж ти — рече Хърбърт Куксън, обхванал удобно с пълните си меки пръсти една тумбеста чаша, — та няма вярваш в идеала за служба на обществото, Саймън? Колко необичайно за твоята възраст...

— Не виждам друг избор, освен да вярвам.

— Да, службата на обществото е работа на духа. Само че хората не я вършат от духовни подбуди, повярвай ми. Буквата поне е нещо трайно. За какво мислиш, че се занимаваме ние с държавна служба — заради собствената си сигурност! Щом като веднъж сме влезли в системата, посвещаваме цялото си време на това, да не позволим на други да ни вземат службите и да получат нашите повишения. Каква е ползата от това? Нещата не се движат, защото ние не желаем да се движат.

— Да, и това ми е известно — каза Саймън. — Може и да не желаем по свои си съображения. Но все пак съществува механизъм, който го движи. И това е важното! Да има такъв механизъм, който да движи нещата, да служи реално на това общество, за да може тези, които са способни, да бъдат в служба на онези, които не са. Няма значение духът, няма значение дали човекът вярва в това дело, стига то да върви.

Роуз, която до този момент слушаше напрегнато, изведнъж се намеси:

— Ти не вярваш в това, Саймън! Нелепо е, че го казваш. Казваш го само защото се измъчваш и не можеш да повярваш, че другите не се измъчват като теб. Просто не можеш да повярваш, че не ги е грижа! Ти никога не мислиш за себе си и не подозираш как другите мислят само за себе си. Ако не бяха хората като теб, които да се вълнуват от създаването на такъв механизъм, другите едва ли щяха да се заемат. Нелепо е да твърдиш, че не те е грижа и че механизмът ще си работи и без да вярваме в него. Нелепо е!

И тя спря, така внезапно, както бе започнала. Настъпи кратко мълчание, което я издаде. Тя се изчерви. Бе говорила твърде лично, раздразнено и с любов: тон, с който никога не би се обърнал непознат към непознат. Това разкритие беше толкова недвусмислено, колкото следа от червило, лъжи, любовни писма или неочаквани телефонни обаждания. Всички го забелязаха, освен Джули, която, отегчена и разсеяна, бе започнала разговор с мисис Куксън за певицата на протестните песни. Саймън се обърка, не знаеше какво да отговори. Защото в крайна сметка нямаше какво толкова да се издава, освен няколкото разговора на четири очи. А задоволството, което току-що изпита от думите ѝ, бе по-голямо от всичките му очаквания, по-голямо от всеки друг път...

Роуз сведе очи към коленете си и почна да си играе с плетената си и доста орфана чанта.

Хърбърт Куксън умело и деликатно възобнови прекъснатия разговор, като измести нападката на Роуз към по-обща тема и продължи мисълта на Саймън за експлоататорите и експлоатираните, за хората с добра воля, които не могат да повярват, че има и много злонамерени хора, дето съвсем съзнателно, отмъстително и користоно могат да следват политика, чийто резултат да бъде например безработицата. „Не, те не допускат грешки в предвижданията си, бихме ги надценили, ако мислите, че бъркат в предвижданията. Напротив, те тъкмо това целят, към него се стремят, към нищо друго.“

Все още объркан, Саймън го гледаше как говори и не казваше нищо.

Беше нисичък, пълен, широколик и мек човек, този Хърбърт Куксън, доста грозноват, с лице на петна и тъничка сива коса,

преждевременно застаряващ. Имаше изнурен вид и това никак не беше чудно: животът му бе низ от приети с достойнство разочарования, които му бяха осигурили повишение след повишение, но не и удовлетворение от труда. Години наред бе посветил на съставянето и написването на законопроект, контролиращ продажбите на земя в селскостопанските райони — работа, близка до сърцето му, която накрая трябваше да умре, още преди да се роди, от една смяна на правителството. После го отклониха от тези проблеми с едно повишение — вече отговаряше за промишленото развитие на Англия, но и там работата му бе подкопана от една нова редакция на собствения му първоначален законопроект. В резултат той едва ли можеше да се похвали с нещо повече от построяването на едно-две нови градчета^[2], но и това вече го гнетеше — започнал с вяра, той се сблъска с мрачното скъперничество и търгашески дух на действителността и почти загуби интерес да подобрява каквото и да било в своето „царство“, по-точно — в останките от него.

Все пак не беше мрачен човек. Разбиването на неговите проекти, вместо да го обезсърчи, го бе заредило с добродушна, благосклонна олимпийска ирония. Очакваше малко и бе доволен от това, което получаваше. Съпругата му бе огромна, тиха, но дейна жена, спокойна и непоколебима в решенията си. Голяма част от времето си прекарваше, като обикаляше и събираше членски внос за многобройните комитети и организации, които представляваше. И хората плащаха с удоволствие, защото се държеше много любезно с тях и успяваше да ги накара да се почувстват привилегирани от нейното посещение. Когато беше свободна, пишеше криминални разкази, които печаташе под псевдоним. Имаха две деца — едното още ходеше на училище, а дъщеря им беше първокурсничка в университета. Мисис Куксън, която дочу завършека на разговора за фабриките и профсъюзите, бавно и спокойно се приближи към Саймън с меките си ниски обувки, настани се на страничната облегалка на едно кресло и каза:

— Знаеш ли, Саймън, отдавна се каня да те питам нещо за дъщеря ни Виктория. Тя май се е забъркала в някаква страшна каша в Нортъм — учи там в университета социология. Просто не е за вярване, но е отказала да членува в Студентския съюз и заради това е станала

страхотна разправия. Много е разстроена, поне така ми се стори по телефона, но младите са склонни да преувеличават нещата, нали?

— На какво основание е отказала да членува?

— Не знам точно. Тя говори толкова мъгляво. Хърбърт, за какво каза, че се отнася?

— Не беше ли, защото тя и някои нейни приятели не били съгласни с опитите на съюза да определя големината на порциите картофено пюре в столовата?

— О, не ставай смешен, това беше преди месеци и тя не се оттегли по тази причина. Мисля, че е било, защото някои дейци от съюза заключили нейния научен ръководител в кабинета му, тъй като заявил, че не може да няма поне една писмена работа на семестър. После го пуснали, защото се разплакал и им казал, че трябва да се прибере вкъщи, тъй като същия ден имал годишнина от сватбата си. Не мога да разбера точно какво е възмутило Виктория повече — че са го заключили или че са го пуснали, и то по лична причина. Както и да е, тя заявила, че не иска да бъде представлявана от хора, които вършат такива безобразия, и напуснала съюза. Но не можела юридически да го напусне, защото вече била платила за годината, така че отишла в управлението на съюза и поискала парите обратно. Те не ѝ ги дали, след което тя и няколко нейни приятелки заключили служителите от управлението в канцеларията им и продължили със заплахи да настояват за парите си. Мисля си, че изобщо не е бивало да ходи там, било е ясно, че ще си има неприятности, но може би точно това ѝ се нрави...

— Може и така да е.

— Кой знае. — От гласа ѝ не пролича да е много доволна. — А на мен всичко ми се струва твърде жалко, не мислиш ли?

— Получила ли си е парите?

— Не, естествено. Тъкмо обратното. Нейният научен ръководител я заплашил, че ще я изключи, ако продължи да създава главоболия.

— Научният ѝ ръководител май е странна личност?

— О, не зная, тя го смята за много добър и мисли, че е приемливо да правят по една писмена работа на семестър. Но мен цялата тази история малко ме тревожи. Не можеш ли да ѝ поговориш малко за осигуровките, които гарантира съюза, когато се върне вкъщи?

— Да си призная, в момента съм доста разочарован от съюзните осигуровки, сигурно не по-малко от самата нея. Пък и трябва да се съгласите, че тя има право да не иска да се обвързва с един съюз, който е действал така противоконституционно!

— Не, те не вярват в конституцията, те вярват в прякото действие.

— В такъв случай едва ли много ги интересува сигурността на съюза.

— Разбрах едно: съюзът отказва да я защитава, след като вече е обявила, че го напуска. А тя иска да защитават правата ѝ, иначе настоява да ѝ върнат парите. Така че, пак е там, откъдето е тръгнала.

— Ти все пак си удивително спокойна?

— Ами че то е смешно, не ти ли се струва?

— И сигурно ще се окаже доста възпитателно. А за изключване не става дума, нали?

— Не, разбира се — намеси се Хърбърт Куксън, развеселен от техния разговор. — Няма такова нещо. Писах на Бърт Хамънд, мой приятел там, и той ми каза, че всичко това са щуротии, никой не го приема за сериозно: младите просто си играят, това е всичко.

— Ако имат достатъчно поддръжници, те могат да се отцепят и да създадат самостоятелна организация. Изпратете я при мен, когато се върне, ще ѝ кажа какво да направят.

— Не зная дали има смисъл от такова нещо, защото следващата година по-голямата част от сегашните представители завършват и си отиват, а последователите им няма да бъдат толкова войнствени. Пък и всички са се поуспокоили, защото трябва да залягат над изпитите си.

— Искаш да кажеш, че все пак са се съгласили да се явят?

— Изумително, нали? Толкова непостоянна пасмина са тия младежи! Казват ни, че ние сме лицемери, и сигурно са прави, но аз предпочитам да съм лицемер, отколкото глупак.

— Не зная — обади се Роуз, която се бе успокоила и слушаше мълчаливо. — Аз мисля, че и те са лицемери. Познавам едно момиче: деветнадесетгодишна е, понякога идва у нас, бог знае защо. Запознахме се на едно събрание миналата година и тя се залепи за мен, може би защото винаги ѝ давах нещо вкусно за ядене и ѝ позволявам да спи в леглото на някое от децата, ако нещо е закъсала. Нямах нищо против, защото всъщност е много мила, лута се насам-натам, няма

никакво конкретно занимание, вярва в унищожението на собствеността и парите и все неща от този род, както и в безсмислието да работи. И аз си мислех, е добре, в това дори има нещо трогателно, и нямах нищо против да ми изнася лекции за моя буржоазен манталитет от време на време, докато лапа лакомо беконът с яйца, който ѝ приготвях. Преди няколко седмици замина на почивка в Шотландия с приятели и аз си казах: тъкмо ще се отърва от нея за малко, но нищо подобно. След два дни се върна с гипсирана ръка — катастрофирали в планината. И знаете ли какво поиска от мен?

— Да ѝ платиш болничната сметка?

— Не, не, това щях да го приема. По-лошо. Поискка да ѝ препоръчам някой адвокат и да ѝ заема пари, за да съди момичето, което карало колата. Не можех да повярвам на ушите си. Започна да бръщолеви нещо за обезщетение и че то се полагало само на трети лица, а аз ѝ казах, че е трябвало да знае това предварително, ако ли пък не, трябвало е да го проучи и че ако не си е дала труда да го направи и е тръгнала с хора, които също не са си дали този труд, няма смисъл да се оплаква сега. После я попитах за какво иска да я съди. Тя каза — за вреди и загуби, аз попитах какви вреди и загуби, защото истината бе, че възстановяването нямаше да струва много, а тя не би могла да се оплаче, че е загубила заплатата си, тъй като през целия си живот не е изкарала и пени. Просто не можех да повярвам. Как може човек да бъде толкова отмъстителен! На това отгоре момичето ѝ беше приятелка. Как може да съдиш приятеля си?

— Някои биха го направили.

— Да, но тя уж не беше от тия хора. Не признаваше неща като жалби, застраховки, адвокати, пари...

— Според мен щеше да има основание, ако е била ранена сериозно.

— Но не беше сериозно ранена. Беше си навехнала ръката и толкова. Не бе изхарчила нито пени, как тогава ще иска да печели от това?

— Ти даде ли ѝ пари за адвокат?

— Не. Отказах ѝ. Дори я попитах за какво ѝ е това обезщетение, тя не можа да измисли сериозна причина. Накрая каза, че била изгубила почивката си в Шотландия. Тогава ѝ обясних, че някои хора се застраховат срещу такива неща, хората, които тя толкова презира, а

онези, които не го правят, едва ли имат право да се оплакват. Разстрои ме нейното отношение, беше страшно отмъстителна! Искаше да получи нещо срещу нищо и когато удари на камък, много се ядоса. Очакваше от мен да я подкрепя и това ме разстрои повече от всичко.

— Отишла ли е при адвокат?

— Не знам. Не съм я виждала оттогава. Пък и не мисля, че момичето, което е шофирало, е виновно за катастрофата. Шарлот каза, че нямало друга кола, просто тя завила, за да не блъсне едно дете, и се ударила в някаква стена. Всеки момент очаквах да ми каже, че ще съди детето. И наистина промърмори нещо за родителите му. Не е ли възмутително?

Да, възмутително е, съгласиха се всички, въздъхнаха и после започнаха да се смеят, забелязали в какво положение бяха изпаднали: улегнали господа на средна възраст, които си седят удобно в креслата, пийват си и се оплакват от ужасната младеж. Но вече беше твърде късно да спрат, въпреки че съзнаваха какво правят, затова най-безразсъдно и покровителствено продължиха. Един през друг заразкаваха анекдоти, сравнявайки глупостта на някой младеж с мързела на друг, продажността на един с паразитния идеализъм на друг. Хърбърт Куксън си спомни интересен случай със сина на свой приятел, който заложил всичкото семейно сребро. Друг мъж, чието присъствие Саймън до този момент почти не бе забелязал, сподели историята на някакъв свой студент, доста войнствена личност, който фактически предал цялата си тайфа заради предложение за работа в някаква рекламна агенция, а Клеър Куксън разказа за едно момиче, което горещо защитавало еманципацията на жената и сексуалното разкрепостяване, докато не забременяло и не започнало със същия плам да настоява, че въпросният мъж трябва да се ожени за нея, защото, ако не го направи, ще бъде експлоататор и използвач. Те се смяха на тези истории, макар и много добре да разбираха, че не бива да си позволяват да ги разказват. „В края на краищата — рече Клеър Куксън — от време на време трябва да се изприказваме.“ Така и направиха, прогониха духа на праведната младеж, поне за момента, и се почувстваха много добре след това, оправдаха снизходително дори смешното объркване на Виктория — защото в крайна сметка, каза Саймън, тя ще научи нещо от това, поне ще се замисли, ще се опита да проумее нещата.

Само Роуз не изглеждаше доволна. Тя си мислеше за камилата и за игленото ухо. Какъв смисъл имаше да знаеш кое е правилно, ако не живееш така?

— Трябва да тръгвам — обади се най-сетне тя, като се изправи. — Наистина е време да се прибирам. Детегледачката ме чака.

Саймън тутакси стана, за да ѝ предложи да я закара, но беше закъснял — другият мъж, чието име така и не чу, го бе изпреварил. Не посмя да настоява, макар че му се строи, че Роуз му хвърли смутен, разочарован поглед. Окуражен от този поглед, той я последва в преддверието, уж че търси палтото на Джули, и успя да ѝ каже, че ще ѝ позвъни на другата сутрин. „Един телефонен разговор не е достатъчен — отвърна тя. — Трябва да те видя, да дойда и да те видя.“

— Тогава ела в кантората — рече той. Нямаха време за нищо повече, защото в преддверието се появи Джули.

[1] Революционна реформа в английското образование, в основата, на която са залегнали следните елементи: задължително средно образование, равни възможности за образование пред децата и възрастните от всички класи, изключително намален състав на образователните власти. — Б.пр. ↑

[2] New town — град, построен от правителството в близост до друг голям град, за да се подпомогнат жилищните условия. — Б. пр. ↑

Когато Роуз се прибра вкъщи, завари Ейлийн заспала. След като бе намерила момчето от гаража, а той я беше изгонил, тя се върна у дома си. И сега седеше в креслото на Роуз, бебето спеше до нея в специален сак, тя леко похъркваше, а тъмното ѝ лице бе безпомощно отпуснато. Роуз не се реши да я събуди, не понасяше нейното мърморене и се бе наслушала вече на оплакванията на майка ѝ. Мисис Шарки беше отчаяна от Ейлийн — отказвала да прави каквото и да било за себе си и за бебето, не ставала да го нахрани дори, оставяла го по цели нощи да плаче, когато го преповиела, хвърляла пелените на пода, за да ги изпере майка ѝ. „Какво да правя? — казваше мисис Шарки. — Не мога да ги оставя да си седят там, нали?“ „Тя непременно ще ги вдигне“ — бе я уверила Роуз, без много да си вярва. Защото истината беше такава: защо въобще да ги вдига, за какво! И ето я сега тук, деветнадесетгодишна, свършена, приключила завинаги с това, което може би е искала да постигне. Ейлийн нямаше за какво да се старее повече, пропастта между мечтите и действителния ѝ живот бе непреодолима и щеше да си остане такава. И тя, и майка ѝ щяха да влачат тъжното си съществуване — майката, която все така неуморно щеше да се труди, защото си бе такава по природа, и дъщерята, която се бе предала, защото такава бе нейната природа. Дори не можеше да се продаде сега с това бебе на ръце, пък и вече бе опитвала и не излезе кой знае какво. Лицето ѝ бе угрижено и мрачно като лице на жена на средна възраст. Някои хора, рече си Роуз, сравнявайки я с Шарлот, нямат дори шанса да изменят на себе си.

Тя се пораздвижи наоколо, защото не искаше да я събуди рязко, и след няколко минути Ейлийн сама се размърда и отвори очи. Роуз беше уморена, имаше достатъчно свои грижи, но се наложи да слуша половин час оплакванията на Ейлийн от майка ѝ. Вече мислела, че трябва да си намери работа само за да избяга от къщи. Изглежда добра идея, каза Роуз, но явно не беше така, защото майка ѝ отказваше да гледа детето през деня, а Ейлийн не можеше да го настани в детски ясли. Както и да е, отсеке Ейлийн, аз не си представям как ще работя на тия противни места, където могат да ме вземат. Имало едно място за сервитьорка в гръцко ресторантче, но заведението така воняло, че не можела да работи там. Имало и друго — в една фабрика за спално бельо, само че там работният ден бил много дълъг... Изглежда, с нищо друго не можела да се захване. „Трябва да има още нещо“ — окуражи я

Роуз. „Сигурно ще се наложи да почна във фабриката“ — отговори Ейлийн. В яслите казали, че ще вземат детето, когато навърши шест месеца, но това значело да става в шест и половина и да го води в яслите пеша, защото били доста далече.

Роуз разбра, че тя всъщност е решила да почне във фабриката за спално бельо. Нищо чудно, че е потисната. Колко ужасен е моментът, в който човек се прощава с всичките си надежди. Свърши се с Ейлийн, екстравагантната държанка, която се вози в таксита, носи кожени палта и пие коктейли, свърши се с Ейлийн, гримьорката, която носи изкуствени мигли и розова престилка, свърши се с Ейлийн — момичето на техника от гаража, което се разхожда в бърза кола по магистралите. Ейлийн вдигна бебето си, въздъхна и прие банкнотата от една лира. Очите ѝ бяха тъмнокафяви, меки, чувствени, тя погледна Роуз с дълбок укор... О, господи, махай се оттук, повлекано такава, преди да съм ти предложила да осиновя това същество. Защото нямаше съмнение, че блясъкът на собствения ѝ пример не бе помогнал на Ейлийн с нищо. Трепетът от известността на съседката ѝ, драмата на насието, всички вълнения около развода безспорно ѝ бяха повлиявали покваряващо. Навремето тя събираше изрезки от вестници, отнасящи се за Роуз, вземаше назаем нейни дрехи, идваше да се къпе в нейната баня. (Семейство Шарки нямаха баня, тяхната къща бе на нормиран наем и собственикът отказваше да даде и пени за подобрения.) А още когато бе на петнадесет години, Кристофър я насърчаваше: предлагаше ѝ цигари, напитки или да я повози в колата си. Не, не приемам каквото и да било обвинение, мислеше си Роуз, като същевременно съзнаваше, че сигурно носи някаква отговорност. Махай се, махай се, по-скоро се махай оттук!

И Ейлийн си отиде.

На следваща сутрин Саймън седеше и чакаше Роуз. Междувременно правеше и други неща, но главно чакаше. Тя беше позвънила на секретаря му в девет, за да съобщи, че ще дойде към обяд, и той ѝ бе определил час — единадесет и половина.

Пристигна на часа, поканиха я, тя застана на вратата, като се оглеждаше наоколо и стискаше в ръце някаква папка. Опитваше се да бъде общителна и непринудена. Кому беше нужно това?

— Значи тук работиш — каза тя, като разглеждаше писалището, кожените столове, продълговатите папки с дела, досиетата и кутиите, червената лента, с която спретнато бяха вързани белите книжа, строгите кафяво-червени очертания на предметите в стаята. Седна малко сковано и добави: — Хубав кабинет.

— Мислиш ли?

— Ами да, на теб не ти ли харесва? Какви са онези бележки по стените?

— О, това-онова — каза той, като погледна изрезките печатан текст и ръкописните бележки, поставени в рамки. Не обичаше картини. — Просто някои мисли, които са ми харесвали.

Тя сложи папката си на писалището, стана, отиде до стената и се зачете в една от записките: това беше откъс от обвинителна реч от члена на Върховния съд лорд Скрутън, писана през 1920 година, която Саймън бе преписал още докато беше в Оксфорд и оттогава не я сваляше от стената. Откъсът гласеше:

„... Навиците, към които сте приучени, хората, с които сте свързани, водят до формирането у вас на определени идеи, чиято природа е такава, че когато се сблъскате с други идеи, вие не можете да ги прецените правилно и точно, както бихте желали.

Днес това е една от големите трудности на работника. Той казва: «Къде са вашите безпристрастни съдии? Те всички се движат в кръговете на нашите работодатели, получили са образование и възпитание, в тяхната среда и на техния език. Как тогава един трудов човек или профсъюзен член може да очаква безпристрастно правосъдие?». Понякога е много трудно да бъдеш сигурен, че си заел напълно безпристрастна позиция между две спорещи страни, когато едната е от твоята класа, а другата — не.“

Роуз го прочете внимателно. Той бе свикнал с тази забавена тактика при работа с клиентите.

— Добре казано — заяви тя, като седна отново, — много добре казано.

— Затова съм го окачил.

— Кой е бил Скрутън?

— Съдия. Добър съдия.

— Да.

Той я погледна изпитателно, изглеждаше уморена и унила. Кой знае защо, му се струваше много естествено това, че са седнали така — един срещу друг до неговото писалище: като че ли това бюро винаги е било между тях. Негов ред бе да говори:

— Така, какво се е случило?

— Не знам какво да кажа.

— Хайде, сигурно има нещо.

Отговорът ѝ струваше голямо усилие:

— Пак за това дело — започна тя. — Не мога повече. Стига. Искам да се откажа...

— Какво искаш да кажеш, как да се откажеш?

— Точно това, което казвам. Не мога да продължавам да се боря.

Той се замисли за миг:

— Но то не е твое дело. Негово е. И ти не можеш да го прекратиш. Той трябва да го направи.

— Но той няма да го прекрати. Затова се налага аз да го сторя.

— Ти не би могла.

— Напротив, ще мога. Измислих един начин... Мога да му дам децата. Това няма да е незаконно, нали? Просто ще кажа, че може да ги вземе, и тогава той ще прекрати делото, нали така, защото няма да има за какво да настоява повече. И ако получи децата, аз няма да имам претенции за тях, всичко ще се уреди, нали?

Той беше така смаян от това неочаквано заявление, че започна да си рисува фигурки върху попивателната хартия.

— Какво, не съм ли права, няма ли да се уреди?

В главата му се гонеха такива страшни мисли, че той не смееше да вдигне очи и да я погледне: че е полудяла, че никога не я е било грижа за децата ѝ, че е замисляла заговор, за да се избави от тях, че е в тайно споразумение с Кристофър по финансови съображения. Найсетне натегнатата тишина го принуди да каже нещо:

— Но защо трябва да го правиш?

— Защото не мога да понеса всичко това, не мога да продължавам така. Мъчих се да намеря изход. Главата ми щеше да се пръсне, но друг начин няма. Не ме гледай така, това е единственият изход. Те ще бъдат добре с него, все пак той им е баща, а пък аз ще ги виждам от време на време, надявам се, ще им позволява.

— Но защо, за бога? — повтори въпроса си Саймън, след като дойде на себе си. — Защо, за бога, решаваш толкова внезапно? То е невъзможно и напълно изключено, господи, как можа да си помислиш такава неща?

— О, не зная, много неща ми повлияха и никак не е внезапно. Опитвах се да свикна, да се науча да приемам нещата такива, каквито са, но не можах. Вчера моите адвокати ми изпратиха копие от писмените показания на Кристофър, те са ужасни, съкрушителни.

Тя извади някакъв документ, побутна го на бюрото към него и покри лицето си с ръце. Иззад тях промълви:

— Знам, че си видял Кристофър, Емили ми каза, зная и какво може да ти е говорил, знам защо не ми се обади след това. Реших вече и всичко съм написала. Трябва да се науча да отстъпвам, трябва да се науча на това. Толкова е трудно, тежко, но няма друг начин. В края на краищата той им е баща и аз зная, че той е здравомислещ човек, а аз съм луда. Тогава какво мога да кажа в своя защита и какво мога да направя? Заминавам, напускам страната.

— Ти не можеш, не можеш да направиш това.

— Защо да не мога?

— Заради децата, трябва да мислиш за тях.

— Слушай — каза рязко тя, като се изправи на стола си, свали ръце от лицето си и го погледна свирепо, — слушай какво, няма никакъв смисъл! Аз ще го прекратя това дело. Отказвам се от него, оттеглям се. Достатъчно престъпления съм извършила. Не мога да стоваря на плещите си още едно.

— Но, Роуз, милото ми момиче, Роуз, ти си в правото си, ах, глупава жена! Не ти вършиш престъпление! Ако някой въобще го върши, това е той, ти само се защитаваш, не е престъпление да се защитаваш.

— Престъпление е, престъпление — отвърна тя с писклив, пронизителен глас, — аз не мога да го извърша. — Стана и закрочи напред-назад. — Не мога. Трябва да отстъпя. Трябва да отстъпя или ще

умра, знам го. Няма правилно и грешно! Е, хайде, защо не прочетеш показанията му, прочети ги.

— Не желая — каза той. — Слушай, Роуз, успокой се.

— Не мога, не мога, не мога — повтаряше тя и не спираше да се разхожда.

— Не искам да ги прочета, защото ти имам доверие. Виж какво, аз може би не те познавам добре, но те познавам достатъчно. Разбира се, всеки въпрос има две страни, на мен ми е известно, че адвокатите на мъжа ти добре ще подготвят делото му, това им е работата в края на краищата, но аз или който и да е друг не съм длъжен да вярвам в това, което казват.

— Но аз вярвам — рече тя, като спря и се обърна към него. — Аз, самата аз, и точно в това е работата. Той е прав, разбираш ли, прав е! Аз съм безнадеждна майка, знам си го, дребнава, побъркана егоистка, той е прав във всичко за мене, как мога да се защитавам, когато е прав?

— Чуй ме, Роуз. Седни. Моля те, седни. Така, сега е по-добре. Чуй какво искам да ти кажа. Достатъчно те познавам, за да знам, че ти си много добра майка. Знам достатъчно и за Кристофър, за да съм уверен, че той е опасен човек, предварително е подготвил всичко, знае как да те хване натясно, това се вижда, само че ти не бива да го слушаш! И никой съдия няма да го слуша. Това дело е несъстоятелно. То е нелепо, не мога да понеса да те гледам в такова състояние за едно дело, което просто не съществува. Като си помисля за други дела, на които хората са призовани да отговарят и го правят, повярвай ми, не обръщай глава, твоето дело е глупаво, чиста глупост.

— Но дори ако делото продължи и аз го спечеля, какво ще правя по-нататък?

— Ще продължаваш да си живееш както досега. Точно по същия начин.

— Не виждаш ли, че и това не мога. Не бих могла да живея, ако му причиня такава неща.

— Ти не му причиняваш нищо.

— Напротив. Аз му разбих живота, съзнавам го. Аз разрушавам всичко край себе си. Не мога да продължавам така. Ще се махна...

Той не проумяваше как е възможно да говори сериозно такива неща, макар че очевидно беше искрена. Ала не знаеше и как да се

оправи с нея. И преди я беше виждал отчаяна, редовно, дори твърде често я бе виждал обляна в сълзи, но сега тя не плачеше, бе отишла много по-далеч, вече не гледаше на себе си отстрани с чувството, че се забавлява, както друг път: очите ѝ бяха втренчени напрегнато, пръстите ѝ — конвулсивно свити, лицето ѝ беше съвсем бледо и чертите му — силно изострени от чувствата, които я разкъсваха отвътре, цялото ѝ същество беше като хванато в клопка, вцепенено. Затова той не се опита да я убеждава, а хвърли в лицето ѝ очевидната истина.

— Ти не можеш да оставиш тези деца! Това е немислимо. Не си способна да го направиш.

— Така си мислех и аз — каза тя, като отново скочи на крака. — Мислех си, че това решава всичко, че то е единствената истина. Не мога да ти опиша каква агония изтърпях, след като се убедих, че друг изход няма, защото това беше за мен мъртва хватка. Както преди развода, само че по-лошо. Като в капан, в яма, по изопнато въже, където и да стъпиш — ще загинеш... И все пак — не където и да стъпиш. Защото, ако му дам децата, ако го направя, тогава за мен има изход. Ще разкъсам мъртвата хватка, ще бъде друго, няма да съм в тази клопка! И това е всичко, което мога да направя. Само тази стъпка. Не мога да издържам повече да стоя неподвижна.

— Сигурно има и други неща, които можеш да направиш.

— Да се върна при Кристофър. Да си сменя жилището. Ще се стигне до същото. Друго няма. Единственото нещо, което мога да направя, е това. Съвсем просто е. Или аз вземам децата, или той, или и двамата. За мен е непоносимо да ги задържам повече. Той направи това невъзможно. А да се върна при него, е също толкова невъзможно. Така че отговорът е един.

— Не мислиш ли за някакъв компромисен изход — попита Саймън, като тайно хвърли поглед на показанието. — Да си смениш жилището, например?

— Как мога да го сменя? Цялото ми същество е там.

— Случайно е, че е там.

— Да, случайно е. Така е. Но е така. Можеш ли да си представиш мен в хубава къща в някой хубав район? Можеш ли да си го представиш? — Докато казваше това, тя гледаше през прозореца, после изведнъж се обърна пак към него и заяви решително: — Не, не

мога да си позволя това дело. Не мога дори да платя на адвокатите си. То ще ме разори. Не мога да си позволя да се защитавам. Нито финансово, нито психически, никак не мога да го посрещна. Ще трябва да се махна. Това е всичко, което ми остава. Не мога да бъда полезна, значи ще трябва да замина.

Той бе зашеметен от нейната нелепа, отблъскваща логика. Поиска му се да ѝ предложи да се омъжи за него сега, в този час. Дори си помисли дали да не ѝ падне на колене. Но вместо това каза:

— Виж какво, Роуз, ти не бива да се предаваш толкова лесно. Защо не опиташ да говориш с Кристофър за всичко това? Или аз да се опитам да говоря с него вместо теб? Той едва ли се стреми към такъв изход, едва ли е искал да ти причини такива страдания. Та той няма да знае какво да прави с децата, ако му ги дадеш.

— Не бива да говориш с него — заяви тя. — Моля те. Аз го познавам, той е непреклонен като мен, никога няма да го убедиш да промени решението си. Той е категоричен, отсича и край. И щом е казал, че ги иска, ще направи така, че да ги получи. Също като с развода. Не ме искаше, мразеше ме, ала не ме пускаше. Ще ги вземе от мен, ще ги вземе, независимо дали ги иска или не.

— Но нима не разбираш — повтори той с нотка на раздражение в гласа, — че в страната няма съдия, който да вземе такова решение.

— Да, разбира се — каза тя, взирайки се в него с една загадъчна, налудничава, вироглава и надменна усмивка, ужасяваща с неестествената си самоувереност, — разбира се, но аз ги давам, давам ги.

Стоеше пред него бледа, в странно озарение. После, също тъй внезапно, изстена, взе да мята глава насам-натам, вдигна ръце към косата си и я заскуба. Той скочи на крака, заобиколи бюрото, отиде при нея, взе ръцете ѝ и почна кротко да ѝ говори: ръцете ѝ бяха стегнати като тънки пръчки, косата ѝ, там, където я бе дърпала, седеше на буци, тя отсъстваше духом. Саймън хвана здраво ръцете ѝ през мушамата за дъжд, побутна я към стола и я накара да седне. Тя залитна трмаво като разглобена, ставите на краката ѝ се прегънаха под неговия натиск като острие на джобно ножче. Той стоеше до нея, сложил ръка на рамото ѝ: Роуз се взираше с невиждащ поглед някъде пред себе си. Саймън не знаеше какво да прави с нея, тя не беше на себе си. Би ѝ предложил да пийне нещо, ако имаше какво, но не можеше да рискува

да я остави сама в стаята и да излезе да потърси, така че не правеше нищо — само стоеше пред нея и се мъчеше да измисли какво да ѝ каже. Чувстваше се безпомощен, нищо не можеше да ѝ предложи, тя бе отхвърлила аргументите на здравия разум, а той не можеше да я следва в бълнуванията ѝ. Какво виждаше с тези празни очи?

Каквото и да виждаше, не можа да му разкаже, защото телефонът иззвъня. Бе помолил момичето да не го свързва с никого, но сега не можеше да го остави да си звъни. Беше Джеферсън, който искаше да го види, било спешно. В момента не мога, зает съм — каза Саймън, но докато се опитваше да обясни, че ще дойде по-късно, Роуз се изправи и почна механично да пригласява косата си, готвейки се да си тръгне. Преди да успее да затвори телефона, тя вече беше на вратата и я отвори. Оттам се влизахе в другата канцелария, секретарят гледаше.

— Не си отивай — каза той. — Не си отивай още. Сигурен съм, че има нещо, което може да се направи.

— Няма — рече Роуз унило, — съжалявам, че те обезпокоих. Извини ме.

Не можеше да направи сцена, не можеше да я задържи. Тя се усмихна със застинала усмивка и каза:

— Довиждане.

Той би обвинил всеки друг на нейно място, че се възползва от безпомощността му.

— Довиждане. Надявам се, че ще ми се обадиш, преди да предприемеш каквото и да било.

— Да, да — каза тя отсъстваща, — разбира се.

И си тръгна. Саймън гледаше след нея, после отиде до прозореца и я видя как пресича вътрешния двор. Разстоянието между тях се увеличаваше болезнено, а тя все повече се смаляваше и избледняваше пред погледа му. Можеше да я върне, да я повика обратно, главата му не го побираше как я бе оставил да си замине! Но неумолимо и невъзвратимо тя ставаше все по-малка и изчезваше. Не, не беше само зримо впечатление, че си отива — тя се свиваше и изплъзваше и от ръцете му, също както костеливото ѝ рамо бе хлътнало преди малко, като мъртва птица под дланта му. Той я бе предал, нищо не направи, за да ѝ помогне, и сега тя вече завиваше зад ъгъла с провесена около китката си чанта от изкуствена кожа, с ръце, пъхнати дълбоко в джобовете, и наведена напред глава, като че се бореше с

несъществуващ вятър. Прегърбена и затворена в себе си. Той познаваше тази походка — знак за напластена болка, свиване при сблъсък с враждебно обкръжение. Същата като неговата походка.

Денят беше студен за юни. Ръмеше лек дъжд. Той продължи да гледа през прозореца и след като тя се изгуби, с изненада установи, че от дърветата не падат листа, въпреки че светлината беше есенна. Спомни си за Великден, за снега в Корнуол и за мъжа, който приличаше на Кристофър и носеше дете на раменете си в засилващата се виелица, спомни си за Роуз и Емили, за децата им, които тичаха по потници, за билетата и креслото. Беше петък, на следващия ден беше Света Троица — още един нежелан празник, и точно за това Джеферсън бе поискал толкова не навреме да се посъветва с него — имаше някакво дело, на което сигурно трябваше да отдели внимание през почивните дни. Ако не беше позвънил точно в този момент, може би щеше да му дойде на ум някаква спасителна дума. Вероятно щеше да му се удаде да я задържи при себе си, щеше да се намери начин да я убеди? Вероятно, вероятно. Но никак не беше сигурно... Колко е ужасно, помисли си внезапно Саймън, че децата се раждат от двама родители, те принадлежат на двама души с еднакви права, че не произлизат ей така в цял ръст от ума на един, както е произлязла Атина от Зевс. Каква отвратителна грешка на еволюцията — човек придава такова голямо значение на своята самоличност, а за да оцелее, е обречен на раздвоено съществуване. И той като Роуз не можеше да си внуши, че децата са само нейни. Спомни си как се смееха в колата с Кристофър и как по-късно гордо описваха нейните всевъзможни приспособления. И самият Кристофър, останал сам, кроящ тайни планове, хитри ходове в законната игра, която бе подхванал, полагащ напразни усилия да си възвърне една грижа, която му бе отнета. Той се сети за Соломоновата присъда. Един съдия от отдела за особени дела, изпаднал в отчаяние от някакво неразрешимо дело, бе призовал духа на Соломон: любезни, прастари, учителю, казал той, аз съм в окаяно положение и нямам твоята мъдрост... а после вестниците му се присмиваха за решението, което бе взел в мрака на безизходицата. Но някакво решение все пак трябваше да се вземе. Така Роуз, може би като истинска майка, искаше да пусне децата си и да ги остави в тебеширения кръг, неспособна да се съпротивлява срещу съперническата ѝ сила.

Роуз вървеше. Не знаеше точно къде, вървеше слепешката по непознати улици. Главата я болеше и бучеше. Очаквала бе този момент, от месеци усещаше приближаването му и ето, той настъпи. Тя тихо повтаряше: ще го преживея, ще го преживея. Но беше тежко, много по-тежко, отколкото можеше да си представи. Главата ѝ се цепеше от болка. Струваше ѝ се, че ако някой бе разцепил черепа ѝ с брадвичка, нямаше да страда по-силно... Чувствам как кръв залива мозъка ми от тази скрита рана. Той целият е в кръв. Тече някъде от там, където са мислите ми, кръвя, кръвя, кръвя... Защо твърдят, че сме материални същества, когато духът ни е този, който познава болката — той е там, някъде в главата ми, чувствам го как се мъчи. Аз съм като разсечена на две от тази брадва. И кръвя, но ще го преживея, ще го преживея някак, повтаряше си тя, докато крачеше по мократа настилка.

Излезе на Кингсуей и се вмъкна в едно кафене. Веднъж бяха идвали тук с Константин, той го нарече Змийското кафене, защото рисунката на табелата: чашка, от която на извита струйка се издига пара, му заприлича на змия. Роуз се нареди на опашката, като едва влачеше крака, повдигаше ги с мъка: взе салата и чашка кафе и седна до една маса със стъклен плот на висок неудобен стол.

Взираше се в пустата улица отвън. Но не виждаше улицата, а... едно летище. Летище в Африка, в Гболо, тя беше там. Току-що е слязла от самолета и седи във фойето на летището, без да знае къде да отиде, като все още се чувства зле от пътуването. Виждаше се от разстояние как седи там, облечена в шлифера си, с един куфар до нея. Видението беше толкова ярко и силно, толкова действително, че тя знаеше: един ден ще бъде там... Но как да отиде там?... Не биваше изобщо да допуска това видение да я обсеби, ала то бавно и злокобно се изгради у нея, като малко по малко, но неумолимо се натрупаха и подробностите. Роуз се опита да го заличи, убеждаваше сама себе си, ала то беше по-силно от нея. Паспортът, самолетът, парите, билетът, заминаването, багажът в куфара... Това беше видение и откъде можеше да знае дали е изкушена от бога или от дявола?... На два пъти преди това бе имала подобни видения, които също се сбъднаха. Бе видяла как се омъжва за Кристофър, противно на здравия разум. И това видение я бе завело в гражданското отделение, то също се бе оказало по-силно от волята ѝ за противодействие. По-късно се видя как подписва онзи чек. Видя как ръката ѝ изписва инициалите и подписа.

Сякаш господ я водеше и движеше пръстите ѝ. Написа: Роуз Върчу Василиу, после продълговатото парче хартия ѝ бе отнето и превърнато в огън и дим... Решила бе да не допуска повече такива видения, въобразяваше си, че е намерила начин посвоему да ги отхвърля. Мислеше: вече съм твърде стара за такива халюцинации, няма да построя втора къща върху пясък. Но ето че това решение се провали. Какво става, какво е това — питаше се тя, докато кафето ѝ изстиваше, — което предопределя действията ми и какво мога да направя, освен да се подчиня на подтика, след като се появи.

Реши — първо ще обмисли всичко в подробности... Ще провери полетите, необходимите ваксинации. Ще потърси разумни аргументи. Каза си — ще отида там и ще заживея тихо, докато дойдат парите, ще започна някаква работа, ако успея да си намеря, и докато парите пристигнат, вече ще знам какво да правя с тях. Този път ще бъде поумна и няма да позволя да изгорят. Първо ще проуча къде има най-голяма нужда от тях, къде могат да бъдат оползотворени. Това е най-важното, ще зная как да бъде действително полезна. Дотогава ще съм пътувала из страната много повече, отколкото ще пътувам някога — по пътищата на самотата и нищетата: ще вляза в тъмната вътрешност, ще задоволя своя духовен порив и ще видя как изглежда животът там, в оня друг свят, света на крайната нужда и на лишенията, за който сигурно съм създадена, и там, в онази отвратителна черна мизерия, която днес и на това място не мога да си представя, ала която там не ще може да скрие лицето си от мен — защото какво ли друго ще намеря, освен нищета, — ще видя това, което не мога тук да си представя. То е там, то ме вика, аз трябва само да стигна до него, аз и никой друг! Нещо ме влече към това пътуване, как мога да се откажа? Избрана съм била да тръгна по тези пътища, иначе нямаше да ме зоват така, да ме мамят със своята далечна неизвестност. Ако не замина, ще залинея и ще загина, задето не съм отишла. Не ще мога да понеса това, че съм отхвърлила видението. То се ражда в мрака на душата ми. Това е единственият начин да угодя на бога, който упорито ме преследва с тези видения и изпраща подир мен разгневени ангели с пляскащи криле. Бог винаги е искал жертви. Той поиска Исак. Невинният от върха на планината. Той ще вземе децата ми. А на онова мръсно летище, където ще пристигна болна, злочеста и самотна, той ще вземе и мен. И там ще го намеря... Това е единственият начин да го намеря.

Той ще бъде там, в онова изгубено и усамотено място, в онези нощи на терзания. Там ще отида. Малцина тръгват за там, но аз ще отида в тази земя.

Тя потъна в своето видение, изглеждаше реално, непохватимо, пълно с живот. След това, за да го провери, тя извика във въображението си образите на децата си, те също бяха действителни и живи. Но несъвместими, несъвместими с него... Не можеше да си представи образите им да избледнеят, личицата им да се замъглят в съзнанието ѝ, те бяха все така действителни, все така неизменно реални. Мислите ѝ пак почнаха да се разделят на две, непоносимо, болката пламна отново. Някога беше чела, че умът се състои от две половини и че при някои хора тези половини са отделни и дясната ръка не знае какво прави лявата. Тя също преживяваше раздвоение. Но при нея двете страни не се изключваха взаимно, те се сблъскаха и продължаваха да съществуват заедно. Беше непоносимо. Усещаше как по кожата ѝ избива студена пот. Молеше за ангела, който се явил на Якоб. О, боже, боже, повтаряше тя, избави ме, бъди милостив, изпрати ми един ангел със сабя, кажи ми какво да направя. Изцери ме, изцери ме, не мога да понеса нито миг повече... Те ще плачат, ако ги напусна, боже, ще плачат за мен, те ме обичат, аз ги обичам. Махни видението, което си ми пратил. Махни го от мен!

Но бог не бе особено милостив. Вместо това той ѝ изпрати път, водещ към пустинята.

(Уджухудиана беше предимно пустинна, неплодна земя. Равнини от пропукана кал, суша и прах, където живееха дребни хора и смирено се миеха като светци в собствената си урина, вонящи, беззащитни. А над границата се бе надвесил Човекът Убиец и прегърбен размахваше дългите си ръце.)

Ако не изоставиш съпруга, майка и деца и не ме последваш, говореше той безжалостно, жестоко, няма да ти се удаде да влезеш в царството небесно...

Сигурно полудявам, рече си Роуз, тръсна глава и задъвка от марулята. Трябва да отида на психиатър.

Внезапно си помисли: не желая това видение! Наистина не го желая. То е празно и глупаво. Какво ще помогнат 20 хиляди лири на такова изостанало стопанство? Другото видение е по-добро! Да се преместя в Мидъл роуд и да заживея като тих и нормален човек. Какво

не ми харесва в него? Дали това, че е прекалено приятно? И не е достатъчно мелодраматично? Може би в мелодрамата е цялото изкушение. Не мога ли да се убедя, че само неврозата е причина за всичко? Бъди разумна, разбира се, че е неврозата. Какво друго може да бъде? Виж произхода си, глупава жена. Погледни театралната безполезност на всеки свой жест. Защо си мислиш, че този ще бъде различен? Нищо подобно, и той е част от хода на нещата. А сега би могла да нарушиш този ход, ако се опиташ. Можеш да устоиш, както казва Саймън. Да не се поддадеш. Би могла, ако пожелаеш, да не чуеш нищо от това, което пак те мами, не си вече млада. Просто да го заличиш!

Жената на летището си оставаше невъзмутима. Седеше мрачно и упорито отказваше да изчезне.

Ти естествено съзнаваш какво си направила, майка на три деца, за онзи омразен „мъченик“, неверен мисионер! Просто се обрече на най-ужасното самоотричане, което умът ти можа да роди. Това е всичко, което направи. Не е ли глупаво, не е ли безсмислено?

Жената от летището вдигна поглед от прашните си обувки и със сурова, невъзмутима и пренебрежителна усмивка каза. Не, не, не се обрекох аз. Кристофър и бог ме обрекоха, те не ми предоставиха никаква друга възможност, помниш ли?

Не ти вярвам, отвърна мислено Роуз.

Е, каза жената. Не вярвай. Напусни ме. Твоя воля.

О, господи, мислеше си Роуз, като гневно дъвчеше салатата... Не ме интересува! Дори и да умреш. Сега се връщам вкъщи и после ще отида да прибера Маркърс и Мария от училище.

Жената се изправи пребледняла и застена. Роуз я чуваше как стене, като грешна душа от дъното на ада. В деня на страшния съд... тя виеше и кършеше ръце през континентите.

В петък вечер Саймън си беше вкъщи. Изглеждаше безкрайна вечер. Децата щяха да седят до късно, защото на другата сутрин не бяха на училище: бе обещал на сина си, че ще му разреши да гледа късната спортна програма по телевизията. Момичетата се препираха тихо и упорито за някакъв комплект флумастери, всяка твърдеше, че са нейни, но никоя не беше сигурна, защото другият комплект се беше изгубил. Джули гледаше пиеса по телевизията и плетеше нещо на една кука. Това плетене беше много на мода. А Саймън се мъчеше да отговори на едно писмо на майка си: миналата седмица му бе писала, нещо, което се случваше рядко. Интересуваше се от неговото профсъюзно дело, надяваше се, че семейството ще я посети за няколко дни през лятото, оплакваше се от лошото време, уверяваше, че е в отлично здраве (което можеше само да означава точно обратното). Саймън не можеше да се съсредоточи върху отговора, защото атмосферата в стаята беше неспокойна. Джули бе поискала да заминат някъде за празника, а той отказа, като заяви, че би било твърде скъпо веднага след Великден, тя обаче си знаеше, както впрочем и той, че това е само претекст, и за отмъщение се инатеше за посещението при майка му. Нейното раздражение мълчаливо се предаде на всички. Той седеше на писалището и се взираше в листа хартия с думите: „Мила мамо, много ти благодаря за писмото, зарадвах се като...“ Мислеше за Роуз и как я пусна да си отиде — малодушно и толкова типично за него. В някои случаи беше прекалено настоятелен: веднъж бе спечелил едно дело, което трябваше да загуби (сега вече можеше да си го признае. Защото бе проявил пристрастие. Към Роуз също беше пристрастен — дали това не бе причината, поради която я остави да си иде? Защото в действителност много добре разбираше за какво говори тя. Да, от една страна, това бяха налудничави приказки, но за него те имаха ясен смисъл. И нямаше право да вдига телефона и да ѝ разреши да се измъкне. Трябваше да свали ръката ѝ от бравата и да затвори вратата. Трябваше да ѝ открие чувствата си. Те можеха и да прозвучат неуместно, така открито заявени — за какво ѝ бе на Роуз в такъв момент неговата обич, но въпреки това трябваше да ѝ признае, защото самата го подтикваше към това. В такива моменти няма смисъл човек да проявява сдържаност и здрав разум. Тя не бе проявила много здрав разум, като го потърси за помощ и съвет. Просто бе искала да ѝ каже две мили думи. Проявила бе някакво доверие, а той не го оправда.

Питаше се какво ли би станало, ако бе проговорил. Засрамен си представи подобна ситуация... Това беше фантазия, измислица. И преди си бе представял как ѝ казва: „Обичам те, възхищавам се от теб“. А тя му отговаряше ако не със същото чувство, то поне с облекчение, с удоволствие, с приятелство. И след това обяснение ще се сближат повече, ще се оженят, ще си създадат дом, ще се хранят, ще разговарят, ще гледат телевизия и ще обсъждат заедно света. Къде бяха децата в тази фантазия, той не знаеше: понякога бяха с тях, и шестте, а понякога изчезваха като Джули и Кристофър в околната тъмнина. Виждаше само отделни епизоди — като че ли осветени от неведомия прожектор на надеждата: как седят мълчаливо двамата с Роуз в нейната невзрачна къща, или се разхождат сред природата, или посещават майка му (защо това видение се връщаше тъй настоятелно), или как отиват заедно на вечеря или на гости. Говорят си за важните събития от деня. Обсъждат неговите дела. Африка. Трейдюнионите. Политиката. Студентите. Другите хора. Бъдещето. И най-невероятното нещо в тези представи бе, че никак не бяха невероятни, що се отнася до образите, до самите тях. Той и Роуз си приличаха. Тя не беше от сексапилните жени на мъжките фантазии, в предизвикателно черно бельо — беше толкова привлекателна, колкото и той. А по характер и интереси бяха много близки. Нямаше нищо призрачно в тяхното въображаемо съжителство. Беше уравновесено, реално и напълно възможно. Дори би било полезно и плодотворно. Щяха да бъдат чудесна двойка и добри съпрузи. Помисли си за подобни бракове, от които се възхищаваше и на които завиждаше — те всички се основаваха на единство в интересите и обща цел. При това повечето бяха втори бракове. И това бе фаталният им недостатък, защото как можеше човек — невъзмутимо, спокойно и с чиста съвест — да изгради такова съжителство върху разруха? Върху мъртвата Джули, мъртвия Кристофър, сред плача на малките деца? За по-голяма здравина мексиканците (доколкото си спомняше) циментирали основите на зданията си с кръвта на убити деца. Той не желаше да следва това правило. И въпреки всичко, отвъд една граница във времето и действителността, той и Роуз вечеряха заедно с по една книга до чиниите си, като от време на време вдигаха глави, за да споделят по нещо от прочетеното, и се усмихваха един на друг, докато си подаваха маслото, солта или хляба.

Пиесата по телевизията вървеше към мрачен завършек. Двете момичета бяха отпратени не без протести да си лягат. Джули се качи с тях, като заяви, че няма желание да гледа това, което следва, а Саймън каза на Дан, че може да остане и да гледа спортното предаване след новините. Той самият седна да гледа новините. Най-значителното в тях, според него, бе съобщението за едно дело, в което мировият съд дал на един баща италианец родителските права за малкото му дете, а апелационният ги отхвърлил, след което той изчезнал с детето в Италия, като заявил, че не признава британските закони. Щял да отгледа детето си в Милано и да направи от него добър католик. Интервюираха майката англичанка: искам си детето обратно, проплака тя пред репортера от Би Би Си. Но беше ясно като бял ден, че да се върне детето, чисто физически, щеше да се окаже непосилно трудна задача. Мистър Калвакорези имаше зад себе си подкрепата на италианското обществено мнение, както и неоспоримото предимство, че държи детето в ръцете си. Какво ме е грижа за апелационния съд, бе заявил на вестникарите! Саймън гледаше съобщението за всичко това с растяща тревога. Стана, излезе в хола и позвъни на Роуз. Никой не отговори.

Остави телефона да звъни дълго време, недоумявайки как може да я няма, но никой не вдигаше. Не можеше да е заминала, помисли си той. Обзе го тревога. Не можеше да се откъсне от слушалката. Накрая все пак я остави и веднага, без да мисли много, набра номера на Кристофър, който получи от справки. За разлика от Роуз, Кристофър си беше вкъщи. Трябва да говоря с теб, каза Саймън, а Кристофър като че ли никак не се смути от този директен подход. Ела сега, отвърна той, утре излизам рано. Добре, рече Саймън и се обърна към сина си: Слушай, излизам за няколко минути, ще си легнеш сам, щом свърши програмата, нали? Добре, отговори Дан разсеяно, равнодушно, без да отмести поглед от екрана.

Като вървеше по тъмната улица покрай цъфналите, ухаещи храсти край оградите, внезапно си спомни онази зимна нощ, когато срещна Роуз за първи път. Като се върна вкъщи, излезе в градината. И това реши всичко. Тази дребна прищявка. От там започна, това го доведе до тук... твърде късно беше вече да се върне стореното.

След като Кристофър му отвори, Саймън разбра, че беше пил. Не след дълго и той самият се намери с чаша в ръка. Кристофър донякъде

го улесни, тъй като без предисловие бе разбрал до голяма степен правилно, че неговото посещение е свързано с писменото показание, получено от Роуз. Сигурно трябва да се разкайвам сега за това, каза той, като си наливаше още една солидна доза Белс, но не чувствам угризение за нищо, за нищо не съжалявам, дори се надявам, че доста съм я поизпотил. За бога, прекъсна го Саймън!

— Е, добре, ти какво би направил, ако беше на нейно място и го прочетеше?

— Аз не го прочетох — каза Саймън.

— А защо?

— Не пожелах.

— Ами тогава — рече Кристофър с горчива усмивка, точно горчива, — тогава го прочети сега.

— Не, благодаря — каза Саймън педантично, като въздържател, отказващ пиетие, и за първи път Кристофър се нахвърли върху него.

— Ех ти, леке такава — започна уж спокойно той, — станал си май слуга на двама господари. Идваш тук да приказваш с мене от нейно име, а в същото време си мислиш какъв безскрупулен и глупав тип съм аз, така ли?

Това бе толкова точно казано, че Саймън изтри очилата си, въздъхна, отпи малко уиски и взе изписаните листи, които Кристофър му подаде. Очите му пробягнаха по тях. Видя цели пасажи за образованието, за опити за самоубийство, за изгубени възможности, за отравяне съзнанието на децата с нападки срещу баща им, за — и тук той вдигна поглед — дори за други мъже. Един мъж, за който споменали децата, на име Антон, друг, който се казвал Ник. Той не го дочете. Подаде го обратно на Кристофър, по-скоро го хвърли на масата помежду им.

— Не, благодаря — рече той. — Наистина не желая да го чета. Не вярвам всичко това да е истина, но дори и така да е, не виждам смисъла му.

Думите му прозвучаха като ответна реакция на измамен законен съпруг. Като чу това, Кристофър започна едва ли не да се извинява.

— Имам доказателства — каза той. — Не си измислям.

— Със или без доказателства — заяви Саймън, — все едно, е напълно неуместно. Това, което ми се струва най-важно сега, е, че Роуз е в състояние на остро и дълбоко психическо разстройство и

определено изглежда неадекватна. Не знам какво може да се направи. Тази вечер ѝ позвъних и никой не вдигна. Каза, че заминавала, може и вече да го е сторила. Ти я тласна нататък.

— Вероятно не отговаря на телефона, защото си мисли, че съм аз — отвърна Кристофър.

— Никак ли не се тревожиш за нея?

— Нека да позвъним и да проверим дали си е вкъщи сега.

Те и двамата се насочиха към телефона. Никой не вдигна слушалката.

— Е, да върви по дяволите — рече Кристофър, вече порядъчно пиян, което много му личеше, защото говореше както винаги завалено и глухо. — Добре де, какво предлагаш да направя, ясно виждам, че си благоразумен човек. Защото само благоразумните носят очила като твоите — каза язвително той.

— Предлагам ти — отговори Саймън — да забравиш за развода, да се върнеш и да заживееш с нея.

Той бе мислил много за това, докато идваше към дома на Кристофър.

— Наистина ли? — учуди се Кристофър.

— Да, наистина!

— Тя няма да приеме.

— Първо ще трябва да я попиташ.

— Не искам да живея с нея. Веднъж опропасти живота ми, защо трябва да преживея всичко това отново?

— Защото, ако не го направиш, ще се случи по-лошото. Ти знаеш не по-зле от мен, че каквото и да си написал на онези листа — а как ще намериш уважаващ себе си адвокат, който да се заеме с делото ти, не знам, — нямаш и най-малък шанс да получиш децата по този начин. Знаеш какво ще се случи, когато делото стигне до съдията. Не си глупак, това трябва да ти е ясно. Ще ти бъде отказан дори достъп до децата. Роуз ще твърди, ако има малко разум, че си неуравновесен, и ще ѝ повярват, и ти никога вече няма да видиш децата си. Нямаш надежда. Зависи само от теб. Или се откажи от това дело — просто го забрави — не вярвам накрая да останеш доволен, тъй или иначе — или смени поведението си и се опитай да спечелиш жена си отново. По този път имаш надежда. По онзи — никаква. Казвам ти го, защото не вярвам да си отмъстителен. Предварително се надявам, че наистина

повече те интересуват децата и твоята собствена съдба, отколкото да си отмъстиш на някого, когото вече си докарал до състояние на невероятно страдание. Така е. Друго нямам какво да ти кажа.

— Много си щедър, няма що — отвърна Кристофър, опитвайки се да придаде на гласа си иронична нотка, но без успех. — Благодаря ти за съвета. Не ми се случва всеки ден хората толкова да се вълнуват за моите работи. Или да ми дават безплатна правна консултация.

Опитът му да се надсмее бе плачевен, съвсем безпомощен, сигурността и увереността в поведението му бяха напълно изчезнали. Говореше като дете, като сърдито дете. Изтри очи, вдигна чашата си, отново я сложи на масата. От подобен обрат можеше да се съди колко горещи са били домогванията му. Очите му бяха зачервени от сълзи. Покри лицето си с ръце. „О, господи — изрече, — о, господи, господи, господи!“ Плачеше. Възвърнал естественото си държание, той плачеше искрено.

— По-добре да вървя — рече Саймън и стана.

— Недей — обади се Кристофър, — налей си още една чаша — като посегна към бутилката наслука, без да гледа, макар че тя вече беше празна.

Но въпреки всичко Саймън си тръгна, като си мислеше, че поне веднъж бе предприел някакво действие и можеше да се окаже полезен. Може би дори в ущърб на собствените си интереси, но прекрасно от морална гледна точка — бе направил добро. Мисълта, че какъвто и да е резултатът от този разговор, ще бъде загуба за него, му достави известно скромно удовлетворение.

В събота сутринта Саймън реши да поработи малко в градината. След като прочете вестниците, се почувства толкова угнетен, че му се дощя да се поразтуши с физическа работа. За един празничен уикенд вестниците бяха пълни с невъобразими нещастия. Земетресение в Близкия изток бе убило десетки хиляди души, а сред оцелелите избухваше холера. В Щатите бе започнал съдебен процес по обвинението за клане във Виетнам. Трина души от металургичен завод в Йоркшир били умъртвени от стопената шлака, разлята от един подвижен съд. Едно дете от приют за душевноболни паднало във вана с вряща вода и пет дни след това умряло от изгарянията си. На магистрала М1 станало сблъскване на двадесет автомобила. Мистър Калвакорези бе оповестил, че на бившата му съпруга ще ѝ струва цяло състояние да си върне детето. И така Саймън се зае да разчиства градината си, борейки се неумело с младата, току-що избуяла и разцъфтяла растителност на ранното лято. Този труд не му се отдаваше много, защото бе израсъл в един заден двор с няколко зловонни мушката в саксии. Миришеха на котараци, тези мушката, като че ли нямаше и без тях достатъчно котки наоколо. Не беше сигурен дали това, което изкоренява, е плевел или цвете. За живовляка и кипрея се колебаеше, а момините сълзи изхвърляше в пещта за горене на смет. Няколко поговорки, отбрани кой знае от какво хранилище на народното знание в ума му, го подпомагаха, като например: Плужекът е най-големият враг, а червеят — най-добрият приятел на градинаря! И както копаеше, си мислеше за промишлените злополуки и скъперничеството на собствениците да похарчат малко пари за предохранителни мерки, и за един ужасен случай, в който и той бе въввлечен, когато изгоря голям магазин, пълен с хора, защото управата залостила аварийните изходи и махнала пожарната стълба, за да попречи на работниците да се измъкват в работно време. Бог може да убие и повече хора с един замах, ала човекът прави всичко, за да го надмине.

Разнебитеният плочник на площадката все повече се разрушаваше. Цял час той чисти плевелите, поникнали в пукнатините, и когато свърши, съжали, че го е направил, защото без тях изглеждаше още по-зле. Забърка малко цимент, за да запълни празнините и да заздрави разхлабените плочи: привлечени от работата му, децата излязоха и поискаха да помогнат, така че им даде стари лъжици и

ножове, макар да знаеше, че сигурно ще трябва да дооправя всичко после... Мислеше си за Роуз и синята любика — това скромно, но рядко растение, припомни си и нещо, което му бе разказвала: за петнистия молец, от който се развил нов вид черен молец, устойчив в индустриална среда. И така *Bistou Beturalia* — манчестърският молец, имаше две разновидности — по-светлите събратя умираха, а почернелите оцеляваха, прилепнали мрачно към не по-малко черните стени и стволоче. Може би за такава невзрачност трябваше да мечтае човек. Вместо видове с ярка окраска, привличащи жадния поглед на хищника, една мрачна раса от еднакви сиви низши поданици. За какво в края на краищата трябваше да се мечтае? За зрелищни схватки и умопомрачителни страдания или за приглушените мрачни пререкания на онези, които възнамеряват да оцелеят и не желаят да бъдат забелязани. Съд с разтопена шлака. Хърбърт Алфред Джоуит — без работа, но и без, разбира се, да гладува, без да го прострелват в гърба или да умира от холера. Прогрес и еволюция — какви банални юношески фиксидеи... Разхлабените плочи напук не искаха да се наместват там, където бяха поставени първоначално — все едно че трябваше да реди гигантска картинна мозайка. Децата много се забавляваха. В известен смисъл — и той също. Баща му бе получил нараняването си, което едва не се оказа фатално, докато проверявал мерките за безопасност в една фабрика за стъкло в Саут Шийлдс: тъкмо казвал на майстора, че жените трябва да носят метални каски с мрежа по време на работа, когато половин тон оборудване пропаднало през тавана право върху главата му. Това беше шумна победа, защото оттогава жените започнаха да носят каски. В кантората върху главата на Саймън нямаше да се стовари нищо, нито дори разкъсана паяжина, а в наши дни младите хора съдеха работодателите си за незаконно уволнение, ако те им наредяха да си подстрижат косата късо за по-голяма безопасност. Да, това наистина беше напредък!

— Аз мисля — обади се Кейт, като вдигна поглед от разкопаната дупка, над която беше клекнала, — мисля, че трябва да посадим някакви малки растения в тези дупки. А, тате? Как мислиш? Не ти ли се струва, че ще изглеждат чудесно?

— Тъкмо изкорених цяла камара малки растения — рече Саймън и показа тлеещия куп трева, живовляк, кръстец и глухарчета.

— Да, отвърна Кейт — но това бяха плевели, а ние ще си посадим хубавички дребни растения — цветенца и други. Не можем ли да оставим няколко дупки за цветя?

— Мислиш ли, че ще пораснат тези цветя, като вие по цял ден тичате и карате велосипеди върху тях?

— Ако плевелите са порасли, защо да не пораснат и цветята?

— Цветята са по-нежни — отговори Саймън, — поне така ми се струва.

— О, гледай! Ела да видиш това хубаво бръмбарче. Ела бързо, преди да е избягало.

Той тъкмо се канеше да отиде и да види бръмбарчето, когато на задната врата се появи Джули. Косата ѝ беше навита на ролки, канеха се да излизат тази вечер.

— Саймън — извика тя, — една жена те търси на телефона.

— Така ли — не попита кой е. — Идвам.

Избърса ръце в панталона си — бяха изцапани с кал и цимент. Имаше само една жена, която можеше да го потърси по телефона, но когато влезе вкъщи и вдигна слушалката, не чу отсреща гласа на Роуз.

— Ало — каза жената, — ало, Саймън. Тук е Емили, Емили Офенбах. Наложил се да ти се обадя, много се извинявам, но не знаех какво друго да направя, съжалявам, че те безпокоя в почивните дни, но наистина не знаех какво да направя, а трябва да се направи нещо.

— Няма нищо — измърмори той, като я изчака да продължи.

— Става дума за Роуз. Аз съм при нея, но не мога да остана, трябва да се връщам у дома при децата, тя не искаше да те безпокоим, но аз бях сигурна, че ти няма да имаш нищо против... още повече че ти сигурно по-добре знаеш какво трябва да се направи, аз съм напълно объркана... Работата е там, че Кристофър рано тази сутрин дошъл да вземе децата, щял да ги води в Норфък за събота и неделя, всичко било уговорено, извел ги и преди половин час Роуз получи от него телеграма, че напуска страната с тях. Заминавали за чужбина! И ние просто не знаем какво да направим, дали да го приемаме сериозно или не, а тя дори не знаеше на кого да се обади, кого да попита. Още веднъж съжалявам, но първо се сетихме за теб.

— О, господи! — каза Саймън. — Боже мой! Трябва веднага да се обади на адвокатата си. И да му обясни всичко.

— Тя звъня — рече Емили, — но го нямаше, нали са почивни дни.

— Има ли домашния му номер?

— Да, звънихме и там, но също го нямаше.

— Там ли е Роуз, мога ли да говоря с нея?

— Не иска. Отказва да говори с когото и да било.

— Ами тогава — рече Саймън, като почти веднага взе решение.

— Най-добре да дойда там и да видя какво може да се направи.

— Наистина ли? Би ли могъл да го направиш? — Облекчението в гласа ѝ беше очевидно. — Моля те, ела, аз съвсем не зная какво да сторя, нито как да се оправя с нея, не разбирам цялата тази ужасна история, влачи се толкова отдавна, просто не проумявам вече това, което се случва. Започва да става съвсем абсурдно...

— След половин час съм там — отвърна Саймън.

— А ние какво да правим? Да те чакаме ли?

— Да. Не правете нищо. Може само още веднъж да опитате да се свържете с адвоката, може би е излязъл да напазарува, но ако го няма, чакайте да дойде.

— Много си мил, благодаря — рече Емили.

— Няма защо — любезно отвърна Саймън и затвори телефона. А след това, преди още да е успял да се притесни, отиде да каже на Джули, че го викат по спешност. Тя толкова се слиса, че не можа да каже нищо, освен да не взима колата, защото ще излиза, а нейната е в гаража.

— Няма как, трябва ми — рече Саймън. — Ще ти се обадя, щом разбера в какво се състои работата.

— Гледай да си дойдеш до довечера — отговори Джули. — Не си забравил, че ще излизаме, нали?

Той излезе, преди Джули да се съвземе от изненадата си, и само дочу зад себе си как тя се развилня, че я оставя сама с всички деца вкъщи в събота, и то без кола. Докато караше, погледна часовника си, беше 11 и 20. Ако наистина Кристофър бе взел децата рано, както твърдеше Емили, досега той е имал предостатъчно време да свърши своето.

Пристигна у Роуз малко след единадесет и половина. Отвори му Емили, с телеграмата в ръка. Подаде му я. Там пишеше: „Напускам страната с децата, тъй като законните процедури изглеждат мудни и

съмнителни. Точка. Надявам се, че ще се чувстваш така добре без тях, както се чувствах аз“.

— Какъв негодник — произнесе Саймън.

— Истинска прелест, нали — каза Емили.

Телеграмата носеше дата от същия ден и бе изпратена в 8 и 30 сутринта. Емили каза, че е взел децата в 9, тя предполагаше, че е изпратил телеграмата от къщи, още преди да тръгне, но не можеше да разгадае пощенския код, за да бъде напълно убедена в това.

— А сега — каза тя — аз трябва да тръгвам, съжалявам, но наистина трябва да вървя, чувствам се ужасно, че ви изоставям така, но пътом пуснах децата си при една съседка и не смея да я ангажирам нито минута повече, ще ви се обадя да видя какво става. Роуз е долу в кухнята. Какъв лунатик е този човек, такива трябва да ги задържат заключени. Ще ви се обадя!

И тя изхвърча, тичайки надолу по улицата към автобусната спирка на ъгъла. Саймън слезе долу и завари Роуз да седи на старото канапе в сутерена. Тя не го погледна, а взряна в пода, каза сковано:

— Не исках да ти звъня.

— Роуз! — извика той.

Тя вдигна поглед и се изправи. Саймън тръгна към нея, прегърна я, тя се облегна на него.

— Толкова се срамувам — изрече, притиснала се до гърдите му.

— Така съжалявам — каза той. — Така съжалявам! Изобщо не трябваше да те пускам вчера.

— Не, не — повтаряше тя, заровила лице в дрехата му, трепереща, облегната на него и застинала така, — не, аз изобщо не биваше да идвам, какво ме прихвана не знам, въобще не биваше да идвам...

— Остави това — рече той, — няма значение.

Беше я прегърнал и галеше стегнатите ѝ рамене. Често си бе представял как я прегръща и винаги в такова положение — да я утеши, да ѝ помогне, да я насърчи. По същия повод се запознаха някога. И оттогава все си представяше такива благодатни мигове като този или вчерашния, който така лошо проигра. Мислеше си, че в такива мигове би преливал от радост, че най-сетне я държи, че безутешна, тя се е обърнала към него, че мъката ѝ я е тласнала към него. Но в действителност съвсем не беше същото. Защото това, което винаги бе

изключвал от представите си, бе дълбочината на безизходицата, която ще я тласне към него, която ще я накара да се облегне на него, както се облягаше сега. Беше съкрушена, нищо не можеше да я утеши в такова състояние! И той не изпита никаква радост, никакво удовлетворение. Защото и сам много страдаше заради нея. Трябваше да предвиди, че ще се получи точно така.

— Няма значение — каза отново Саймън, колкото на нея, толкова и на себе си.

Все така държеше в ръце телеграмата. След минута тя се отдели от него и двамата погледнаха листа.

— Вярваш ли на това? — попита я той.

— Откъде да зная — отговори му тя. — Откъде мога да зная?

— Децата записани ли са в паспорта му?

— Да, записани са. И тримата. Ходихме във Франция за една седмица, веднага след като се роди Мария, и ги записах и тримата в паспортите ни. Не биваше да го правим. Още тогава си знаех.

— По-добре да потърся пак твоя адвокат — каза Саймън, тя му даде номера и той позвъни. Този път го завариха вкъщи, бил излязъл с жена си на покупки с колата. Роуз седеше и слушаше, докато Саймън се представяше, обясняваше какво се е случило и запитва какво трябва да се направи. Чу ги да разискват нещо за съдебни разпореждания, писмени показания, за това, че съдиите са на повикване, и че е неимоверно трудно да се направи нещо в почивните дни на Света Троица, когато адвокатите и съдиите почти всички са на игрищата за голф, а летищата са претъпкани от туристи. Но това, което тя не можа да чуе, за разлика от Саймън, бе дълбокото недоволство на адвоката ѝ от цялата тази история. Тия двамата имат нужда от психиатър, а не от адвокат — повтори той няколко пъти. Бе се надявал да прекара деня в сладка полудрямка в градината. Както и да е, след известно време успя да извика в себе си малко воля за работата, която му предстоеше да свърши: настоя да разговаря с Роуз и ѝ обясни, че се налага да представи показания, обосноваващи нуждата от едностранно съдебно разпореждане. Тя му продиктува текста на телеграмата и този път нямаше как да не долови раздраженото изсумтяване, което прозвуча в тихия и спокоен дом на Джеръми Олфърд: „Добре, това е достатъчно — каза той. — Ще нахвърля набързо нещо, не се безпокойте. Просто стойте и чакайте, след няколко минути пак ще ви се обадя, веднага

щом открия съдия и прокурор. Не излизайте, моля ви, ще имам нужда от вас и от тази телеграма“.

— Може би всичко е едно недоразумение — вметна неочаквано Роуз. — Може би той въобще не го е мислил.

— Не ме интересува дали е недоразумение или не — отвърна Джеръми Олфърд. — Не искам да рискувам повече с този човек. Изпатих си достатъчно.

— Добре — послушно рече Роуз и затвори телефона.

Двамата със Саймън се приготвиха да чакат. Саймън й направи чай и я посъветва да не се тревожи. Тя го погледна напрегнато и се опита да изпие чая. И двамата си мислеха за делото Калвакорези, макар че никой не се осмеляваше да спомене за това. След пет минути адвокатът се обади отново и каза, че е научил домашния телефон на съдията на повикване от дежурния служител в съда и това, за щастие, се оказва мистър Хъмфри Уорд, един изключително мил човек, който, пак за щастие, живееше съвсем наблизо, в Хайгейт. Така че веднага след като се свържа с прокуратурата, съобщи той, пак ще ви се обадя и ще се уговорим да се срещнем. Добре, че вие сте там, каза Джеръми Олфърд на Саймън, гледайте да не се побърка тази жена. Да, да, отвърна Саймън и погледна Роуз, която в този момент седеше в креслото и нервно гризеше ноктите на едната си ръка, а пръстите на другата прокарваше конвулсивно през косата си. Тъкмо си спомних, каза Олфърд с по-тих глас, за това дело Калвакорези. Да, отговори бързо Саймън, сигурно сте прав.

След още десет минути той позвъни отново и каза, че всички адвокати от съответната прокуратура, изглежда, са заминали, най-вероятно във вилите си в провинцията. „Ами сега, какво да правя!“ От тона му личеше, че започва да се тревожи. Саймън все повече го харесваше. Търсете ги пак, посъветва го той. Един е в хотел в Уеймът, каза Олфърд, открих номера и се обадох на рецепцията, бях много притеснен, но оттам ми казаха, че излязъл на разходка и си взел обяд. Звъннете пак на някои от другите, не може всички да са заминали.

След четвърт час Джеръми Олфърд се обади и съобщи, че се е свързал с Франсис Морис в неговия тенис клуб и го убедил да се срещнат след половин час у тях, в Барнсбъри. Ако докарате тук Роуз, тя ще може да прочете показанието, което съм нахвърлял, да го подпише, а аз ще взема официалното разпореждане от Франсис.

Саймън веднага прие. След две минути Олфърд пак се обади и заръча, за бога, не забравяйте да донесете тази телеграма, нищо не можем да направим без нея.

И така, Саймън взе Роуз и телеграмата, сложи и двете в колата и потегли надолу по хълма към Барнсбъри. Денят беше прекрасен: от върха на хълма Лондон се разстиляше пред тях като на картина, зелените пояси, блатата Хакни, кули, железопътни линии, блокове, стъкло и метал, блеснали в летния въздух. Те минаха покрай Двореца Александра, продължиха през моста Арчудей, украсен с орнаменти от ковано желязо, и навлязоха в Излингтън. Часовникът в колата показваше дванайсет и десет. Над тях прелетя самолет. Може би по това време Кристофър и децата вече бяха някъде над Средиземно море. Докато пътуваха по Ъпър стрийт, Роуз попита за какво се дава това съдебно разпореждане и дали полицията ще може да арестува Кристофър на летището, ако е все още в страната? А как ще познаят кой е? Как ще разберат къде да го търсят? Саймън се затрудни с отговорите просто защото не ги знаеше. Внезапно се сети, че още докато бяха у тях, трябваше да попита Роуз дали не знае номера на паспорта на съпруга си, което определено би подпомогнало вътрешното министерство. Но сега вече беше твърде късно, тя сигурно не го знаеше наизуст.

Представи си неделните вестници, покрити със заглавия за Роуз и Кристофър. Тя сигурно също си бе помислила за това. За някои хора това би било приятно развлечение след новините за жертвите от бедствието в Турция. Чудеше се как ли пресата се докопва до подобна информация. Джеръми Олфърд вече бе споменал нещо по адрес на пресата. Саймън подозираше, че ги очаква неприятност.

Когато пристигнаха в къщата на Олфърд в Барнсбъри, на стълбите ги чакаше самият той. Поздравиха се чисто формално, Олфърд ги побутна навътре, където Франсис Морис, облечен за тениса целият в бяло, ги чакаше, пиейки чаша бира. „Здравейте, здравейте“ каза той с насърчително звучен, добре култивиран глас. Саймън отбеляза за себе си, че наистина се почувства насърчен като всяка виновна страна, която има добра защита, макар и да знаеше със сигурност, че Франсис Морис има повече глас, отколкото ум. „Е, какво — рече Франсис, като се усмихваше мило и приятно, сякаш бяха на

някакво забавление, — този път май се получи малка драма, мисис Василиу?“

Дори Роуз плахо се усмихна в отговор.

— Не се безпокойте, мисис Василиу. Тъкмо за това говорихме с Джеръми и мислим, че няма от какво да се страхуваме, няма нищо страшно. Дори да е успял вече да прехвърли децата зад граница, ние отново ще ги върнем. А колкото до делото за родителските права, той проигра всичките си шансове, нали така, Джеръми?

— Да, да, точно така — каза Джеръми Олфърд. — А сега виж какво, Роуз, ето един екземпляр от твоето писмено показание, би ли го прегледала, а след това, много съжалявам, но ще трябва да отидем отсреща при един мой приятел, който да изпълни ролята на свидетел при клетвата.

Всичко се вършеше като на пожар. Роуз извади телеграмата, прочете показанието, отведе я надолу по улицата при един приятел адвокат, който лежеше болен от грип, закле се, доведе я обратно.

— А сега — рече Джеръми Олфърд, — сега може да отидем при съдията.

— Ама как, всички ли? — попита Роуз.

До момента тя вече бе толкова обърквана, че нямаше никаква представа какво става.

— Да, всички — каза Джеръми Олфърд:

И така, те се качиха в колата на Саймън и потеглиха обратно към хълма на Хайгейт.

Къщата на съдията Уорд имаше много приятна външност. Дали от вида на самата къща, или заради усещането, че влизат в досег с авторитетен човек, но изопнатите им нерви се поотпуснаха, сърдечността на Франсис, която толкова ги ободри в началото, сега започна да им се струва насилена, и Саймън се запита защо този глупак не бе отскочил до дома си за две минути, да съблече белия си екип за тенис, в края на краищата, не изглеждаше чак толкова подходящ за момента. Джеръми Олфърд се чувстваше виновен, че е оставил жена си в напреднала бременност да готви обяда, след като й бе обещал един приятен уикенд, и чувството за вина го изнервяше. Колкото до Роуз, изглежда, че тя просто не разбираше какво става. Стискаше телеграмата, веществено доказателство номер 1, като че ли беше смъртна присъда. Така че успокояващото въздействие на къщата

на Уорд беше добре дошло за всички. Беше хубава, самостоятелна къща, скромна на вид, излъчваща домашен уют; пред нея имаше лехи с цветя, по прозорците — още цветя в сандъчета, а над входната врата имаше едно особено симпатично кръгло прозорче: Саймън тъкмо се бе загледал в него, когато лейди Уорд отвори вратата и той трябваше рязко да свали погледа си. Лейди Уорд също излъчваше домашен уют: тя задъхано сподели своята загриженост от случая и това също прозвуча успокоително. Беше дребна жена с огромен бюст, носеше зелена рокля и домашна престилка.

— Влезте, влезте, моля ви, извинете ме за престилката — тя разсеяно се усмихна и още по-широко отвори вратата. — Тъкмо разчиствах малко кухнята, толкова е приятно да се разполагаш сам из къщата, макар и само за един ден, наистина ми достави голямо удоволствие. Хъмфри е тук къщи и ви очаква.

— Извинете, че ви безпокоим — започна да се оправдава Роуз, докато тя ги водеше към дневната.

— Няма защо, няма защо — повтаряше лейди Уорд, — нали затова сме тук — след което бързо изчезна в кухнята, неспособна да издържи повече на съблазънта да се захване отново със своите тенджери и тигани.

Хъмфри Уорд изглеждаше по-спокоен и благ от жена си, може би просто защото бе по-малко смахнат. Той се здрависа с тях, покани ги да седнат и с любезна загриженост пое свитъка с документите, после им предложи по чаша шери:

— Пийнете — каза той, — ще ви ободри, докато аз преглеждам документите.

— Много мило от ваша страна — рече Джеръми Олфърд, който бе влязъл в ролята на говорител. Франсис Морис претърпя странен нервен срыв — на Саймън му стана съвсем ясно, че неговият професионален статус е много съмнителен, което бе потвърдено и от един тънък, изпитателен и съчувствен поглед на самия съдия. Мистър Уорд обаче, твърде деликатен човек, за да задава въпроси, така че само им наля по чаша шери — всички чашки бяха красиви, но различни, явно останки от най-различни сервиси, и този факт бе в съзвучие с цялата обстановка в стаята. Беше много приятна стая, не особено изискана, луксозна и елегантна, но удобна и видимо обитавана. На полиците покрай стените бяха наредени книги, тук-там зеленееха

стайни растения — някои подпрени и привързани към странни тънки пръчици, като инвалиди, твърде обичани, за да бъдат изхвърлени, а други растяха буйно и весело. Канапето и креслата бяха широки, старомодни и дълбоки, покрити с парчета щампована басма на цветя. В едно от креслата седеше Хъмфри Уорд, леко посивялата му глава беше наведена над писмените показания на Роуз. Той изглеждаше удивително млад за поста си, но кой знае, може би това, че беше облечен в дрехите, с които работеше в градината, също като Саймън, го правеше да изглежда по-млад от обикновено. Панталоните с цвят каки, наследство от войната, калните ботуши, цветната риза, всичко това внушаваше доверие: докато го гледаше и отпиваше от шерито, Саймън неволно си припомни някои неща, които знаеше за него, разни клюки, които бе чувал, адвокатски истории. Членуваше в различни комитети, числеше се към организации, свързани с реформата в наказателния кодекс, бе основал общежитие за бивши затворници. Добър човек, съвестен. Имаше две дъщери — едната работеше в начално училище, Саймън имаше познат, който от своя страна я познаваше, по-точно — беше женен за нея, а другата му дъщеря се подвизаваше в някаква организация по расовите въпроси. Уорд трябваше да има внуци на възрастта на децата на Роуз, чиято кратка история четеше сега.

Когато прочете всички необходими документи, съдията Уорд без възражение подписа разпореждането за задържане. И толкова. Облегнаха се на столовете си, не им се искаше да мислят какво да правят по-нататък, защото беше очевидно, че щом като не знаят къде се намира Кристофър, невъзможно е да му се връчи и да се изпълни това съдебно разпореждане. Франсис Морис поиска разрешение да съобщи на пресата за издадения документ: съдията меко се усмихна и каза, че от разрешение няма нужда, тъй като по принцип гледането на дела по молба за такова разпореждане е открито. О, да, разбира се, отвърна Франсис Морис, раздразнен от собствения си пропуск. Ами, тогава защо седя, рече Джеръми Олфърд, по-добре веднага да позвъня на вечерните вестници и да видя дали ще мога да хвана последното издание.

— Не, не правете това — внезапно са обади Роуз. Дотогава бе седяла съвсем тихо, взряна в малките пращинки, които се въртяха из

слънчевия въздух. — Недейте, не бих могла да понеса всичко отново да се раздуха от вестниците.

— Успокойте се, мисис Василиу — внимателно се обърна към нея съдията. — По-добре сега да направите всичко, каквото можете, отколкото по-късно да съжбялявате. Съгласен съм, че не е приятно, но все пак е по-малкото зло.

— Но ние нямаме доказателство — продължи Роуз, — че той въобще е имал намерение да направи това нещо. Навярно просто ме заплашва. Може би отдавна седи в къщата на баща ми.

— А, това е любопитен обрат — рече съдията. — Сети ли се някой да позвъни на родителите ви и да попита дали Кристофър и децата са там?

Оказа се, че никой не се е сетил. И така, Джеръми Олфърд набра номера на къщата в Норфък и попита един от слугите дали мистър Василиу и децата са пристигнали. Още не, му отговориха, но ги очакват.

— Е, това не променя нещата. Нищо по-умно засега не може да се измисли — каза съдията, като тихо въздъхна и погледна часовника си. Вече минава един и той несъмнено мислеше за обяда си.

— Не бива да ви се натрапваме повече — каза Джеръми Олфърд. — Аз трябва да позвъня в Асоциацията по печата и в Министерството на вътрешните работи.

— Използвайте моя телефон — предложи съдията, но не особено настойчиво, след като всички станаха и почнаха да се сбогуват. Докато стискаше ръката му, Роуз внезапно избухна в плач и остана така — да държи ръката му и да плаче. — Хайде, няма нищо — каза съдията, като нежно я потупваше по рамото, — не се тревожете, всичко ще бъде наред, имайте търпение, а сега вървете, хапнете нещо и забравете всичко за един-два часа, нещата са в добри ръце и друго не можете да направите.

— Може би тя би искала един сандвич? — обади се лейди Уорд, която незабелязано се бе появила в дъното на стаята, очевидно за да напомни на съпруга си, че е време за обяд.

— Не, не, в никакъв случай — успя да каже през сълзи Роуз и Саймън я изведе. Като хвърли последен поглед назад, той видя обезпокоените, загрижени лица на семейство Уорд. Застанали до прозореца, за да ги изпратят, преди да отидат в кухнята и да изядат

сред полупочистените сребърни съдове сервирания върху кухненската маса обяд.

В колата обсъдиха какво да правят по-нататък. Джеръми Олфърд се разкъсваше между изкушението да спре при първата ксерокс — машина, да извади копие от разпореждането, да издири Кристофър и да му го връчи лично (вероятно сега той се готвеше да се качи на самолета за Кипър на летище Хийтроу) и желанието бързо да се върне вкъщи, да успокои жена си и да обядват заедно. Франсис Морис искаше да се върне в своя тенис клуб, неговата роля беше приключена. Той така недвусмислено го заяви, че Саймън най-безсърдечно го остави — след като демонстративно му благодари, на една спирка за таксите. После закара Джеръми Олфърд вкъщи.

Мисис Олфърд се почувства задължена да предложи на Роуз и Саймън нещо за хапване и бе крайно облекчена, когато те отказаха. Не ѝ беше до гости.

— Вие поехте цялата тежест — каза Саймън на Джеръми. — И без нас можеше да мине.

— О, не говорете така — отвърна Джеръми. — Вие помогнахте много. Не знам какво бих направил без вас.

И той направи към Саймън една гримаса, която означаваше: Роуз е просто невъзможна. Саймън му отговори също с гримаса, потвърждавайки: да, така е. Роуз улови тези погледи и покорно даде да разберат, че е съгласна и с двамата.

— Е, аз ще я закарам у тях — каза Саймън.

И така, потеглиха, като преди това той обеща да се обади, ако нещо при тях се промени, и да чака, от своя страна, Олфърд също да му се обади. Когато се върнаха в къщата на Роуз на Мидъл роуд, вече минаваше два. Цялата процедура им бе отнела близо три часа. Време — почти достатъчно, за да долети човек до Близкия изток, да речем.

Щом пристигнаха, седнаха и продължиха да чакат. Саймън беше гладен, но чувстваше, че би било нелюбезно да я занимава с това точно сега, още повече, след като Роуз каза, че никак не ѝ се яде.

— Ще ми се да пийна нещо — рече той след малко, — намира ли ти се някакъв алкохол?

Не вярваше, че ако пийне малко алкохол, тя би го изтълкувала като признак за безсърдечие, по-скоро би било доказателство за страдание.

— Нито капка — мрачно отвърна Роуз.

Като си мислеше отчаяно за пиене, Саймън неочаквано си спомни посещението у Кристофър предишната нощ. И за първи път му мина през ум, че цялата тази история може би е по негова собствена вина или поне — колкото негова, толкова и на мистър Калвакорези. Не втълпи ли той на Кристофър идеята за пълната безнадеждност на делото му? И не осъждаше ли телеграмата тъкмо тази безнадеждност?

В края на краищата той трябваше да стане и да си направи нещо за хапване. Роуз го последва в кухнята и взе да го наблюдава равнодушно, докато си пържи две яйца. Изведнъж каза:

— Не биваше да позволявам да го търси полиция. Какво ще направят, ако го хванат на летището?

— Не зная — отвърна Саймън и в този момент телефонът иззвъня. Беше Джеръми Олфърд, полицията се интересува дали Роуз знае номера на паспорта на съпруга си. Саймън я попита, но тя мълчаливо поклати глава. Стори му се, че дори и да го знаеше, не би го казала. Щом Олфърд затвори, Роуз се върна на мисълта си. Повтори, че не е трябвало да го търсят с полиция.

— Глупости — отговори Саймън. Той знаеше, че ще я обхване такова настроение. — Глупости! Това решение няма нищо общо с теб, то просто е последица от собствените му незаконни действия. Той не може да изведе тези деца извън страната без позволение от съда. Няма това право.

— Да — рече Роуз. — Но чия е вината? Ако не се бях развела с него, той щеше да има правото да ги води, където поиска. Излиза, че вината е моя, не е ли така?

— Не, не е. Ти направи това, което трябваше да направиш.

Той внимателно обърна яйцата и ги изпържи и от другата страна.

— Да, изглежда, че е така. Но понякога чувствам, че трябваше да продължа да живея с него... — Тя замълча, а после колебливо продължи. — Ти например, ти никога не се предаваш, нали? Много мисля за това.

За първи път му казваше подобно нещо. Той не се престори, че не разбира какво има предвид.

— При мен не е чак толкова страшно.

— Не е чак толкова страшно, защото ти си по-добър човек от мен.

— Та ти не знаеш нищо за мен.

— Знам, разбира се. И ще ти кажа от какво съдя, че си толкова добър. От това, че никога нищо не жертваш.

Под нищо тя разбираше никого. Беше дискретна.

— Никога не съм имал толкова много, че да го жертвам — каза Саймън, сядайки до масата да изяде яйцата.

— Точно това имам предвид — рече остро тя и тъжно се усмихна.

Саймън също се усмихна.

— И толкова по-зле — заключи той.

— Не. Съвсем не — хубаво е човек да бъде като теб. Трябва да има хора като теб...

— Казвал съм ти и преди. Правя го само от чувство за отговорност.

— Ами това не е лошо.

— Не и за мен — каза той.

— Ах, да — отсече Роуз ликуващо. — Но тогава ти не си такъв, за какъвто се мислиш.

Щом Саймън завърши обяда си, тя поде отново.

— Миналия ден в „Таймс“ беше публикувано едно писмо. Твърдеше се, че благотворителността е в името на даващия, призвана е да спаси неговата душа, а не на този, който получава. Не можех да разбера дали авторът говори сериозно, или се шегува. Но този възглед е широко разпространен. Прочетох го няколко пъти и пак не можех да разбера. Интересно, нали? Мислиш ли, че човек може да спаси душата си, като се откаже от децата си?... Но дали престъплението да се откъсне от тях няма да бъде по-голямо от благородството, че ги е дал?

— Не мога винаги да следя мисълта ти.

Тя се засмя:

— И аз не мога винаги да следя собствената си мисъл. Ако можеше да видиш какво става в момента, тук, вътре в главата ми!

Тогава телефонът пак иззвъня. И двамата се сепнаха. Роуз стана да вдигне слушалката, докато слушаше, протегна ръка към Саймън, той също стана и се приближи до нея да чуе разговора: първо нещо изписука, а после чу детски глас, гласът на Константин, който явно се обаждаше от улична кабина.

— Здравей, мамо — каза той.

— Здравей, скъпи. Как си? — тя говореше равно, изключително спокойно, като че ли на дете, намиращо се на ръба на някоя канара или в клоните на високо дърво.

— Добре съм, мамо. Просто исках да ти се обадя, да видя как си.

— И аз съм добре, миличък. Току-що обядвах... — тя се поколеба, после заговори отново. — Къде сте вие? Хубаво ли прекарвате?

— Чудесно, тъкмо ходихме в Граймс грейвс, още не сме стигнали у дядови — каза Константин с треперещ от преданост глас, а след това добави и някои подробности за доказателство: — Слязохме долу в ония огромни дупки да видим кариерите за кремък, те са свързани помежду си с едни съвсем тесни коридори, на Мария не й харесаха стълбите и се разплака, татко запали фенерче, после се изкачихме горе и обядвахме тук, в това ресторантче. И аз реших да ти се обадя, за да... — гласът му пресекна за миг — реших да ти се обадя, за да видя как си и да ти кажа, че скоро ще бъдем у дядови. Добре ли си, мамо?

— Разбира се, че съм добре, хубаво направи, че се обади... — пръстите й така стискаха ръката на Саймън, че оставяха следи. Тя заговори отново, предпазливо: — Не разбрах къде си сега? В телефонна кабина ли?

— Не, мамо, аз съм в ресторанта, другите тръгнаха към колата, аз се върнах за малко, казах, че отивам до тоалета, но исках да ти се обадя. Заведението е точно зад Литълуел, „Джимс Дайнър“, ядохме бекон с яйца и фасул с наденички. А сега трябва да тръгвам. Утре ще се видим, мамо.

— Да, да, добре, миличък. Бъди добро момче, грижи се за малките.

— Довиждане, мами — и той затвори.

Саймън и Роуз се спогледаха.

— Господи! — изрече тя.

— Правил ли е това и друг път? — попита Саймън настойчиво.

— Не, като че ли не. Веднъж или два пъти се е обаждал от дядо си, за да ме чуе. Но по този начин — никога.

— Едва ли Кристофър го е подтикнал да го стори, как мислиш?

— Не може да бъде! О, господи, гласът му звучеше така... така, сякаш искаше да ми вдъхне увереност. Колко удивително е това дете! Прекрасно момче! Бързо, да се обадим в „Джимс Дайнър“ и да видим дали наистина са били там. Какво дете, каза ми дори името на заведението. Мислиш ли, че Кристофър му е намекнал нещо?... Сигурно нищо не е намекнал, а той просто го е доловил по някакъв начин, толкова чувствително е това момче, как можахме да го обречем на такъв живот...

Междувременно Саймън откри номера. Позвъниха в ресторанчето: отговори им мъжки глас, че само преди минута са излезли един мъж с три деца и са заминали с някакъв ягуар.

— Те са били — каза Роуз. — Наистина са били там. Какъв проклет лъжец е тоя негодник! — Тя говореше с обич и облекчение.

— По-добре веднага да позвъним на Джеръми Олфърд, за да се обади във вътрешното министерство — каза Саймън. Опитаха се да се свържат, ала номерът беше постоянно зает.

— Може да си е изключил телефона, навярно му е дошло до гуша от нас — рече Роуз и двамата се засмяха.

— Сигурна ли си, че наистина беше Константин? — попита Саймън.

— Разбира се, че беше той. Не го ли чу?

— И смяташ, че не го е накарал баща му?

— В никакъв случай. Както и да е, вече се уверихме, че е бил той, човекът от заведението го потвърди. Не, Константин е твърде чувствително момче, за да бъде подтикнат към нещо току-така... Звънни пак на Джеръми. Може би има още време да се спре информацията за вестниците.

Позвъниха и този път го откриха. Саймън му съобщи новината: Джеръми Олфърд го изслуша мълчаливо.

— Е? — попита Саймън, след като мълчанието се проточи.

— Какво, е? — отвърна Джеръми Олфърд ядосано. — Слушайте, аз се отървах от собствените си деца, изпратих ги на майка ми за почивните дни и двамата с Шърли се канехме да прекараме спокойно

уикенда, и да подремнем в шезлонгите си. А вместо това се оказва, че трябва да тичам насам-натам подир един ненормален!

— Съжалявам — отговори Саймън.

— Тъкмо се канех да изпия едно голямо бренди и да поспя.

— Наистина много съжалявам. Мога ли да направя нещо?

— Не. Нищо. Само укротявайте Роуз. Не ѝ позволявайте да направи някоя глупост. Останалото оставете на мен. — Той въздъхна.
— Няма как. Пак ще трябва да се размърдам.

— Добре — каза Саймън и затвори.

— Какво каза той? — попита Роуз нетърпеливо.

— Беше доволен, разбира се. Каза, че ще се погрижи всичко да се уреди. Ние нищо не можем да направим.

И те пак се спогледаха. Следобедното слънце падаше косо в полусутеренната стая. Една висяща от ниския таван детска играчка, направена от корк и сламки, бавно се заклатушка и се залюля между тях.

— Ще си ги върнеш — каза той — до утре вечер.

— Да, и аз така мисля.

Роуз докосна играчката с ръка и тя се завъртя.

— А можем и сами да отидем там и да ги вземем — рече Саймън. Идеята се роди в ума му внезапно, но след като веднъж се бе появила, му се струваше единственото нещо, което можеше да се направи.

— Наистина ли? Дали бихме могли? — не смееше да повярва Роуз. — Наистина ли можеш да ме заведеш?

— Дори ще ми бъде много приятно — отговори той. — Пък и трябва да се размърдаме най-сетне. Достатъчно дълго седяхме тук днес. Не е лошо да минем към действие...

— Трябва да кажем на някого къде отиваме — рече тя, — за всеки случай.

— Не смея пак да се обаждам на Джеръми — каза Саймън. — Нека да звъннем на Емили. Така или иначе трябва да ѝ се обадим, за да ѝ кажем какво се е случило. А по-късно тя може да позвъни на Джеръми. Когато вече сме тръгнали.

Обадиха се на Емили, разказаха ѝ всичко, което се случи, и я помолиха да звъгне на Джеръми Олфърд след около половин час: след това обаче, малко гузни се опитаха сами да се свържат с Джеръми, но

никой не вдигна. „Както и да е, остави го — рече Саймън, — все едно днес му дойде до гуша.“ И така, те тръгнаха с колата, пресякоха Северен Лондон и излязоха на шосе А10. Саймън съвсем беше забравил да се обади на Джули, Роуз му напомни и го накара да спре до една телефонна кабина, той се обади и изфабрикува една история, половината от която беше истина: за Франсис Морис, полицията и спешния случай, след като разточително и нашироко се извини, че не се е върнал. Тя го прие спокойно и с разбиране, привлечена също като Морис от извънредната важност и спешност на случая. „Когато се върна, всичко ще ти разкажа“ — обеща накрая Саймън и те отново потеглиха.

Пътуването въпреки всичко им направи удоволствие. Всъщност това беше екскурзията, която някога си бяха обещали. Приятно им беше, че са в движение, след като толкова дълго бяха седели натясно, оставени на милостта на телефона. На няколко пъти Саймън се питаше дали пък не бяха постъпили безразсъдно, подтикнати от глупав импулс, но все едно, в Лондон повече не можеха да направят нищо полезно. Той и не мислеше какво ще стане, когато пристигнат, в случай че децата бъдат там: не се виждаше като участник в операция за похищение и се надяваше да не се стига до такова нещо. Освен това не му беше напълно ясно законното положение, но то едва ли беше ясно само по себе си. Действията на Кристофър едва ли имаха precedent. По-скоро той бе създал precedent. Ето какво се получаваше, когато особняци се впускаха в сложни съдебни спорове. Законът, съобразно своите текстове, щеше само да разнищи с досада налудничавите постъпки на един нервно болен човек и толкова. Той си помисли и за други подобни случаи, за други побъркани хора, които с безумна страст се вкопчваха в дела, без да имат и най-малка надежда да ги спечелят: оспорвани завещания, пререкания за земя между скарани съседи, гневни съпруги, съдещи бившите си съпрузи със задочна присъда за дялове от къщите, дадени на новите им любовници. Такива дела никога не се завеждаха от корисни подбуди, макар, в крайна сметка, понякога да изглеждаше така: те поглъщаха много пари, понякога и последното пени на участниците в тях, поглъщаха ги и те потъваха в калта на страстната омраза без надежда за благополучен край. В момента се гледаше едно подобно дело в неговата област: два синдикални съюза, които преди години се бяха обединили в един, сега

се бореха да се разделят — с явна вреда и за двата. Съдията по делото бе заявил, че и двете страни действат по детински и така си беше, но те не мислеха за това: мразеха се толкова силно, че не ги беше грижа дали няма да загинат, стига само да дадат простор на чувствата си. Единственото различие в случая с Кристофър бе, че той, изглежда, осъзнаваше какво прави, и много добре разбираше основанията за собственото си поведение, така бе действал от самото начало, от момента, в който бе решил да пледира против развода. И точно това го правеше опасен. Той си знаеше, че не е прав. Така че бе съвсем логично да напусне страната с децата си. Докато чакаха на един светофар, Саймън крадешком погледна в справочника на автомобилната асоциация. Нямаше друго пристанище, откъдето би могъл да замине, освен Ярмът и Харуич, а когато Константин позвъни, те са били далеч и от двете. Не много преди случая Калвакорези един баща беше отвлякъл децата си, натоварил ги на една гребна лодка и излязъл с тях в открито море, останал там, люлеейки се върху вълните, докато полицията не го открила. Прекарал няколко часа с тях, за да ги загуби после завинаги. Да, хората бяха луди, най-малкото — невероятно чудати, достатъчно бе да отвориш който и да е вестник, за да се убедиш в това. За миг си представи как Кристофър крие децата си из горите, спотайва ги на дъното на кремъчните кариери, и той натисна педала. Норфък бе голямо графство, много по-голямо, отколкото предполагаше, а имението на семейство Брайънстън беше чак в другия му край. Пък и движението беше натоварено. Едва ли щяха да стигнат преди свечеряване.

Роуз не криеше, че пътуването ѝ доставя истинско удоволствие. Тя пътуваше толкова малко, от месеци не бе излизала с кола. Сега вече беше уверена, че ще намери децата си здрави и читави: трябваше да има повече вяра на Константин, да бъде сигурна, че той няма да позволи да го отвлекат, беше твърде разсъдливо дете и много държеше на нея. Страшно се гордееше с него. Знаеше точно защо ѝ бе позвънил, доловил нещо застрашително, някаква заплаха — може би дори изречена от Кристофър, — той се бе обадил, за да я успокои, че всичко върви според първоначалните намерения, че ще се приберат благополучно вкъщи, както ѝ бяха обещали, че той самият ще се погрижи за това. И така, Роуз се облегна назад и се загледа в околните поля. Познаваше много добре този път, макар че от години не бе

минавала по него. Тъкмо се мъчеше да си спомни колко време бе минало, когато Саймън се обади.

— Сигурно отдавна не си идвала насам?

— Точно за това мислех. Не мога да си спомня колко отдавна. Откак се оженихме, съм идвала веднъж или два пъти.

— Кога за последен път си виждала баща си? — попита той и двамата се засмяха на този класически въпрос.

— Дори не мога да си спомня... Колко е странно, че сега ще го видя пак. Е, може би се полага, все пак. Сигурно и майка ми е там. Не се задържа много в Англия, но когато времето е хубаво, няма нищо против да поседи вкъщи... Да, май че отдавна беше време да ги навестя.

— Тази събота и неделя се канех да отида да видя майка си — вметна Саймън, — но така и не стана. Често си мисля... иска ми се някой ден да те заведа да се запознаете. Не знам защо.

— Мислиш ли, че майка ти ще ме хареса?

— Тя не харесва почти никого. Мисля си по-скоро, че ти ще я харесаш. Много интересна жена. Хубаво би било да се намери някой, който да я хареса.

— Ще ми бъде приятно да отидем — отговори Роуз.

В продължение на няколко километра те мълчаха. Роуз пак започна да си мисли за писмените показания на Кристофър. „Списъкът“ на нейните престъпления дълбоко я бе разстроил. Макар и да знаеше, че колкото и да изглеждаха сериозни от формална гледна точка, съвсем не бяха такива; впрочем същото беше и с развода. Единствената ѝ същинска вина се състоеше в това, че не беше в състояние да позволи на Кристофър да бъде такъв, какъвто е. А що се отнася до опита ѝ за самоубийство — събитие, на което съдиите несъмнено щяха да обърнат внимание, както бе обърнал и Джеръми Олфърд, — в действителност това беше нещо незначително. Наистина пред очите на децата бе погълнала цяло шишенце с аспирин, но това беше реакция на безкрайните унижителни оскърбления от страна на Кристофър — тя много добре си спомняше поредицата ужасни сцени, които я бяха накарали да го стори. Не мога да понеса това, трябва да замина, каза си тогава. Но не мога и да замина заради децата — Мария беше още кърмаче. Тогава по-добре да умра, помисли си тя и погълна хапчетата. Не, по-добре да не умирам, осъзна в следващия миг, изтича

в банята, пъхна пръсти в гърлото си и повърна доста бял прах, после се обади в болницата и помоли да ѝ промият стомаха за всеки случай. След пет минути дойде линейката, след един час промивката бе направена, още си спомняше ония ужасни гумени тръби, а след два часа си бе отново вкъщи и приготвяше вечерята. Едва ли такова поведение можеше да се нарече безотговорно: всъщност беше напълно логично... Също толкова незначителни бяха и проявите ѝ на сексуална неблагонадеждност. Не проумяваше как Кристофър е могъл да спомене и за тях. Защото той много добре знаеше например че тя и Ник от години не са били заедно дори и за час, така че цитирането на името му разкриваше по-скоро отношението на Кристофър към него, отколкото нейното. А колкото до Антон, тук тя, формално погледнато, наистина беше виновна, защото в действителност бе спала с Антон, но само в резултат на едно безкрайно неловко недоразумение, което обаче изглеждаше нагласено в нейна полза, и тя не вярваше, че ще може да го обясни изобщо някому. А как Кристофър бе узнал за всичко това, си оставаше пълна загадка. Антон беше студент, но застаряващ вече студент — беглец, който предишната година бе пристигнал от Прага след някаква политическа неразбория и говореше много лошо английски. Един неин стар познат ѝ го бе предал с молба да му намери подслон, защото знаел, че преди се занимавала с осигуряване на квартири (?). От прекалена любезност тя не обясни, че преди много години се е отказала от подобна дейност, и обеща да направи каквото може — така късно една вечер Антон се появи на прага на нейната къща, противно мръсен и доста пиян, в стара войнишка униформа. Тя така и не разбра защо носеше тази униформа. Покани го вътре, нахрани го и му каза, че може да прекара нощта у тях: после говориха до късно през нощта, някаква объркана смесица от езици, за причините за неговото бягство и докато говореха, тя изведнъж осъзна, че не разбира нищо от това, което той казва, и че езиковата бариера никога няма да им позволи да се разберат. Но го съжаляваше — беше дребен, с въсъчно бяло лице, избледняло още повече от умората, косата му току-що бе набола — това като че ли го разяряваше най-много: Роуз някак успя да разбере, че е дълбоко унижен заради остриганата си глава и не би се осмелил да се покаже по знаменитите декадентски улици на Лондон, докато косата му не порасне поне малко — беше добродушен веселяк, по своя чудат, безсловесен начин. От

време на време се заливаше с гръмогласен смях и пускаше по някоя шега за оправдание, на чешки или немски. Роуз също се смееше, доволна, че той е в добро настроение, ала същевременно се чувстваше страшно уморена и знаеше, че на другата сутрин ще трябва да става рано, за да изпрати децата на училище, затова копнееше да си легне. Някъде към три часа посред нощ не можа да издържи повече, стана и категорично заяви: „Аз наистина трябва да си лягам“. Вече му бе обяснила къде ще спи — приготвила бе едно от детските легла, а две от децата бе сложила в едно легло — мислеше, че той е разбрал намека ѝ. Пожела му лека нощ, качи се горе и си легна. Тъкмо се канеше да загаси, когато Антон отвори вратата и влезе. Тя седна в леглото с намерение да го попита какво търси тук, но онемя, когато той най-невъзмутимо започна да се съблича. Роуз не каза нищо, лежеше и гледаше с полуотворена от изумление уста. Не каза нищо и когато Антон се вмъкна в леглото ѝ, угаси светлината и я сграбчи. В объркването си, докато той напредваше бързо, тя успя само да си помисли: „Господи, той може би ми е предлагал компанията си за цялата нощ, и аз, без да разбера какво ми говори, съм се съгласила“, но беше прекалено любезна, за да се съпротивява сега, не искаше да го обижда, пък и в края на краищата не изглеждаше чак толкова важно. Всъщност трябваше да си признае, че ѝ се струваше доста привлекателен по един непристоен, сексуален начин: кожата му беше мръсна и хлъзгава, миришеше на железопътни вагони, и се любеше едновременно въодушевено, изтощено и шумно, като през цялото време сумтеше и мърмореше под нос някакви стихове на чужди езици, сграбчваше я грубо и се изсмиваше най-неочаквано в шията ѝ. Беше смущаващо, но някак неудържимо: тъй както и преди, долу, тя не разбираше нито дума от шегите му, и въпреки това не можеше да не се смее, заедно с него, на него и на цялата тази нелепа случка. Остриганата му глава беше кръгла като куршум, а тялото му — късо и стегнато — също като нейното, но по-набито. Той бе човек от Средна Европа, човек на зелето, бедняшките униформи и бедняшката политика и горчиво ненавиждаше всичко това. Не спираше мрачните си шегички на тази тема. От време на време отчаяно се хващаше за затворническата си прическа и после се стоварваше върху нея в желанието си да покаже, че (ако ѝ се даде малък шанс) косата му непременно ще порасне. Мърмореше за Троцки и за Мик Джагър. И

всичко това продължи много, много дълго. Роуз бе удивена. Не беше виждала такова нещо преди. Бе така внезапно и толкова глупаво, че още не можеше да проумее как изобщо стана. Още повече че в никакъв случай не беше от нещата, които обикновено ѝ се случваха.

По-късно, след като той заспа, Роуз се досети, че може би е разбрал категоричния ѝ тон, че иска да си ляга, като израз на желание. Да, гласът ѝ наистина беше неестествен, защото се притесняваше, че пренебрегва задължението си на домакиня да поддържа разговора, когато виждаше ясно, че на него му се иска да си говорят цяла нощ. На следващия ден тя откри, че това подозрение отговаря на истината — в неговия английски думата „лягам си“, беше активен глагол, равнозначен с „лягам си със...“ и той наистина си бе помислил, че тя иска да каже: „А сега, искам да си легна с теб“. И възпитано се бе подчинил. Това не би я разтревожило много, само че Антон, след като получи такова гостоприемство, съвсем и не мислеше да си тръгва, а тя не знаеше как да му обясни, че е сбъркал, без да го оскърби. На следващия ден се опита да си представи какво би станало, ако се нанесе в дома ѝ за постоянно и тя не успее да му обясни, че не може; слава богу, размина се — в края на краищата намери начин да му каже, че е по-добре да си намери друга квартира, изтъквайки като причина децата. Но и по-нататък Антон идваше често у тях и се въртеше около нея, в очакване на нова покана. Тя обаче внимаваше да не спомене думата „лягам си“ отново. Всичко това ѝ напомни директорката в нейното девическо училище, която съветваше момичетата в никакъв случай да не канят мъже в стая, където има простряно дамско бельо и чорапи. Тогава те ѝ се смееха, но колко права е била предпазливата стара мома. Сигурно децата бяха казали на Кристофър за Антон. Как би могъл да обясни човек такова нелепо положение? Чудеше се дали да не опита да го обясни сега на Саймън, но после реши, че не би могла да го разкаже правдоподобно: както и да го разказваше, би прозвучало като извинение, а тя въобще не желаше да се извинява. Пък и от месеци не си бе спомняла за Антон, докато не видя името му в показанията, изобщо не ѝ бе минавало през ум, че Кристофър може да го използва. В известен смисъл за всичко беше виновен Кристофър: тя не би посмяла да бъде толкова гостоприемна, почти без съпротива, ако всяка вечер не гълтеше хапчета, от страх, че Кристофър може да се върне и да я изнасили. Няколко пъти я бе заплашил, че ще го направи и

веднъж, една седмица след развода, изпълни заканата си: е, може би не беше точно изнасилване, защото тя не се бори особено упорито, страхуваше се, че децата ще се събудят и ще се разстроят! И заради това го ненавиждаше най-много. Но усещаше, че си го бе заслужила. Стори ѝ се подходящо наказание, както ѝ крещеше и самият Кристофър. Втори път той не посмя да го направи.

Като девойка, подобно на повечето момичета, тя си представяше как я изнасилват. Колко неприятни се оказаха тези фантазии в действителност.

Спомни си съдията Уорд и разтревожения му поглед. Той беше добър човек и сигурно нямаше да обърне особено внимание на това, че е спала с Антон и е нагълтала няколко хапчета. Струваше ѝ се, че би я разбрал изцяло.

Внезапно почна да се смее.

— Какво смешно има? — попита Саймън.

— Като си мислех за съдиите — каза тя, — си спомних една песничка, на която децата подскачат. Ето, чуй я. — И с треперещ, дразнещ, напомнящ носово детско хленчене глас, тя запя:

*Дрън-дрън, повикай съдията,
мама си има ново бебе,
не е момче, нито момиче,
ами е просто ново бебе.
Хубавичко го повий
и по ескалатора надолу го пусни,
първи етаж пропусни,
втори етаж пропусни,
трети етаж — ритни го през вратата,
новото бебе на мама.*

И двамата се засмяха. Той без малко не я хвана за ръката. Продължиха да карат към Бранстън Удс, към Кристофър и децата, към дома, който Роуз бе напуснала завинаги. Тя започна да разпознава някои по-забележителни обекти от околността: градчета и села, където бяха спирали да хапнат при предишни пътувания, пейзажи, борови горички, катедралата в Норич Гейбълс с фламандската архитектура. По

пътищата видяха много умрели животни: полски мишки, таралежи, полевки, една невестулка. Саймън отбеляза това. „Да, но има толкова много умрели, защото има и много живи — отговори Роуз. — Не може да се каже, че ги избиват; ако ги няма по пътищата, няма ги и в храсталаците.“ Тя неочаквано си спомни как веднъж, преди десет години, скоро след сватбата, двамата с Кристофър тайно бяха тръгнали към бащиния ѝ дом. Тогава не се осмелиха да приближат къщата. Тя не беше сигурна дали и сега ще посмее да го стори... Кристофър бе казал нещо по повод мъртвите животинки по пътищата, също както Саймън сега. Двамата се бяха прехвърлили през оградата, също като хлапаци или крадци... А сега той имаше там своя стая, която се пазеше за него, докато всички нейни вещи бяха изчезнали.

Беше доста след четири, когато стигнаха Граймс Грейвс и „Джимс Дайнър“. Тя обясни на Саймън какви бяха тези гробища, не същинско гробище, а ровове, стари кремъчни кариери, които образуваха под земята цяла мрежа. Като дете се бе спускала там с миньорска лампа на главата, но също като Мария се бе уплашила от тъмнината и тесните проходи. Много коли бяха спрели на отклонението от главния път, което водеше към Грейвс: денят беше подходящ за излети и колкото повече се приближаваха към крайбрежието, толкова по-натоварено ставаше движението... Целта им приближаваше и Роуз постепенно започна да става неспокойна: не си представяше съвсем ясно какво трябва да направят, щом пристигнат; скоро се включиха в главния път, оставаха им само петнайсетина километра, тогава ѝ се поиска това пътуване да не свършва. Минаваха през гора. Подредените, вечнозелени плантации бяха свършили и пътят навлезе в гъста широколистна гора, цялата обрасла с шубраци. Тя изведнъж каза:

— Жалко, че не можем да спрем за малко и да излезем да се поразходим. Тук е толкова хубаво.

Саймън намали. Той също не очакваше с голямо нетърпение развързката на днешните събития. Затова каза:

— Защо не? Бихме могли, ако искаш.

— Ще има ли някакво значение? — попита тя. — Половин час по-рано или по-късно, не е ли все едно? Ти имаш ли нещо против?

— Напротив, ще ми бъде приятно — отвърна Саймън. В действителност си мислеше, че не е разумно да спират и да губят

време, но нищо не каза.

— Ще ти покажа хубаво място, където да спреш — каза тя след около километър. Спряха досами един портал встрани от пътя и слязоха от колата. На портала пишеше: „Частна гора. Влизането забранено“. Роуз го отвори и влезе. От портала водеше широка зелена пътека, която минаваше между дърветата. Тръгнаха мълчаливо по нея, краката им затънаха във високата сочна трева. Под дърветата растяха къпини и орлова папрат. След няколко минути Роуз свърна между дърветата, изглежда, познаваше мястото. Той я последва. Един заек, стреснат от тяхното приближаване, подскочи и побягна, огромен и летящ между дърветата, един подплашен фазан шумно изпърха с крила нагоре, едва ли не изпод нозете им, като, отлитайки, им хвърли укоризнен поглед. В короните на дърветата шумоляха и чуруликаха малки птички: тя го хвана за лакътя и с другата си ръка му показва нагоре към една птичка с розово коремче, която пълзеше по стъблото на едно дърво. „Това е лешникояд... Знаеш ли, тази гора е моя. Цялата земя на юг от къщата ми принадлежи. Онази елова гора също беше моя... Още преди години бе поставена под мое задочно владение. Сега ще бъде презасадена с иглолистни дървета. Получили са официално разрешение от Комисията по горите, разрешили са им и отстъпка в данъка. Нищо не мога да променя, абсолютно нищо...“.

Той не знаеше какво да каже. Оглеждаше се наоколо, разглеждаше нейната собственост.

— Странно, нали — продължи тя, — как човек не може да се освободи от това, което е негово.

Стояха и слушаха шумоленето на листата. Той си помисли за задния двор и мушкатите от своето детство, за каменната настилка в градината, която днес поправяше, за калното парче земя зад къщата на Роуз в Мидъл Роуд.

— А защо искаш да се избавяш от него?

— Не зная — отвърна тя непринудено. — Може би защото не мога да му се наслаждавам.

— Тази сутрин, когато Емили се обади, копаех в моята градина — каза той. — Не бих могъл да кажа дали ми беше приятно или не.

— И ти си като мен — засмя се Роуз.

— Но имам други подбуди.

— Да, да. Ти си се издигнал, а аз съм пропаднала. Любопитно, нали?

В ума му се въртеше едно изречение: „Ако бях свободен, щях да те помоля да се омъжиш за мен“, но беше безполезно да го изрича. Постояха още минута, заслушани в гората, после тръгнаха обратно. Гъстотата на дърветата, толкова разнообразни и всичките безименни за него, го удивяваше, стъпваха по всевъзможни избуяли малки растения, виолетови като плесен, оранжеви и кафяви. От една купчина гнили листа бе поникнало нещо огромно — високо трийсетина сантиметра, с грамадна глава, обрасла с къдрави ресни. Тя посочи към него и каза: „Наричат го адвокатска перука. Казват, че се ядяло, но едва ли някой би го опитал“. Малко по-нататък, тъкмо преди да излязат на пътеката към портала, Роуз внезапно спря и нададе вик: беше се докоснала до един полюшващ се мъртъв хермелин, увесен с връв от едно дърво. Спряха и го погледнаха: тя трепереше цялата и се мъчеше да изчисти косата си от следите, останали от докосването. Животното се люлееше на лекия ветреца, сухо и вкочанено, отдавна бездиханно, убито на два пъти; първо — уловено в капан, а после — обесено, разкривеното му лице бе изопнато към небето, дългото му и без това тяло се бе удължило още повече от висенето и се поклащаше, увиснало на естественото си бесило. Не се бе разложило, изглеждаше като мумифицирано, изсъхнало на въздуха, архаично, езическо.

— Ох, как ме изплаши! — каза тя с извинителна усмивка, като подпъхваше косата си под фибите.

— Ако бях свободен — каза той, — бих те помолил да се омъжиш за мен.

И двамата бяха вперили поглед в малкия труп, провесен като предупреждение.

— Да — нежно и топло отвърна тя, — разбирам. Хубаво щеше да ни бъде. Няма да скрия, и аз съм си мислила за това.

И без да се погледнат, тръгнаха обратно към колата.

Когато пристигнаха пред портала на имението — огромен портал от ковано желязо с два каменни стълба отстрани, върху всеки от които се мъдреше по един поизтърган вече каменен звяр с подигравателно изражение, — те спряха изумени и разтревожени. Наоколо беше голяма суматоха: паркирани бяха десетки коли, някакъв мъж с нещо като престилка направляваше движението. Първата им мисъл бе, че сигурно тук са пристигнали полицията и журналистите, че бедствието ги бе изпреварило — толкова неочаквано беше това брожение, но след минута-две им стана ясно, че няма такова нещо. На един от каменните стълбове бе залепен жълт афиш с надпис.

БРАЙЪНСТЪН ХОЛ. СЪБОТА. СВЕТА ТРОИЦА. ГРАДИНСКО УВЕСЕЛЕНИЕ.

ОТВОРЕНО ЗА ПОСЕТИТЕЛИ С ЛЮБЕЗНОТО ПОЗВОЛЕНИЕ НА МИСТЪР И МИСИС БРАЙЪНСТЪН. 2:30-7:30 СЛЕДОБЕДЕН ЧАЙ.

— Гледай ти, гледай ти — възкликна Роуз, — колко необикновено!

— Какво, за бога, значи всичко това? — питаше Саймън, като в същото време се мъчеше да избегне погледа на човека с униформата, който му даваше знаци да не спира движението.

— Това е техният ден на открити врати — отговори Роуз. — Не знаех, че е днес. Правят го само веднъж в годината. В помощ на местната акушерска служба. Ами сега, какво ще правим?

— Аз и без това не знаех какво точно трябва да се направи.

— Ами, просто можем да минем през портала... — сама си отговори Роуз.

— Дали децата ще бъдат там?

— Разбира се, как могат да ги лишат от такова забавление?

— И ако те са там — продължи Саймън, — какво ще правим с тях?

— Не зная — рече Роуз. — Бихме могли просто да ги измъкнем незабелязано, ако въобще ги намерим сами. Или ти можеш да поговориш с Кристофър. Кажу му, че властите пътуват насам със съдебното разпореждане, или нещо такова.

— Не аз, ти можеш да поговориш с Кристофър — възрази Саймън. — Той си е твое задължение, не мое.

— Да, но аз не смея — рече Роуз. И двамата безпомощно се засмяха. — С удоволствие бих изпила един хубав чай — продължи тя. — Дали не сме закъснели много? Аз не съм обядвала. Пък и ти, кажи-речи, също.

— Ами, да плащаме тогава тия два шилинга вход, да влезем, пък там ще му мислим, какво ще кажеш? Този човек няма да ме остави да се въртя повече тук, виждам как ме следи изпод вежди.

— Защо не влезеш само ти? Никой няма да те познае, можеш да разузнаеш всичко.

— Няма да вляза самичък — заяви той. — Не смея. Кристофър може да ме застреля.

— Не ставай смешен, дори и да те види, откъде ще знае, че и аз съм тук? Ако го срещнеш, можеш да кажеш, че си дошъл просто да разгледаш.

— Какво, за бога, ще разглеждам тук, и то сам?

— Ами, да речем, направил си го — каза тя, като го погледна и се усмихна необикновено весело, — направил си го от чувство... на симпатия към мен.

— От незадоволена страст към теб, така ли?

— Повече или по-малко.

— Не, няма да го направя. Не влизам без теб! — За пръв път от години той казваше това, което мисли и както го мисли. Усещането беше върховно — сякаш сваляха хомот от главата му.

— Добре тогава — съгласи се Роуз. — Да си призная, аз и не се надявах да приемеш. Ще дойда с теб. Но може би трябва някак да се маскирам. Не знам защо, но винаги съм си мислила, че някой ден ще се върна тук маскирана. Какво мога да направя, за да изглеждам различно?

— Можеш да си сложиш моите очила — каза той, — само че аз не виждам много добре без тях. Или не, тук някъде трябва да има едни слънчеви очила на Джули. — Той претършува шкафчето и извади от там чифт слънчеви очила и копринена кърпа за глава — „Диор“ на оранжеви и кафяви точки.

— Няма да ми подхожда — обади се Роуз. — Не ми отива на дрехите.

— Не е в стила ти да си толкова придирчива — каза ѝ той и Роуз послушно ги сложи и се огледа в огледалото на колата.

— Чудесно — възкликна Саймън, като разглеждаше развеселен този смесен образ между Роуз и Джули. Яркият, златистооранжев цвят на бял фон изглеждаше много странно около свенливото, негримирано лице на Роуз, кърпата трябваше да се носи с подходящо червило, сега чертите ѝ изглеждаха бледи и невзрачни. — Чудесно. И собствената ти майка няма да те познае.

— Точно това е целта — отвърна Роуз. — Можем да си устроим една сцена на разпознаване, но по-късно, в гостната, в библиотеката или в розариума. Хайде, да вървим.

Саймън пое с колата към мъжа в униформа, даде му четирите шилинга и той го насочи към един паркинг вътре, досами портала.

— Чувствам се като глупачка — рече Роуз, излизайки от колата.

— Не можеш да си представиш колко глупаво се чувствам аз — възрази ѝ Саймън и те се упътиха по асфалтираната алея към къщата.

Беше къща от края на осемнадесети век, непретенциозна, както гласеше брошурката, която им дадоха на входа, но на Саймън му се стори твърде претенциозна. Иззидана от чудесни жълто — бежови тухли, фасадата, към която вървяха, имаше четири отвора между пет издължени, изящни и богато украсени пиластри, а зад тях сводести портали се разтваряха към озеленена площ и тераса. Терасата гледаше към буйна градина с изкуствено езерце, наред което бликаше фонтан. Къщата беше изискана, малко поизносена и уютна. Прозорците на горния етаж, спиралните орнаменти на върха на колоните, слепите арки, съвсем обикновеният фонтан, говореха за простота и хармония. Докато вървяха по алеята, Роуз хвана Саймън под ръка и му разказа историята на къщата: била построена, когато фамилията се радвала на изключително благополучие, дължащо се на една женитба с наследник от богато семейство, търгуващо с роби (сега домът се поддържа от друга изгодна женитба, но това е отделен въпрос, добави Роуз) — и била истинско предизвикателство спрямо съседното чудовищно имение Холкъм Хол, чиято сграда всички местни хора дълбоко ненавиждали заради жълто-белите тухли (ту привлекателни и излъчващи топлина, ту груби и неестествени), заради грандоманския ѝ вид — мраморен класицизъм и тантуреста антична четвъртитост. Това грубо отношение към семейство Коук било наистина малко неблагодарно, рече Роуз, защото именно те отводнили тази земя, но така или иначе, семейство Бел (прародителите на Роуз), решили

твърдо, че тяхната къща ще бъде точно обратното на Холкъм Хол — елегантна, уютна, обкръжена от дървета, английска, очарователна. А никой не би нарекъл Холкъм очарователна къща, някой ден трябва да отидем да ти я покажа, но тази — тази наистина е чаровна, нали, виж, дори фонтанът работи, не е пускан от години... Тя не можеше да възпре звънливата, радостна нотка в гласа си и не пускаше ръката му. Щастлива дори само от това, че той я харесваше, и докато държеше така ръката му, чувстваше колко много ѝ е липсвала просто една ръка, на която да се опре, един човек, до когото да върви... Има и една прелестна дива градина с билки, каза му тя, трябва да я видиш, като вали, е толкова хубава, някога обичах да седя там в най-проливния дъжд, трябва да видиш и конюшните, о, всичко трябва да видиш тук! В същото време двамата неспокойно се оглеждаха за Кристофър, въоръжен с пистолет, за децата и дори за полицията, спускаща се с хеликоптер.

На терасата сервираха чай. Като видя жената, която го разливаше от голям калаен чайник, Роуз се извърна и каза: „О, господи, това е мисис Грейвс“.

— Ще ти донеса една чаша — рече Саймън и отиде за две чаши чай и сандвичи. Роуз седна на парапета. Погледна към буйната градина, към розите и водните лилии. Две жени близо до нея си говореха за това къде са били миналата седмица — в една яacobинска къща в Съфолк, където не им поднесли нищо друго за ядене, освен сухи бисквити, въпреки че се очаквало угощение за чай. „Това наричам аз прием с чай“, рече една от жените, докато си хапваше плоски кифлички, курабии със стафиди и сандвичи с шунка. Роуз едва не се възгордя. Като се върна с пълна чиния лакомства, Саймън ѝ каза: „Попитах твоята мисис Грейвс вкъщи ли е семейството. Тя ми отговори — да, всички са тук“.

— Какво е искала да каже с това всички?

— Не знам. Не я попитах. Имах чувството, че се интересувам за кралското семейство.

Роуз се усмихна.

— Не бива да ме презираш заради това.

Той изведнъж си припомни къде живееше тя сега, как гладеше веднъж, като отиде у тях, спомни си за Двореца Александра, за Африка, за бебето на Ейлийн, за билетата в онова кресло, помисли си

колко необикновено бе отдалечаването ѝ от тук, колко много се бе изменил нейният живот и каза:

— Но, моля те. Как бих могъл.

Просто невероятно беше, че тя съществува такава, каквато е, а ето я, седеше срещу него и отхапваше от кифличката, намазана с масло, с копринена кърпа на главата, която изглеждаше твърде показна и екстравагантна за нейните непретенциозни черти и скромен характер. Природата я бе създала такава, с нищо незабележителна, обикновен човек, после съдбата по своя прищявка ѝ бе отредила широка известност, ала след това тя бе предприела това мъчително пътуване назад към собствената си природа, съвсем сама, водена единствено от своя малък опит, срещу течението на живота. И ето я сега, седеше тук, кръстосала изящно голите си нозе, с пластмасов сандал, увиснал от свода на прашния ѝ крак, и изтупваше внимателно трошиците от кафявата си пола: същинска пансионерка. Той я наблюдаваше — това бе за него радостно блаженство. Тя изяде кифлата, остави хартиената чиния на каменния парапет, вдигна поглед към него и каза:

— А сега, какво ще правим сега?

— Да идем да поогледаме, какво ще кажеш?

— Не зная откъде да започнем — отвърна тя, като се смъкна от парапета. — Къде мислиш, че могат да бъдат децата? Вън или вътре? Струва ми се обаче, че не може да се влиза вътре, те не отварят къщата.

— Можем да огледаме първо навън. В такъв ден по-вероятно е да са на открито. Кажете накъде да вървим.

И те отново поеха заедно, хванати под ръка, минаха през градината, като надникваха тук и там, вслушваха се в откъслеци от разговори по пътя си и никак не им се искаше да развалят чистото удоволствие от това, че се разхождаха така заедно. Беше пълно с хора — хубавото време и празникът допринасяха за приятно развлечение на открито. Градината изглеждаше великолепно, по-красива, отколкото си я спомняше Роуз. Постарали са се специално, каза тя. Имаше много деца, които тичаха насам-натам, навиквани от майките си да пазят цветните лехи, но никое от тях не беше нейно. Започнаха от най-близкото — моравите край къщата, розариума, дивата градина с билки, а после се чудеха накъде да продължат, дали по дългата тревиста алея, между подкастрените храсти, откъдето се носеше кръшен смях, или

към кухненската градина, която се намираше надясно, зад висока тухлена стена. Докато се колебаеха, Саймън изведнъж съзря децата. И трите — катереха се по някаква ограда чак в другия край на алеята, много далеч от мястото, където бяха с Роуз; в далечината изглеждаха съвсем малки, но не можеше да се сбърка, бяха те — едното русо, а другите две по-тъмни.

— Ето ги — извика той, — виж ей там. — И двамата се спряха и се загледаха.

— Да отидем да ги пресрещнем — предложи Роуз.

И те тръгнаха по зелената пътека насреща им. Децата тичаха и колкото повече се приближаваха, фигурите им ставаха все по-едри, но не видяха Роуз, докато не дойдоха на няколко метра до нея: тогава изведнъж я познаха, извикаха, втурнаха се насреща ѝ, а тя пусна ръката на Саймън и също се затича към тях. Той ги гледеше как се срещат, после — как се приближават към него, струпани около нея, смеещи се, бърборещи. Тя също се усмихваше, малко засрамено, сякаш се извиняваше за нещо, но все пак се усмихваше. Срещнаха се на един съвсем симетричен кръстопът на две алеи: наляво и надясно водеха зелени пътеки, пред тях се простираше далечна, سماляваща се перспектива, а зад тях беше къщата с каменния парапет. Срещата им на това открито място се проточи сякаш вечно: на вълни и тласъци се повтаряше пак и пак, като че ли времето се бе разтеглило безкрайно, за да я обхване и опише... Съзнанието му бе прорязано от зелени ивици, които минаваха и минаваха през него. Високият зелен жив плет в далечината замръзна подобно на вълна с изострен гребен, миг преди да се разпени, мирисът на стъпкана трева насищаше въздуха, надигаше се, разсейваше се и отново се надигаше... Планираната геометричност на това място го сковаваше и потискаше: беше твърде преднамерена. Той се огледа за скривалище. Нямаше такова нещо наоколо. Нищо друго не им оставаше, освен да тръгнат надолу по централната алея право към къщата.

На връщане Маркъс и Мария разказаха на Роуз за Граймс Грейвс, колко вълнуващо и страшно било там, а Константин вървеше малко встрани и мълчеше. Приел бе сдържано благодарността на Роуз за телефонното си обаждане, не задаваше въпроси, но най-вероятно се безпокоеше каква ли страшна машина е задвижил. Саймън се питаше какво трябва да направят по-нататък. Не му се вярваше, че биха могли

крадешком да се измъкнат, но всяка конфронтация сега беше немислима! Макар че това място бе проектирано и изградено преди векове именно за конфронтации. Ето така действат богатите, хвана се, че мисли той, така подреждат природата, така я аранжират, че тя става място за големи страсти, макар и може би само веднъж на десет години да се осъществяват грандиозните им замисли. Пресичащи се алеи, далечна перспектива — нетърпимата преструвка на тези, които мислят, че държат съдбата си в свои ръце... Розариуми, поляни с декоративни храсти, изкуствени езерца — пейзажи за безцелната душа. Езерото на недоволството, изворът на младежта, алеите на новата среща... Някога в Оксфорд, през една лятна нощ, той бе погледнал през прозореца на спалнята си към градината на колежа, стреснат и събуден от гръмотевична буря без дъжд: градината се простираше строго симетрична, подредена, красива и грижливо поддържана, осветяваше я лъч подир лъч бледа, удивителна призрачно зелена светлина, и всеки лист се открояваше, всяко цвете избледняваше, заприличваше на безсмъртно, градина от вечни цветя, а през нея, осветяван също от тези призрачни лъчи, скиташе най-старият прислужник в колежа, един налудничав деветдесетгодишен старец, скиташе сам, както му беше обичай, вървеше между дърветата и фигурата му се сливаше с пейзажа в мъчително усилие да разкрие някакъв скрит смисъл, някакъв измамен символ на душата.

Тогава, дълбоко развълнуван, той усети как цялото му огорчено същество отрича тази красота, възмущава се от надменността ѝ, глупавата ѝ величавост, от тези случайни, студени снопове светлина. И сега той също възнегодува, възнегодува срещу самата форма на дърветата тук. Защото какъв бе смисълът от всяка добродетел, от всяка елегантност и изящество, ако не се споделяше от обикновените хора, не можеше да има красота зад портала с надпис „частно“, нека газят лехите с цветя всички деца, всяко дете. Някога в училище пееха една песен, той често си я спомняше, в която се казваше: „По-мека е тревата под нозете ми, че обласкала е безброй нозе, по-сладка ми е розата червена, че цял свят радва, не само мен“. Така беше, точно така, и Роуз винаги го бе съзнавала. Това, от което се отричаше после — препъванията ѝ, отказът от всички права, бледния цвят на лицето ѝ, пластмасовите ѝ сандали — всичко то му се виждаше по-човешко, прекрасно, мило, това бе истинският живот.

До него достигна гласът ѝ — раздразнен, малко сърдит, стремящ се да утеши. Опитваше се да успокои Мария, обляна в сълзи от ярост, защото Маркът я дразнеше, задето се разплакала долу в кремъчната кариера: „Не бъди толкова злобен, Маркът“ казваше тя, „А ти, Мария, не бъди толкова глупава“. Отново се бе гмурнала в ежедневието, пренебрегнала високия, добре аранжиран и подстриган жив плет, внушителното предназначение на мястото. Слушаше я, но постепенно гласовете им заглъхнаха в съзнанието му. „Мария — повиши тон по едно време тя, — ако не спреш да мънкаш, ще те ударя.“ После се обърна към него и попита поверително:

— Саймън, кажи ми бързо, какво, за бога, ще правим сега?

— Не знам точно.

— Не можем ли просто да ги отведем у дома?

— Бихме могли да опитаме.

Но беше твърде късно, защото към тях от къщата се приближаваше Кристофър.

Срещнаха се в розариума. Приблжиха се бавно един към друг. Децата се въртяха наоколо неспокойни. Кристофър стоеше срещу тях, гледаше ги през тъмните си очила и не казваше нищо. Саймън не смееше даже да си отвори устата. Оставиха Роуз да говори. Тя пое дъх с намерение да го стори, но после постепенно го изпусна и продължи да се взира напред мълчаливо. Искаше да съобщи нещо важно, но не можеше да се сети какво. Най-сетне издаде един звук: наполовина стон, наполовина смях, и произнесе: „О, боже, боже, е... какво... не е ли все едно“.

— А-а — обади се Кристофър.

— Хайде, хайде... — рече Роуз.

И всички се раздвижиха и като по някаква негласна уговорка се отправиха заедно към къщата.

— Ами... — каза Кристофър, докато вървяха, — като сте дошли, поне да влезем.

— Благодаря — отвърна Роуз. После почна да се смее и добави. — Срещу теб има съдебно разпореждане. Знаеш какво значи това, нали?

— Наистина ли? — попита артистично Кристофър.

— О, Кристофър — възкликна тя, — все пак ти си абсолютен глупак.

— Сигурно е така — отвърна той. — Но няма значение. Вече всичко свърши.

Оказа се, че наистина е така, Кристофър беше отстъпил, държанието му ясно говореше за това. След като отвори стъклената врата на терасата и ги покани вътре, той се обърна към Роуз и я попита:

— Защо си сложила тия смешни очила?

— Това ми е маскировката. Впрочем не са мои, а на Саймън. Ако не ти харесват, ще ги сваля. — И тя ги сне и ги пхна в джоба си. Скоро шестимата се намериха в гостната.

— А, я гледай кой е тук! — извика с удивление Саймън. Потънали в две широки кресла в полумрака на отсрещния край на стаята седяха Джеръми Олфърд и бременната му съпруга Шърли и пиеха джин с тоник.

— Какво правите тук? — попита Джеръми с донякъде равнодушен глас.

— Ами, аз бих казал, че за нас е ясно. А вие?

— За нас също е ясно.

— Хайде да не говорим за това — обади се Кристофър усмихнат, с любезна, приятна интонация. — Нека по-добре да седнем. Тъкмо се бяхме разположили с вашите мили приятели, когато ми съобщиха, че вие сте в градината.

— Имаш шпиони.

— Да, разбира се, навсякъде. — Стоеше изправен до камината в стаята, която изглеждаше мрачна и сива след ясната привечер навън.

— Бихме могли да пратим децата да си поиграят — предложи Кристофър, — ако си съгласна да ги изпуснеш от погледа си.

— Не знам дали да го сторя.

— Всичко ще бъде наред, след като виждаш мен...

— Не съм сигурна и в това — отвърна му Роуз. — Ти може да имаш агенти на всяка крачка. Познавам те. Нямам ти доверие. Доколкото те зная, би могъл дори да имаш яхта, спряна в залива Холкъм, която те очаква.

— Не, нямам — каза Кристофър. — Дори не ми е минавало през ум такова нещо. И без това е твърде плиткоумно.

— А какво ти мина през ум, мога ли да попитам?

— Нищо особено. Просто исках да те изплаша.

— Знаех си. Знаех си. Да, но този път ти излезе крива сметката. С тези разпореждания и тем подобни неща, е, нищо не мога да направя сега, късно е вече да го спра. Невъзможно е, нали, Джеръми?

Джеръми смутено се усмихна.

— Да, сигурно не би могла — съгласи се самият Кристофър.

— А все едно ли ти е?

— Е, не съвсем. Но мисля, че вече си го получих, нали така?

Никой не му отговори. Децата се бяха отдръпнали в другия край на дългата стая, предчувствайки нещо тревожно. Саймън се питаше дали и той да не се оттегли като децата и да ги остави да се оправят сами, ала не знаеше къде да отиде. Положението бе толкова абсурдно, че той се остави на случая и даже с известно задоволство се примири с участта си на изкупителна жертва, дори започна да се надява, че Кристофър ще се приближи и ще му предложи нещо за пиене.

— Нека да пийнем — в същия миг рече Кристофър, сякаш прочел мислите му, и от облекчения поглед, който Саймън му хвърли,

разбра, че наистина ги бе прочел. Отиде до бюфета, отвори една от вратичките и наля на всички по една чаша. Децата, насърчени от този успокоителен, съвсем нормален жест, се приближиха незабелязано и взеха да настояват за кока-кола, докато я получиха. Всички седнаха.

— Тук ли са родителите ми? — попита след малко Роуз.

— Да, тук са. Баща ти се въртеше някъде наоколо, продаваше саксии с цветя в оранжерията. Не го ли видя?

— Не сме ходили в оранжерията. А къде е майка ми?

— Отиде да полегне. Не обича толкова много хора.

— Ние помагахме да се сервира чай — намеси се Константин, — но мисис Грейвс ни каза да се махаме, защото Мария постоянно изтърваваше чинийките.

— Не съм ги изтървала — защити се Мария и пак започна да хленчи.

— Мисля, че трябва да ги видя — върна се на старата тема Роуз. — Как ти се струва, дали ще го понесат?

— Вижте какво ви предлагам — обади се Кристофър, — защо да не им кажем, че съм ви поканил тази вечер и двамата. И защо не останете да пренощувате тук?

Роуз го изгледа: да, помисли си тя, в края на краищата, човек просто трябва да приеме Кристофър такъв, какъвто е, това е всичко. И за пръв път от много години беше готова да се съгласи — чувстваше как се впуска в този последен полет, но си мислеше, че рано или късно ще се промени, ще се опомни, ще се домогне до друго, ще реши по-добре съдбата си.

— Защо не? — каза тя.

— Аз не мога да остана — заяви Саймън. — Трябва да се върна.

— Не, трябва да останеш — възрази Роуз.

— Длъжен си да останеш — повтори Кристофър, — не можеш да ни оставиш сега, пък и сигурно не би посмял. Защо не останете всички? Мисис Олфърд?

— Не, не, за нас е невъзможно — каза Джеръми с известна неохота. — Наистина трябва да се връщаме. Нали, Шърли?

— Да, така е — потвърди жена му, като се изправи бавно. — Беше дребна женица, с дребни, уморени черти на лицето. — В такъв момент не смее да остана толкова далече от болницата. Трябва да се върнем в Лондон.

— Наистина съжалявам — отвърна Кристофър очарователно и готов да послужи, веднага се притече да ѝ подаде чантата, да я хване под ръка и да ѝ отвори вратата. — Много съжалявам, че ви причиних толкова безпокойство. Няма ли да пийнете по още една чашка, преди да си тръгнете? Моля ви, останете за още няколко минути и пийнете по още едно питие.

Шърли Олфърд му хвърли изпитателен поглед. Изглеждаше малка, кротка женица, косата ѝ — на ивици сребристойълто, лицето ѝ — изнежено и леко изпито от бременността, крехко като ранен нарцис, фината тъкан на кожата ѝ изглеждаше изсушена от изтощителните процеси на бременността, около очите си имаше малки, ситни и нежни бръчици; цветът бе изчезнал от лицето ѝ като жълта иглика, рано изложена на неприветлива пролет, както тя бе изложена на няколко последователни, изтощителни бременности, като към това се прибави и енергичният ѝ живот на майка и домакиня от средната класа — ниво, което трябваше да се поддържа, и малки деца, които трябваше да отглеждат без чужда помощ. Изглеждаше напрегната, преуморена, дори бе станала още по-покорна поради положението си, но това не ѝ попречи да изгледа Кристофър лукаво и иронично и да му каже с ясен, силен и решителен глас, гласът на жена, която ще роди, ще се възстанови и ще започне нов живот:

— Какво да ти кажа, Кристофър, ти наистина си нахален до безочие. Друго нямам какво да ти кажа.

И тя се обърна към съпруга си и добави:

— Хайде, Джеръми, да вървим.

Като чуа думите ѝ — в пълен разрез с това, което си мислеха в момента, всички до един се усмигнаха, дори самият Кристофър.

— Трябва да ми простите — каза той, като не искаше да се признае за победен. — Сигурно съм ви провалил почивните дни.

— Не съм — отговори с достойнство Шърли, — провали само единия от тях, това е всичко. Да си призная, утре ще се опитаме да наваксаме пропуснатото.

И тя твърдо тръгна да излиза от стаята, като пътьом кимна на Роуз за довиждане. Саймън ги последва и във вестибюла попита Джеръми:

— Връчих му разпореждането, разбира се — отвърна Джеръми. — Дори не го погледна. Просто го пхна в джоба си. Накарах го да го

извади и да го прочете, така че сега поне знае за какво се отнася. Ако бях на ваше място, не бих го оставял без надзор. Да приберете децата ли дойдохте?

— Да, затова тръгнахме. Добре ли сме постъпили?

— Много разумно. Тъкмо се питах дали да не ги взема със себе си в Лондон, но Шърли нямаше да може да ги издържи да се мятат из колата по целия път.

— Е, щеше да бъде прекалено — рече Шърли. — Едно така или иначе постоянно се мята в корема ми. От другите две направих всичко възможно да се отърва за два дни. Така че не виждам защо трябва да прекарвам времето си с чужди деца.

— Това ще бъде третото ви дете, така ли? — попита Саймън.

— Да, точно така — гордо отговори Шърли Олфърд. — Три е хубаво число, нали?

Роуз седеше в гостната и гледаше през прозореца. Щом Саймън се върна, тя се обърна към него.

— Остани, моля те. Аз бих искала да остана и мисля, че е редно. Но няма да го направя, ако не останеш и ти.

— Може би родителите ти няма да бъдат много доволни, ако остана? — опита се да възрази Саймън.

— О, те няма да имат нищо против — обади се Кристофър. — Защо да не бъдат доволни?

И така, той се съгласи да остане. Особено след като Роуз каза, че ще позвъни на Джули и ще ѝ обясни всичко. Той ѝ позволи да го стори, защото и без това не се чувстваше в състояние да го направи сам, пък и вече изглеждаше безпредметно да „пази мостовете си“ за връщане, толкова ясно стана, че това събиране ще се превърне в развръзка, във финал, в заключение на цялата история. И тъй, Роуз вдигна слушалката и позвъни. Той чуваше всяка нейна дума, доверителната нотка в гласа ѝ, забеляза интимния тон, умолителния зов, крепнещото приятелско чувство в него и в ума му пробягнаха бегли сенки на бъдещи срещи, които вече бяха станали неизбежни — Роуз и Джули, седнали на канапето една до друга, да си разменят разни домашни новини и тайни, да се срещнат с радостен възглас на събирания у приятели, представи си Роуз — поканена като ценен гост у тях на вечеря, после — откарана вкъщи, признателна и готова да послужи, безкритична и невинно

щастлива. Но можеше да бъде и по-лошо, да, лесно можеше да стане много по-лошо... Роуз затвори телефона и се обърна към тях:

— Каза, че всичко ще бъде наред, да не се безпокоиш. Сърдечно те поздравява.

— О — рече Саймън.

— Налей си още една чаша — предложи му Кристофър, — а аз ще отида да потърся тъст си.

— Не отивай — помоли Роуз. — Изпрати Константин. Константин, моля те, иди да потърсиш дядо си. Той едва ли е още в оранжерията.

— Не зная — каза Кристофър. — Толкова се увлича от тия неща.

— Но всички вече си тръгват — каза Роуз, като прекоси стаята и се приближи до прозореца. — Отиват си вкъщи.

— Сигурно е някъде наблизо — заключи Кристофър и децата излязоха да го потърсят.

— Колко чудновата е тази стая — обади се Саймън, намерил малко време да разгледа обстановката наоколо.

— Да — каза Роуз, като също се огледа. — Сега разбираш защо не пускат много хора в къщата, нали? Удивително лош вкус, ето с кое моето семейство винаги се е отличавало. Или по-скоро с липса на вкус. Просто не се разделят с нищо, което имат, и го сбутват, където намерят. Колкото до картините, казват, че били хубави и ценни, но някак си не стоят добре тук, нали?

Саймън погледна картините. Голямо платно на Каналето^[1] висеше мрачно над камината, обградено от по-малки платна на Гейнзбъроу^[2], Лорен^[3] и една доста голяма картина на провинциална къща с градина. Тя подчертано доминираше над останалите, като по странен начин изсушаваше техния стил и го всмукваше в своя. На стената между двата продълговати прозореца висеше картина на разпятието и още една, потресаващо реалистична, изобразяваща смъкването на кожата на Марсиас^[4]. На стените в долния край имаше семейни портрети, по-старите изглеждаха интересни, но по-новите му се видяха чудовищно банални. Роуз като малко момиче с кученце в ръце, стоеше изрисувана с пастели пред една малка къщичка. До нея висеше в рамка замъглен портрет, направен от някаква нейна роднина, на име Касандра Върчи, която през 1818 година била на осем години. Платното беше добило сивкаво-кафяв цвят, беше се овлажнило и

омазнило с времето, цветята бяха повехнали, а мотото върху пришит допълнително мръсножълт кръст гласеше печално и тържествено следните думи на Хораций: QUOD POTUI PERFECT^[5].

Що се отнася до мебелите, и те говореха за същия еkleктичен принцип на подбор. Стил шератон бе съчетан с псевдоякобински и всички мебели бяха наблъскани един до друг; канапето и столовете бяха в модерен стил мейпълс, а аплиците по стените представляваха пластмасови свещи с имитация на капчици восък по тях — все едно че бяха купени от „Улуъртс“. Полилеят беше прекалено голям, за да е от същия магазин, но не беше по-различен. На камината бяха наредени най-различни предмети — няколко красиви посребрени свещници, един дървен трол^[6], керамична кана с цветя, модерен часовник, порцеланова статуетка на танцорка и кутия за дарения на д-р Барнадо^[7], която имаше известна старинна стойност. Претрупаният с шарки килим бе леко поизносен. Трудно можеше да се каже дали подобна обстановка е приятна, или отблъскваща.

— Не се е променило много — каза Роуз. — Впрочем, когато бях малка, не ме пускаха тук.

— Сега пускат децата — отвърна Кристофър.

— Да, казаха ми — рече Роуз. — И се питам как така?

— Ами защото аз настоях — отвърна Кристофър. И после, мислейки явно за друго, той се обърна към Саймън и попита: — Виж какво — за това разпореждане... Какво означава то за мен?

— Би трябвало да те спре да правиш каквото и да било — отговори твърдо Саймън.

— А, да! Точно така. Преди години друго едно разпореждане ми забраняваше да виждам Роуз.

— Жалко, че не се подчини — забеляза Роуз.

— А това тук ме задължава да се подчинявам на досегашните съдебни решения, така ли?

— Да. Това е смисълът. На всички пристанища и летища на страната те чакат, за да ти го връчат.

— О, сигурно преувеличаваш.

— Вероятно. Пък и това не е точно моята област. Макар че на моменти имам чувството, че започвам да се специализирам и в нея.

— А какво ще направят с това разпореждане, като им кажа, че нямам намерение да отвеждам децата където и да било?

— Мисля, че ще трябва да се явиш в съда и да дадеш обяснение.

— А какво ще стане с моето прекрасно дело за родителските права?

— Нищо.

— Искаш да кажеш, че то ще си върви все така?

— Естествено.

— Мислех, че ще мога да ускоря малко нещата.

— Съмнявам се. Едва ли — от учтивост Саймън си спести забележката, че той окончателно е загубил делото със своите действия.

— Чудно нещо са тия юридически процедури. Толкова безстрастни и невъзмутими. Текаат си с данните, с които са почнали, независимо какво се е случило, след като делото е било вече заведено. И човек не може да ги спре, докато колелото им не се изтърколи до самия край. Безполезно е да съобщаваш, че нещата са се променили, че са се появили нови обстоятелства, те просто си продължават, а после колелото се завърта отново!

— По това — рязко се намеси Роуз, като разклати силно чашата си с останалото на дъното уиски, — по това те поразително си приличат с теб.

— Не, нищо от това, което казвате, не е точно — отсъди Саймън.

— Да, може би си прав — отговори Роуз, — но трябва да признаеш, че той си тълкува закона както му е изгодно. Нали го чу?

— У мен има вроден стремеж към справедливост — защити се Кристофър, докато наливаше чашата си повторно и се усмихваше угоднически, иронично. Носеше копринена риза на бели и сини райета с малки релефни цветчета, изглеждаше спокоен, като у дома си, беше обут с гуменки и се движеше съвсем безшумно из стаята.

— Ха! Справедливост — реагира Роуз. — Дано да загубиш всяко дело, с което се захванеш!

— Вероятно ще бъде така. И това несъмнено ще бъде справедливо. Но аз обичам да довеждам нещата докрай. С теб не е ли така?

— Не съвсем — отвърна Роуз и довърши питието си на един дъх. — Не мога да кажа, че е така. — Тя също стана и взе да се разхожда нагоре-надолу, ала когато чу, че вратата се отваря, се обърна толкова бързо, че ги сепна с напрегнатия, малко уплашен израз на лицето си. Появи се Константин, хванал за ръка баща й.

Саймън беше виждал снимки на мистър Брайънстън в деловите раздели на вестниците, ала не беше подготвен за факта, че той е толкова дребен. Беше малко по-висок от внука си, освен това изглеждаше потиснат от мисълта, че му предстои среща с неговата вечно критична блудна дъщеря. Лицето му, четвъртито и нашарено от червени жилчици, пламтеше неестествено мораво. Изглеждаше гневен и непреклонен, с една дума — абсолютно неспособен да посрещне тази сцена с благородство. В този момент Саймън би дал всичко, за да изчезне, но вече беше твърде късно. Погледна към Роуз, тя все така стоеше до прозореца, болезнено поруменяла от вълнение, без да е в състояние нито да помръдне, нито да проговори. Баща ѝ я погледна, изсумтя, кимна рязко на Саймън и се приближи към Кристофър, който му наля една чаша. Той вдигна чашата, подуши питието, после я остави на масата и каза раздражено: „Не искам това, благодаря“. Кристофър, изглежда, бе свикнал с това отношение. В известен смисъл Саймън почувства облекчение от този маниер на мистър Брайънстън. По-лошо щеше да бъде, ако той се покажеше благ и приятен, това би било строга присъда над Роуз, и Саймън най-много се опасяваше от такова нещо. Откакто познаваше Роуз, бе чувал, пък и специално се бе вслушвал в разкази за мистър Брайънстън, много от които създаваха представата за един лекомислен старец, шегобиец и картоиграч, при това — голям филантроп. Не вярваше особено на тези приказки, защото знаеше как се фабрикуват те около личностите на богатите и известни хора, без ни най-малка грижа за истината, съчинени, за да успокояват съвестта на разказвача или да го издигнат в очите на другите, но независимо от всичко се безпокоеше. Защото не му се искаше да си представя Роуз дори в ранното ѝ детство, което впрочем би било простимо, като своенравно и капризно дете. Искаше му се да е вярно това, което тя му бе разказала за баща си. Всъщност нямаше място за безпокойство. Действителността този път говореше в нейна полза, а не в полза на Кристофър. Мистър Брайънстън наистина беше един дребнав и груб старец. Саймън изчака какво ще каже по-нататък и след минута-две той изръмжа към дъщеря си:

— Не си видяла още майка си, нали? Тя лежи.

— Не — отговори Роуз, като отстъпи едва-едва от прозореца. — Надявам се, че е добре.

— Какво те засяга тебе дали е добре, или зле?

— Може би сме дошли в неподходящ ден — любезно отклони въпроса Роуз.

— Можеше поне да ни предупредиш — рече баща ѝ. — Сега какво очакваш да направя? Да заколя най-тлъстото теле, така ли?

— Аз я накарах да дойде — намеси се Кристофър. — Не обвинявай Роуз, аз я увещах да остане.

— Добре си направил, няма що — каза мистър Брайънстън, върна се до масата и взе чашата с питието, което преди малко така рязко бе отказал.

— Това е един мой приятел, татко, Саймън Камиш — представи го Роуз. — Беше любезен да ме докара с колата си до тук.

— Радвам се да се запознаем — каза мистър Брайънстън. Саймън долови в речта му мидландско наречие. Той стисна ръката на госта и след това се разположи на канапето в стил мейпълс.

— Надявам се, че ще могат да пренощуват тук, татко — рече Кристофър. Държеше се с тъст си подчертано угоднически, но под това раболепие се чувстваше загадъчна и всеобхватна увереност. Той не допускаше в никакъв случай да му бъде отказано.

— Ако питаш мен, да правят каквото си щат — отвърна мистър Брайънстън, като вдигна късите си крачета на ниско дървено столче. Явно нямаше никакво намерение да се опитва да изглади драмата, траяла дълги години, оставяше тази работа на другите. Беше свикнал други да му вършат работата. Като си спомни как се бе отнесъл с дъщеря си, Саймън си помисли, че от негова страна нямаше да бъде неуместен поне намек за извинение, но в същото време си даде ясна сметка, че на Роуз ще ѝ се наложи вечно да чака това извинение. Междувременно тя също си позволи да се приближи и да седне.

— Градината изглежда чудесно — каза Роуз.

— До довечера всичко ще се превърне в кал — отвърна баща ѝ.

— Как вървеше продажбата на саксиите? — попита Кристофър. Само той от всички присъстващи като че ли се забавляваше. Приятно му беше, знаеше, че може да ги манипулира както си иска, и наистина успяваше: само след десет минути ги накара да заговорят оживено за градини и градинари. Колко струва ремонтът на оградни стени, за данъците върху именията, комисии по горите, съкращения на таксите. След като разбра, че Саймън е юрист, мистър Брайънстън започна да го разпитва какво мисли за капиталовложенията в момента — не след

дълго Роуз стана и излезе от стаята, под предлог, че трябва да отиде при готвача и да се разпореди за вечерята, а Саймън, вместо да я осъди, се улови, че дълбоко и все повече ѝ съчувства. Ако това беше разговорът, който е слушала през цялото си детство, нямаше нищо чудно, че е избягала от тази къща. Но въпреки всичко държанието на баща ѝ едва ли беше злонамерено: Саймън се убеждаваше, че на него и през ум не му минава да се запита как в такъв момент може да я заинтригува подобен разговор. Веднъж, разказвайки му за баща си, Роуз бе казала, че когато мине определени граници, липсата на чувствителност се превръща в садизъм. Той не се съгласи, понеже смяташе, че хората не могат да превъзмогнат същността си, но тя сигурно беше права. От друга страна, този човек явно имаше нужда от събеседници, имаше нужда от тези безкрайни брътвежи за своите финансови работи, за него това беше въпрос на чувства и може би Роуз също проявяваше садизъм, като му отказваше своето участие. Тя обаче твърдеше, че има закон за човешките закони и прекомерното снизхождение към родителя не е изначален дълг.

Кристофър, напротив, предлагаше щедро участието си, любопитството как бе успял да извоюва правата си в този дом след едно толкова лошо начало, получаваше задоволителен отговор, когато човек го видеше как се пали, с каква готовност и почти мистично вълнение се задълбочава по въпросите на капиталовложенията с намалено таксооблагане, прави бързи изчисления в полето на вестника, обсъжда разгорещено и одобрително предложения от правителството режим за стимулиране вложенията в задгранични проекти... Това е истинският свят, помисли си Саймън, като си представи как парите циркулират като жизнен сок във вените на Англия, а Кристофър съумяваше да превърне този свят в джунгла, осветена от лунна светлина. Какъв изключителен талант имаше този човек да превръща най-категоричните факти в непроходим лес от олицетворени намерения и героични постижения. Обикновеният баланс на плащанията процъфтяваше и изглеждаше като нещо смайващо красиво изпод неговите пръсти. Нищо чудно, че тъст му толкова го харесваше. Та кой не би харесвал човек, който взема толкова присърце собствените ти интереси и е тъй пламенно отзивчив, спасително съпричастен? След безучастната Роуз каква подкрепа беше Кристофър!

Тъстът му напомняше на предано животинче, което доверчиво се храни направо от ръцете му.

Вечерята беше една от най-невероятните, на които Саймън някога бе присъствал. Мисис Брайънстън дойде в последната минута — бледа, с изострени черти на лицето, увита в бежов халат от камилска вълна, една толкова силно отблъскваща фигура, че човек трябваше да прояви истинско усилие, за да си наложи да я заговори. Тя поздрави Роуз с такова безразличие, сякаш се виждаха редовно веднъж в седмицата. Съпругът ѝ въобще не я забелязваше, а когато от време на време го питаше нещо, изобщо не я удостояваше с отговор. Прояви се само веднъж през цялата вечер, като разлюля малкото звънче, поставено до чинията ѝ, за да извика жената, която ги обслужваше — щом тя се яви, мисис Брайънстън свадливо ѝ се скара: „За какво сте ми дали това?“ — като ѝ подаде чинията си с безупречен ябълков сладкиш и сметана, от който вече беше изяла половината. Обяснение не последва, прислужницата смирено прибра чинията, явно беше свикнала с такова държание. От време на време Роуз се опитваше да я заговори, но мисис Брайънстън почти не се отзоваваше. Така че разговорът продължи да се води главно между тримата мъже, докато Роуз седеше и се хранеше мълчаливо — от време на време Саймън я поглеждаше — навела глава над чинията, тя отчупваше със сухите си пръсти парченца хляб, смълчана, покорна. Откъде бе произлязла такава, каквато е, как се бе случило това? Хората не израстват на празно място, не изникват от земята. Някъде в тази къща, край тези кисели старци, в тази мрачна трапезария се криеха корените на нейните фантастични идеи. Той имаше усещането, че някъде във въздуха около него се носи дух, който би дал ключа за обяснението. Може би това бе духът на дълбоката самота, разтворил мрачните си криле, втренчил празен, призрачен поглед в полираната дървена маса за хранене. Този дух я бе обгръщал непрекъснато като малко момиченце, благославял и вдъхновявал. Саймън се опита да си представи какво ли значи да прекараш детството си в такова място и с такива родители. Никога не се бе замислял какво се случва обикновено със самотните момичета, отрасли в самотни къщи в провинцията, може би Роуз не беше първата, която бе откърмила подобни добродетелни илюзии в себе си? Но нейната история беше неповторима, дори малко чудновата, докато неговата изглеждаше

съвсем типична. Изведнъж той си помисли: колко е странно, че сега тук, в къща, подобна на онези, където майка ми ме водеше някога с входен билет. Седя и недоволствам — недоволствам от храната, че не е добре приготвена, от тапетите, че са грозни и потискащи, като че ли имам право да съдя, като че ли съм видял нещо по-добро.

Щом вечерята свърши, мисис Брайънстън на часа се оттегли да си легне. Пълното отсъствие на интерес към живота у тази жена бе засегнало по някакъв начин всички. Това беше заболяване, някаква плесен, която потискаше даже и непознатите. Според Саймън дори и Кристофър се бе отказал да ѝ влияе, въпреки че един-два пъти по време на храненето тя благоволи да му се усмихне едва доловимо. Роуз някога му бе разказвала, че майка ѝ се оживявала единствено когато истински се разболе: веднъж я оперирали, което много я развълнувало, друг път си счупила ръката — драма, на която още повече се наслаждавала. Но нейното обичайно състояние на разклатено здраве било твърде монотонно, за да ѝ донесе някакво задоволство, и тя, като лъжливото овчарче, толкова често викала „Вълк!“, че вече никой не обръщал внимание на оплакванията ѝ.

Веднага след като се оттегли от сцената, всички като по даден знак се ободриха и развеселиха. Пред възможността да си пийне в гостната без нея, мистър Брайънстън също се развесели. Изведнъж стана прекалено гостоприемен, попита Кристофър няколко пъти дали са направени нужните приготовления за нощувката на Роуз и Саймън, покани Саймън да остане за още няколко дни, каза на Роуз, че трябва да идва по-често и че Константин трябва да се подстриже. Всъщност неговата сърдечност бе малко садистична — доставяше му наслада например, изразявайки уж загриженост за дъщеря си, да ѝ посочи, че подгъвът на полата ѝ виси, или да ѝ натякне, че е излязла много глупава, задето се е развела с Кристофър. Деликатността на този въпрос ни най-малко не го възпираше: той ѝ каза направо, че е глупачка, защото е изоставила един мъж, който има всички шансове да преуспее в живота и го постига. Роуз го слушаше, без да се защитава: това би било трудна работа, защото въпросът не се подлагаше на обсъждане, баща ѝ просто хвърляше безусловни и окончателни твърдения, и то с недодялано безочие, което удиви Саймън. И тримата слушаха най-любезно неговата беседа за човешките взаимоотношения — явно бе свикнал да произнася дълги монолози, защото всеки път,

когато някой се опиташе да се намеси, за да се съгласи с него или да му зададе въпрос, той не обръщаше никакво внимание на репликата и я прекъсваше в мига, в който му хрумваше да каже още нещо. Неочаквано Саймън си припомни на кого му напомняше това — на един съдия, вече покойник, когото той имаше нещастията да срещне веднъж на делови обяд и чийто маниер да разговаря сякаш бе специално замислен, за да смуги и накърни самочувствието на всички по-млади колеги наоколо. Саймън просто не повярва на ушите си, когато чу един по-възрастен колега да казва, след като онзи отиде до тоалета: „О, какъв чудесен човек, какъв характер, един от най-човечните хора, с които съм работил“. Ако това беше човечност, помисли си Саймън, тогава бог да е на помощ на другите от професията.

Мистър Брайнстън бързо се прехвърли от човешките взаимоотношения на индустриалните — тема, която го вълнуваше дори повече. Саймън слушаше с растящо задоволство. Самият той се движеше в среда, изпълнена със самочувствие за напредничавост, така че гласът на опозицията достигаше до него само случайно, в хотели или влакове, затова сега се зарадва на възможността да го чуе в целия му блясък. Защото много индустриалци съумяваха да говорят така завоалирано, разкривайки всъщност исторически сложилата се връзка между експлоатацията и изисканите обноси, че за него бе същинско облекчение да чуе сега неподправената истина. И да види действителната разнопосочност на интересите на класите. Някои хора, дори такива, които се бяха издигнали сами като бащата на Роуз, така убедително внушаваха подбудите си, че беше трудно да се повярва, че ги е ръководило нещо друго, освен националните интереси. Но мистър Брайнстън се издаде съвсем откровено. Той говореше за работниците така, сякаш беше фабрикант от роман, писан през миналия век, и дори изказа класическото становище, че щом самият е започнал като събирач на старо желязо с ръчна количка, това само по себе си вече е достатъчно като аргумент, че работниците не заслужават никакво съчувствие — възглед, зад който се криеше такъв скок на мисълта, главоломен като скок на дива коза от един абсурден връх към друг, че човек не можеше да направи нищо друго, освен да се облегне назад и да се възхити на неговото чудесно, превъзмогнало силата на гравитацията, приземяване. Той заговори за стачки, две от които,

колкото и чудно да бе според него, все още продължаваха, едната — на работниците от фабриките за хирургически инструменти, а другата — на производителите на някакви машинни детайли, която спъваше производството и в предприятията на мистър Брайънстън. Саймън, свикнал само с прочувствените възгласи на милосърдие към онези, които можеха да умрат поради липса на скалпел, отбеляза със задоволство, че мистър Брайънстън не даваше и пет пари за тия невинни жертви и че всичките му тревоги се свеждаха до намаляването на собствената му печалба. Вярно, опита се да издигне личната си загриженост до равнището на националните интереси — а може би това наистина беше въпрос на национални интереси, трудно можеше да се докаже обратното, но за Саймън бе истинско удоволствие да види корените на тази загриженост, изведени на показ без всякакво стеснение. Те бяха здрави, жилави корени, впити дълбоко, способни да издържат на ерозия. Колкото и да се оголеха, това не ги омаломощаваше. Не след дълго Саймън, когато всичко това не можеше да не стъписа, попита мистър Брайънстън какво мисли за исканията на производителите на хирургически инструменти за увеличаване на заплатите, мистър Брайънстън се спря, изпръхтя, изсумтя, в нежеланието си да изостави темата за своите собствени работи, но едновременно с това — неспособен да отхвърли лесно такава покана, и накрая каза: „Проклети, ей това мога да кажа, проклети от началото до края. Пълни егоисти! Ако зависеше от мен, щях да ги лиша от медицинска помощ до края на живота им“. На Саймън този отговор му достави огромно удоволствие: за голямо негово учудване, мистър Брайънстън забеляза това и на часа мина към по-безопасната тема — за начина, по който бе успял или не бе успял да разреши исканията за увеличаване заплатите на собствените си работници. Докато той обясняваше, Саймън неволно и с чувство на най-искрена симпатия се замисли за своя тъст, истински експлоататор и едновременно с това истински скромнен човек, толкова сраснал със средата си, че съумяваше изкусно да печели от нея. Той бе запазил съчувствие към жертвите си. Знаеше как да ги използва, защото бе един от тях и замисляше спекулите си със замаха на познавач. Беше скромнен, защото съзнаваше, че е продажен. Никога не би се похвалил, че и другите могат да правят като него, ако имат малко ум в главата си, защото твърде добре познаваше другите. А мистър Брайънстън беше забравил какви са

другите, ако въобще някога е знаел или го бе грижа за това. В паметта му имаше много празнини и навярно затова бе кацнал сам на своята самотна висота, на алпийския връх на „националния интерес“, върху своята грозна снежна скала на безумието. Докато някъде долу, изоставени, забравени, лишени от човешка грижа и дори от нечия лична амбиция, докато машините излизаха от строя, предметите падаха от поточната лента и цеховите майстори се караха, работниците продължаваха да работят и само от време на време някой от тях падаше в разтопения метал.

Въпреки всичко това, в сравнение със съпругата си мистър Брайънстън правеше приятно впечатление. Поне имаше какво да каже, макар и доста шокиращо. Беше по-скоро нещо, отколкото нищо и след мисис Брайънстън в нейния халат, това нещо бе стъпка напред в представите за човечност. Той ядеше, пиеше, преди малко бе държал ръката на внука си, опитал се бе да продаде няколко цветя в саксии от своята оранжерия за нуждите на районния акушерски център, а веднъж по време на вечерята дори подаде на Саймън солта. „Ядох от неговата сол, помисли си Саймън, така че по-добре да спра да го съдя и да се тревожа за него, няма смисъл човек да съотнася личността с богатството. Знам това от години. Между мен и възможността да се проумее това съотношение лежи почти век и половина, по-добре да се откажа...“ И така той мълчаливо допи питието си, както правеше и Роуз, и я погледна. Питаше се за какво ли мисли тя и дали той присъства в мислите ѝ.

[1] Джовани Антонио Каналето (1697–1768) — италиански художник, рисувал главно градски пейзажи от Венеция. — Б.пр. ↑

[2] Томас Гейнзбъроу (1727–1788) — английски живописец и портретист, чиито картини се отличават с лекота и въздушна поетичност. — Б.пр. ↑

[3] Клод Желе Лорен (1600–1682) — французин, прекарал по-голямата част от живота си в Италия, известен като майстор на пейзажа. — Б.пр. ↑

[4] Марсиас — фигура от древногръцката митология, легендата, за която разказва, че предизвикал Аполон с лирата му на състезание с обой, музите отсъдили първенство на Аполон, който привързал Марсиас за едно дърво и го одрал жив. — Б.пр. ↑

[5] Каквото можах, направих (лат.). — Б.пр. ↑

[6] Свръхестествено същество от скандинавската митология (джудже, вещица, великан). — Б.пр. ↑

[7] Личност от началото на века, известна с благотворителните си кампании. — Б.пр. ↑

А Роуз си мислеше, че всъщност нищо не се е променило. Беше все същото както някога — потискащо, гнетящо, мъчително. Докато баща ѝ говореше на любимите си делови теми, стори ѝ се, че слуша стара, до болка позната плоча. Не мога да си представя как Кристофър понася това, помисли си тя, потискайки в себе си слабата надежда, че той може да е открил нещо приемливо тук, което би могъл да ѝ обясни по разбираем начин, някакви признаци на добра воля. Макар че никога нямаше да го признае, фактът, че Кристофър, когото бе обичала, се бе сблизил с баща ѝ, не беше осъдителен за Кристофър, и дори нещо повече — обграждаше образа на баща ѝ с бледото сияние на надеждата. Но сега си даде сметка, че това е заблуда. Спомни си как само веднъж баща ѝ бе проявил някакво въображение в отношението си към нея — когато преди много години я повика в кабинета си в лондонската къща и я попита дали не се е забъркала в комунистическата партия. Тогава си помисли: може в края на краищата да знае що за човек съм, може би ще ме познае, ако ме срещне на улицата. По-късно обаче със смирение осъзна, че неговата загриженост по този въпрос едва ли можеше да бъде изтъкувана като обич. Но въпреки това я бе зарадвала — по-добре е да те признават, макар и като брънка във верига, отколкото да не те признават изобщо. Понякога тя се безпокоеше за същността на тази брънка — не че бе влязла в партията, нито имаше кой знае колко общо с нея — но все пак се чувстваше свързана с нея, реакциите ѝ я водеха натам. Като дете се бе противила на много неща, които чуваше, и ето — стана различна. Но в какво беше превъзходството? (Тя не търсеше полза като другите, нито признателност, търсеше оправдание за света.) Откъде бе дошло това просветление и защо точно над нея? Понякога се опитваше да открие естествена наследствена връзка с родителите си и забелязваше у себе си същата хипохондрия като у майка си при всяко възпалено гърло, и безчувствеността на баща си към схващания като това, че общият интерес е по-важен от личния. И аз като него, казваше си тя, съм твърдоглава за трима, и аз съм винаги пристрастна, и само случайността ме е тласнала да взема другата страна.

Но тя не вярваше много в това. Чувството за превъзходство продължаваше да витае над нея като огромна нощна птица.

Веднъж по-миналата зима, докато минаваше през парка, една сойка изпърха ниско над пътеката, тежко и шумно, в бавен полет от

едно дърво към друго, само на няколко метра. Окраската ѝ беше тъмнорозова, ивичеста, злокобна, движенията ѝ бяха тежки и сковани от студа. Изглеждаше изгонена и обърквана.

Противодействието на Роуз, разбира се, не беше случайно, нито бе дошло изцяло от само себе си. Тя нито за миг не забравяше Норийн. Някъде в тази къща, в която не бе идвала толкова отдавна, витаеше споменът за Норийн вещицата, с нейното нежелано, мрачно откровение, това откровение, което с течение на времето Роуз почти с удоволствие бе приела. По-късно тази вечер тя щеше да се качи горе и да потърси следите от него. Реликвите от миналото трябваше да са някъде тук, на дъното на шкафа или в гардероба, в килера или в някой сандък за съдове, куфар или стара кутия. През годините децата все намираха някои нейни вещи и ѝ носеха тези тъжни предмети: стари кутии за бои, албуми с изрезки, някакви дървени кокошчици, кълвящи върху една дъска, къщичка с две дървени фигурки за предсказване на времето, торбичка, заплата с кръстосани шевове и пълна с малки пластмасови зайчета. Горе сигурно щеше да намери нещо, което да възкреси Норийн и нейните откровения. Сега, разбира се, всички стаи бяха променени — нейната предишна стая беше преустроена за Кристофър, а трите деца спяха заедно в някогашната стая за учебни занятия. За нея бяха приготвили бившата стая на Норийн, в края на коридора, а Саймън настаняха в най-хубавата стая за гости. Мисис Грейвс съобщи всичко това на Роуз в кухнята, когато тя слезе долу да се разпореди за вечерята. Това я накара да се почувства жалка, защото болезнено ѝ напомни миналото: знаеше, че за хората в кухнята е все едно дали ще пригответ още няколко порции за вечеря и няколко стаи за нощувка, знаеше, че им плащат, за да вършат това, и че ако не желаят, могат да напуснат, знаеше също, че много често трябваше да изпълняват далеч по-неприятни поръчки, и то съобщени с много по-пренебрежителен и нелюбезен тон, и въпреки това се почувства така неловко, че застана смутена и скована, притеснена и неспокойна, и това състояние неволно я върна двадесет години назад, когато търпеше унижението да бъде нещо средно между господарка и зависимо дете, към което прислугата се отнасяше подигравателно, но в същото време го удостояваше с привилегията да чуе всички оплаквания и жалби по адрес на родителите ѝ и на цялата господарска класа — тя обитаваше и двата свята, но не принадлежеше истински към нито един от тях,

ставаше изповедник на тайните им взаимоотношения и така в съзнанието ѝ още по-болезнено се впиваше взаимното презрение, което хранеха едни към други. Може би тъкмо онези години бяха създали у нея невротичната неспособност да бъде зависима от други хора, които да я обслужват: и тя си спомни голямото облекчение, което изпита, когато откри, че може да се живее и като сам си чистиш обувките, сам си приготвяш храната, сам си переш панталоните, че няма закон на природата, който да те обрича на вечното унижение други да вършат тези неща вместо теб, и то хора, които те презират. В живота си бе срещнала много хора и знаеше, че далеч не всички мислят като нея и че само липсата на средства възпира много жени да не се наемат една друга да перат взаимно бельото си и да оправят леглата си. Отначало това ѝ се видя невероятно, невъзможно: не можеше да повярва, че хора от нейното поколение, такива мили хора като Даяна например, на разни приеми най-искрено въздишаха по живота в колониите и искрено съчувстваха на завърналите се членове на Британския съвет^[1] или представители на разни компании заради значително по-малобройната им прислуга тук. Нито пък можеше да повярва на оплакванията на завърналите се дами, които говореха опечалено, но храбро: „Е, надявам се, че ще свикна да готвя сама“ — и се усмихваха смело, съзнавайки, че присъстващите домакини не биха харесали прекаления израз на неохота. Колкото до Роуз, тя бе тъй дълбоко убедена, че са се избавили от ужасния гнет на чистачите, домашните прислужници, бавачките и аяхите^[2] (или как точно се наричаха в Индия), че ѝ бяха нужни години, докато забележи, че в тези оплаквания съжалението беше искрено, а храбростта — престорена и пресилена, и че Даяна не въздишаше от любезност към гостите, дошли от далечни страни, за което европейските морални норми сигурно бяха чужди, а от дълбока и най-искрена завист. Тя също би наела осем прислужници за десет шилинга на седмица и ако можеше да си го позволи, ако имаше достатъчно пари за това, с удоволствие би отстъпила другиму такива прелестни задължения като гладенето, готвенето и грижата за градината.

Веднъж Роуз се запозна с една жена, която мислеше като нея, и този случай потвърди подозрението ѝ, че корените на нейния възглед бяха в миналото ѝ, в нетърпимостта. На една вечеря се проведе разговор за детегледачките, приходящите чистачки и техните

странности и не след дълго една от гостенките (която вероятно бе усетила мълчаливото несъгласие на Роуз), се обърна към нея и каза тихо, знаете ли, не мога да задържа повече тази жена, която работи за мен, просто не мога да го понеса. Прилича на баба ми. Тя също е била прислужница. И като видя тази жена на колене в кухнята, струва ми се, че съм накарала баба си да коленичи и да измие пода. Ще трябва да я освободя... В отговор на това Роуз разкри собствените си колебания, като ги обоснова по-скоро със слабите си нерви, също като новата си позната, и двете се опитаха да се самоупрекнат за не съвсем нормалните си чувства, но не им се отдаде. Малко смутени, но все пак насърчени, те се вглеждаха една в друга, съзнавайки истината, и доволни, че сред това чуждо обкръжение са намерили поне един човек, който също я споделя: едната се бе преситила от обслужване като господарка, а другата се бе наситила от слугинстване още от дете, и двете знаеха, че няма справедливост и отплата в този труд. Интересна беше тази среща.

... Възможно беше и друго — прислугата в къщата на семейство Брайънстън да е била особено недоволна. Не беше приятно да се работи за хора като родителите на Роуз. Единствено градинарят си обичаше работата и я вършеше усърдно, като час по час се явяваше в кухнята да изпие по чаша чай. Роуз сигурно би се привързала към него, ако не я плашеше толкова, тя обичаше да го гледа как копае, сади, подкастрия, и все се въртеше наоколо, но през цялото време се боеше да не му попречи. От своя страна, той би се радвал да поговори с нея, само че тя тогава беше едно боязливо дребосъче. Колкото пъти я заговаряше, все се сепваше и тозчас побягваше, сякаш се страхуваше да не я забележи. Когато стана по-голяма и навлезе във възрастта на блуждаенето, набираше кураж и понякога искаше позволение да му помогне с нещо: на него не му беше особено приятно да споделя тайните си, тъй като се отнасяше с дълбоко подозрение към градинарските представи на мистър Брайънстън, но му беше жал за Роуз, защото долавяше, че тя не е като баща си, и винаги ѝ възлагаше по някоя дребна работа. Веднъж съвсем случайно я срещна в конюшната, тя носеше хербария си и учтиво му го показа. Единственото, което му дойде на ум да каже, бе: „О, но това са плевели“. Все пак обаче беше приятно изненадан и после от време на време сам издирваше по някое растение за нея. Тогава Роуз знаеше за

растенията почти толкова, колкото и той, и трябваше да бъде много внимателна, когато с победоносен вид ѝ носеше някой екземпляр, какъвто тя още преди години си бе намерила. Благодаря ви, мистър Кук, колко мило от ваша страна. Това почти безмълвно общуване се харесваше и на двамата.

Но като се изключи градинарят, за всички останали от прислугата най-голямото удоволствие бе да роптаят. Дори не се стараеха да покажат онази платена псевдоприветливост, приемана като дълг от някои лични слуги, защото скоро откриваха, че не се изисква от тях. Имаше моменти, когато, изпаднала в най-лошото си настроение, Роуз си мислеше, че с готовност би платила, също като някой тиранин, за малко внимание, малко топлина, малко ласка. Някои от най-унизителните спомени от детството ѝ бяха тези, когато се мъчеше насила да изтръгне от Норийн малко нежност (по-късно си даваше сметка, че е било истинско щастие, защото не са я обграждали фалшиви чувства. Така поне бе съхранила способността си да ги разпознава). Само веднъж или два пъти през живота си се бе поддавала на чуждата сервилност и проява на чувства, смятана за част от професията, и докато гледаше Кристофър срещу себе си, увлечен в разговор с баща ѝ за стачки и трудови взаимоотношения, тя си спомни, едновременно развеселена и притеснена, един от тези случаи: беше точно след като бе родила Мария вкъщи, в собственото си легло. Братовчедка ѝ Соня, която бе запазила топли чувства към нея и Кристофър, предизвикани главно от посрещането, което той им устрои на кея във Фолкстоун, им изпрати като подарък за бебето една... грамадна акушерка с малко кученце, за да се грижи за майката и бебето в продължение на две седмици. Роуз изпадна в ужас, защото в малката ѝ къща просто нямаше място за такава грамадна жена, нито пък възможност да ѝ осигури стандарта, с който е свикнала, но беше твърде слаба, пък и прекалено любезна, за да я отпрати. Последва храбра битка, която тя трябваше да води в леглото си, за да успокоява акушерката, Кристофър, кучето и двете по-големи деца, като се молеше непрестанно: „Мили боже, нека по-скоро си отиде, да мога сама да държа детето си!“.

В интерес на истината акушерката приемаше тази странна домашна обстановка с невъзмутимостта на човек, когото постоянно пращат от къща на къща, и понякога весело подмяташе, че е виждала и

много по-чудновати неща в живота си, но поне правеше всичко да се приспособи, за разлика от Кристофър, който реагираше остро и все беше сърдит. Той не искаше тази чужда жена в къщата си и постоянно повтаряше гневно и така, че да може да го чуе: „Та тя изпълва цялата къща, човек не може да мръдне, без да налети върху нея, за какво е трябвало да се трошат пари за тази жена“. „Не плащам аз“ — отвръщаше Роуз. „Да, но тя се храни, нали така, и трябва да видиш какво изяжда!“ „О, не бъди такъв жалък скъперник“ — казваше Роуз и избухваше в сълзи, обезсилена след раждането, омаломощена от непрестанното общуване със сестра Уилямс, от мъката, че не ѝ разрешава да вземе прелестната си дъщеричка на ръце, освен когато я храни — пък дори и докато я хранеше, сестра Уилямс сядаше срещу нея в люлеещия се стол и я наставляваше как да го прави (като че ли не бе отгледала вече две деца, и то съвсем сама), говореше ѝ за разраняването на гърдите, задаваше ѝ разни въпроси, а когато тя се мъчеше да се съсредоточи, за да отговори, ѝ казваше да не говори, защото кърмата щяла да намалее. Всичко това беше ярко свидетелство за Роуз как човек може да си изпати от собствената си нерешителност. Размяната на реплики по повод на факта колко много изяжда сестра Уилямс, разбира се, стигна до нейните уши. Оказа се, че е била пред вратата на спалнята, веднага се втурна вътре, за да изясни нещата. И видя, че Роуз плаче. „Но какво е това? А! Мистър Василиу, какво правите, възкликна тя, ами че вие разстройвате една кърмачка, не бива да допускаме такова нещо!“ Кристофър изруга и заяви, че ще напусне къщата, щом като не може да поговори насаме със собствената си жена в собствената си спалня, без да му се натрапват разни непознати особи. После излезе.

След като той изчезна, Роуз продължи да плаче, главно от безсилната ярост, че я е оставил сама със сестра Уилямс, но сестрата по един необикновен начин, толкова умел и добре овладян, че Роуз и досега не можеше да си обясни как от подобна „мечка“ се изтръгна такава деликатност, успя да я убеди, че плаче от яд заради съпруга си, че всички мъже са такива, че съпрузите наистина са невероятни егоисти и пословични грубияни, че всички съпруги страдат постоянно и че лично тя се е убедила в това, така че сега Роуз има пълното право да се наплаче, след като такива недостойни хора са се отнесли с нея тъй дебелашки. За свое пълно учудване Роуз като хипнотизирана

протегна ръце към огромната жена, потъна в униформената ѝ пазва и плака там като дете: тя, която не докосваше никого, освен тези, които обичаше, тя, на която не ѝ беше позволено и никога в живота си не бе плакала на майчината гръд. Когато в полунощ Кристофър най-сетне се прибра пьян, смеейки се тихичко, тя му разказа всичко и описа онова колосано, гладко възвишение, което срещна горещата ѝ буза, а после му призна чувството за продажност, което я завладяло, след като се поддала на една толкова груба и същевременно толкова тънко замислена маневра. „Ще я отпратим“ — отсече Кристофър. „Не, не, не го прави. Все едно, тя скоро ще си отиде“ — рече Роуз, докато режеше ноктите на краката си и си мислеше колко е хубаво, че може да ги стига отново така лесно, след като бебето се беше родило. „Изтърпи я, Кристофър, моля те, изтърпи я!“ По това време те вече не се разбираха и всички обиди, които сестра Уилямс бе стоварила върху него като представител на расата на съпрузите, не бяха далеч от страшната истина за техните отношения. Въпреки това обаче за ден или два Роуз изпита нежност към него, нежност, породена от изневяратата ѝ в обятията на сестра Уилямс.

Като си припомни всичко това, тя се усмихна. Отегчен вече от баща ѝ, Кристофър улови нейната усмивка и попита:

— Защо се смееш?

— Не се смея. Просто си спомних за сестра Уилямс, не зная защо. И колко хубаво беше, когато си отиде.

— От къде на къде се сети за нея сега? — изненада се Кристофър, а Роуз, чиито мисли впрочем бяха в съвсем друга посока, се запита дали пък не си бе припомнила този случай, защото и тогава, както и сега, бе изпитала едно особено разнежване в момент, когато нямаше никаква причина за това. Защото в този момент тя сигурно трябваше да бъде извън себе си от негодувание и гняв — та той се бе държал с нея отвратително, ужасно безотговорно, но въпреки това от мига, в който го срещна в градината, заедно с успокоението от благоприятния завършек, я изпълваше и готовност за прошка.

— Не зная — рече притворно Роуз. — Не беше ли невероятна? Спомняш ли си онова нейно ужасно паленце? Сестра Уилямс — обясни тя, като се обърна към Саймън — дойде у нас, след като се роди Мария, не мога да ти опиша каква чудесна особа беше тя...

И му разказа накратко за нея, а Саймън сподели подобни преживелици за акушерката, която Джули бе наела след раждането на първото им дете, но не и за следващите раждания, защото скоро бе разбрала, че в Хампстед, за разлика от Нюкасъл, не смятат подобна придобивка нито за необходима, нито за много изтънчена, така че по-нататък бе разчитала само на службата за майчини услуги, агенцията за осигуряване на бебегледачки, местната клиника, една напълно безполезна домашна прислужница и един кротък домашен лекар. Мистър Брайънстън малко нетърпеливо слушаше тези семейни истории, макар че се опита да се засмее на разказа за това, как сестра Уилямс, вместо да проветри дрешките на бебето, ги сложила във фурната и ги забравила. Направи няколко плахи опита да насочи темата към по-близки и познати за него територии, но накрая се отказа и малко тъжно остави младите да си говорят. Когато напълно се умълча, Роуз забеляза как лицето му помръкна и се учуди на своята наблюдателност; да, той сигурно бе разговарял с удоволствие с Кристофър и Саймън и сигурно си е мислил, че прави чудесно впечатление, а сега го глождеше подозрението, че те с облекчение се обърнаха към Роуз. Този малък неволен опит да проникне в неговия свят учуди Роуз, тя не си спомняше досега да го е възприемала като пълноценен, самостоятелен човек, и макар че след такава дълга раздяла нямаше нищо чудно в това, да го възприема именно така, този факт леко я поразил. Учудването ѝ стана още по-силно, когато той се изправи на крака (при което, какъвто си беше нисичък, не се издигна особено, дори сякаш се смали) и каза: „Е, аз по-добре да си лягам. Не мога да седя така цяла нощ“. Това бе изречено с дълбока неудовлетвореност. Сключил ръце зад гърба си, той се полюляваше на пети и се взираше заплашително във всички тях, а Роуз изведнъж си припомни, че точно с тези думи, същите, непроменени, баща ѝ обявяваше оттеглянето си всяка вечер, докато тя живееше в този дом — това винаги я бе вбесявало, мрачната злост, с която оглеждаше стаята, преди да я напусне, неизказаното обвинение към всички, които в момента са там, като че ли те са го принудили против волята му да стане, властната нотка в гласа му, която намекваше, че е добре веднага да последват примера му. Всъщност, ако мисис Брайънстън се случеше в стаята в момента, при тези думи тя тозчас ставаше и също излизаше, същото правеше и Роуз, докато един ден през последната ѝ година в

училище реши да остане на мястото си. Така и направи, остана да седи на стола си, навела глава над книгата. „Няма ли да дойдеш?“ изненадан попита баща ѝ, а Роуз само поклати глава, без да го погледне. Това беше всичко. Оттогава тя винаги оставаше след баща си, това ѝ беше правило, и единственият жест на протест от негова страна бе да загаси всички лампи, освен тази на масичката, където четеше. Но не се отказа да повтаря всяка вечер прощалния си изстрел, и всяка вечер Роуз потреперваше и я побиваха тръпки, когато чуваше все същите думи. Сега, когато ги чу отново след толкова много години, най-неочаквано си помисли, че той може би не влага нищо лошо в тях, а ги повтаря просто защото не може да измисли друг начин, за да се оттегли. Човек може хиляда пъти да страда и негодува, но хиляда и първия път, колкото и твърдо да се съпротивлява, в края на краищата омеква... Какво става с мен, помисли си Роуз, седя тук, изпълнена с всеопрощение, дали съм грешила през всичкото това време, или съм се уморила от негодувание?

Всички станаха, за да му пожелаят лека нощ. Щом той излезе от стаята, Роуз погледна другите двама мъже, които, доволни от неговото оттегляне, вече си наливаха по още едно питие, и видя, че най-лесното нещо на света би било сега да си уредят една сълзлива вечер на признания и угризения. Може би дори и Саймън ще проговори. Мисълта за това, която тя формулира точно с тези думи, я накара да почувства свян, в нея заговори някакво чувство за мярка, което не можа да си обясни, нито да назове: и без това бе отишла твърде далеч, по-далеч вече беше опасно. Затова и тя като баща си съобщи, че отива да си легне. И тръгна. Имаше чувството, че горе я очаква нещо много по-важно от тези признания.

Докато се изкачваше по стълбата — широка извита вътрешна стълба с дървени стъпала и железен парапет, най-хубавото нещо в цялата къща, което тя като дете ползваше рядко, защото предпочиташе задната стълба, — си спомни последната нощ, която бе прекарала в този дом — нощта преди заминаването си за Франция със Соня. Беше само на двадесет години, полудяла от любов и тъга. Замаяна от мъка... Тя скъта този спомен настрана, в едно ъгълче на паметта си. По-късно пак щеше да се върне и да се вгледа в него, той можеше да ѝ предложи нещо интересно. А междувреме мислеше само за Норийн.

Трябваше да спи в бившата ѝ стая. Като дете не ѝ позволяваха да влиза в спалнята на Норийн, тя беше като учителската стая в училище — недостъпна, тайнствена, а допускането в нея бе знак за изключителна чест или беда. Но любопитството ѝ към стаята на Норийн растеше неудържимо и веднъж, когато тя бе отишла в селото, Роуз тихичко се качи горе и се вмъкна вътре да я разгледа. Всичко тук ѝ се видя загадъчно и многозначително — бледозелената копринена покривка на леглото, продълговатите декоративни възглавнички с форма на наденички, нощната мрежичка за коса, обточена с рюш, зеления плетен стол, зеленото порцеланово куче на камината, гравюрата на ваза с цветя, поставена в рамка на стената. Тогава остана само минута, но всичко в стаята толкова силно я привлече, че ѝ стана привичка да влиза там, когато беше сигурна, че Норийн няма скоро да се върне. С нарастващото чувство за сигурност, дързостта ѝ също нарасна, тя вече се осмеляваше да отваря чекмеджета и да се взира със страхопочитание в спретнато сгънатото бельо, копринените блузи, носните кърпички, вдишвайки ненаситно сухия мирис на лавандула от ароматизираните торбички против молци, неописуемия памучно — солен, чист, женски мирис на дамските превръзки, които бяха подредени в синя кутия от нови обувки в най-долното чекмедже.

Застанала пред вратата горе, Роуз изведнъж се спря и не можа да продължи: вълната на спомените я заля така силно, че тя потрепери, краката ѝ отказаха да се движат, чувстваше, че ако направи само една крачка, ще пристъпи прага на самото време и ще се окаже в ужасяващото минало. Усещаше с ноздрите си онзи стар мирис — застрашителен, притегателен, непозволен. Зеленото на плетения стол се появи в ума ѝ — бледо, размито, трийсетгодишно, по зелените извити ръбове бяха изтъкани фестони, леко докоснати, да, точно така — леко докоснати от избеляла от миене и търкане позлата. Преплетени фестони. Роуз се боеше, че този стол може все още да е там, макар че преди много години сигурно е бил изхвърлен на тавана или даден на някоя прислужница. Този цвят, като водите на Нил — блед и отровен, наситен с летаргична отпуснатост и сънена отмала, почти сластолюбив, беше свързан с образа на Норийн и излъчваше самоотричане, сдържаност, строгост. Той плуваше пред очите ѝ, като приемаше формата ту на стола, ту на покривката за легло, ту на порцелановото куче с апатичен поглед (което всъщност беше пудриера,

но Норийн не си слагаше пудра), ту на халата от мека, рехава, лъскава тъкан, бродиран с лилии, които прилягаха точно върху плоските, сухи гърди на Норийн, твърде плоски, за да увиснат, но все пак се бяха отпуснали, което тя своевременно бе успяла да прикрие, пристягайки се с широк шарф на кръст под белите ревери. Ето това беше Норийн в нейната зелена обвивка, такава, каквата е била преди повече от двадесет години, жена от трийсетте, самата между тридесет и четиридесет години, с накъдрена коса, като от реклама зад оплота от мухи витрина на запуснат магазин, с тънки, стиснати в неодобрение устни и все пак, не съвсем непривлекателни, също като гърдата ѝ, с хладен поглед и голям нос, които ѝ придаваха гъши вид, макар че защо точно свързваше тези черти с гъска, едно напълно неантропоморфно и злобно същество, Роуз не знаеше. Малко уплашена от цялата осезаемост на духа, който повика, взряна учудено в една точка в центъра на коридора, където се бе спряла, за да го срещне, приковала нозе в персийския килим, очаквайки като че ли настоящето да се разтвори около нея, Роуз си помисли дали да не се върне долу, уж за да вземе някоя книга за четене, но се отказа и вместо това продължи напред, още няколко метра, покрай вратата на стаята, където спяха децата, за да пристъпи накрая в бившата спалня на Норийн.

Тя, разбира се, беше неузнаваема. Всъщност бе се превърнала в помещение за вехтории — имаше само едно легло, което я чакаше оправено, и в съседната баня намери чисти, свежи, дебели пешкири, само че до банята се стигаше трудно, толкова претъпкана беше стаята с единични стари мебели: шкафове за книги, разтворени сандъци, пълни със стари завеси, отделни малки масички, картини, поставени на пода и обърнати към стените. Върху леглото беше сложена една от нощниците на мисис Брайънстън. Някой бе проявил нежна загриженост, жест, който изглеждаше неуместен сред всичкия този безпорядък. При вида ѝ, хваната като из засада, Роуз започна да размишлява защо майка ѝ се бе омъжила за баща ѝ — под натиска на семейството, от безразличие или от алчност. Приседна на леглото до безжизнената найлонова нощница — неподвижните ѝ „ръце“ бяха кръстосани над пустото „сърце“ в благочестива, смирена молитвена поза — и усети, че това беше лъжлива следа, поколеба се, после ѝ обърна гръб и продължи в друга посока по коридорите на паметта си: да, тези кръстосани ръце с издадени остри лакти ѝ бяха напомнили

молитва, но се молеше самата тя — Норийн я бе научила на всички молитви: „Отче наш, ти, който си на небето“... и тя все още се молеше, не непрекъснато, както в детството си, а при случай, когато някое естествено или предизвикано от хората бедствие — кръвопролитие, земетресение, наводнение — я караше да падне на колене и да моли за справедливост, за милост, застъпничество, обяснение; не се молеше за себе си, както някога така безплодно бе правила, и дори не си даваше сметка, че е престанала да моли за себе си. Понякога се питаше дали въобще има някаква полза от това коленичене, но все едно — нещо я тласкаше неудържимо, като че ли нечия ръка се спускаше над главата ѝ, смачкваше косата ѝ и я притискаше надолу. В края на краищата си зададе въпроса: А дали бог наистина съществува, както вярва Норийн, или не?... Сети се нещо друго, почти го улови, да, улови го — спомен как стои в стаята на Норийн като проклет нашественик и разглежда мълчаливо безжизнените дрехи и пълните чекмеджета ѝ напомни още една непокорна постъпка — преди тези мълчаливи посещения, но също толкова дръзка: беше в един зимен ден, влажен и дъждовен, била е на не повече от шест години, макар че трудно можеше да си спомни точно колко, спомняше си обаче с какво беше облечена — тъмната вълнена рокля на сини и червени карета с пришит колан, която носеше на шестия си рожден ден. Валя цял ден, на поривисти потоци, с внезапни вихрушки, следвани от тишина, тя се умори да наблюдава как враните излитат от разлюлените голи дървеса и кръжат над тях. Непоносимото отегчение, съпътстващо цялото ѝ детство, я обхвана така силно, че усети болка в цялото си тяло и в отчаяние реши да извърши някаква безразсъдна постъпка, която би отвлякла ума ѝ от скуката и пълното униние. На тази възраст мисълта да влезе в стаята на Норийн още не ѝ беше идвала на ум, може би Норийн все още не се бе преместила у тях, а живееше в селото и идваше всеки ден, Роуз не си спомняше точно — но не по-малко я привличаше стаята на родителите ѝ, също забранена зона. По това време те не бяха вкъщи — майка ѝ бе заминала в чужбина за зимата, а баща ѝ беше в Лондон, така че никой нямаше да я види, ако тихо се промъкнеше там. Тя се качи горе, затвори се в тяхната стая и започна да разглежда предметите върху тоалетната масичка на майка си — кристални пудриери, сребърни четки с прекалено меки, нежно жълти космици, малки шишенца и бурканчета с посребрени капачета. Не се виждаха никакви

бижута, освен една скъсана перлена огърлица: всичко останало беше заключено някъде. Роуз си сложи перлите и направи няколко гримаси пред огледалото. После напудри носа си с голям пухкав розов тампон с мирис на застояло. Но почувства, че отегчението отново я издебва като вълк от някоя приказка, скочи на крака, преструвайки се, че е нетърпелива да види всичко, а всъщност от страх, преструвката беше пред самата нея, наоколо нямаше никого — и се отправи към банята. Там си поигра с душа, поглади кърпите за лице, пи вода от една тежка чаша за миене на зъби и най-сетне като хипнотизирана, малко по малко се приближи до бръснарските ножчета на баща си.

Тя вече знаеше какво е това. Мисис Еймъри от кухнята имаше едно бръснарско ножче, с което си остриеше моливите, за да пише с тях списъците за покупки. Роуз често гледаше как падат меките, извити стърготинки. Много ѝ се искаше да опита, но мисис Еймъри никога не ѝ даваше. Норийн и мисис Еймъри веднъж дори спориха за тези бръснарски ножчета, Норийн недоволстваше и повтаряше, че такъв предмет не бива да се оставя където и да е, пък дори и извън достъпа на деца, на най-горната полица на кухненския бюфет, това накара Роуз да попита защо бръснарските ножчета са толкова опасни, а Норийн ѝ отговори, че това ножче може да те пореже само като те погледне. Тази любопитна фраза придаде на бръснарското ножче в очите на Роуз някаква скрита сила и тя дълго се вглеждаше към поличката, където знаеше, че стои, надявайки се, че може и да му хрумне да я погледне и да скочи долу. Но имаше усещането, че Норийн го бе оклеветила, че не е възможно да е чак толкова опасно — толкова много неща, с които я плашеше, всъщност не бяха опасни: мократа трева например, мекият хляб, плодовата торта, мокрите чорапи, студеното мляко, нито пък четенето с фенерче под завивките. И след като не беше нито ослепяла, нито хванала ревматизъм, нито пък заболяла от хронично лошо храносмилане, Роуз отсъди, със своите шест години, че Норийн непрекъснато преувеличава опасностите на естествения свят. И сама, с пакетче ножчета в ръка, реши да постави думите ѝ на изпитание. Внимателно и малко нервно (защото в края на краищата Норийн можеше и да се окаже права), тя отвори пакетчето и извади едно от ножчетата, увито в хартиено пликче, бавно разтвори пликчето — ножчето беше мазно, покрито с тъничък слой мазнина, запазено отлично, готово за използване. Хвана го голо между показалеца и

палеца си. Наблюдаваше го. То не се раздвижи, дори не трепна. Тя се разочарова — бе очаквала едва ли не веднага щом го разтвори, да бликне кръв от някоя част на тялото ѝ. Очакваше то да скочи от ръката и да я нападне, като вълшебна сабя, която няма нужда от господар. Сякаш Норийн, потърквайки вълшебната си лампа в своята селска къща, му казваше: „Режи, режи“ и ножчето, чуло заповедта от разстояние, трябваше да излети от малките пръстчета на Роуз и да я нападне.

Но вместо това, за най-голямо нейно разочарование, то си оставаше съвършено бездейно. Тя го гледаше втренчено. Каква глупачка съм, си помисли (което не беше вярно, съдейки от безочието ѝ), как ще ме пореже, когато острието му не ме докосва.

И така, тя го хвана здраво и го насочи към възглавничката на палеца на лявата си ръка. Очакваше кръвта да рукне срещу ножчето, както огънят от опушеното фитилче на свещта лумва срещу запалената клечка кибрит, но се случи нещо още по-удивително, ножчето само докосна палеца ѝ, докосна го едва, просто се досегна до него, тя не усети нищо, никакво порязване, съвсем нищо (а може би точно в този момент е натиснала по-силно, не помнеше), когато изведнъж кръвта бликна, потече, разля се, прокапа от палеца ѝ. Тя изпусна ножчето ужасена. Оказа се истина! То порязваше само като те погледне! Кръвта се лееше. А нямаше никаква болка. Никакво усещане. Тя хладнокръвно завъртя крана на чешмата и подложи палеца си под струята, раната не беше кой знае каква за представите на детството — време на непрекъснато удряне, нараняване, кървене, падане, ожулване: застанала там, тя усещаше как пръстът ѝ постепенно изстива, а в главата ѝ нещо започва да тупти, изглежда, ритъмът на кръвта в загиващия ѝ пръст, чиито ситни извити линейки все повече побеляваха, и изведнъж разбра, че всичко беше истина, всичко, което казваше Норийн — за ревматизма, за развалените зъби, слепотата, адския огън, дяволите, мъченията, измените, вечния огън, изтезанията, и, о, боже, след толкова много години си спомни всички ужаси, които беше видяла, те се върнаха в съзнанието ѝ и я блъснаха грубо един подир друг — смъкването на кожата на Марсиас, картината, която висеше в гостната: тази кървяща плът с оголени сухожилия и ехидното лице на Аполон над нея; убитите зайци; ръката на едно дете, попаднала в машината за кайма на баща му, обезглавявания,

виетнамското село Ми Лай, кървища, ужас и проклетия; на онова пътешествие из Европа тя също не видя нищо друго, освен ужаси — Света Урсула и девствениците, умиращи на морския бряг с шуртяща от шиите им кръв и прочутият детайл на прерязаните им сънни артерии, разпятия на Христос, потънал в кръв и позеленял, изобразен на върха на пламтящ хълм на черния фон на безподобната човешка порочност, а най-лошо от всичко бе картината в музея Груних^[3], която се наричаше „Присъдата на Камбис“^[4], изобразяваща как на един продажен съдия му одират кожата на живо пред очите на крал Камбис и невъзмутимия му двор — хипнотизирана, тя се взираше в нея — тази разтворена плът, как е могъл художникът да издържи да я рисува, ден след ден, седмица след седмица, какъв ли модел е използвал? В същата зала висеше и друго платно — „Баптизмът“ на Давид — излъчващо спокойствие и ведрина: на преден план растяха теменужки и пролетни цветчета — съвършени, крехки, пълни с надежда. Христос с потопени в потока нозе — водата, лъскава и нежна, жълтите знамена. И въпреки това го бяха разпънали, пробили бяха с гвоздеи тия нозе.

Да, май че всичко се оказа истина. Бръснарските ножчета режеха, Христос беше разпънат на кръст, хората бяха грешни, адът ги очакваше... Истина е дори, помисли си с горест Роуз, докато седеше, без да помръдва на леглото, истина е дори, че от мократа трева се хваща ревматизъм. През целия си живот тя бе страдала от ревматизъм — получен в наследство от неподчинението ѝ, усилен от влагата в онзи полусутерен на Мидъл Роуд, където живееше сега, но най-вероятно прихванат тук, по влажните морави, сред пропитите от влага храсти. Всичко беше станало точно така, както го бе предвидила Норийн — нейните мрачни присъди не подлежаха на обжалване. И ако това е така, продължаваше да размишлява Роуз, като за милионен път се връщаше към тази мисъл, какво мога да направя, какво мога да направя аз, за да бъда спасена? Тя дори се усмихна, като изрече мислено този въпрос, той ѝ беше прастар познайник, много отдавна бе изоставила надеждата за спасение чрез вяра или чрез труд, въпросът се появяваше в различно звучене — отчаян, измъчен, или присмехулен, ридаещ, лекомислен, или пък, както сега, тъжен, уморен и някак безплътен, може би ѝ го бе подсказала самата обстановка в стаята, или заглавието на една книга върху лавицата отсреща, която зърна още при влизането, но сега, след като спомените ѝ я насочиха натам, установи,

че е старият екземпляр на „Пътуването на поклонника“^[5], този жесток спътник и горчива утеха на детството ѝ. Какво да направя, за да бъда спасен, си казваше поклонникът. Това беше любимата ѝ книга. Пътешествието, опасностите, роденият от вярата мираж на един божествен град... Малко боязливо тя стана от леглото, отиде до лавицата и я извади, ала не ѝ се искаше да седне и да ѝ се посвети, затова приведена, разгърна страниците. Всички си бяха тук: Аполон, обезглавеният правоверен, Блатото на отчаянието, реката и тропетите, прозвучали в негова чест от другия бряг. До тази книга стоеше и „Божията милост се излива над най-големия от грешниците“^[6], Роуз я свали и я погледна. И нея бе чела много пъти, тя също носеше страшния белег на неспокойствието и неволите ѝ. Беше отбелязала някои пасажи като дете или като девойка, не помнеше, знаците с молив още седяха. Бъниан, страдащ заради греха си, молец се за милост, разкъсващ разни стари писания, както куче рѳа кокал, терзаещ се дали би могъл да бъде един от избраните, терзаещ се за рожденото право на Исо. Тя беше подчертала дебело един параграф, в който се казваше:

„И благослових кучето и краставата жаба, и изброих всички неща, които бог бе възнаградил много повече от мен в това ми окаяно положение, от мен и от моите спътници: да, аз с радост бих бил куче или кон, защото знам, че те нямат душа, която би загинала под вечното теглило на мъките заради греха, което моята душа едва понасяше... Аз видях, почувствах това и то ме разкъса на парчета...“ тя беше написала: виж стр. 59, отвори там и видя, че бе подчертала следното:

„... и след дълги размишления, аз повдигнах глава и ми се стори, че слънцето, светецо в небесата, угася светлината си за мен и всички камъни по пътя и керемидите от къщите се надвесват над мен; стори ми се, че те всички се съюзават да ме изличат от лицето на света, аз не бях годен да живея между тях. О, колко щастливо е всяко същество, като знам какво бях аз — те всички стоят здраво и непоклатимо на тази земя, а аз бях обречен и изгубен...“

Обречен и изгубен, обречен и изгубен. Да, тя се чувстваше точно така. Колко лесно можеше да се подцени всичко изтърпяно... О, колко щастливо е всяко същество! Години наред, спомни си Роуз, аз бях готова да сменя мястото си с всяко живо същество! Но човек забравя болката, забравя претърпените неволи... Често се събуждах сутрин —

когато бях на девет или на десет години, и се молах да заспя отново, да умра в съня си, напълно да се лиша от свят. Завиждах на всеки камък за това, че е невинен, че нито може да прегреша, нито трябва да понася чужди грехове. Колко бавно се научих да живея, да си налагам да забравя.

„Божията милост се излива.“ Гледаше книгата втрещено. Тя все още я плашеше, в нея все още имаше нещо, някаква сила, способна да ѝ причини болка, макар и да беше преживяла вече това, което бе описал Бъниан — по-късно успя да сподави тези думи у себе си, прояви достатъчно мъдрост, за да ги потисне, но като ги видя сега отново, разбра, че винаги ги е знаела наизуст. Само че не се беше сещала за тях от години. Разумът си имаше своите терзания, но можеше да бъде и снизходителен. Тя пак разгърна страниците... И ето го последния удар, който я облъхна със смразяващ ужас, противен като гъсеницата, която веднъж случайно бе попаднала между страниците на хербария ѝ. Това не беше гъсеница, то имаше по-невинен вид — една обикновена поздравителна картичка за рожден ден, използвана, би помислил човек, като средство да се следят редовете. На нея пишеше: „Аз съм затворена, ала той е свободен. Ако бог не дойде при мен, ще скоча от стълбата дори слепешката във вечността, ще потъна или ще отплувам, без значение къде — в ада или в рая, о, господи Исусе, ако искаш, вземи ме, ако не — ще заложа живота си в твое име“ — едно героично и болезнено равнодушие, което отразяваше доста вярно тогавашните теологически разбирания на Роуз. Самата картичка, в явен контраст с текста, беше цветна и весела: съд с цветя на прозореца на селска къща. Като се вгледа в нея, Роуз се изчерви. Почувства как кръвта нахлува в главата ѝ, как косата ѝ постепенно се изправя. Сама си бе купила тази картичка, за да я изпрати на себе си за петнадесетия си рожден ден, който за пръв път щеше да посреща далеч от дома, в училището. Спомни си цялата мъка, унижението... Рождените дни бяха големи събития в пансиона: правеха се специални събирания на чай в чест на всяка рожденица и цялото училище пееше „Честит рожден ден“. На рожденицата се разрешаваше да подреди получените картички на тоалетната си масичка (където не се допускаха украшения) и да отвори пакетите с подаръци на другата сутрин след закуска, вместо направо да влезе в клас. Тази практика, приятна в някои отношения, беше предизвикала обаче жестоко съревнование:

момичетата се надпреварваха коя ще получи повече картички, по-скъпи подаръци, по-бурни поздравии от училището. От първата си седмица там Роуз тръпнеше в очакване на рождения си ден. Беше невъзможно да скрие датата, което си мислеше да направи — не достигаха интересни теми и рождените дни се обсъждаха надълго и нашироко, а датите лесно можеха да се открият в дневника. И тя изпитваше ужас от това! Дори и най-невзрачните момичета, които имаха най-малко приятелки, получаваха солиден куп подаръци и картички за рождените си дни: от родителите си, от домашни приятели. А Роуз си знаеше, че няма да получи нищо. Седмици наред лежеше будна по цели нощи и се питаше как ще издържи това унижение — учудените погледи, тактичните въпроси, садистичното съчувствие. Изгуби апетита си, не можеше нито да яде, нито да спи, дори косата ѝ започна да пада. В средата на главата ѝ се появи голямо плешиво петно. Сестрата каза, че било алопеция и попита дали нещо я тревожи. Не, отвърна Роуз и почна да реше косата си над това петно, така че да не се забелязва. Една нощ, докато лежеше будна в леглото, ѝ хрумна, че би могла сама да си купи картичка, да я напише от лъжливо име и да я изпрати по пощата, така ще бъде сигурно, че ще получи поне една картичка за рождения си ден. Идеята беше порочна и блестяща. Да, но не мога да направя такова нещо, беше следващата ѝ мисъл, просто не бих могла и толкова. При обичайното седмично посещение на магазините тя все пак тайно си купи тази картичка с цветя, като си каза, че не е за нея, а за приятелка. Дните минаваха, рожденият ѝ ден приближаваше, а тя се бореше с изкушението: чувстваше как то върви по петите ѝ, както го е чувствал Бъниан, и подръпва дрехите ѝ. Би било толкова просто да изпрати картичката, да каже, че има приятелка в града, а за всичко останало да бъде съдържана и малко тайнствена: такава постъпка изглеждаше безобидна в морално отношение, законен акт на самозащита, разумна отплата за един грях, за който тя най-малко носеше вина. Кой би я обвинил, кой не би я съжалил, ако знаеше истината? Защо напразно да страда? Не че една картичка щеше да я спаси: тя пак щеше да стане предмет на презрение, защото е получила само една картичка. Нямахте да постигне никакъв зашеметяващ успех чрез тази измама и всъщност нямаше да е заблудила никого.

В края на краищата не я изпрати. Не можа да си наложи да го направи. Честта, гордостта и честността ѝ попречиха. Какво пък, няма значение, повтаряше си в нощта преди рождения си ден, като се опитваше да стопли краката си в леденото легло, няма значение, няма значение, няма значение, ще страдаш само ти, Роуз Брайънстън, никой друг, помисли за това и нека то те утеши. И то наистина я утеши, поне до известна степен. На тия, дето страдат, им е дадена сила да понасят страданието си, каза си тя.

Впрочем на сутринта получи една картичка. От родителите си. И през ум не ѝ бе минало, че могат да се сетят и да ѝ изпратят честитка. По-късно се питаеше защо ли бе предполагала, че ще я забравят?

След тази случка косата ѝ порасна отново. И то доста бързо. И като че ли, след като преживя разобличението, след като преживя оскърблението, през всичките тези мъчителни години, тя го надживя, удържа някаква мрачна победа. Беше права, че не си изпрати картичката. И Бъниан, също като Норийн, е бил прав. Човек трябва да бъде нащрек дори докато се храни, докато пълни с мастило писалката си. Тесен е входът към рая.

По-нататък всичко се нареди добре. Колкото и да е чудно. Вярно, през последните тринадесетина години тя се бе чувствала много нещастна, преживя ужасни моменти и жестоки изпитания — мина през няколко дълги съдебни процеса, — но никога повече не почувства онзи сляп ужас и отчаяние, както в детството си. И никога, след като мина осемнадесетата си година, не се събуди сутрин с желанието да умре. Да, случваше ѝ се да поиска да умре. Но то беше нещо друго, по-скоро от самосъжаление. Никога вече, от момента, в който срещна Кристофър, не го пожела истински...

О, Кристофър. Човек можеше да си мисли каквото иска за него, но той беше запълнил години от живота ѝ. И не можеше да се отрече, че знае как да прогонва скуката, този Кристофър, той умееше да държи нещата на ръба... Дори раздялата и развода им бе направил „позадушевни“, отколкото са много бракове. И така, откак за първи път го видя в онзи отрупан с хартии сутерен в Блумсбъри... Тя го бе обичала истински — в онази последна нощ, която прекара в тази къща и в Англия, беше болна от любов и копнеж: скита из нощната градина, следена от подозрителните погледи на гузни опекуни, скрити в къщата, вира се в цветята, бледи, злокобни, размити в полумрака, вира се във

високия жив плет, в тинестата вода на изкуственото езеро и прокажените златни рибки, които всъщност не бяха златни, а просто бледорозови и на нощната светлина изглеждаха като кефали в локва кал, скита се безцелно в замрялата, вкочанена от студ градина, измъчвайки се от мисълта, че никога няма да дойде мигът, когато ще може да го види отново, в един момент се спря закована, втренчила поглед в цъфналия храст френско грозде до гаража: всяко цветче процеждаше капчици червена кръв също като кървящо сърце или червено ягодово бонбонче, тя се вледени, храстът, който допреди малко пламтеше, също се вледени и от всяко цветче, всеки лист, всяко клонче я погледна вечността — злокобно затишие, злокобна пауза, тишина, спиране потока на кръвта в средата на нощта, преди да почне отново уморено и лениво да тече, безкрайно бавно, но все пак — да се движи като онези лениви риби. Лек полъх на вятъра раздвижи листата на френското грозде, нарушавайки притихналата гледка — да, тя го бе обичала, със сигурност, точно така изглежда любовта. Но той отиде подалеч, не я остави да се измъкне така лесно и когато любовта угасна, както обикновено се случва, любезно я замени с най-различни видове развлечения. На пръв поглед невероятно. Още в началото беше очевидно, че тя е от онези хора, които са израсли, неспособни да общуват — несигурна, студена, нехармонична и с чувство за вина. Каква прищявка на съдбата ѝ бе изпратила Кристофър, тъй завладян от стремежа за притежание, че не ѝ позволи дори да се откаже от него? Желанието му да обсебва — самата нея, децата, парите, дори родителите ѝ — се оказа много по-силно от волята ѝ да го отхвърли.

Започна да се съблича. Събличаше се и мислеше за Кристофър, това неочаквано я изнерви. За пръв път след развода щеше да спи под един покрив с него. Ами ако излезе сам в нощта и я нападне? Ами ако си е наумил да отвлече децата с колата призори? Даде си вид, че приема поражението си кротко, дори приятелски, но човек не можеше да бъде сигурен с него. Свали само горните си дрехи и сложи нощницата на майка си. Колкото повече мислеше за това, толкова по-вероятно ѝ се струваше, че той ще направи опит за помирение. Двамата със Саймън седяха долу и пиеха, навярно вече се бяха напили, Кристофър — от угризения, а Саймън — от безпокойство, горкият човек. Погледна часовника си: беше вече много късно, не можеше да са още долу, сигурно са се качили да си легнат. Колко жалко наистина,

че не може да се омъжи за Саймън. Понякога си представяше как сключва брак с него, как заминават да живеят на съвсем други места и тя се опитва да бъде онзи човек, който можеше да бъде. Докосването до ръката му, стегнатият гръден кош, на който се облегна, меката коприна на шалчето на жена му, всичко това я бе заинтригувало. Но беше благодарна дори само на това, че и той, улегнал възрастен човек, също си бе помислил за женитба, е, щеше да се наложи да се задоволи с това утешение.

Раздразни се от мисълта, че Саймън и Кристофър могат да се сприятелят. Стана ѝ забавно, като се хвана, че е раздразнена. И се почувства много по-добре, след като ѝ стана забавно: в миг на самонадеяност скочи от леглото, като си мислеше да отиде да провери дали децата спят и да види как е подредена стаята им. Цялата вечер искаше да направи това, но я връхлетя споменът за Бъниан и тя се разстрои. По дяволите Бъниан, каза си, като отваряше вратата, после се разкая: о, не, не по дяволите, клетият Бъниан, това е най-лошото място за него, най-страшното, и като си помисли за ужасната възможност един истински Бъниан да се пържи завинаги в един истински ад, тръгна по коридора към стаята на децата, подсмиввайки се и в същото време изпълнена със смешни угризения, задето ѝ бе минала такава жестока мисъл. Децата си бяха легнали в старата стая за учебни занимания, която гледаше над конюшната: хубава стая беше някога, в нея Роуз и нейните зле образовани гувернантки години наред се бяха взирали една в друга в пристъпи на прозевки и отегчение. Една от тях я награждаваше с бонбончета за гърло, малки, твърди черни топченца. Понякога получаваше по три-четири за сутрешните уроци. Какво вълнение бяха тези бонбончета, каква силна тръпка, колко важни събития, облекчаващи еднообразието, като черни звездички в бялата пустош на учебникарската скука.

Навън пред вратата Роуз се спря. Не ѝ се искаше да ги буди, но напоследък те спяха много дълбоко, така че побутна вратата съвсем лекичко и тихо влезе. Ето ги: Маркърс и Константин в две еднакви легла, едно до друго, а Мария — в нейното собствено някогашно легло, изрисувано с рози и зайчета, под прозореца. Както обикновено Мария се бе разположила върху цялото легло: краката ѝ стърчаха навън, ръцете ѝ бяха прострени нашироко, главата ѝ висеше от леглото, а устата ѝ беше отворена. Роуз я намести върху постелята. Константин

пък почти не се виждаше под чаршафа и одеялото, дори и в горещо време той обичаше да е добре завит. Маркър спеше сладко, с глава върху възглавницата, точно там, където й беше мястото. Чувстваше се миризма на чорапи. Явно се бяха възползвали от необичайната сцена вечерта и бяха легнали, без да се измият. Дрехите им бяха струпани на купчина на пода: тя вдигна някои от тях, в същото време се огледа наоколо и забеляза новата бяла боя и плакатите на стените според вкуса на Кристофър, всички плакати съобщаваха за нещо (вкус, трайно повлиян от нейния собствен), пердетата на звезди и другите фосфоресциращи звезди, залепени на тавана, които леко блещукаха. Хубаво беше. Стаята беше подредена приятно. Човек не можеше да ги вини, че я харесват. Принадлежностите им за плуване бяха извадени и наредени върху скрина. Сигурно имаха намерение да плуват на сутринта. Дано денят да бъде пак хубав.

Тъкмо се готвеше да излезе от стаята, задоволила любопитството си, когато в миг я обхвана паника: стори й се, че чува нечий стъпки в коридора. Спря неподвижна и се заслуша. Да, навън наистина имаше някой. Можеше да бъде всеки — баща й, който проверява заключени ли са външните врати, както имаше обичай да прави, майка й, тръгнала безцелно да се поразтъпче, някой от прислугата. Нямахте причина да подозира, че е непременно Кристофър. Но все пак предпочете да изчака няколко минути при спящите деца. Който и да бе, ходеше или бос, или с домашни пантофи, защото се движеше изключително тихо. Стъпките спряха и на нея й се стори, че човекът спира, за да се ослуша. Много внимателно пристъпи няколко крачки напред, за да погледне през цепнатината на пантите на вратата. Отначало не видя нищо интересно — само дългия коридор с част от вратите по него. Лампата навън светеше, тя самата я запали, като излезе от спалнята си. Но беше сигурна, че там има някой, усещаше го. Бутна лекичко вратата, за да разшири цепнатината, чувствайки се неловко заради цялата си предпазливост: това нейно действие и тишината, нарушавана единствено от дишането на децата, й напомниха за онези дни, когато бяха още съвсем малки и тя трябваше да изпълзява от стаята им на четири крака, след като дълго ги бе приспивала и се боеше да не ги събуди отново. Константин и Мария бяха много трудни, колкото до Маркър, най-желаното средно дете, той винаги бе спал добре. Ако бутнеше вратата съвсем малко напред, щеше да вижда целия коридор:

тя я побутна, рискувайки да изскърца. И съзря Кристофър, както и бе подозирала, бос, по панталон и черен потник. Но не стоеше пред вратата на нейната стая, а пред стаята на Саймън. Ослушваше се.

Тя го наблюдаваше. Отначало не можеше да проумее какво прави там, но след минута трескав размисъл истината внезапно блесна в ума ѝ. Ослушваше се, за да разбере дали тя не е вътре със Саймън. Логично беше. Може би първо я е потърсил в нейната стая и не я е намерил, а може би не се е предоверил на логическите изводи и е тръгнал направо към стаята на Саймън. И в двата случая той търсеше нея... Роуз се запита колко ли дълго ще остане там, преди да се откаже и да си тръгне. Ясно беше, че сега тя не можеше да рискува и да се прибере в стаята си: но винаги мога да се мушна при Маркърс, ако се стигнеше до там, помисли си, когато изведнъж видя как Кристофър припряно се дръпва от вратата, смутен и объркан. Саймън рязко я бе отворил, така че той не се оказа достатъчно бърз и не можа да изчезне. Саймън беше напълно облечен. И той като нея не се бе осмелил да се разсъблече. Явно нямаше намерение да позволи, като Кристофър, да го видят без панталон, и бе проявил достатъчно здрав разум, за да прецени, че вечерта още не е свършила. Колко е проникателен, помисли си Роуз. Наистина ми харесва...

Застанал в рамката на вратата, Саймън бе вперил поглед в Кристофър. А Кристофър, макар и да не подслушваше вече през ключалката, не изглеждаше много доволен от това, което откри, пък и не успя да се престори, че просто е минавал по коридора на път за банята, или обратно за спалнята си. С една дума, изглеждаше гузен, което накара Саймън да попита:

— Къде си тръгнал?

Кристофър погледна огорчено, замисли се и отговори:

— Същото бих могъл да попитам и теб.

Това беше бърза реакция, и все пак недостатъчно бърза.

— Аз никъде не съм тръгнал — отговори Саймън. — Чух, че шумолиш пред вратата ми, и излязох да погледна.

— Трябва да си се вслушвал яката — каза Кристофър, като се отпусна леко, възвърнал самообладанието си след неудобното положение, в което бе изпаднал.

— Да, вслушвах се — рече Саймън.

— А какво искаше да чуеш? — попита Кристофър.

— Не зная — каза Саймън и се усмихна. — Ами ти?

— Ха — рече Кристофър.

— Е, не се оказа прав, нали?

— Тя не е в стаята си — поде Кристофър, но Роуз, която бе предусетила думите му с такъв безпогрешен инстинкт, че и сама се удиви, пристъпи невинно навън в коридора, преценявайки мимоходом, че засега ще се преструва, че нищо не е чула, но това не може да продължи дълго. И двамата рязко обърнаха глави към отварящата се врата, в смешен синхрон и смешна тревога. Като се усмихна храбро, щастлива, че нощницата на майка ѝ не е прозрачна, тръгна към тях.

— Здравсти — каза, като се приближи. — Какво правите вие двамата? Мислех, че вече отдавна сте в леглото.

— Ами ти какво правиш? — рече Кристофър и Роуз, която мислеше да отвърне: — Наглеждах децата, разбира се — един отговор едновременно и правдоподобен, и верен — изведнъж по неведома причина, като говореше от името на една непреднамерена, но безумна и лъжлива част от себе си, онова нейно второ аз, което повдигаше семейните свади, хвърляше обиди и в крайна сметка провали брака ѝ — се улови, че се вглежда втренчено в Кристофър и отговаря:

— Мъчих се да избегна теб, разбира се. — Веднага, щом го изрече, се разкая. Отговорът ѝ засегна Саймън, като едновременно раздразни и достави злорадо удоволствие на Кристофър, а към никое от двете тя не се стремеше. Признанието беше фатално — фатално бе да признае също, че макар и толкова смътна, връзката между тях все още съществуваше. И след като изрече това, не можа да се досети веднага какво да прави по-нататък. Очевидно не можеше да се върне в стаята си, но къде другаде можеше да отиде? Не би могла и да остане в коридора през цялата нощ.

— По дяволите — ядоса се тя. Начинът, по който я гледаше Кристофър, въобще не ѝ харесваше. Помисли си дори дали да не заложи на гостоприемството на Саймън, като се питаше има ли право да постъпи така с него, когато самият Саймън наруши мълчанието:

— Защо и двамата не влезете за малко при мен? Вижда се, че на никой от нас не му се спи. А аз досега не съм имал такава великолепна спалня, където мога да поканя хора, ще бъде жалко да пропусна тази възможност.

Роуз с благодарност прие, Кристофър само кимна с глава. Влязоха. Стаята беше наистина великолепна, както бе казал Саймън, най-хубавата гостна. Роуз бе забравила колко е разкошна. Беше облепена с оригинални, ръчно изрисувани тапети, покрити с китайски растения, птици, цветя и пеперуди. Разправяха, че недоволен от първия си опит, художникът се връщал много пъти след това, за да добавя различни неща, докато най-сетне попрекалил. От строго естетическа гледна точка може би наистина бе така, но пък в резултат се бе получило нещо много интересно. Имаше голямо легло с драперии, красиви лакирани мебели с инкрустации, които много добре подхождаха на тапетите. Дали по някакво необяснимо нехайство, или от други причини, Роуз не знаеше, но всичко бе непокътнато. Тя се настани на едно канапе до леглото, а Саймън и Кристофър седнаха на самото легло.

— Тук човек може дори да си пийне, ако му се прииска — каза Саймън. — Вижте, никога досега не съм виждал такова нещо, чел съм в книгите, но не съм го виждал с очите си.

И той посочи масичката до леглото. На нея върху сребърен поднос бе поставена кристална гарафа, а до нея буренце за бисквити от уеджуудски порцелан със сребърен капак. Изработката на съда не беше от най-модните, но все едно — правеше много приятно впечатление.

— Трябва да те е харесал — каза Роуз. — Татко, имам предвид. Не би го направил за всеки. Да не би да си му дал някой полезен юридически съвет?

— Нищо подобно — отвърна Саймън. — Само слушах.

— О, и това е било достатъчно — каза Роуз. — Ти толкова умно слушаш!

— Ще пийнете ли по нещо? И двамата?

— Какво е това? Бренди или уиски?

Саймън протегна ръка, вдигна капачката на гарафата и подуши.

— Не зная. Трудно е да се каже. — И я подаде на Кристофър.

— Уиски, налято в гарафа, където преди е имало бренди, бих казал аз — произнесе се Кристофър. — Типичен случай. Няма значение. Върши същата работа.

И така, неизбежно и невъзвратимо те пристъпиха към поредното пиене.

След един-два часа изядоха всички бисквити, и то с такова настървение, че Кристофър слезе долу да потърси още. Докато го нямаше, Роуз и Саймън си помислиха едновременно едно и също нещо, че тя по никакъв начин не бива да остава насаме с Кристофър — но не си направиха труда да го изкажат, защото всеки от тях си даваше сметка, че другият добре го съзнава. Роуз вече бе взела решение как да прекара нощта: ще задреме тук, където седи сега, на канапетото, с вдигнати, свити крака, отпуснала удобно глава на високата облегалка. Ще остави Саймън и Кристофър да си бърбят и незабелязано ще заспи. Разговорът им доставяше удоволствие. Тя добре познаваше Кристофър: след като веднъж бе започнал, както сега, лесно нямаше да спре и щеше да говори до сутринта, ако не го прекъснат. А Саймън, макар и надарен с по-малко естествена енергия, сигурно не би имал нищо против веднъж да постъпи така. Все пак утре е неделя. Няма работа, няма училище. Клепачите на Роуз се затваряха. В тапетите преобладаваше червеното на бял фон — ненатрапчиво, тъмно виненочервено, плътно и дълбоко, като цвета на млада гора от кучешки дрян или смрадлика — в природата този цвят я изпълваше с очарование. Червени дървета, разклоняващи се с тънки клонки, червени цветя с червени птици и пеперуди, накацали леко наоколо, като безтегловни. Веднъж бе видяла чапла, кацнала на върха на едно дърво — изящното тъничко дръвче, все още фиданка, се бе огънало и смачкало под тежестта на птицата и за да излети, тя трябваше да размаха тронаво криле, пърхайки ожесточено, тъй както сърдито поглежда човек, когато стволът под него се счупи. Изрисуваните върху тапета птици бяха твърде огромни за издължените, тънки, ефирни клончета, на които бяха накацали. Но никога нямаше да паднат. Глупаво наистина. Тя се прозя. Кристофър се върна с пакет бисквити „Гарибалди“ и остатъка от ябълковия сладкиш от вечерята, после той и Саймън се впуснаха отново и с не по-малко настървение в своя спор кое е по-лошо — да си беден в Североизточна Англия с парализиран баща и изтънчена майка, или да си беден в Камдън таун, да имаш баща мошеник и гръцко име. И двамата изтъкваха огромните си страдания и нетърпими унижения. Роуз ги слушаше в просъница, прозя се отново и затвори очи. Каквото и да бяха понесли, Саймън и Кристофър все пак бяха оцелели, изтеглили бяха печеливш билет в живота си. Както впрочем и тя. Нямаше защо да се тревожи за никой от тях. Тази мисъл,

сама по себе си утешителна, неизбежно я насочи към безименните множества от хора, които изнемогнаха. Но беше твърде уморена, за да се съсредоточи върху това сега. След като чу и подробното описание на менюто в едно работническо семейство — овесена каша, хляб и животинска мазнина, пушена херинга, карантии, — в четири сутринта тя заспа.

[1] Британския съвет (British Council) — основна организация, чрез която се осъществява научният и културен обмен на Великобритания. — Б.пр. ↑

[2] В Индия и Пакистан — лична прислужница на дама, гувернантка. — Б.пр. ↑

[3] Музей в белгийския град Брудж, някога в пределите на Нидерландия, известен със средновековната си архитектура. — Б.пр. ↑

[4] Едно от най-известните платна на Герард Давид — холандски художник от XVI в., прочут с уменията да си служи с цветовете. Оставил е още триптиха олтарна живопис „Баптизмът на Христос“, за който става дума. — Б.пр. ↑

[5] Произведение на английския пуритански проповедник Джон Бъниан (1628–1688), признат за литературния гений на пуританското движение. — Б.пр. ↑

[6] Духовната автобиография на Джон Бъниан, широко известна в целия англоговорещ свят. — Б.пр. ↑

На следващата утрин се почувства удивително добре. Събуди се рано и намери гарафата празна, Саймън — заспал, тъй както си беше облечен, върху широкото двойно легло, а Кристофър го нямаше. Предположи, че е отишъл в стаята си да поспи, но после изведнъж си помисли, че може да е избягал с децата. Не, не беше, скоро ги чу да закусват долу в столовата. Върна се в стаята си и бързо се изми. Забеляза, че хавлиите са твърде дебели и непрактични. Не обичаше дебели, прекалено пухкави хавлии, защото оставаха власинки навсякъде по тялото. Предпочиташе поизносените хавлиени кърпи, които ползваше вкъщи — изтъркани, орфани и твърди. Облече се и слезе долу, изпълнена с чувството за особена лекота, почти безтегловност на тялото си, което я обхващаше често след недоспиване или малко повече алкохол. Приятно усещане. Кристофър вече беше долу и помагаше на децата със закуската: той също изглеждаше бодър и твърдеше, че е станал преди часове. Не след дълго слязоха Саймън и мистър Брайънстън. Мистър Брайънстън беше малко раздразнен, че неделните вестници не са дошли, и няколко минути изразяваше негодуванието си срещу местния пощальон, безотговорно момче, което понякога съвсем ги забравяло. „А може би има стачка — вметна Саймън. — В тия времена някой постоянно стачкува.“

„Много неприятно — рече мистър Брайънстън. — Искан да прочета за Уилшоу.“ Той се оживи и им разказа всичко за този Уилшоу, негов приятел, който натрупал капитал от продажба на полуготов бетон, но не се задоволил с това и се впуснал в строителната индустрия, което обаче имало катастрофални последици за него. Миналата седмица бил разорен пред очите на всички. Знаех си аз, знаех си, повтаряше мистър Брайънстън, неспособен да прикрие задоволството си. Беше стигнал този етап от живота, когато вестите за беди, сполетели приятели, както и за тяхната смърт, вече не са мрачно напомняне за човешката тленност, чиято заплашителна сянка се появява внезапно, а повод да се радваш на себе си, да благодариш за това, че все още си жив и здрав. Той занимава Саймън и Кристофър доста време със спомени за стария си приятел Уилшоу, като на всяка втора дума злорадо напомняше за неговия банкрут: познавам го от четиридесет години и винаги съм бил сигурен, че рано или късно ще се провали. От тази тема лесно мина към любимия си за разискване въпрос, а именно: кое е по-трудно — да спечелиш първите си сто лири,

първите хиляда, първите десет хиляди или първите си петдесет хиляди лири? Роуз често бе слушала разсъжденията му по този въпрос, ала толкова отдавна, че сега ѝ се сториха нещо ново. Колкото до Кристофър, той попиваше всяка дума на тъст си, тази тема го омагьосваше и можеше да я обсъжда вечно. Дори и Саймън изглеждаше леко заинтересуван и изказа мнението, че от това би станало чудесна игра, нещо като „Монопол“. Мистър Брайънстън хареса идеята и веднага се замисли как да пласира играта на пазара.

Беше толкова доволен от вниманието, което му оказваха Саймън и Кристофър, че без видима логична връзка се прехвърли на втората си любима тема — изглежда, те двете бяха свързани в ума му само от удоволствието, което му доставяха, а именно — разсъждения за безкрайното разнообразие на човешките физиономии. Милиони и милиони хора има по света, говореше той, а сред тях няма двама еднакви! Тази мисъл го изпълваше с благоговение. Една метафизическа идея, която отдавна го интригуваше, озадачаваше и вълнуваше. Това Роуз никога не беше забравяла. Като дете тази тема ѝ се струваше банална и скучна до невъзможност, въпреки като всяка тема, която подхващаше баща ѝ. Тя се дразнеше от безконечното повтаряне на едни и същи фрази, от самата неоспорима природа на поставения за обсъждане въпрос, от липсата на оригиналност в мислите. Макар че човешките носове, очи, зъби и брадички могат да бъдат безкрайно разнообразни, това не можеше да се каже за мислите на мистър Брайънстън. Благоговението му обаче пред огромното множество и разнообразие на човешките същества бе несъмнено и много искрено. Не по-малко искрено от нейното собствено, когато си мислеше за безкрайността на вселената. И като го чу да повтаря всичко това отново, сега, след толкова много години, не можеше да не си помисли, че в крайна сметка, баща ѝ има право. Мисълта бе наистина зашеметяваща, толкова много хора в света и всичките различни. Този факт имаше действително философско значение. Всички снежинки, стигна до ушите ѝ, са еднакви. Но атомите вероятно не? Молекулите също не? Тя не знаеше. Константин започна да спори с дядо си за близнаците и еднаквите гени и щяха да си останат там цялата сутрин, ако Маркърс и Мария не настояха да излязат — бяха им обещали, че ще отидат на разходка до морето да събират малки сърцевидни мидички, а после да поплуват.

И така, тръгнаха към морето. Отначало Саймън се възпротиви, трябваше вече да се прибира вкъщи, но после решиха да вземе Роуз и децата със себе си и да тръгнат следобед. Кристофър безпрекословно се съгласи: изглежда, вече нямаше никакви намерения да създава неприятности. И понеже Саймън щеше да шофира целия следобед, предложи да ги откара до морето със своята кола, още повече че била по-голяма. Наистина беше много по-голяма. Саймън седна отпред, а Роуз и децата отзад, и пак имаше много място. Саймън беше облякъл един стар панталон на Кристофър и ботуши, защото го предупредиха, че там е кално. Роуз обу някакви ботуши на Константин — в момента двамата носеха един и същи номер обувки, но едва ли щеше да е за дълго. Движението бе доста оживено, беше неделя — Света Троица, но най-сетне се отклониха от главния път, минаха през някакъв портал и колата се задрусва по калните бразди на едно поле, което водеше към морето. Кристофър паркира в самия край на полето и всички слязоха. Морето се простираше пред тях, но недостижимо далеч, отвъд огромна зелена мочурлива равнина! Зад тази зелена пустош, отдалечена на километри, се виждаше жълтата самотна извивка на пясъците. Никой не се мяркаше наоколо, освен две малки фигурки в далечината, които търсеха път през мочурището.

— Как мислите да пресечем това? — попита Саймън, втренчен в обширното пространство пред тях.

— Ще вървим — с усмивка му отвърна Роуз. — Всичко е наред, Саймън. Тук е прекрасно. Щом стигнем пясъците, наоколо няма да има жива душа. Наистина е чудесно.

След половин час Саймън разбра защо на другия край няма да има жива душа. Преходът беше много тежък. Отначало под краката им беше що-годе сухо, макар че тясната пътечка, която следваха, бе прекъсвана от безброй малки ровове и язове. Над някои бяха прехвърлени дъски вместо мостове, покрити с кора от червена кал, а над други — не, те бяха оставени на находчивостта на пешеходеца. Но колкото повече напредваха, ставаше все по-мокро и по-мокро: и най-малките ровове бяха пълни с вода, вероятно от прилива, а твърдата почва бе размекната от влагата и ставаше съвсем кашкава. За възрастен човек без багаж нямаше да бъде особено трудно да ходи, но те носеха голямо оборудване със себе си: принадлежности за къпане, кофе, обяд, та дори и примус. Освен това, децата постоянно падаха в разни дупки,

дори и Константин, който уж беше голям и можеше да ги избягва. Но тъкмо честолюбието му го подвеждаше. Все се опитваше да прескочи някоя локва или ров, но не преценяваше възможностите си и падаше вътре. Още след първите двадесетина минути Маркърс и Мария изпаднаха в крайно окаяно състояние, захленчеха, замъркаха, искаха да ги носят, оплакваха се, че ги е страх от раците, доста голям брой, от които наистина се разхождаха необезпокоявани наоколо, повтаряха, че искат да се приберат вкъщи, че краката им са мокри и ги болят — въобще се държаха съвсем по детски. Роуз напразно им напомняше, че именно те са искали тази разходка, те й повтаряха, че вече не я искат. Кърсно е да се връщаме, крещеше в отговор Роуз. После започна да крещи на Кристофър, че той е виновен, защото е избрал този маршрут и натоварил децата с толкова много багаж. Кристофър не й оставаше длъжен и я обвиняваше, че е направила от децата глезени гражданчета, иначе кой бил виновен, че можели да клекнат пред малко кал по пътя си — явно не той. Типична семейна сцена. Но все пак продължиха да джапат през мочурището. Накрая Саймън се оказа далеч напред заедно с Константин, което беше добре дошло, защото през цялото време той се мъчеше да поддържа духа на момчето, задаваше му различни полезни въпроси за раците, мидите, виолетовите цветя и други интересни неща по пътя.

— Виждаш ли това зеленото? — попита го Константин, като посочи ниската зелена растителност, сред която вървяха.

— Ами виждам го — каза Саймън. — Трудно може да не се види, навсякъде го има, и по терен като този човек трябва през цялото време да се взира в краката си.

— Това е морски копър. Ще обядваме с него.

— Какво говориш? Яде ли се?

— Естествено. Просто го сваряваш и толкоз. Много е вкусно. Ще си направим сандвичи с морски копър. Ако не искаш, може и да не ядеш, но непременно трябва да го опиташ.

Саймън се наведе и откъсна няколко стръка. След като чу названието, той си спомни, че и друг път е чувал за морския копър — срещаше се в „Крал Лир“. Един човек в пиесата събираше морски копър. „Ужасен занаят“ — го бе нарекъл Шекспир и Саймън винаги бе тълкувал това „ужасен“ в смисъл на опасен, също както събирането на пачи яйца от върховете на скали, надвесени над морето, но сега

разбираше, че означава по-скоро кален и противен. Беше интересно растение — много зелено, разклонено и сочно. Толкова яркозелено, че сякаш сияеше от зеленина. Той сдъвка малко да опита. Погледнал назад, Константин забеляза това и рече:

— Не е хубав суров, има вкус на сол.

— Прав си — каза Саймън, напълно съгласен.

— Не се предавай, Саймън — насърчи го Константин. — Почти стигнахме. Зад тази височина започва плажът.

— Благодаря — отвърна Саймън.

Упорито продължаваше да газии. Воплите на Мария отново достигнаха до ушите му, той хвърли поглед назад и видя, че най-сетне Кристофър бе склонил да я вдигне на раменете си. Тя се беше настанила удобно, а от мръсните ѝ ботуши капеше кал по ризата му. Роуз пък тикаше Маркърс, който бе изтървал хавлиената си кърпа в калта и сега се оплакваше, че трябва да я носи такава мръсна.

— Не бъди толкова мекушав, лошо дете такова — викаше му тя, — разбира се, че няма да ти я нося аз, не съм виновна, че я изтърва, нали? Хайде, за бога, побързай, почти стигнахме, хайде!

— Цялата е кална — проплака Маркърс поне за пети път.

— Млъкни най-сетне — отсече Роуз и закрачи напред, като го изостави.

Саймън се обърна напред и продължи. Константин вече се бе изкачил на върха на височината и фигурата му се очертаваше на фона на синьото небе. Саймън тъкмо си мислеше, че тази част от обяда, която носи, е изключително тежка и че би предпочел да поспи, вместо да я мъкне, когато Константин нададе радостен вик: „Стигнахме, стигнахме!“ и изчезна отвъд възвишението. Въодушевен, Саймън се закатери след него, нагоре, към върха на насипа. Ето го най-сетне морето, през последните стотина метра то се бе изгубило от погледа поради една игра на релефа. Ето го и целия вдаден навътре в него, пуст плаж — жълто-кафяв, отразяващ синьото небе в големи, накъдрени от вълни вирове и малки тихи заливчета. Морето все още оставаше отдалечено на няколко километра, а плажът беше огромен — напред и настрани се разстиляше обширното му пространство, където скоро не бе стъпвал човешки крак, необозрим, неизброден, прекрасен. Изправен на върха на насипа, Саймън се обърна, махна на другите и извика: „Стигнахме, стигнахме!“ — един по един те почнаха да се явяват,

оглеждаха околността и мигом забравяха лошото си настроение, като че ли попаднали в омагьосана земя, където децата няма повече да плачат, а възрастните няма повече да се карат. Свалиха товарите си, а децата рипнаха и затичаха лудешки наоколо, тримата възрастни се изправиха, протегнаха се и се усмихнаха един на друг, после свалиха ботушите си и стъпиха боси върху твърдия влажен пясък.

Но това настроение не можеше да трае дълго — след малко се завърза ново пререкание — този път за мястото на пикника, на някои им беше под достойнството да се настанят веднага, тук, на самия край на плажа, а другите пък отказваха да се преместят и на сантиметър навътре. Маркъс успя да вбеси Константин, като го плесна с калната си хавлиена кърпа, Константин удари Маркъс, Кристофър удари Константин, задето е ударил Маркъс, а Роуз се развика на Кристофър, че ударил Константин, после — на Мария, че се усмихва скрито, докато братята ѝ си имат неприятности. Всички бяха гладни. Най-сетне се влачиха още десет минути в посока към морето и се настаниха на един висок насип, до някакъв дървен стълб. Плажът беше наистина много странен — хълмист, различно вдаден в морето, прорязан от необясними падини и проливи. Някъде пясъкът беше твърд и гладък, другаде — грапав и раздробен на малки бучици, които болезнено се забиваха в стъпалото. След като разтвори пакетите и се залови да разпределя обяда, Роуз обясни, че това е един от най-добрите плажове в района за събиране на сърцевидни миди, но твърде малко хора го използвали, защото трудно се стигало до него. Няколко километра напред, почти на хоризонта, видяха двете малки фигурки, които ги бяха изпреварили: те явно събираха миди, навеждаха се и така приведени, ходеха под палещото слънце, като скоро почти изчезнаха от кръгозора им. И ние ще съберем малко, след като хапнем, рече Роуз, или може би — само децата, а ние през това време ще подремнем. Тя започваше да усеща умората — слънцето, сандвичите, чистият въздух, недоспиването предишната нощ, всичко това си казваше думата. Тя се пораздвижи, колкото да свари морския копър за удоволствие на децата, които току се навеждаха над примуса и гледаха как оцветява кипящата вода в яркозелено. Саймън я наблюдаваше, мислеше за своето прекарване в Корнуол и за онзи пореч, дето растеше край потока близо до морето, спомни си и какво мислеше майка му за пореча. На нея сигурно нямаше да ѝ се хареса идеята да ядат копъра неизмит. Не беше

сигурен дали и на него самия му допада тази идея. Да сдъвчеш малко за проба, беше едно, но да го ядеш — съвсем друго, като при това му добавиш и масло, както сега правеше Роуз.

— Много прилича на аспарагус — каза тя гордо, подавайки му неговата порция.

— Да — рече той и послушно задъвка. Не се оказа толкова лошо. Но се зарадва, като чу, че мидите трябвало предварително да се изкиснат и няма да ги приготвят и ядат тук на място.

Когато всички се нахраниха, децата с кофички в ръце се отправиха да търсят миди — нито за миг не можеха да останат на едно място, освен когато се хранеха. Хленчът и оплакванията, че са уморени, бяха напълно забравени, както и желанието им да се връщат. Роуз, Саймън и Кристофър се поразсъблякоха и легнаха на слънце, вирайки се в небето. Саймън си мислеше, че възрастните са като децата — сдърпват се, стигат до бой, когато са гладни, изморени или премръзнали, но после, за разлика от децата, не са по-способни да забравят, нито да простят. А дълго хранят омразата си. Мисълта беше банална и не му хареса. Това, което всъщност виждам, рече си той, е, че няма особени търкания между Роуз и Кристофър. В момента тя го приема.

Роуз, от своя страна, си мислеше: Господи, как бих могла да го приема? Сега може и да изглежда съвсем нормално, за час или два под лъчите на слънцето, и то докато Саймън е тук и поддържа примирieto, но ако го нямаше, ние отдавна щяхме да сме се хванали за гушите: първо щяхме да се скараме за това, как разпределих сандвичите, как всеки от нас се отнася с децата, а точно сега щяхме да сме въввлечени в тежък семеен диспут за този пуст плаж и относителните достойнства на Саутенд, за консерватизма и фабианството, за експанзионистичното стопанство и Галбрайт. Чувам я, тя звучи в главата ми, тази горчива, изтощителна свада... Станала съм като дете, търпението ми е колкото на дете, поддавам се на всяко предизвикателство също като децата.

Искам да си отида вкъщи, каза си тя.

Упорита е, мислеше си Кристофър, но ще се предаде. Двадесет и четири часа, прекарани на широко, ще свършат своето. Тя няма да може да търпи повече онази окаяна, тясна дупка. Как би могла? Как би могла?

Той наистина не разбираше как издържа.

А Роуз си мислеше, искам да си отида вкъщи, да си отида вкъщи. После заспа. И тримата заспаха.

Събудиха ги децата, които се върнаха, натоварени с миди, развълнувани, ликуващи. Събрах милиони, похвали се Мария, и момчетата признаха, че наистина се е справила добре. Роуз си припомни онова усещане от детството: пръстите, заровени в мокрия пясък, мидичката, малка бучица, чието скривалище издава една едва забележима малка дупчица за дишане горе на повърхността. Никога не ѝ бе изглеждало особено жестоко да изважда мидите. Човек не може да изпита голяма жалост към тях. После, в тигана, настъпва един доста противен момент, когато почват да изваждат сиво-оранжевите си, полупрозрачни крачета и да ходят насам-натам, но това е всичко. Не бяха много раними на вид, тези миди.

Не след дълго всички отидоха да плуват, освен Саймън, който заяви, че не обича морето, а всъщност не искаше да се показва без панталон. Морето беше почти на километър от тях, децата се отказаха да стигнат до него и се задоволиха с малките заливчета и езерца, които приливът беше оставил. Роуз и Кристофър се отправиха към морето, но скоро също се отказаха и поплуваха малко в един дълбок пролив, след което се върнаха треперещи от студ. Докато се обличаха, Саймън се загледа към морската повърхност и изведнъж забеляза яхта, съвсем недалеч от брега, която плаваше на север. Гледката беше чудесна — бяла яхта, с бели платна. Показа я на децата и те всички се обърнаха да я видят. „Прелестна е!“ — каза Кристофър, докато с изискани движения сушеше косата си с хавлия и се взираше напред през тъмните си очила — не ги бе свалил дори по време на плуването.

— Бих искал да имам такава!

— Защо не си купиш една, татко? — попита го Константин.

— Прав си. Няма ли да е чудесно? — отвърна Кристофър малко нехайно и съвсем невинно, поне така се стори на Саймън. Но Роуз се обърна към него, погледна го ожесточено и рязко му каза:

— Стига вече, прекаляваш!

Ето какъв бе, затворен в орехова черупка, техният семеен живот. Роуз, пълна с ярост, която извърташе всичките ѝ добродетели, а Кристофър — неизменно и нехайно предизвикателен. Саймън усети как хлад смразява костите му и потръпна.

Много скоро след това, щом като яхтата се скри от погледа им, те тръгнаха обратно. Торбите с обяда бяха олекнали, ала плувните им принадлежности бяха натежали, пък и кофите бяха пълни с миди. Но пътят им се видя по-къс, може би защото се връщаха, както впрочем става винаги. На дървено мостче над една от дълбоките пукнатини, пълни с вода, поспряха за малко — там имаше две момченца, които ловяха раци с връв и извита карфица. Раците толкова ревностно се стремяха към собствената си гибел, че увисваха на карфицата и при най-символична стръв, поставена да ги изкуши. Момчетата ги слагаха в голяма кофа, която беше почти пълна. „Какво правите с тях, когато се напълни?“ — попита Роуз, загледана в движещата се маса. „Ами просто ги пускаме отново — рече едно от момчетата и широко се усмихна. — После пак ги ловим.“

Задоволително споразумение, няма що, както за децата, така и за раците, което им носеше постоянно повтаряща се, лекомислена радост. Като се отдалечиха от вира и поеа по все по-разширяващата се и равна пътека, Роуз откри, че върви между двамата мъже. Почти бяха стигнали до колата, когато внезапно каза:

— Някога в онази яма видях труп. — Едва сега си бе спомнила за това, ефектът на думите ѝ я изненада. — Е — добави тя, вглеждайки се в ужасените им, любопитни и уплашени погледи, — не че наистина го видях, а просто се досетих, че е бил труп, ако разбирате какво искам да кажа.

— Никак даже, нищо не разбираме — заяви Саймън. — Разкажи по-подробно.

— Ами, един ден се разхождах тук, бях сама, трябва да съм била вече голяма, шестнайсет-седемнайсет годишна, разхождах се с кучето на Джак, хубаво куче — женски далматинец, както и да е, — тъкмо когато минавах по онзи мост, кучето изчезна. Виках го, то ми отвърщаше с лай, но не се връщаше, явно беше намерило нещо интересно, тръгнах по дирите му и го намерих малко по-нагоре на брега на вирчето, въртеше се развълнувано около един чувал.

— Чувал?

— Да, чувал. Мокър и кален, завързан здраво с въже, подаваше се наполовина от водата. Кучето беше побесняло от възбуда, виеше, душеше и дращеше по чувала с ноктите си. Чувалът имаше формата на човешки труп. Спомням си, че си рекох: обзалагам се, че вътре има

труп. После пропъдих кучето и го накарах да върви пред мен, докато забрави за видяното.

— Каза ли на някого? Не се ли обади в полицията?

— Разбира се, че не. Работата беше там, че не бях убедена дали е труп. Мислех, че е, но не вярвах наистина да е така. Колкото повече си мисля за това сега, все повече ми се струва, че не съм се лъгала. Мястото беше много подходящо да захвърлиш някого, завързан в чувал. Пък и какво друго е могло да бъде?

— Странно, че не си казала никому.

— Така ли мислиш? Сигурно си прав. Знаеш ли, не съм се сещала за това нито веднъж оттогава. Не си го спомних дори тази сутрин, като тръгнахме насам. Сетих се едва като спряхме да говорим с момчетата.

— Могло е да бъде овца или крава?

— Кой ще пъкне овца или крава в торба, ще я завърже с въже и ще я хвърли във водата? Във всеки случай твърде дребно бе, за да е крава. Но овца можеше да бъде.

— Може би е още там. Да се върнем ли да погледнем?

— Скелетът, искаш да кажеш? Не, не ми се вярва. Тогава не го огледах отблизо, страхувах се, че е това, което подозирам. Защо да си навличам грижи? Веднъж мисис Шарки намери мъртво бебенце в една пощальонска чанта в дамската тоалетна на парка. По-добре да не бе поглеждала. После ми каза — защо ми трябва да си пъхам носа навсякъде!

И докато си разказвах спомени все в този дух, изведнъж се стреснаха, без да са особено изненадани, когато приближиха към колата и откриха, че непосредствено до нея е спряла полицейска кола, а в самия край на разораното поле са се изправили двама полицаи и нещо вгълбено разискват.

— Най-сетне се намери твоят скелет — обади се Кристофър. — Доста време им е трябвало все пак.

— Не заради моя скелет са тук — заяви Роуз, без да го увърта много, — а заради теб.

При тези думи всички се заковаха на местата си, тъй като по всяка вероятност бе точно така. Децата отново бяха изостанали, затъваха в разни дупки, спъваха се в камъни. Тримата възрастни се спогледаха с тревога, а Роуз ни в клин, ни в ръкав взе да се смее.

— Няма да ме отведат, нали? — попита Кристофър. — В края на краищата не съм направил нищо.

— Най-добре е да те затворят завинаги — възрази Роуз. — И да си получиш заслуженото.

— Как са могли да ни открият чак тук — недоумяваше Кристофър. — А и защо ли въобще са си дали този труд? Да не би вие двамата да сте въввлечени в някаква престъпна афера, а? Саймън, какво, за бога, мислиш, че става тук?

— Наистина не знам — отвърна Саймън съвсем искрено. В топлия следобед той бе забравил за съдебното разпореждане и за пренебрежението към него, което Кристофър демонстрира. Не можеше да си представи какво могат да искат тези двама полицаи, изправили се насреща им сред полето. Нима са дошли тук със заповед за задържането на Кристофър? И нима ей сега, пред очите им щяха да го отведат в затвора? Едва ли! Та той действително нищо не бе направил. Колкото повече мислеше за това, толкова по-ясно му ставаше, че той наистина не се е провинил в нищо, освен че е изпратил една телеграма със заплашително съдържание. Още повече днес беше неделя — официално определеният ден, когато можеше да бъде с децата си. Като разсъдеше човек, излизаше, че всички бяха изпаднали в необяснима, смешна паника, в това число и юристите. Колко безобиден изглеждаше в този момент Кристофър, изправен до него с хавлиена кърпа, праметната през врата, и с пълна мрежа в ръката.

Да, но и мистър Калвакорези по телевизията в петък вечер бе изглеждал точно така. Съвсем безобиден, докато не почна да говори. Всички те бяха под впечатлението на неговите думи, абсолютно всички. Всъщност той много лесно ги бе накарал да се предадат на паниката — баща, майка, деца, приятели, съдии, адвокати, прокурори, всички — и сега, под тяхно въздействие, полицията също бе изпаднала в паника, а във вътрешното министерство бяха изгубили хладнокръвието си. Ето такава е силата на прецедента, решаващият коз на правосъдието.

Двете групички останаха така известно време, под прежурищото слънце, без да предприемат нищо. Разораната на дълбоки бразди земя хвърляше синкави отблясъци към небето — самата тя изглеждаше тъмносиня. Полицаяте ги бяха забелязали и сега ги гледаха, както и децата, които тичаха към родителите си.

— Е, хайде — рече Роуз. — По-добре да отидем и да видим какво искат.

И тя пое през полето към двете спрели коли, препъвайки се по неравната земя. Двамата мъже я последваха. Колкото повече се приближаваше, толкова по-смутени изглеждаха полицаите. Размениха си нерешителни погледи, това ѝ поддържа окуражително.

— Здравейте — поздрави Роуз храбро, ведро, но и малко неспокойно, след като се бе приближила достатъчно. — Случило ли се е нещо?

За тяхно учудване полицаите не отговориха. До този момент те вече изглеждаха извънредно притеснени. Един от тях се прокашля, другият подритна камъче. По-младият погледна с недоволство по-възрастния, който още веднъж се изкашля, прочиствайки гърлото си, и се обади с глас, който издаваше мъчително усилие. Сякаш ловеше думите си произволно и на слуки.

— Сигурно ви е ясно — рече той, — че това поле е частна собственост, а не място за паркиране.

От по-младия му колега се изтръгна въздишка на облекчение и той хвърли към по-възрастния поглед, пълен с дълбоко възхищение. Върху лицето на проговорилия се изписа изключително самодоволство и тутакси напрегнатото му смущение отстъпи на радостно оживление. Колкото до Роуз, тя беше просто очарована.

— Ама, разбира се, разбира се — каза тя. — Това ни е известно. Принадлежи на мистър Купър. Но той няма нищо против да минаваме оттук, от години използваме това място, той наистина няма нищо против.

— Значи живеете някъде наблизко, така ли?

— Аз съм живяла тук някога. Сега живеят родителите ми.

— Е, тогава всичко е наред — рече полицаят и се усмихна щедро и широко като при позната шега и погледна със смеещите се очи на Кристофър. — Ще ме извините, че попитах, нали. Все пак, трябва да си отваряме очите, днес е празник. Няма да повярвате какви нарушения стават.

— Всичко е наред — отвърна Роуз, като отвори вратата на колата и натика децата вътре. Докато те потегляха, полицаите продължиха да си стоят там, върху буците на браздите. Смееха се. Единият тупна другия по гърба и продължиха да се смеят.

— Май не крояха нищо добро — каза Роуз.

— Не — възрази Кристофър. — Мисля, че грешиш. Те смятаха, че ние не кроим нищо добро. Бяха убедени, че съм зарязал колата наскре полето и ви отвличам всички с частната си яхта.

И те се засмяха, но не така шумно, както полицаите в онази нива, защото бюстителите на реда си бяха помислили точно това — поради прочетеното в неделните вестници и двете взаимодопълващи се съобщения от министерството на вътрешните работи: едното за нелегални емигранти, а другото — за отправена заплаха за отвличане. И докато те се тупаха един друг по гърба, малката бяла яхта спря на една пуста ивица от плажа няколко километра на север и от нея слязоха десетина зашеметени и наплашени пакистанци.

Срещнаха се отново в края на седмицата, в петък, в съда. Тъкмо почистваха съдебната палата — парчета плат за поемане на праха украсяваха каменните коридори, гигантски прахосмукачки се виеха като змии по пода, придавайки на мястото, макар и временно, необичайно весел вид, напomniaщ за изложба в атракционна палатка. Имаше нещо празнично и весело и в самата среща. Всички бяха там: съдията Уорд с перуката си, който изглеждаше съвсем малък на съдийския стол, чиито внушителни размери му придаваха едва ли не вид на джудже, Франсис Морис — също с перуката си, чиито краища стърчаха елегантно и непокорно, също като бели мустаци на омар, огрени от слънцето, двамата адвокати на Кристофър, един негър с перука, чиито функции бяха неизвестни, самият Кристофър, Роуз, Джули, Емили, Джеръми Олфърд. Съпругата на Джеръми Олфърд вече беше родила — момче, добре дошло след две момичета. Роуз пошушна на Саймън и Джули, че Кристофър е изпратил на Шърли Олфърд огромен букет цветя. Не е ли ужасен, тихо добави тя към Джули. Да, ужасен е, но има и много по-лоши начини да бъдеш ужасен. Да, да, сигурно си права, съгласи се Роуз.

През седмицата Роуз трябваше да положи доста усилия, за да обясни всичко на Джули. Или може би е било обратното? Вече не можеше да се каже, мислеше си Саймън, но станалото беше станало. И естествено, бяха нужни обяснения. А тя навярно бе предприела най-добрата тактика. Имаше интуиция за това.

Съдията Уорд обясняваше на адвоката на Кристофър какво точно е съдебното разпореждане срещу неговия клиент, адвокатът слушаше любезно и смирено, както беше редно. Съдията прелистваше книгата си, обясняваше, че делото за родителските права над децата ще бъде гледано от неговия колега Манзис точно след три седмици, и че би било добре да се спести време, ако становището на служителката от социални грижи, поискано преди месеци, бъде готово дотогава. Изключително важно е, мистър Крадок, продължи съдията, това дело да бъде уредено бързо. Имаме работа с деца, а не с... парцел за строеж, да речем. Да, милорд, разбира се, милорд, отвърщаше Крадок. А сега, продължи съдията Уорд, нека вашият клиент да застане в свидетелската ложа, защото искам да се уверя, че той е разбрал значението на това сериозно свое начинание и ще бъде така добър да го разясни на съда.

И тъй, Кристофър се оказа в свидетелската лежа. Той също слушаше внимателно и кимаше с разбиране. Откак печатът пак се бе захванал с него, той беше просто сломен. Онази сутрин в Норфък лично бе скрил неделните вестници. Стана рано и успя да ги укрие под дюшека си, защото отново бяха пълни с фамилията Василиу: *Грък отвлича деца; Василиу отново създава неприятности; Драмата на героинята под съдебна опека продължава; Още едно дело Калвакорези; Разведен грък открадва децата на наследницата* — тръбяха в многогласен хор вестниците.

Той нямаше как да скрива съдържанието им завинаги: най-сетне те попаднаха в ръцете на тъста му, който, разбира се, не изпадна във възторг. Нито пък, в интерес на истината, особено се разгневи и бързо му прости, но не без известно неприятно чувство. Печатът не спря да се занимава с Кристофър. Той се премести в един малък хотел в Саут Кенсингтън, за да се скрие от журналистите. Една вечер се отби у Саймън и по настояване на Джули остана да вечеря. Изглеждаше самотен. Трудно можеше да разсее впечатлението, че е самотен и се разкайва. Ето го и тук, в съда, тъжен и изпълнен с угризения, той се съгласяваше с всяка дума на съдията и се извиняваше за държанието си. Разсилният зад него спря да чисти ноктите си и вдигна поглед, когато той заяви:

— Уведомявам ви, милорд, аз никога, нито за момент не съм искал да отвлека децата. Уверявам ви. Освен това никога не бих предприел действие без съгласието на съда.

— В такъв случай, мистър Василиу — рече съдията, като се взираше в него, примигвайки, — в такъв случай, колко жалко, че загубихте толкова време на съда! И лишихте някои от нас от спокойствие през почивните дни.

— О — рече Кристофър, — много съжалявам за това. Не съзнавах колко грижи ви създавам. Макар че в някои отношения това беше полезно преживяване.

— Какво искате да кажете? — попита съдията. Но Кристофър не повтори думите си и не беше склонен да ги разяснява.

— Нищо — отвърна той, — нямах предвид това, което излезе. Искан да кажа само, че сега знам в какво положение се намирам. Вие твърдите, че съм загубил времето на съда, но аз понякога чувствам, че

съдът с неговите прекалени закъснения губи моето време. А когато нещата се задвижат както се полага, това вдъхва увереност.

Колкото и да се въздържаше съдията Уорд, стана ясно, че тази мисъл доста го оживи:

— О, така ли — рече той приятелски, — е, ние можем да задвижим нещата, когато това се налага. Но мога да ви уверя, че ако предприемете пак нещо подобно — да отведете децата или да заплашите нещастната си съпруга, на часа ще се намерите в затвора. Знаете какво значи това, нали?

— Да — отговори Кристофър, като се усмихваше кисело. — Да, преживял съм го вече.

И погледна от свидетелската ложа към Роуз.

— Той повече няма да ви безпокои — каза Джеръми Олфърд, след като вече бяха излезли навън, на Флийт стрийт и чакаха такси. — Няма да посмее.

И беше прав. Делото за родителските права бе гледано от съдията Манзис точно след три седмици, както бе предвидено, и той, без да съчувства особено на Роуз, въпреки всичко се видя принуден да признае, че перспективата Кристофър да поеме родителските права над децата си може да се окаже по-лоша. „Какво да направя, мистър Крадок — каза той, като го гледаше с искрящи от гняв очи, сякаш Кристофър бе нарушил правилата в някой клуб, като бе запалил цигара на забранено място, — аз щях да бъда много по-склонен да разреша това дело благоприятно за вашия клиент, ако не беше безотговорното му държане в неделя на Света Троица. Боя се, че не мога да приема сериозно неговата молба, като имам предвид собственото му поведение.“

Той дори и не спомена факта, че когато служителката от социални грижи отишла да се срещне с Кристофър, първо, Кристофър закъснял един час, и второ, не могъл да покаже по-подходяща квартира за три деца от малка единична стая в някакъв хотел на Глостър роуд, пълна с празни бутилки от уиски. (Когато служителката се срещнала с Роуз, тя също се почувствала виновна, понеже четяла „Гардиън“, вместо да търка пода.)

Съдията не искаше много да говори за това, Роуз определено не му хареса. И даде да се разбере, че ако Кристофър не се бе показал толкова неблагоприятен, той щеше да се съобрази с писмените му

показания за Роуз, в които имаше наистина много сериозни неща. Като чу това, Джеръми Олфърд се разтрепери от гняв: нима същият този Манзис не отхвърляше грубо в много подобни дела медицинските и психиатрични показания, бълвайки огън и жупел срещу експертите на специалистите? Веднъж бе отсъдил правата на бащата, защото съпругата живеела с любовника си, а бащата беше най-неподходящият човек за родител — религиозен маниак, свиреп и отмъстителен човек. Манзис бе отхвърлил показанията на семейния лекар по този въпрос, квалифицирайки ги като нагло безочие. Тогава имаше протест срещу него, но той успя да се измъкне безнаказано. Джеръми Олфърд се питаше дали ще посмее да постъпи така и сега. Той не посмя. Отсъди децата на Роуз — каза, че може да ги задържи. Когато всичко свърши, стана ясно, че нищо друго не е могъл да направи. Служителката от социални грижи бе една мила жена над петдесетте, много бе харесала Роуз. Двете си поприказваха надълго и нашироко за проблемите на квартала, като накрая дори обсъдиха и възможностите за детето на Ейлийн, дъщерята на мисис Шарки. И единодушно стигнаха до извода, че са мрачни. Разговаряха дълго, кимайки с глава над чашите с чай, и си станаха симпатични, след което служителката заяви категорично на съдията, че децата се чувстват добре и получават отлични грижи от майка си.

— Кристофър повече няма да ви безпокои — повтори Джеръми Олфърд отвън на тротоара, докато махаше на едно такси с чадъра си, а силният вятър издуваше шлифера му.

Преди да измине и година, Кристофър се премести обратно в къщата на Мидъл роуд. Година и половина по-късно, след като свикна с новото положение, Саймън си каза, че всъщност това трябваше да се очаква. Какво друго им оставаше да направят? Събитието не го озадачи много дори тогава. А сега, като премисляше, се утешаваше с мисълта, че наистина не се бе изненадал особено.

От негова гледна точка, новото положение имаше и своите добри страни. Не че Роуз и Кристофър бяха стигнали до щастливо помирение и радостно съжителство отново. Техните проблеми продължаваха и едно от последствията на новата им спогодба бе, че изглежда, имаха нужда от подкрепа и повече общуване с приятели. Двете семейства — Камиш и Василиу — се виждаха много често. Това от своя страна много подобри атмосферата в семейния живот на Саймън. Джули редовно канеше семейство Василиу на вечеря и те често приемаха. Събираха се и с децата, през почивните дни, а от време на време дори организираха екскурзии до Кю Гардънс^[1] и Хамптън Корт^[2].

Кристофър научи децата на Камиш да се пързаят на ролкови кънки. Джули научи Роуз да плете на една кука. Роуз изглеждаше истински привързана към Джули, а Джули, която ѝ отговаряше със същото, се издигна малко в очите на Саймън и промени някогашната му представа за нея.

Всъщност до известна степен Джули като че ли се превръщаше в човека, за който той някога я бе взел: колкото повече остаряваше, толкова повече започваха да ѝ прилягат превземките, тя изглеждаше все по-добре — една жена, успяла да осъществи детските си амбиции, съумяла да стане изискана, великодушна, светска дама. Това я правеше много привлекателна. Когато ги канеха на вечери, той улавяше насочени към нея погледи, пълни с възхищение. Може би те винаги са били пълни с възхищение, а само той, обременен от вини, ги бе тълкувал погрешно. А когато хората са ѝ благодарели за подаръците или гостоприемството, само той си е мислил, че в тези благодарности се съдържа елемент на присмех. Навярно не е имало нищо такова. Хората я харесваха. Обичаха компанията ѝ. Роуз също я харесваше. Двете си говореха с часове по телефона, съвсем по женски, а после Джули идваше при него и му разказваше какво е казала Роуз.

У дома нещата вървяха по-добре, отколкото когато и да било. Дори светският начин започна да му доставя удоволствие, сега, след

като в него се включиха един-двама лично негови приятели, а Джули стана по-благосклонна към неговите интереси.

Новият „режим“ наистина вдъхваше надежди, дори Даяна, която в известен смисъл стоеше в дъното на всичко това, бе казала някъде с раздражение, че единственият виновник Роуз и Кристофър да се съберат отново е Саймън Камиш. Няма да може да издържи на цялото това напрежение, но сега бил доволен да ги крепи, да ги наблюдава и да им помага, да действа като техен посредник. Остави ги най-сетне, казваше Ник. Той много отдавна се бе отказал да се занимава с Роуз. Но Даяна не можеше така лесно да ги остави. Отказала се бе от аспирациите си към Саймън неотдавна, и негодуваше, че Роуз с такъв успех е влязла в ролята, която тя готвеше за себе си. Голяма грешка, говореше тя, смятайки се за несправедливо огорчена заради собственото си заслужено наранено честолюбие; това няма да им донесе нищо добро, помни какво ти казвам, скоро ще се увериш.

В думите на Даяна, разбира се, имаше известна истина. И тя силно безпокоеше Саймън. Джули наистина се бе издигнала в неговите очи, ала Роуз бе паднала. Присъствието на Кристофър около нея не й се отразяваше добре: тя ставаше все по-свадлива, напрегната, раздражителна. Двата с Кристофър често се караха, дори пред хората и без причина, безплодно, уничително, изтощително и от тези препирни Роуз винаги губеше. Тя изглеждаше, не, тя в действителност беше дребнава, отмъстителна, злопаметна. Веднъж Саймън си помисли, че тези свидетелства за нейното нещастие би трябвало да го удовлетворяват, но докато я гледаше такава, той разбираше, че губи повече, отколкото можеше да спечели в тайното си злорадство. Губеше нея: Роуз се съсипваше, и то пред очите му. И въпреки това той приемаше постъпката ѝ. Приемаше изцяло и нейната позиция. Какво друго би могла да направи?

Саймън чакаше търпеливо, както чакаха и всички останали, Роуз и Кристофър да обявят, че купуват нова къща. Беше неизбежно, не можеха да продължават да живеят на старото място. Това съобщение, мислеше си Саймън, ще бъде знак, че всичко е свършило — че тя се е жертвала, че е загубила битката окончателно.

Чакаше, но съобщението все не идваше. Отначало, с течение на месеците, той си мислеше, че Роуз изглежда удържа някаква победа

там, зад износените пердета. Все още някак се държи, напразно предана, вярна на своя обет. По-късно почна да се забелязва, че нещата се променят. И не само Роуз се променяше, а самият район, в който живееха. По някаква прищявка на модата той започна да изплува от запустението си. В началото процесът вървеше толкова бавно, че почти не се долавяше, но след като веднъж бе забелязан, признаците му ставаха все по-ясни, умножиха се, промяната набра скорост. По фасадите на къщите се появиха табели „Продава се“. Изкупиха се цели улици, бяха префасонирани и препродадени. Цените на имотите бързо растяха. Цената на къщата на Роуз се утрои, без Роуз да си мръдне пръста за това. Тук се заселиха представители на някои нетрадиционни слоеве от средната класа — актьор, журналист, издател, чиновник, преподавател по социология, продавач на антикварна литература. Боядисаха предните врати на къщите в черно и кафяво-зелено или в охра и сивкавозелено. Изчезнаха дантелените пердета и малките декоративни портали от ковано желязо. Детските колички по улицата станаха по-износени, прозорците по-мръсни, но затова пък тапетите, които се виждаха през тях — по-скъпи, а в магазина на ъгъла започнаха да продават френски цигари. Някои от гърците все още се крепяха: все още имаше няколко къщи с червени тухлички и различно оцветени фуги между тях, но броят им не се увеличаваше както по-рано. Гърците имаха късмет, че къщите им бяха тяхна собственост и никой не можеше да ги измести. Наемателите обаче взеха да изчезват. Собствениците моментално се възползваха от това, което ставаше, и на часа се освободиха от онези, които можеха да бъдат изгонени най-законно. Колкото до мисис Шарки, тя бе защитена от закона да живее на същото място и при същия наем за една година, след като почнаха подобренията, но знаеше, че след това ще трябва да напусне. „Не мога да се оплача — говореше тя. — Досега плащах само по една лира на седмица за цялата къща. Е, вярно е, че покривът тече. А по тавана на горния етаж расте плесен, дебела колкото юмрук. Но за една лира на седмица не можеш да се оплачеш, нали?“ Мисис Шарки имаше късмет, защото беше в списъка за общински жилища и веднага след като увеличи наема, получи нов апартамент. Беше на десетия етаж, премести се там заедно с двамата си сина, дъщеря си Ейлийн и внучката си. Отначало бе на седмото небе от радост; когато я посети, Роуз остана някак потисната от нейния искрен възторг от новата кухня,

малките квадратни стаи и миниатюрния балкон, където не ѝ се разрешаваше да простира дрехи или да слага обемисти предмети. Но после, оставайки вярна на себе си, тя се упрекна, че е реагирала така тесногръдо и превзето. Каза си, аз съм просто една глупачка, глупачка и толкова. След шест месеца обаче на мисис Шарки ѝ дойде до гуша този апартамент: мазилката се пукаше, асансьорът все не работеше, липсваха ѝ разговорите на предните стълби, липсваха ѝ съседите, липсваше ѝ Роуз. Това вдъхна увереност на Роуз. Тя често ходеше у тях, гледаше бебето, което апатично се щуреше като затворено в клетка (скоро щеше да стане на три години) и слушаше за несполуките с апартамента и за преживелиците на Ейлийн. Въпреки ограничения си кръгзор и скучната работа във фабриката за спално бельо, Ейлийн бе успяла още повече да пропадне. Това развесели Роуз, макар че не можеше да каже защо. Ейлийн се бе забъркала с една екстравагантна група набедени поп певци, обявили се като „Ангели от ада“, които всяка вечер висяха в новата кръчма на жилищния комплекс, наречена кой знае защо „Престър Джон“^[3]. Мястото беше потискащо, макар и да се виждаше, че архитектът е направил всичко, за да го приобщи към околния пейзаж. Имаше преден двор, където вместо столове бяха поставени каменни гъби, а от някакви саксии, изпод слой от угарки, растяха цветя. Както си седяла една лятна вечер на една от гъбите в този преден двор, Ейлийн била простреляна в крака. Не се целили в нея, младежът, който стрелял, се целил в Тери Монк от Болс Понд роуд. Но изстрелът бил неточен и куршумът преминал през бедрото ѝ. Това я въодушевило до неузнаваемост. Тя остана в болницата няколко седмици: когато я посети там, Роуз я намери оживена, възторжена, а мрачното ѝ лице — дълбоко преобразено от болката и от това, че бе станала известна.

Тя седеше на леглото, облечена в найлонова тюркоазена нощница с жабо, до нея имаше ваза с цветя — кралицата на жилищния комплекс — и свеждаше мургавото си лице над нежното бледо жабо, разкрасена с малко грим, доволна. Двете с Роуз се спогледаха и единодушно признаха, че съдбата не бе пренебрегнала съвсем Ейлийн, че бог не беше толкова нехаен към нея, както изглеждаше понякога: той я бе издирил и белязал, явно бе заслужила неговото лично внимание. Мисис Шарки не гледаше на нещата точно така. Но дори и тя призна, че мисълта за Ейлийн не ѝ тежи толкова много след злополуката. Сега

поне знам какво точно ме тревожи, заяви тя пред Роуз. И Роуз разбра отлично какво имаше предвид.

Изглежда също, че съдбата се бе намесила благополучно и в живота на Роуз и я спаси от преместване в друга къща. Кристофър не можеше да има нищо против Мидъл роуд, след като настъпиха такива промени. Дори училището на Харингтън роуд се издигна: вдъхновени от примера на Роуз, една-две майки от средната класа рискуваха да изложат децата си на неговите „неведоми опасности“ и сега Мария имаше малка свита от известни приятели. Мис Линдли напусна — времената се промениха, полите на мис Линдли се удължиха от горния край на бедрата до глезените ѝ, — а самата тя се премести далеч отгук, към по-безпросветни райони, към по-нецивилизовани земи, които можеше да завладее. Сега беше заместник-директорка на едно училище във Финксбъри Парк: вечер водеше езиков курс за родителите на децата емигранти. Беше неуморима. Роуз загуби връзка с нея. Тя нямаше време за Роуз.

Саймън наблюдаваше отстрани с растящо безпокойство. Видя как къщата на Роуз бе преобоядисана отвън, видя как я заведоха на лятна почивка в Италия, виждаше как много често в почивните дни заминава за Норфък, освен това редовно му предлагаше питие, сякаш уискито не струваше три лири бутилката. До него стигаха разни нейни изказвания по време на вечери у други хора, чу, че са я видели да играе комар с Кристофър у Емилио, чу, че са я видели да се смее в театъра, да спи на един благотворителен концерт, чу, че е била пияна на една частна художествена изложба. В едно седмично издание дори прочете нейно писмо за свободата на жените, оспорващо някакво изказване на нейна приятелка, че жените не били в състояние да приемат факта, че не само те, а и мъжете също са органично привързани към децата си, и поставящо под съмнение добродетелите на новия патриархат. Това писмо го засегна дълбоко: не само заради загатнатото в него отношение към мъжете, а най-вече за липсата на деликатност, която никак не ѝ бе присъща — не можеше да повярва, че го е писала тя. Видя я приобщена към нов живот, неспособна да пренебрегне своите нови съседи, досадно отдадена на разнообразните им нужди и грижи, както някога на мисис Шарки, само че по-безжалостно, защото я експлоатираха много по-хитро. Видя я как се бори, за да изпрати Константин в държавно училище — мъчителна, непосилна, безумна

борба, докато накрая победи. (Най-голямото дете на Саймън започна да учи в Бидейлс. Какво можеше да направи? Детето беше невъзможно, беше психопат.) Видя как Константин преуспява, наблюдаваше внимателно, зорко... Видя как косата на Роуз изсивя и загуби блясъка си, също като остарял метал, само наблюдаваше. Наблюдаваше как се облича, за да види дали харчи много пари за себе си. Наблюдаваше косата ѝ, за да види дали от време на време ходи на фризьор за три гвинеи. Наблюдаваше лицето ѝ и бръчките по него, за да види дали ще му измени. Търсеше белези от рани и синини, но виждаше само едно изопване на кожата върху скулите и бледи кръгове около очите, забеляза също и нова плетеница от бръчици — пачите крачета, когато се усмихваше. Ако имаше следи от нараняване, те бяха по най-нежните места, които той не виждаше, онези нежни места, които никога не бе виждал. Ако кървеше, тя кървеше вътрешно.

Никой не споменаваше за поредната сума, която Роуз трябваше да получи — следващите трийсет хиляди лири, които рано или късно щяха да ѝ бъдат предоставени. Те като че ли не съществуваха. Но от време на време Саймън се сецаше за тях. Това беше заплаха, надвиснала над нея — смътна като смъртта и същинска като житейско изпитание. Човек не можеше да я попита какво ще направи с тези пари, както не можеше да я попита и как ще умре, по какъв начин ще свърши и надява ли се все пак да умре достойно. Не можеше нищо да се направи, освен да се чака.

Той наблюдаваше къщата и отвътре, стаите в нея, стаите, в които живееше. Наблюдаваше години наред със затаен дъх. Те се промениха, малко. Не много. Такава любов, такова чувство за спасение го изпълваше от вида на всеки предмет, който оставаше на старото си място. Кутийката за чай, калаеният поднос. Креслото. Проскубаната котка. Понякога някои неща изчезваха — един ден тя реши, че канапето в дневната не може да се търпи, и преседя вкъщи, заедно с Емили един цял съботен следобед, за да чакат вехтошаря с шарената му каручка. Не, не мога да го понасям нито минута повече, повтаряше Роуз през слаб, истеричен смях, като поглеждаше часовника си и удряше с юмруци по кафяво-черно оранжевата дамаска на ужасяващия престарял ветеран, скърцащ и почти свещен, с невероятно омазнена, изпъкнала, лъскава, прокъсана платнена тапицерна, удряше го, докато всичкият едновековен прах излетя от него, прахът на Северен Лондон,

излетя от изтъркания му дюшек от конски косъм, от просмуканата му вата — противно е, крещеше тя, не мога да го гледам, махнете го, махнете го, като разбира се, съзнаваше, че върши нещо като светотатство, предателство, но не криеше отвращението си, тя — непобедимата, тя — непоклатимата: махнете го, а, ето го най-сетне, възкликна, и вехтошарят наистина се появи, чуха тайнствения му вик, загадъчния му вой, и не след дълго дръгливото му пони, теглещо саморъчно изрисуваната каручка, се спря под прозореца. Една епоха умираше и в тези опушени ъгли се чуваше смъртният ѝ грохот, докато Роуз Василиу, Емили Офенбах и Саймън Камиш отваряха прозореца на сутерена и прехвърляха прастарото канапе навън: то беше твърде голямо, за да мине през вратата, защото стоеше в тази стая вече поколения наред. Старецът не го искаше, трябваше да му дадат пет шилинга, за да го вземе, добре, че се избавихме от него, каза Роуз, като огледа стаята, изглеждаше празна, съвсем празна без него.

Ами сега, къде, за бога ще сядаме, запита се Роуз няколко минути по-късно. И разкайна, изчака да мине известно време, преди да замени старото канапе с ново.

[1] Названието на Кралската ботаническа градина, чието начало е поставено през XVII век. — Б.пр. ↑

[2] Дворец на династията на Тюдорите, построен през XVI век, любима резиденция на много английски крале. — Б.пр. ↑

[3] Легендарен християнски владетел на Абисиния през средните векове. — Б.пр. ↑

Изпълнен с подозрения, една събота Саймън отиде у тях — беше зимата на консервативното правителство, на законопроекта за индустриалните отношения, на десетичната монетна система и въобще на един нов свят, като си припомнеше една друга събота с облаците прах, издигащи се в летния въздух, намери ги отново двете — Роуз и Емили — седнали на новото канапе. И подозренията му се разпалиха и затвърдиха. Тя носеше кожено палто, не друг, а Роуз! Какво щеше да направи сега, какво щеше да каже, дали щеше да се оправдае? Вратата му отвори едно от децата: готвеха се да излизат, той бе довел и две от своите, но малко бяха закъснели, Роуз и Емили го очакваха, Джули бе отишла на кино. Кристофър пък в момента беше в чужбина по работа, а те тримата с Роуз и Емили се бяха уговорили да отидат на изложбата на кучета в Двореца Александра. И ето я Роуз с новото кожено палто, седнала на новото канапе. Когато той влезе, тя вдигна поглед, децата му бяха отворили, вдигна поглед и му се усмихна.

— Саймън! Здравей! Как си? Как вървят нещата?

— Добре съм. Съжалявам, че закъснях.

— Няма нищо. Не бързае толкова.

И той я погледна, изгледа нейното предателство. После погледна Емили. Тя беше станала толкова хубава с годините, ослепително хубава, човек едва издържаше да я гледа по-продължително: вълнуващи бяха тези белези на времето и възрастта. Сиво-бели кичури прошарваха косата ѝ, гъста и тежка — тя я носеше небрежно прибрана с шнола, кафява на цвят, а косата, остра и непокорна, падаше изпод шнолата с тежестта на годините, кожата ѝ, някога жълто-кафява, бе избеляла и се бе изнежила, в устните ѝ, някога синкави, се бе върнало розовото, а очите ѝ изглеждаха като гравирани с изумително изящни червени и сини линии: по цялото ѝ лице минаваха гънки и бръчки, то бе поувехнало и с това — станало по-красиво, ръцете ѝ също бяха белязани от възрастта, вените им дръзко изпъкваха, ноктите им бяха станали синкави с достолепното преминаване в старостта. Тя въплъщаваше самото време — победоносно, отстоявано, покоряващо и покорено. В сравнение с нея, Роуз изглеждаше бледа и крехка. Те не можеха да живеят една без друга и бяха допуснали Саймън до своите тайни. Той отново извърна поглед към Роуз, облечена в коженото си палто, всъщност — една проядена от молци антика, която сигурно бе открила на някой евтин благотворителен пазар; тя се изправи, извика

децата, те взеха да се събират, измъкна някакви чанти, кошници, шапки, шалове и палта за децата, после се обърна към него и каза:

— Какво мислиш за новото ми палто, Саймън? Елегантно е, нали? Намерих го в един шкаф в Брайънстън и беше жалко да го оставя, притесних се, като се сетих, че веднъж се подписах в защита на редките животни, но това палто е тъй невероятно старо и мъртво, че едва ли би могло да се каже, че е направено от кожа на рядко животно, нали?

— Кристофър казва, че е от кожа на вълк — продължи тя, като излязоха през вратата и заслизаха по стълбите, — но на мен ми се струва, че повече прилича на зайче. Ти как мислиш?

Изкачиха се до двореца. Дори и той се бе променил. По склона на един от хълмовете бяха направили изкуствена ски писта и се говореше за най-различни други проекти: хотели, центрове по изкуствата и бог знае още какво. Гледката от горе беше почти същата, ако се изключеха няколко високи сгради като тази, която подслони мисис Шарки. Пред тях се разстилаше целият Лондон: покривите на къщите, блатата Хакни и железопътните линии, свежите, измамно зелени, блатисти крайградски поля с канали.

— Кучешки студ, а? — подметна Маркърс, като хвърли нехаен поглед към панорамата. Те се съгласиха с него и влязоха вътре.

От години Роуз обещавахе на Саймън да го заведе на изложба на кучета. Тази мисъл, минала в ума му, му донесе тиха радост. Години наред до този момент, тя все му обещавахе, че ще го заведе на изложба на кучета в Двореца... Той я познаваше от години. Ето я, върви малко пред него с коса, падаща в безредие върху раменете на коженото ѝ палто, помъкнала за ръка дете. Тя се обърна към него и се усмихна:

— От години се каня да те доведа на някоя от тези изложби. Но не очаквай кой знае какво развлечение. Всъщност е ужасна скука.

— Защо, аз вече се забавлявам — отговори той.

Наоколо се усещаше силна кучешка миризма. Тя го бе водила и друг път тук, в Двореца — на благотворителна разпродажба, на първенство по шах, състезание с ролкови кънки, изложба на Лондонския фестивал за училищна драма, но на изложба за кучета — не. Всички кучета бяха събрани в голямата зала и се въртяха разсеяно със собствениците си. Повечето бяха вълча порода.

— За бога, не стъпвай в кучешки изпражнения! — извика Емили на едно от децата и рязко го дръпна миг преди да ги настъпи. Кучетата изглеждаха отегчени и ядосани. Както впрочем и техните собственици. Но Емили не успя да предупреди друго от децата и докато остъргваше сърдито обувката му в едно стъпало, говореше за Исландия, където кучетата били забранени от закона, и за Рейкявик, която била единствената цивилизована столица в света.

— Всички кучета трябва да бъдат разстреляни! — заяви високо тя и децата се наежиха, зашушукаха, закикотиха се тихо, стреснати от дързостта ѝ, изумени и смутени от нея, очакващи едва ли не кучетата и техните предизвикателни господари да се нахвърлят върху нея и да я хванат за шията, но едновременно с това — горди от нейното неприкрито, героично презрение.

Всъщност след като се въртяха напред-назад четвърт час, им стана ясно, че нищо особено няма да се случи. Изложбата беше второразредна. Имаше само няколко интересни малки кученца в клетки: Мария и най-малкото дете на Саймън успяха да покажат малко престорен ентузиазъм от един злобен на вид пекинез, но много лесно се поддадоха на разложителното влияние на по-големите деца, които искаха да отидат и да потърсят нещо за хапване.

— Не издържам повече, не издържам — оплака се вяло Роуз, когато всички заедно се повлякоха в обратна посока.

— Аз ще отида — учтиво ѝ предложи Саймън. — Ще отида и ще се справя с тях.

— Та те могат и сами да се погрижат за себе си — възрази Емили. — Боже мой! — И след като оставиха децата в кафенето, тя решително ги поведе към другия край на огромната зала, седна, извади вестника от джоба си и зачете. — Мир и тишина! — отбеляза доволно. — Нека им се насладим поне докато можем.

От тази страна залата беше оградена със стъпала. До тавана водеха дървени стъпала, потънали в дебел слой прах. Може би някога, помисли си Саймън, това са били пейки за публиката. Емили седеше на най-долното стъпало, напълно безразлична към праха. Роуз се огледа наоколо, погледна нагоре.

— Да се качим и да седнем най-горе — каза тя. — От там може да изглежда по-интересно, кой знае.

Емили не вдигна поглед от вестника си. Четеше как се белят цели портокали и се задушават с карамелизиран сос. Тя мразеше да готви и винаги, когато искаше да се ожесточи, четеше рецепти. Готварските рецепти ѝ действаха много на емоциите. Приемаше ги като лично оскърбление.

— Хайде — извика Роуз на Саймън, като започна да се изкачва. Стъпалата бяха доста стръмни. Той я последва. Колкото повече се изкачваха, толкова по-светло ставаше. Под купола на залата имаше прозорци, от които идваше силна светлина. С всяка поредна стъпка гледката с кучетата се смалчаваше под тях. Животните и техните собственици останаха кротко долу. Саймън вдигна очи към Роуз. От прозореца нахлуваше светлина: зимното слънце падаше върху белезникавата ѝ коса на полегати, плоски снопове, в ясения въздух се виждаха всички малки пращинки, а косата ѝ, която се спущаше до краищата на кожената яка, се разпадаше на хиляди, ярки пламтящи искрици, срещаше се с лъскавата кожа и заедно, блестящи и сияйни, те улавяха и най-слабия лъч на слънцето, насочен към тях, разлюлени като море от живи нишки, пълни с искряща жизненост, развяващи се от лекия полъх на нейния вървеж, милиони живота на мъртви зверчета, милиони — от нейната жива коса, обкръжена с ореол от светлина, милиони — заблестели в ослепително ясното очертание, милиони, слети в едно. Тя вървеше пред него, обкръжена от светлина, вървеше, после се обърна и спря.

— Да седнем тук.

Седна в плътния прах, той седна до нея и двамата загледаха залата под тях с дървените естрадни платформи и традиционните забавления.

— Не ти ли се струва доста мизерно? — попита тя, като се наклони напред, опря лакти върху коленете си и подпря с ръка брадичката си.

— Защо, харесва ми — отговори Саймън.

— Спомняш ли си — подхвана тя — деня, когато отидохме да видим билетата и креслото? Тогава, струва ми се, казах, че някой ден трябва да дойдем тук на изложба на кучета.

— Хубаво е — рече той, — че го осъществихме.

— На човек невинаги му се удава — отвърна тя, като сбърчи чело. — Нещата невинаги излизат според очакванията ни...

Мислеше за Кристофър. Откак се бе върнал при нея, никога не бе говорила на Саймън за него — мълчеше достойно. А имаше много неща, които ѝ се искаше да му каже, и сега, докато седеше тук и гледаше към кучетата, отново си помисли за някои от тях, но осъзна, че никога не ще може да му ги каже. Искаше Саймън да я разбере. Да не си мисли нищо лошо за нея, да не я съди сурово, ала нямаше как да му разкаже за себе си, без да се превърне в изменничка. Както и не можеше да се надява, че ще спечели неговото уважение, освен ако не си го изпросеше, а по този начин се лишаваше от правото да бъде уважавана. Затова пазеше мълчание и са надяваше, че дълбоко в себе си той ще бъде справедлив към нея. Но цялото ѝ същество жадуваше за неговото одобрение. Това бе най-силната ѝ емоционална потребност, но тъкмо поради самата ѝ природа не можеше да предприеме нищо, за да я задоволи. А най-голямата заплаха за справедливото му отношение към нея беше едно от неговите качества, които тя най-много обичаше, които я караха да му се доверява, да се възхищава от него и да търси приятелството му — това бе неговата сдържаност, как можеше човек като него да се досети какви бяха истинските ѝ чувства, и защо, защо ѝ се искаше толкова много да му ги разкрие?... Откак се бе върнал Кристофър, тя живееше в страдания, какви ли не страдания, но знаеше, че никой, нито дори Саймън, няма да повярва, че е нещастна. Би разбрал може би чувството ѝ за загуба, защото като че ли разбираше онова, което тя притежаваше преди, онзи само неин свят, начин на живот, душевен покой; тя обаче подозираше, че и той като другите сигурно си мисли, че е спечелила повече, отколкото е изгубила. Мисли си, както си мислят и всички, размишляваше горчиво Роуз, че имам голям късмет, задето Кристофър се е върнал отново, че през цялото време съм го искала, че съм разиграла свои комбинации и накрая съм спечелила, че се е върнал при мен, приемайки моите условия, привидно да ми отмъсти, но всъщност го е направил по собствено желание, за да ме подкрепи. Беше засрамена, чувстваше се унижена само като си помислеше какво си казваха хората за нея — в техните очи тя е била една изоставена съпруга, която с признателност и смирение е приела връщането на съпруга си — опомнила се, отстъпчива и щастлива да го посрещне отново у дома си, в живота си, до тялото си. Знаеше как хората възприемат Кристофър, даваше си сметка и как неминуемо го възприема Саймън — един преуспял мъж,

който се налага, но деликатно, мъж, който не може да бъде отхвърлен и чиято власт надмогва дори и най-разумните колебания, мъж, който за ударите се отплаща с любов и от когото не можеш да се отречеш. А на нея, вследствие на това, гледаха като на жена, която се е опитала да мине без него и която е устоявала едни позиции, за да направи много по-голям компромис за други, и да го приеме още по-пълно тъкмо заради неговите прегрешения. Тя ненавиждаше тази представа за себе си. Колкото до представата за Кристофър, нямаше нищо против нея, тъй като му придаваше известно достойнство, което дълбоко в себе си Роуз чувстваше, че не му достига. Тя бе затворила очите си пред действителността, за да го защити, но защо доброто ѝ име трябваше да страда от това мълчаливо одобрение. Просто не виждаше друг изход. Беше го приела обратно, защото не можеше да понася повече да държи децата си далеч от него, и защо сега трябваше да се чувства така неудобно, сякаш е компрометирана от собствената си постъпка? Измъчваше я обаче не само мълчанието... Цялата ѝ същност беше преобърната от дълбоката ѝ съпротива срещу Кристофър, от безкрайната, изтощителна борба да съхрани нещо от себе си. Бе станала раздражителна, заядлива, свадлива, непоносима: препираше се с Кристофър пред хората по най-малкия повод, а вкъщи, въпреки че успяваше някак да се въздържа от насилие, не можеше да си наложи да бъде приветлива и спокойна. Така и не успя да направи този скок към ведри отношения. Гледаше с горчиво съжаление назад, към онези изнурителни, но спокойни дни, когато се справяше сама — беше съвсем сама и естествено самотна, и щом сложеше децата да спят, сядаше за малко с книга в ръка, а после тихо отиваше да си легне. Тези дни изглеждаха облъхнати от такова душевно равновесие, че бе истинско престъпление, дето го изгуби. Сега живееше във вечен сблъсък и омерзение, уж в името на благородството и любовта. Беше погубила собствената си природа по своя воля. Беше отишла против възгледите си заради Кристофър, заради децата. Заради тях бе продала душата си, но това не бе чиста сделка, приключена веднъж завинаги, в която душата се предаваше на новия собственик в малко вързопче, също като душата на Света Катерина, за да се спаси паството — не, цената, която трябваше да плати, бе цената на собствената ѝ смърт приживе, на съзнателното ѝ погубване, на бавното падение, на лишаването от божията милост, защото раят (където отиват само тези,

които имат душа) постепенно се отдалечаваше от нея и светлите му лъчи все повече избледняваха. Да, тя знаеше, че представата ѝ за благородство, доста ограничена и саможива, не допуска други хора, не се нуждае от приобщаване. Но това не правеше загубата ѝ по-малка... Понякога се мъчеше да убеди сама себе си, че греша, че решението ѝ да живее с Кристофър е не само правилно, но и въпреки цялата ѝ съпротива, доста благоприятно за нея: понякога почти стигаше до убеждението, че това е така: че ѝ е приятна битката, иначе не би могла да я издържи, че ѝ е приятен тормозът, иначе не би могла да намери извинение за него. Ала не беше в състояние да се преструва дълго, скоро се хващаше, че се е отърсила от тази преструвка. Както се случи впрочем миналата седмица — когато Кристофър съобщи, че заминава по работа в чужбина за две седмици, тя не успя да прикрие дори от себе си вълните на облекчение, на физическо и духовно облекчение, които я заляха. Нищо, дори най-убедителните фройдистки доводи не можеха да я заблудят, че това е объркване или смут. Облекчението при мисълта за две предстоящи седмици без него беше непреодолимо, безсрамно, отмъстително, победоносно. Цели четиринайсет дни можеше да си ляга невинна и да се събужда без страх. И ако това беше истина, ако нещата стояха така, тогава решението ѝ да приеме Кристофър обратно, изкупено с мъка, със страдание и оправдана болка, трябваше да бъде правилно. Права беше да го приеме, и не само някаква скрита нейна слабост, не сексуално желание я бяха подтикнали да го стори, бе го направила под хладната светлина на едно сурово благородство, направила го бе за другите. Изпълнила бе дълга си, това беше всичко. За другите. За него, за децата.

Но това вече беше съвсем друга тема. Откак Кристофър се върна, тя не се държеше добре с децата. Крещеше им повече, сърдеше се за всичко, изпускаше нервите си по няколко пъти на ден. Но наистина, откъде можеше да знае как да постъпва? Все пак едва ли беше добре да им натяква: за вас правя това, толкова ли не разбирате... Може би щеше да ѝ мине. Може би накрая щеше да се укроти. Да го надживее. Да го преодолее. Беше толкова неловко хора като Саймън да стават свидетели на злостния ѝ нрав. Той не пропускаше нищо. Беше станал прекалено чувствителен, горкият Саймън, за нейните изстъпления. Имаше желание да му каже, че тази седмица се чувства по-добре, защото Кристофър го няма. Но как можеше да постъпи така

нетактично, да измени на един мъж пред друг? Толкова пъти ѝ се бе искало да му се обади, да му се оплаче от нещо, което Кристофър ѝ е казал, което е направил — искаше да възстанови частица от себе си, като се оплаче, като покаже чувствата си. Но разбираше, че това е немислимо. Тя и Кристофър сега живееха заедно като мъж и жена и не можеха да злословят един срещу друг.

Обърна се към Саймън. Той разсеяно палеше цигара, предложи и на нея. Отказа му, през последната седмица я наболяваше гърлото.

— Как мислиш, Саймън — попита го тя, — може ли човек да продаде душата си в името на нещо добро?

— Имаш остарели разбирания — отвърна той.

— Да, зная — каза тя. И докато говореше, внезапно видя душата си: видя я тъмна, крещяща и кървава, като прилеп или зародиш, непривлекателна, неприятна, и всеки път, когато Кристофър я докосваше или ѝ говореше, тя пляскаше с криле и яростно пищеше вътре в нея... Пусни я, пусни я или я удуши, изгори я! Топлата слънчева светлина на любовта — ето към какво трябваше да се стреми и да го постигне, въпреки че ноктите ѝ бяха изпочупени, а коленете ѝ ожулени от пълзене; това дрезгаво металическо звънтене на гласа ѝ, пиринчените нотки на праведността и пронизителния звук на нейните правоверни до полуда схващания, тя ще заглуши всички тях, ще се научи да го прави!... Слънчевите лъчи продължаваха да се сипят, пращинките танцуваха сред тях, виждаше се как кръжи димът от цигарата на Саймън.

— Често си мисля, че приличам на зла кучка — каза тя, каза го весело, закачливо.

Някъде от залата под тях се чу раздражен лай на куче. Друго му отговори, после трето: лай, последван от протяжно, провлачено и ехтящо стенание и вой. И двамата се засмяха на тези смешни и скръбни звуци. След това станаха, леко обезпокоени от вдигналия се шум — бяха се сетили за децата, за кучешкия бяс, за бебета, изпохапани в количките от свирепи добермани — не че имаха бебета, отдавна бяха минали този период, но въпреки това човек не може да разчита изцяло на здравия разум на едно десетгодишно дете. Постояха за момент, загледани надолу, след това започнаха да се спускат един до друг и докато слизаха, Роуз разказа на Саймън за работата, която ѝ бяха предложили, и за това, колко е доволна: ставаше дума за служба в

Британския съвет, където щеше да се занимава с поданиците на Уджухудиана, които идват в Англия, както и с англичаните, които отиват там. Нека не се смее на въодушевлението ѝ, сигурно звучи скучно, но на нея ѝ е интересно, само да не го споменава пред Кристофър, не се е решила още да му го каже, защото сигурно ще ѝ се изсмее, макар че, ето на, Саймън само от учтивост не го направил. Тя наистина е много доволна и чака работата с нетърпение, макар че още не си е подала молбата, предложението е направено чрез Джени Уорд, която работи във вътрешното министерство. Напоследък Уджухудиана става интересно място, добави тя: открили са залежи от мед, но разбира се, не могат да си позволят сами да строят рудници, тъй че ще трябва да потърсят помощ от южноафриканците, китайците, американците и кой знае още от кого, за да свършат тази работа, а те ще получават най-малко процент за собствеността, и ето вече пристигат хора да учат инженерство с надежда, че ще могат да се включат в този бизнес, когато след няколко години се върнат у дома. А може би и аз самата ще попадна най-сетне там, каза тя. Как мислиш, Саймън, дали си заслужава.

Погледна го сериозно, бледа и безцветна сега, след като се бяха спуснали долу, отвъд огрените от слънцето места, и косата ѝ бе станала толкова матова, колкото мъртвата кожа около врата ѝ. Саймън не разбра точно дали има предвид работата, или целия си живот, но отвърна: да, да, идеята е хубава, дори отлична, колкото до него, той с нетърпение ще очаква да чуе вести за това. Имаше предвид нещо друго, че с нетърпение ще очаква, месеци и години, да чуе онова, което тя имаше да му каже...

И така, те слязоха долу да приберат децата и да вземат Емили. Като ги видя, тя стана, сгъна вестника — палтото ѝ беше потънало в прах и тя взе да го тупа ожесточено със сгънатия вестник. Приключила с рецептите и после прочела един материал, който много я разстроил — за демографските взривове, за автомобилните злополуки, за лемингите, които бягали към морето. Дебелият жълто-кафяв прах бе полепнал плътно по черната тъкан на палтото, тя се вгледа в него, а после, докато вървяха към изхода, където ги чакаха децата с пакети пуканки и солени бисквити в ръце, каза:

— Не зная, не зная, не зная. Животът е плът, животът е път, но не към гроб в земята, прах си и прах ще е твоята плът, не е казано за

душата.^[1] Много е хубаво... — разсъждаваше на глас Емили и си мислеше за Малтус, загледана с отвращение към кучетата и техните господари, — само че целият свят постепенно се превръща в прах. Хората са като плъхове. Погледнете ги, същински плъхове! Скоро ще заживеем в клоаки.

Излязоха на високата тераса около сградата. Студеният вятър бе утихнал, грееше слънце. Огромната жълта сграда се възправяше зад тях, налудничава, фалшива, западнала. Децата помолиха за монета от два пенса, за да погледнат през телескопа, и Саймън им даде. А тримата възрастни застанаха до парапета и се загледаха в панорамата. След малко пак обърнаха поглед към Двореца с неговата стара и жалка коринтска колона, с кариатидата, от която се лющеше мазилка, с жълтите тухли, грозните пародии на италиански майстори, с фалшивата величавост, с простонародните претенции. После отново погледнаха панорамата, къщи и блокове, високи като кули, езера с вода от каналите, които блестяха на слънцето, газопроводи, железопътни линии и мрачни отражения във всички посоки, навсякъде, докъдето погледът стига. Изглежда, Емили беше права. Усетиха студени тръпки, като си спомниха думите ѝ, а тя се облегна на камъка до един полуразрушен безразличен сфинкс и добави:

— Не кучетата трябва да бъдат разстрелвани, а хората. Погледнете! Погледнете само.

— Нямаме право да говорим така — обади се Саймън. — Всеки от нас има по три деца. Ние първи си го заслужаваме.

Роуз мълчеше. Вървеше покрай стената, малко встрани от тях. Не желаше да говори, не желаше да изложи на техния присмех надеждата си, не смееше, но тези приказки за разстрели не ѝ харесваха, дори от устата на Емили. Те сигурно бяха прави, а тя най-вероятно грешеше. Кой можеше да каже? Ще скоча от стълбата, дори слепешком, във вечността, ще потъна или ще отплувам към рая или към ада, все едно... Като плъх, който плува през мръсното езеро към далечен неизвестен бряг. Тя потрепери, студеният вятър задуха отново, гърлото я болеше. Хвърли поглед край стената: от последното ѝ посещение насам един от лъвовете се беше счупил. Отиде до него, за да го види по-отблизо. Той беше кух отвътре, занемарен, потъмнял от времето, отлят някога грубо в евтин калъп. Половината му глава я нямаше. Отвътре зееше празнина. Тя надникна в дупката — вътре

имаше две бетонни подпори вместо вътрешности и някой бе сложил между тях бутилка от кока-кола, кутия от бира и няколко стари сламки за пиене. Отдъхна си, че не намери нищо по-лошо. Още няколко сламки лежаха кръстосани пред величествените му нозе. Спомни си скулптурните фигури на зверовете до портала на Брайънстън: горди, изящни, аристократични, ръчно изработени, неповторими, извили леко устни в подигравателна усмивка, оголили зъби. И отново погледна окаяното същество пред себе си, продукт на масово производство: то беше неотделимо от къщите, улиците, кучешката изложба, хората. Половината му глава я нямаше. Беше едно от многото. Някой, явно преди много години, бе написал нещо върху него с червена боя, червената боя бе потекла и покапала, изпръсквайки солидната му челюст като засъхнала отдавна кръв. Беззъб беше този лъв, всяко момче можеше да рисува върху него. Тя се вгледа по-отблизо. Беше сив, сякаш създаден от сива мускулиста плът, малки белезникави петънца и бучици се открояваха на по-тъмния фон, лунички с формата на брилянти... От какво ли беше направен — бетон, цимент, хоросан? А Дворецът? Каква каша, каква нелепа каша! Пак се обърна назад. Та той беше ужасен, смешен, нелеп. Дворецът за развлечения, построен от жълти тухлички. Но й харесваше. Харесваше й много. Лъвът също й харесваше. Положи ръка върху него. Беше хладен и леко грапав, този звяр, сътворен от хората. Беше рожба на масово производство, но с течение на годините бе придобил някаква самоличност. Тя си пожела всяко човешко същество да има такава съдба.

[1] Цитат от известното стихотворение на Х. У. Лонгфелоу (1807–1882) — „Псалм на живота“, където той перифразира прочутата библейска фраза. Превод Кр. Машев. — Б.пр. ↑

Издание:

Автор: Маргарет Драбъл

Заглавие: През иглено ухо

Преводач: Каталина Събева

Година на превод: 1994

Език, от който е преведено: английски

Издание: първо

Издател: Издателска къща „Христо Ботев“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1994

Тип: роман

Националност: английска (не е указано)

Печатница: ДФ „Балканпрес“ — София

Редактор: Лиляна Копанова

Редактор на издателството: Марта Владова

Технически редактор: Ронка Кръстанова

Художник: Валентин Дончевски

Коректор: Снежана Бошнакова

ISBN: 954-445-320-2

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/14632>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.